

OROSIO, Paulo

Pauli Orosii... Historiarum liber,
e[t] tenebraru[m] faucibus in lucem
aeditus : una cum indicibus tersissimis
huic volumini, haud infrugaliter,
adiectis. -- Parisiis : In Taberna
Libraria Ioannis Parvi..., [s.a.]

[14], CXIII h., A6, B-C4, a-s6, t5 ;
Fol

Port. grab. xil. arquitectónica, a
dos tintas, con marca de imp. de Jean
Petit. -- Prelim. fechados en 1524. --
Apostillas marginales. -- Capitales
grab. xil.

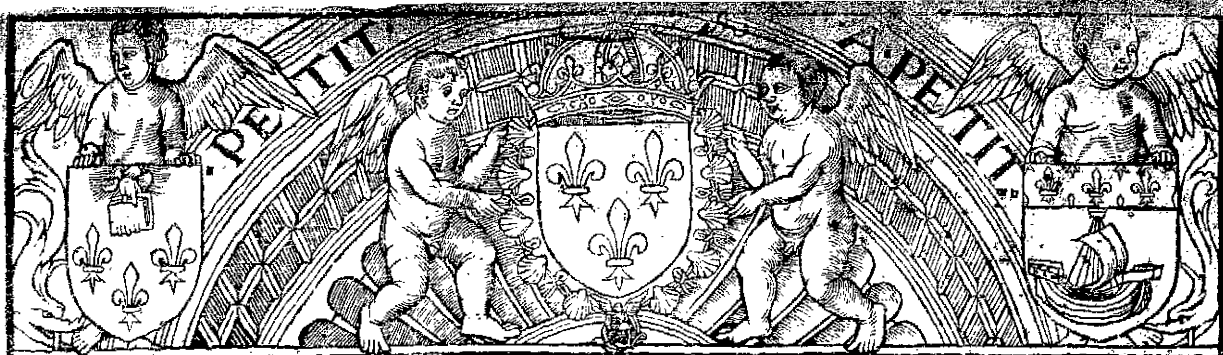
1. Edad antigua-Historia 2. Antzinaroa
-Historia I. Historiarum liber, e[t]
tenebraru[m] faucibus in lucem aeditus :
una cum indicibus tersissimis huic
volumini, haud infrugaliter, adiectis
II. Título

R-6270 Ejemp. deteriorado, afectando a
pie de imp. -- Impresor tomado de Palau,
204373. -- Enc. piel gofrada. -- Firma
autógr. en port.

~~2-624~~

R-6270

1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024

PAVLI ROSI

IRI SANE ERVDIT, HISTO-

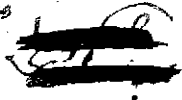
riarum liber. ē tenebras fucibus in lucem

ceditus, vna cum indicibus terfiffi-

entis huic volumini, haud in-

frugaliter, adies-

dis.

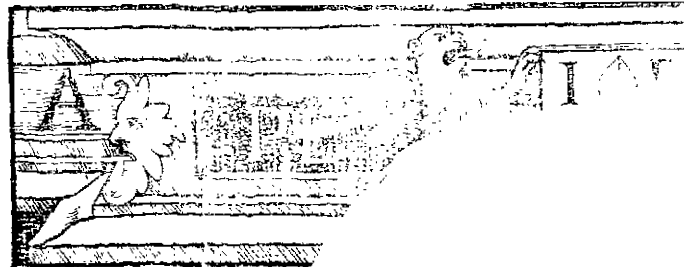

P A R I S I E S.

In taberna libraria

ad diuum Iacobum

Libri Auct.

SEBASTIANVS MENGIN SIBI DE VIN-
tissimo fratri, NICOLAO MENGIN, fidelis-
simo ducis Lotharingiae secretario.
S.

Naturā mutua illa benevolentia, quae natura ingenita est
(frater charissime) tam arcta est; tamque deuincta, vt frater
quasi fere alter, ab his qui vocabula primi fecere, dictus
sit, quod eorum idem fere animus, eademque sit mens. Quod,
quam mecum ipse reputo benevolentiam atque amorem As-
chillis & Helenes, tam arcte colligatam; non possum non vehemēter
admirari, vt solo auditu (nam alter ad Troiam, alter vero in Aegypto
morabatur) ita sese dilexerunt, quod post obitum, eorum manes in
Leuce Ponti insula, mutua frui consuetudine, a Philostrato dicantur.
Quid de Damonē & Pythia; Theseo & Pyriotho; Oreste & Pylade; &
alijs sexcentis; qui inter amicorū paria referuntur, qui sane ab autoribus
propterea commendantur, quod licet non essent iisdem orti parentibus,
ita sese dilexerunt, vt eorū benevolentia nonnullorum fratrum
amorem, an aequauerit (ne dicam superauerit) nescio. Quid igitur de
iis qui & eodem vtero editi, iisdem parentibus educati, num ne in
duplici necessitudinis vinculo coniuncti sunt? Nihil est certe fraterna
charitate preclari⁹, nihil illustrius. Si profundius cōsideremus quod
nobis natura dedit, eam certe nobis dedisse fratres comperiemus, ne
externis amicitijs indigeremus. Quid eī externis opus est amicitijs,
cui fraterna non desit? cuius arctissimum vinculum si quis contemp-
serit, haud sane intelligo quid nā laudandum putet. Quae cum animo
mauerterem (frater humanissime) vix, praegaudio, me ipse corpe-
rim, qui fratrem tanta mihi cum benevolentia, tum necessitudine cōiun-
ctū habere vt alterum immeritū studiis & officiis, non accumularet mo-
do, atque adobruat, sed pene dixei im, exoreret; non est nunc quod suos,
quos modo nominavi, praedicet antiquitas. A te igitur frater carissime
candidū illum tuū & beneuolum fauorē (sine quo vita non satis mihi iu-
cunda esse potest) semper postulamus, quid postulamus? nā lepidus
homo sum, qui quod iam habeo, postulem. Sed ne pro istis tuis be-
neficijs; proque frateruali ista benevolentia, nihil omnino videar repos-
cuto ad te (qui bonorum autorum ac literarum, eoque maxime
studiosissimus semper fuisti) opus sane elegantissimū,
voluminosum, inter historiographos non infimum, recēs e fau-
ore ereptum, ac suae pristinae restitutum integritati.
It, tibi nuncupatim dico, vt & tuorum erga nos officio
omnes iudicium, & fraternalis benevolentiae perpetuum.
VALE. PARISIIS.

Ad Cal. Decembreis.

¶ Totus Pauli Orosii liber, in septē diuiditur libros, quorum vt facilius memoria habeatur, & magis elucescat, instar tabulæ, superscriptiones capitulorum, per librorum seriem, hic inscribimus.

¶ Quæ in primo libro habentur.

Emiseria hominum, per peccatum ab initio.	Cap. primū. fo. 2.
Maiores nostri, totū orbem in treis partibus diuisere.	Cap. 2. fo. 2.
De diluuii vindicta.	Cap. 3. fo. 6.
De primo Assyriorum rege.	Cap. 4. fo. 7.
Quomodo ignis de cælo in Penthapolim descendit.	Cap. 5. fo. 10.
Quod Rom. nihil mali se passos eē dixerūt, si Circus illis redderetur.	ca. 5. fo. 10.
In Achaia seuum diluuium actum est.	Cap. 7. fo. 3.
De fame quæ fuit in Aegypto.	Cap. 8. fo. 8.
De Amphitryone, Deucalione, & Libero.	Cap. 9. fo. 10.
Quod populus dei in Aegypto afflictus est, & decem plagis percussa est Aegyptus.	Cap. 10. fo. 9.
De parricidijs actis per duos fratrum filios.	Cap. 11. fo. 10.
De regno Assyri, quod per quinquaginta reges propemodū actū est.	ca. 2. fo. 10.
De certamine inter Cretenses & Athenienses.	Cap. 12. fo. 10.
De Vesore Aegyptiorum rege, qui quidem Meridiem & Septentrionem vendicare sibi voluit.	Cap. 14. fo. 10.
Vbi Amazones arma sumperunt.	Cap. 15. fo. 11.
Iudicium Alexandri, & Cæsaris de Gothis vitandis.	Cap. 16. fo. 10.
De raptu Helenæ & coniuratione Græcorum.	Cap. 17. fo. 10.
De Aeneæ aduentu in Italiam.	Cap. 18. fo. 12.
De Sardanapalo rege Assyriorum nouissimo.	Cap. 19. fo. 10.
Quod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.	Cap. 20. fo. 10.
De bello Peloponnesium, & Atheniensium.	Cap. 21. fo. 10.
Quæ in 2. libro secundum superscriptionem capitulum habentur.	
De Nino rege Assyriorum occiso.	Cap. 2. fo. 14.
De destructione Babylonis, & quando Roma surrexit.	Cap. 3. fo. 10.
De Babylone & Roma.	Cap. 4. fo. 10.
Vrbs Roma in Italia condita.	Cap. 5. fo. 15.
Brutus Romanorum primus consul.	Cap. 6. fo. 10.
De regno Persarum, & Cyro rege.	Cap. 7. fo. 16.
Cyrus Scythis bellum intulit, & a Tomyri regina quæ tunc eis præerat victus & occisus est.	Cap. 8. fo. 17.
Darius post aliquantū tēpore, occiso Cyro rege, regnum adeptus est.	cap. 9. fo. 10.
Xerxes Dario in regnum patris successit.	cap. 10. fo. 10.
Xerxes rex, a suis occisus est.	cap. 11. fo. 10.
Quod grauis pestilentia Romam inuasit.	cap. 12. fo. 10.
Post pestilentiam multa, & grauiora bella, sustinuerunt Romani.	cap. 13. fo. 10.
Quod Sicilia semper fuit nutritrix tyrannorum.	cap. 14. fo. 10.
Discordia Atheniensium & bella grauiora.	cap. 15. fo. 10.
Per cōcordiā res minimas crescere, & per discordiā labi maximas.	
De bellis Romanorum.	

Quæ tertius liber complectitur capita.

Quomodo Galli Romam incenderunt.
Tremotus in Achaia aliquando factus.
Pestilentia vrbes Romam infestat.

INDEX.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.	Cap.5. fo. eod.
Vbi regnum Macedonum, & vbi natus est Alexander	Cap.6. fo. 27
Artaxerxes Iudæos captiuos duxit.	Cap.7. fo. eod.
Initium belli Punic.	Cap.8. fo. eodem
Quod Romani Latinis bellum intulerunt.	Cap.9. fo. 28
Matronarum Romanarum flagitiosissimum facinus.	Cap.10. fo. eod.
Alexander rex a Lucanis victus, & occisus est.	Cap.11. fo. 20.
De regno Philippi patris Alexandri regis Macedoniae.	Cap.12. fo. 20.
De Bisantio quæ Constantinopolis dicta est.	Cap.13. fo. 20
Græcia libertatem suam amisit	Cap.14. fo. eod.
Alexander successit Philippo in regnum.	Cap.15. fo. 31
Initium regni Alexandri magni.	Cap.16. fo. 20.
Alexander Darium vicit.	Cap.17. fo. 32
Alexander Indiam ingressus est.	Cap.18. fo. 33
Omnes prouinciæ in Babylonia ad Alexandrum terræ legatos pacem petentes miserunt.	Cap.19. fo. eod.
Papyrius consul, cõtēptis auguriis, magnā consecutus est victoriā.	Cap.20. f. 34
Alexandro Macedoniae rege mortuo, duces eius mutuis se bellis consumpserunt.	Cap.21. fo. 35.

Quarti libri titulorum, index.

D E Pyrho rege, qui multa bella Romanis intulit.	Cap.1. fo. 38
Romanorum miseria nullis cessat induciis.	Cap.2. fo. 20.
Pyrihi morte cõtēpta, Tarentoni noua arma sollicitant.	Cap.3. fo. 19
Obscœna & dira prodigia visa sunt Romæ.	Cap.4. fo. 20.
Inter multa prodigia, sanguis e terra, lac de cœlo emanare visū est.	Cap.5. fo. 20.
Belli Punicū initium.	Cap.6. fo. 40
Quod Romani Siculos & Pœnos vicerunt, & Regulus haud procul a flumine Bragada serpentem miræ magnitudinis interfecit	Cap.7. fo. 20.
Quod Carthaginī. deuicti pacē a Rom. petierūt. nec impetrauerūt.	Cap.8. f. 44
Carthaginenses Romam mittunt, & pacem petunt, conditionibusq; quibusdam positis consequuntur.	Cap.9. fo. 20.
Galli Cisalpinī noui hostes bellum Romanis intulerunt.	Cap.10. fo. 45
Post primū Punicū bellum Roma vno anno post. cccc. an. quieuit.	Cap.11. fo. 20.
Legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt, pro quibus atrocissimum bellum gestum est.	Cap.12. fo. eod.
Hannibal imperator Pœnorum, inimicitias fecit cum Ro.	Cap.13. fol. 46
Multa prodigia visa in cœlo.	Cap.14. fo. 20.
Apud Cannas pugnatum est cū Hannibale, & victi sunt Rom.	Cap.15. fo. 47
Hannib. vsq; ad Anienē fluuiū deuenit, tertio lapide ab vrbē Rom.	Cap.16. f. 43
Scipio in Hispania imperium proconsulare sortitus est.	Cap.17. fo. eod.
Hannibal reuersus est, vt fessis Carthaginensibus subueniret.	Cap.18. f. 49
Quādo secundū Punicū bellum finitum est, Macedonicū successit.	Cap.19. f. 50
Bella in Hispania gesta.	Cap.20. fo. 51
Bellum mirabile ortum in Hispania.	Cap.21. fo. 52
Quando tertium bellum Punicum actum est.	Cap.22. fo. eod.

Quinti libri titulorum, index.

fidem Christianam, vbiq; securum esse peregrinū.	Cap.1. fo. 54
Ingrauia in Hispania surrexerunt.	Cap.2. 55
si falsa numina sibi vsurparunt.	Cap.3. fo. 56
uerum natum nouum monstrum, & in Sicilia mōtem Aethnā	Cap.4. fo. 57
uctasse.	Cap.5. fo. 20.
as Numantiam deleuit.	Cap.6. fo. 58
eteræ gentes pacem petierunt.	Cap.7. fo. 58
is seditio oritur, & in Sicilia seruilis cōragio.	Cap.7. fo. 20.

Attalus rex Asiæ testamento Asiam reliquit Romanis	Cap. 8. fo. 59
Aethna vasto tremore igneos globos exundauit.	Cap. 9. fo. 60.
Vbi in Aphrica a bellorum excidiis cessatum est, horribilis & inusitata perditio locustarum secuta est.	Cap. 10. fo. eod.
Carthagine euerfa iterum restauratur.	Cap. 11. fo. 61
Aethna vltra solitum exarsit.	Cap. 12. fo. 60.
Galli a Fabio victi penes Rhodanum, & a Martio circa alpes.	Cap. 13. fo. 60.
Iugurthæ Numidarū regi, bellum consensu Rom. populi, inducitur.	Cap. 14. fo. 61
Multæ gentes simul conspirauerunt, vt Romanū nomen delerent.	Cap. 15. fo. 62
Post triumphum Marii incredibile facinus, & nunquam antea Ro. cognitū, perpetratum est.	Cap. 16. fo. 63
Mœstam urbem prodigia terruere.	Cap. 17. fo. 64
Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cœpere pene simul.	Cap. 18. fo. 65
Sylla urbem intrauit multosq; interfecit & proscripsit	Cap. 19. fo. 67
Sylla dictaturam adeptus est.	Cap. 20. fo. eod.
Post bella ciuilia, sonantibus vndiq; bellorum fragoribus quatuor bella exurserunt.	Cap. 21. fo. eodem
De bello Macedonico,	Cap. 22. fo. 69
De suscepto bello Orientis,	Cap. 23. fo. eod.,
Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt,	Cap. 24. fo. 70,
Sexti libri, titulorum series	

E iusdem libri prologus	Folio, 70
Quomodo deus ex nihilo fecit imperium Romanū, id est, ex pastoribus	Folio, 71
Cap. 1,	Cap. 1, fo. 72
Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ,	Cap. 2, fo. 73
Carilina in cæsto accusatus,	Cap. 3, fo. 74
Vbi per omnia maria Piratæ se diffuderunt,	Cap. 4 fo. eod.,
Mithridatis finis & exitus,	Cap. 5, fo. 74
Pompeius qum audisset mortuum Mithridatem, multa fecit bella in Oriente,	Fo. 75
Cap. 6,	Cap. 7, f. 80,
Heluetii gēs fortissima, & Galli, cū quibus pugnavit Cæsar, & vicit,	Cap. 8, fo. 76,
Cæsar Gallias subiecit, & transiit in Britaniam,	Cap. 9, fo. 77
Cæsar a Britan. reuerso, iterū Galli rebellauerunt, & victi sunt	Cap. 10, fo. 79
Quando Galli exhausti & domiti sunt,	Cap. 11, fo. eod.,
Victorem scilicet a Gallia Cæsarem reuersum ciuilia bella sequuntur, & Cæsar	Cap. 12, f. 80
sus consul prouinciam sortitus est, in Parthos,	Cap. 13, fo. 80,
Romanus exercitus, qualiter vt Oceanus crescit & minuitur.	Cap. 14. fo. 82
Beilum ciuile inter Cæsarem & Pompeiū, & de incendio vrbis.	Cap. 15, fo. 80,
Cæsar petentibus Alexandrinis regem reddidit.	Cap. 16, fo. 81
Cæsar a senatu in curia interfectus est,	Cap. 17, f. 84
Augusti Cæsaris virtus & potentia,	Cap. 18, fo. 85
Antonius victus & mortuus,	Cap. 19, fo. 86
Cæsar primum imperator Augustus est salutaris,	Cap. 20, fo. 86
De restauratione feruorum domini,	Fo. 80.
Vbi Cæsar in Hispania vti gentes legibus suis prohibens Iani portas aperuit	
Cap. 10.	

Libri septimi, titulorum ordo.

E iusdem libri prologus.	Folio. 88
Roma graui incendio vastata est.	Cap. primum. fol. 89
Tyberius Cæsar reculit ad senatum, vt Christus Deus haberetur.	Folio. 90
Cap. 2.	Cap. 2. fo. 89
Vbi Christus passus est, & quod terræ motus factus est per orbem.	Cap. 3. fo. 91
Petrus apostolus primum sub Claudio Romam venit.	Cap. 4. fo. 91

INDEX

Nero primus Christianos persecutus est, qui etiam Petrum & Paulum occidit.	
Cap. 5.	fo. 93.
Hierosolyma eversa a Vespasiano & Tito Iudæi capti, vel interfecti sunt.	
Cap. 6.	fo. 94.
Domitianus secundam persecutionem fecit in Christianos.	Cap. 7. fo. 95.
Traianus multas domitio suo subegit prouincias.	Cap. 8. fo. 96.
Antonius quartam persecutionem egit in Christianos.	Cap. 9. fo. 96.
Commodi flagitia ab eo acta.	Cap. 10. fo. 97.
Seuerus quintam persecutionem egit in Christianos.	Cap. 11. fo. 98.
Maximinus sextam fecit persecutionem in Christianos.	Cap. 12. fo. 98.
Philippus cum filio suo ambo Christiani facti sunt.	Cap. 13. fo. 98.
Decius septimam in Christianos egit persecutionem.	Cap. 14. fo. 99.
Valerianus octauam persecutionem in Christianos egit.	Cap. 15. fo. 99.
Aurelianus nonam persecutionem fecit in Christianos.	Cap. 16. fo. 99.
Decima persecutio per Diocletianum facta.	Cap. 17. fo. 100.
Quomodo populus dei, qui in Aegypto affligitur, decem plagis percussa est	
Aegyptus, & hoc modo de Romanis.	Cap. 18. fo. 101.
Constantinus imperator iussit templa Claudi.	Cap. 19. fo. 101.
Theodosius a Gratiano imperator creatus, qui quidem Constantinopolim intrauit victor.	Cap. 20. fo. 102.
Valentinianus in orientem fugiens, a Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est.	Cap. 21. fo. 102.
Arbogastes, Valentiniano imperatore occiso, statim Eugenium tyrannum fecit imperatorem.	Cap. 22. fo. 103.
Eugenius tyrannus captus & occisus est.	Cap. 23. fo. 103.
Arcadius & Honorius regnū imperii Romani susceperunt.	Cap. 24. fo. 103.
Gildonis interitus.	Cap. 25. fo. 103.
Rhedagaisus hostis Italiam intrauit, & occisus est cum gente sua.	Cap. 26. fo. 104.
Stilico voluit vsurpare imperium Romanum pro filio.	Cap. 27. fo. 104.
Halaricus Romam expugnauit, & deprædatus est.	Cap. 28. fo. 104.
Honorius Rempu, Constantio committit, & extincti sunt omnes tyranni.	
Cap. 29.	fo. 104.

Indicis Cap. P. Orosij
Libri, finis.

Index eorū quæ in Pauli Orosii historiarum libro habentur, per alphabeti ordinē nuperime ex tenebris in lucem æditus, multa quæ in præcedentibus codicibus nondū excerpta fuerant, explanans.

De litera. A.

Abraamus, Nini cōtemporaneus. fo. 2. pa. prima, circa initium. & folio. 92. pa. 2. circa medium.
 Abegeses legatus. fo. 79. pa. 2. post med.
 Aboriges. fo. 77. pa. 2. in fine.
 Abiuratio regum a Romanis. fo. 15. pa. 2. circa principium.
 Abundantia rerum causa malorum. fo. 7. pa. 2. an. medium.
 Achaia regio. fo. 46. pa. 1. post med. & fo. 55. pa. 1. in prin. & fo. 94. pa. 2. post med. & fo. 4. pag. 2. post initium.
 Achilles dux regius. fo. 31. pa. 1. post med.
 Acroceraunij montes. fo. 1. pa. 2. in fine. & fo. 4. pa. 2. circa initium.
 Adami tēpora vsq; ad Nimum, & a Nino vsq; ad Cesarē Augustū. fo. 2. pa. 1.
 Achei po. fo. 1. pa. 2. circa finem.
 Adriaticus sinus. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Admonitio ad infideles sane pulchra. fo. 52. pa. 1. in prin.
 Aedes salutis dissoluta. fo. 38. pa. 2. in prin.
 Aegades insulæ. fo. 44. pa. 1. circa finem.
 Aegyptus inferior. fo. 1. pa. 1. circa finem.
 Aegyptus superior. fo. 60. pa. 2. circa med.
 Aegyptus deleta. fo. 1. pa. 2. circa prin.
 Aegyptiorū plagæ. fo. 2. pa. 1. in prin.
 Aegyptiorū numerosissimus exercitus. fo. & pa. h̄sdem, in medio.
 Aegypti omnis multitudo. fo. & pa. h̄sdem, circa finem.
 Aegyptus imperio Persarum subiicitur. fo. 1. pa. 2. circa initium.
 Aegypti prouinciæ. fo. 20. pa. 1. post med.
 Aegypti frumenta. fo. 91. pa. 2. circa med.
 Aegypti vexati ob. xpi amorem. fo. 101. pa. 2. circa finem.
 Amilus Paulus. fo. 41. pa. 1. circa finem.
 Amibianus. fo. 9. pa. 2. circa medium, & fo. 2. pa. 2. post med.
 Amilius tertio dictator. fo. 10. pa. 1. in prin.
 Amulius COS. fo. 45. pa. 2. circa finem.

Aeneas Italiā occupat. fo. 12. pa. 1. in prin.
 Aequorum oppidum. fo. 26. pa. 2. in prin.
 Aesculapii templū. fo. 72. pa. 2. post med.
 Aethna. fo. 10. pa. 1. circa med. & fo. 23. pa. 1. in prin. & fo. 57. pa. 1. in medio. & fo. 59. pa. 2. circa initium. & fo. 60. pa. 2. in med.
 Aestus solis infolitus. quē imperitia Phaetontis euenisse ab antiquis cōfabulatū est. fo. 10. pa. 1. in prin.
 Africānum imperium. folio. 98. pa. 1. in med.
 Africæ principium est a finibus Aegypti. folio. 2. pa. 2. post med.
 Africæ terminus. fo. & pa. h̄sdem, in fi.
 Africā pacem ecclesie fouet. fo. 111. pa. 1. in prin.
 Africæ regionis scriptorū opinio. fo. 5. pa. 1. in prin.
 Africæ prouinciarum descriptio. ibidē.
 Agastinus amnis. fo. 11. pa. 1. circa med.
 Agathocles. fo. 17. pa. 1. in prin. & fo. 41. pa. 1. circa medium.
 Agestus. fo. 24. pa. 1. in med.
 Agis Græciam infestat. fo. 32. pa. 2. circa prin. & paulo post.
 Agrigentū ciuitas. fo. 42. pa. 1. circa med.
 Agrippæ bellum nauale. fo. 84. pa. 1. circa finem.
 Agrippa. fo. 8. pa. 1. in prin.
 Albania. fo. 4. pa. 1. circa finem.
 Albani po. vbi. fo. 3. pa. 2. in med.
 Albanorum pax dirupta, Tullo Hostilio duce. fo. 15. pa. 1. in fine.
 Alauricus rex. fo. 14. pa. 2. in med.
 Alca a Macedonibus hostis pronuntia tus. folio. 35. pa. 2. circa finem.
 Alibiades Siracusarum dux. fo. 10. pa. 2.
 Alcera. fo. 16. pa. 1. in medio. (in fine. & fo. 21. pa. 1. circa initium, fere per totum, & pa. 2. circa prin. & fo. 22. pa. 1. circa initium.)
 Alemanni po. fo. 59. pa. 1. in prin.
 Allectus. fo. 120. pa. 1. circa med.
 Alexandri regis Epiri bellum, in Lucania. fo. 12. pa. 2. circa med.
 Alexandri totius Orientis turbo nascitur. fo. 17. pa. 1. circa finē, & fo. 28. pa. 1. circa finem.
 Alexander magnus. fo. 28. pa. 2. in prin. & fo. 60. pa. 2. circa initium, & fo. 1. pa. 2. in med. & post med. & fo. 1. pa. 1. in prin. & in fine eiusdē pa. & fo. 60. pa. 2. in prin. & fo. 12. pa. 2. circa fi. & fo. 1. pa. 1. circa med. & fo. 60. pa. 1. in prin. & circa med. & fo. 34.

INDEX

- pa. 1. in princi. & fo. 7. pa. 1. circa med. &
 fo. 36. pa. 2. post med. & circa fi. & fo. 87
 pa. 2. in prin. & fo. 88. pa. 1. post med.
Alexandrinorum rex occlusus. fo. 82. pa. 1
 circa medium
Alexandria cōstruata. fo. 32. pa. 1. in prin.
Amazones. fo. 11. pa. 1. circa med. & fo. 12
 pa. 2. circa finem
Ambiani fo. 8. pa. 1. in fine.
Ambiorix fo. 77. pa. 1. circa med. &
 fo. 103. pa. 2. circa finem
Ambira rex. fo. 3. pa. 2. in prin.
Amnestia. fo. 12. pa. 2. in prin.
 fo. 12. pa. 2. circa finem.
Amosis Aegyptiorum rex. fo. 8. pa. 2. in
 medio
Amphipolitana arx. fo. 36. pa. 1. post me.
Amphitriōn fo. 8. pa. 2. in fi.
Amyntas Alexandri consobrinus
Ancilla iudex facinoris matronarum
 fo. 28. pa. 1. in medio
Andragatius fo. 107. pa. 1. in prin
Andro Agathoclis frater fo. 41.
 pa. 2. in prin.
Androgynus Romæ visus. fo. 55. pa. 2. in
 med.
Andrumetum Hannibal fugit. fo. 49
 pa. 2. in fine
Anienes fluuius. fo. 48. pa. 1. circa med.
Animalia bruta ad id ad quod nata sūt,
semper preparantur, hominibus esse ad-
iuumento fo. 1. pa. 1. circa initium
Anni visus Romæ. fo. 35. pa. 1. circa
 med.
Antigonus. folio. 35. pa. 2. circa med. &
 folio. sequen. pa. 1. post med. & pa. 2. in
 princi.
Antistius legatus. fo. 86. pa. 2. in med.
Antiochus. fo. 50. pa. 2. circa princi. & cir-
 ca finem.
Antiope & Menalippe sorores, fo. 11. pa.
 1. in fine,
Antipater. fo. 35. pa. 2. post med. & fo. 36
 pa. 2. in prin. & in fine,
Apamea a Lucullo vastata, fo. 73. pa. 1,
 circa finem,
Antonius, fo. 84. pa. 2. post med. & fol.
 seq. fere per totam,
Antonius pius, fo. 96. pa. 1. in med.
Apellas Cyrenarum rex, fo. 41. pa. 2. cir-
 ca princip.
Apenninæ alpes, fo. 4. pa. 2. post med.,
Apis Argiuorum rex, fo. 8. pa. 2. in
 medio
Apostrophe in Roma, varia numina co-
lentes, fo. 56. pa. 2. in prin,
Apulia, fo. 4. pa. 2. ante med.
Appius Claudius, fo. 19. pa. 2. circa prin.,
 & fo. 42. pa. 1. circa initium, & fo. 55. pa.
 2. in prin. & fo. 81. pa. 1. circa initium
Apollonia ciuitas, fo. 85. pa. 2. in fine,
Apollinis oraculi proprietates, fo. 81. pa. 1,
 post med.,
Apostrophe ad diuum Augustinum
 folio. 35. pa. 2. circa finem
Aquæ in sanguinem conuerse, fo. 2. pa. 2
 circa initium
Aquitania. fo. 99. pa. 1. circa finem
Aquitānica prouincia. fo. 4. pa. 2. in fine,
 & fo. seq. in prin.,
Aquitānicus sinus ibidem
Aracillum op. fo. 86. pa. 2. circa med.,
Arabis flumen, fo. 3. pa. 1. ante med.
Arabia. ibidem, post medium
Arabicus sinus folio eodem, pa. 2
 ante med.,
Arbogastes, folio. 107. pa. 2. in prin. & fo.,
 seq. in prin.
Aracossia regio, folio. 3. pa. 1.
 in principio
Arcadia. fo. 55. pa. 1. in prin.
Arbactus Sardanapali præfectus fo. 12
 pag. 1. circa initium. & folio. 14. pag. 1. in
 med.
Arcadius Augustus. fo. 108. pa. 1. post
 med. & fo. 106. pa. 2. circa med.
Archimedes Syraculanus. fo. 48. pag. 1
 circa med.
Arcana vrbs Romæ. folio. 14. pag. 2. in
 med.
Arcticum mare. fo. 46. pag. 2. post prin.
 & fo. 6. pa. 1. in medio
Archades fo. 25. pa. 2. circa med.
Archademus Lacedæmoniorū dux. ibi.
Arduenna sylua. fo. 77. pa. 2. in fine
Arestia po. fo. 33. pa. 1. in medio.
Ariobarzōnes mons. folio. 3. pag. 2. circa
 finem.
Artaxerxes folio. 12. pag. 2. circa
 finem, & fo. 24. pag. 1. circa finem. & fo.
 25. pa. 2. circa initium
Anthemidera iugua. fo. 18. pa. 1. circa
 finem
Anthoep & Orithia reginæ. fo. 11. pa. 1. cir-
 ca finem.
Armenia prouincia. fo. 3. pa. 1. post med.,
Armenia prouincia amissa. fo. 83. pa. 1.
 in fine;

Aristoteles philosophus. fo. 33. pa. 1. in prin.
 Ariaratus rex. fo. 35. pa. 2. circa med.
 Arrius fidei catholice corruptor. fo. 163.
 pa. 1. in med.
 Argyraspidæ milites. fo. & pa. 115. in fi.
 Arifonicus Attali frater. fo. 56. pa. 1. circa
 initium, & paulopost.
 Arcus celestis portentum. fo. 89. pa. 1. in
 principio.
 Ariouisti fuga in Germaniam. fo. 75. pa.
 2. pauloante med.
 Artobizanes rex. fo. 72. pa. 1. circa finē.
 Aristobolus fo. 75. pa. 1. circa initium.
 Asia prouincia. fo. 2. pa. 2. circa initium,
 & circa finem. & fo. 3. pa. 1. circa finem.
 & pa. 2. in med. & fo. 17. pa. 2. in prin. &
 fo. 12. pa. 1. circa prin. & fo. 67. pa. 1. in prin.
 A. Lepiodorus. fo. 100. pa. 1. ante med.
 Assira regio. fo. 3. pa. 1. in prin.
 Atrix mons. fo. 5. pa. 2. in fine.
 Atvages. fo. 12. pa. 1. paulopost med.
 Aturna flumen. fo. 86. pa. 2.
 post medium
 Astures po. fo. 85. pa. 2. in prin. & fo. 86.
 pa. 2. post med. & fo. 5. pa. 1. ante med.
 Athenæ & Athenienses. fo. 13. pa. 1
 in med. & fo. eo. pa. 2. circa initium. & fo.
 25. pa. 2. in prin. & circa finem. & fo. 27.
 pa. 2. circa initium, & fo. eo. pa. 2. in med.
 & circa finē. & fo. 22. pa. 1. circa med. fe-
 re per totum folium, & fo. 30. pa. 1. circa
 finē. & fo. eo. pa. 2. circa initium. & fo. 34.
 pa. 2. circa initium, & circa med.
 Atran ciuitas. fo. 73. pa. 1. circa finem.
 Amanarius Gothorum rex. fo. 105. pa.
 1. in prin. & fo. 106. pa. 2. circa med.
 Atralus infelicissimus. fo. 12. pa. 2. post
 prin. & fo. 58. pa. 2. circa initium.
 Attalica Bethicæ vrbs. fo. 68. pa. 2. in
 medio.
 Atthalphus Placidie nupsit. fo. 113. pa. 1
 circa med.
 Arnilius COS. fo. 42. pa. 2. in med. & fo.
 46. pa. 1. circa initium. & fo. 44. pa. 1. in
 prin. & fo. 47. pa. 1. circa finem
 Atreabates. fo. 107. pa. 1. in prin.
 Atlas mons. fo. 2. pa. 2. in fi. & fo. 6. pa. 1
 in prin.
 Atreabates. fo. 73. pa. 1. in fine.
 Aerei & Thieftis odia, & c. fo. 10. pa. 2. cir-
 ca medium.
 Auerca fo. 9. pa. 1. in fine
 Augusto regnare natus est Christus. fo.
 83. pa. 1. in med.
 Augustus quinq; bella ciuilia gessit

ibidem circa finem
 Augusto imperate totus orbis ab omni
 bellorum tumultu liberatus est. fo. 85
 pa. 2. post med.
 Aurigones fo. 86. pa. 2. in prin.
 Aurelius Alexander imperator. fo. 97
 pa. 2. circa finem
 Aurelianus imperator. fo. 99. pa. 1. in fi.
 & pa. 2. in prin.
 Authoris intentio fo. 2. pa. 1
 Et hæc de litera A

De litera B

Babylon. folio 3. pa. 1. in med. & fo.
 31. pa. 2. circa initium. & fo. 14.
 pa. 1. circa fi. & pa. seq. fere per to-
 tum. & fo. 16. pa. 2. in prin. & post. & fo. 89
 pa. 1. circa medium.
 Bactriani po. fo. 3. pa. 2. in fine.
 Balares insule. fo. 6. pa. 1. circa finem. &
 pa. 2. in prin.
 Balæus Assyriorum rex. fo. 8. pa. 2. in med.
 Barbari po. fo. 5. pa. 2. circa finem
 Barbarus dux fo. 109. pa. 1. circa fi.
 Barchilona ciuitas. fo. 6. pa. 2. in prin.
 Bostianus imperator. fo. 97. pa. 2. cir. me.
 Basilus fo. 83. pa. 2. ante medium
 Bastenarum gens fo. 51. pa. 1. in fi.
 Batafi po. fo. 51. pa. 1. circa fi.
 Belius fo. 50. pa. 1. circa med.
 Belgarum gens fo. 75. pa. 2. post med.
 Belgida ciuitas fo. 68. pa. 2. in med.
 Bellum a Pelope aduersus Dardanum, &
 Troianos gestum. fo. 10. pa. 2. circa prin-
 cipium.
 Bella ciuilia & externa a Romulo mixta.
 fo. 15. pa. 1. in fine
 Bellorum origo. fo. 35. pa. 2. in prin.
 Bella transmarina quæ incepta fuere. fo.
 48. pa. 1. circa initium
 Bellum Romanorum cum Carthaginiensibus. fo. 52. pa. 2. ante med.
 Belli ciuilis origo. fo. 65. pa. 2. circa initium.
 Belua mirabilis extensionis. fo. 52. pa. 2. cir-
 ca medium
 Bestiæ Xerxis aciem sequentes, vt mor-
 tuos deuorarent. fo. 18. pa. 2. in medio
 Bethlehem ciuitas. fo. 113. pa. 1. post med
 Bibulus. fo. 81. pa. 1. circa initium
 Bisantium ciuitas. fo. 4. pa. 2. in princip
 & fo. 5. pa. 2. circa finem, & fo. 29. pa. 2. in
 fi. & fo. 94. pa. 2. post medium
 Bituitus aruernorum rex. fo. 60. pa. 2
 post med.

INDEX

Boarium forum. fo. 45. pa. 2. post. med.
 Bocchus Maurorum rex. fo. 61. pa. 2. in prin. & fine.
 Boetiorum impetium. fo. 13. pa. 1. circa fi. & fo. 54. pa. 2. circa fi.
 Bos populi. fo. 50. pa. 1. post med. & pa. seq. in prin.
 Boreum promontorium. fo. 4. pa. 1. in principio
 Boreum flumen ibidem
 Bosphorani po. fo. 87. pa. 2. in prin.
 Bragada flumen. fo. 42. pa. 2. post mediū
 Brennus dux. fo. 23. pag. 1. in med.
 Breuitas obscura. fo. 24. pa. 1. in med.
 Brigantia Gallecie ciuitas. fo. 5. pa. 1. circa prin. & in fine.
 Britannicus oceanus. fo. 4. pa. 2. post pri.
 Britannica insula ibidem
 Britannia insula. fo. 5. pa. 1. post med.
 Britannice dimensio ibidem
 Britanni populi fo. 88. pa. 1. in prin.
 Britannica clades fo. 93. pa. 1. in fine
 Brudisium ciuitas. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Brutus primus apud Romanos COS. 15 pa. 1. circa med. & fo. 60. pa. 2. in med. & fo. 56. pa. 2. in fine. & fo. 70. pa. 1. cir. med.
 Bucephala ciuitas. fo. 33. pa. 1. circa med.
 Burgundiones fo. 105. pa. 1. circa med.
 Busris tyrannus crudelissimus. fo. 10. pa. 1. pauloan med. & fo. 54. pa. 1. ante med.

De litera C

CAecilius Metellus COS. fo. 47. pa. 2. circa med.
 Caesarienses po. fo. 5. pa. 2. ad finem.
 Caesar. fo. 80. fere per totum fol. & fo. 75. pa. 2. ante med. & fo. 76. per totum. & fo. 78. pag. 1. circa med. & fo. 79. pa. 2. in med. & fo. 81. pa. 2. circa finem. & fo. 82. fere per totum. & fo. 83. pa. 2. in fi. & fo. 85. pa. 2. circa initium. & fo. 86. pa. 1. post med. & pa. 2. in prin. & fo. 98. pa. 1. post med.
 Caelum ardere visum est. fo. 46. pa. 1. circa med.
 Cadmus. fo. 10. pa. 2. paulo post prin.
 Caius Genutius fo. 38. pa. 2. in med.
 Caius Duilius. fo. 42. pa. 1. in fi.
 Caius Aquilius Florus. fo. 42. pa. 1. in fi.
 Caius Iunior Claudij collega. fo. 44. pa. 1. circa med.
 Caius Toranius. fo. 83. pa. 2. circa med.
 Caldea fo. 3. pa. 1. in med.
 Calcarcius lacus. fo. 2. pa. 2. circa finem
 Caligurum ciuitas. fo. 68. pa. 2. in fine

Calligicū promōtorium. fo. 2. pa. 2. in fi.
 Calistenes philosophus. fo. 32. pa. 2. in fi.
 Calatinus COS. fo. 42. pa. 2. circa prin.
 Calphurnius. fo. 23. pa. 2. circa med.
 Caligula fo. 90. pa. 2. in prin. & fo. 91. pa. 1. post med. & pa. 2. paulo ante med.
 Calypso insula vbi. fo. 5. pa. 2. post med.
 Cambises rex. fo. 17. pa. 1. circa med.
 Camera ciuitas. fo. 42. pa. 2. circa initium.
 Camillus dictator. fo. 23. pa. 1. in med. & fo. 26. pa. 2. circa med.
 Campania. fo. 47. pa. 2. circa med.
 Campaninus Sannitum dux. fo. 67. pa. 1. in prin.
 Cantabri po. fo. 86. pa. 1. in fi. & pa. 2. in prin. & circa fi. & fo. 87. pa. 1. post med. & fo. 5. pa. 1. ante med.
 Cannæ Apulie vicus. fo. 47. pa. 1. circa med.
 Canensis pugna ibidem
 Cappadocia fo. 32. pa. 2. circa initium & fo. 29. pa. 1. circa finem. & fo. 11. pa. 1. post prin. & fo. 3. pa. 1. in med.
 Cappadoces omnia sua concremant. fo. 14. pa. 2. circa med.
 Capparonia virgo vestalis. fo. 40. pa. 1. circa medi
 Capraria insula. fo. 108. pa. 2. circa initium.
 Capua. fo. 48. pa. 2. circa med. & fo. 69. pa. 1. in prin.
 Caranus rex. fo. 89. pa. 1. in fine.
 Carbo COS. fo. 66. pa. 2. circa med. & fo. 70. pa. 1. circa med.
 Carmellus mons. fo. 94. pa. 1. post med.
 Carnutes fo. 78. pa. 1. circa med.
 Carræ ciuitas. fo. 3. pa. 2. in fine. & fo. 80. pa. 1. in prin.
 Caralitani po. fo. 6. pa. 1. in fi.
 Carisius victor. fo. 86. pa. 2. circa finem.
 Carpatium mare. fo. 6. pa. 1. ante med.
 Carpathij po. fo. 8. pa. 1. in prin.
 Carthago & Carthaginienses. fo. 27. pa. 1. circa med. & fo. 39. p. 2. circa med. & fo. 40. pa. 1. circa finem. & pag. seq. fere per totū. & fo. 43. pa. 2. circa med. & fo. 43. pa. 1. post med. & fo. 44. pa. 1. circa prin. & pa. seq. in prin. & fo. 45. pa. 1. ante med. & fo. 52. pa. 1. circa finem. fere per totū. & fo. 53. pa. 1. in prin. & fo. 54. pa. 2. circa finem. & fo. 60. pa. 1. circa med. & fo. 89. pa. 1. circa finem
 Carthalo Herculis sacerdos. fo. 40. pa. 2. circa med.
 Carus Narbonensis imperator. fo. 95. pa. 2. post med.

- Carausius quidem genere infimus, consilio & manu promptus. fo. 100. pa. 1. circa initium.
 Cassander Macedo. fo. 36. pa. 1. post med.
 Cassius. COS. fo. 69. pa. 2. in prin. & pa. seq. post medium
 Castoris locus. fo. 93. pa. 2. in fine.
 Caspium mare. fo. 3. pa. 2. post med. & fo. seq. pa. 1. in med. & fo. 27. pa. 1. circa finē.
 Cassiopa insula. fo. 4. pa. 2. circa med.
 Catilina incesti accusatus. fo. 73. pa. 2. circa initium.
 Catilinæ coniuratio quo tempore. fo. 75 pa. 1. circa med.
 Cati populi. fo. 87. pa. 1. circa med.
 Catina Aethnæ incendio vastata. fo. 60 pa. 2. in med.
 Catonis interitus. fo. 82. pa. 1. circa finem.
 Carabat non mōres. fo. 5. pa. 2. in med.
 Cathippi oppidum. fo. 3. pa. 2. in fine.
 Catinenses po. fo. 20. pa. 1. in fine.
 Catinensium legati lugubres secūdo cūr. Athenas. fo. 60. pa. 2. in prin.
 Catullus COS. fo. 45. pa. 2. circa finē.
 Catulli dictum. fo. 67. pa. 1. in med.
 Catullus Sillanus. fo. 68. pa. 1. post med.
 Caucasus mons. fo. 2. pa. 2. in fine, & fo. 3 pag. 2. in med. & in fine, & fo. 4. pag. 1. post med.
 Celtiberi po. fo. 5. pa. 1. in med.
 Celia portio, & quæ ea vsi fuerint. fo. 58. pa. 1. circa initium
 Cælius omnes pene copias amisit. fo. 81 pa. 1. circa initium
 Cenappum op. fo. 78. pa. 1. in prin.
 Cenomani fo. 50. pa. 1. circa med.
 Cetenius Penula. fo. 47. pa. 2. post med.
 Cassana ciuitas. fo. 49. pa. 1. circa fi.
 Chananea mulier fo. 1. pa. 1. in med.
 Chaldei regnum Assyriorum post Scythas obtinuerunt. fo. 12. pa. 1. circa prin. & fo. 14. pa. 1. circa finem.
 Chariades dux. fo. 20. pa. 1. in fine.
 Charmatis copiar. fo. 67. pa. 1. in prin.
 Chelid virgo flumen transmeauit. fo. 15. pa. 2. circa finem
 Cheronesi vrbes fo. 30. pa. 1. cir. init.
 Christus seculorum iudex. fo. 7. pa. 2. post med.
 Christi gratia pacatus orbis. fo. 65. pa. 2. post med.
 Christi nominis interpretatio. f. 86. pa. 1. post prin.
 Christo orro pax vniuersa facta est. f. 87 pa. 2. post med.
 Christus regnum tranquillissimum Cæsari dedit. fo. 88. pa. 1. in prin.
 Christi natiuitas. fo. 83. pa. 1. in med. & fo. 89. pa. 2. circa med. & fo. 2. pa. 1.
 Christus Cæsaris censu ciuis Romæ factus est. fo. 90. pa. 1. post prin.
 Christi passionis & tenebrarum factarum hora. fo. 91. pa. 1. post prin.
 Christiano tuta oia. fo. 54. pa. 2. in prin.
 Christi nomen tãquam lues habebatur. fo. 109. pa. 2. in prin.
 Christianorum necessitates. fo. 92. pa. 2. circa med.
 Christiani nominis vltio. f. 92. pa. 1. in fi.
 Christiani idololatriam abnegantes interficiuntur. fo. 60. pa. 2. circa med.
 Christi ecclesiæ decennio diruta. fo. 101 pa. 1. in prin.
 Cilicia. fo. 3. pa. 1. in fi. & fo. 32. pa. 2. circa initium, & fo. 69. pa. 1. post med. & fo. 94. pa. 2. post med.
 Cimbrici belli initium. fo. 69. pa. 2. in fi.
 Cimericum mare. fo. 3. pa. 1. in fine, & fo. 4. pa. 1. post med.
 Cimmerij & Amazones Asiã inuadunt. fo. 12. pa. 2. circa finem
 Cinesium op. dirutum. fo. 15. pa. 1. circa fi.
 Cypri ciuitates tres diruta. fo. 94. pa. 2. post med.
 Circium. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Claudius Marcellus. fo. 28. pa. 1. in med.
 Ciuita bella in Asia & Europa. fo. 22 pa. 2. in fine
 Cleopatra regina fo. 85. pa. 1. & 2.
 Claudius Marcellus Syraculas cepit. fo. 48. pa. 1. circa med.
 Claudius Vnimannus. fo. 55. pa. 1. in fi.
 Claudius prætor. fo. 69. pa. 2. in prin.
 Claudius Drusus priuignus Cæsaris. fo. 26. pa. 2. in fine
 Claudio regnante Petrus apostolus Romam adijt. fo. 92. pa. 2. circa initium, fere per totum.
 Clades exercitus Xerxis. fo. 8. pa. 2. in med.
 Claudius COS. fo. 44. pa. 1. circa prin. & fo. 46. pa. 1. circa fi.
 Cleophilis regina. fo. 33. pa. 1. in prin.
 Climax mons. fo. 3. pa. 1. in fi.
 Cliti mors mœstissima. fo. 32. pa. 2. circa finem
 Clipea ciuitas. fo. 42. pa. 2. in med. & fo. 43. pa. 1. circa fi.
 Clusia fo. 23. pa. 1. in med.
 Collina porta. fo. 48. pa. 1. post med.

INDEX

Colossa. fo. 93. pa. 2. in prin.
 Comparatio sane pulchra. fo. 37. p. 2. fere
 per totum.
 Conditores urbis Romæ. fo. 15. pa. 1. circa
 med.
 Conon loco Alcibiadis constituitur
 fo. 21. pag. 2. circa med. & fol. 24. pa. 2. in
 med. & fo. seq. pag. 1. in prin. & circa fi.
 Constantinopolis prius Bisantium dice-
 batur. fo. 4. pa. 2. in prin. & fo. 30. pa. 1. in
 principio.
 Constantius Cæsar. fo. 100. pa. 1. circa med.
 Constantinus imp. fo. 60. pa. 2. post med.
 Cōstantinus christianorum imperatorum
 primus. folio. 102. pa. 2. circa init.
 & fo. seq. pa. 1. in prin.
 Constantius arrianæ sectæ fautor. fo. 103
 pa. 2. circa med.
 Constantius Gallum occidit. fo. 104
 pa. 1. circa med.
 Constans ex monacho Cæsar factus.
 folio. III. pa. 2. in med.
 Constanatius in Galliam transeuctus.
 folio. III. pa. 2. in med.
 Concordia bonorum omnium portus
 fo. 22. pa. 2. in med.
 Consules creati. fo. 15. pa. 2. circa med.
 Constructio Babylonis. fo. 16. pa. 2. circa
 principium.
 Constitutio legum. fo. 19. pa. 2. in med.
 Coniuratio Claudiana. ibidem
 Consilium mitigandæ pestis. fo. 26. pa. 2
 circa finem
 Conditio pacis inter Carthaginienses, &
 Rom. fo. 44. pa. 2. circa initium.
 Corami po. fo. 32. pa. 2. circa finem
 Coreyræ expugnatio. fo. 55. pa. 1. circa
 initium.
 Corticæ insulæ promontoria. fo. 6. pa. 1
 circa fi. & fo. seq. pa. 2. in prin.
 Corcus urbs fo. 69. pa. 1. in fine.
 Coreus dux. fo. 78. pa. 1. in fi. & fo. seq.
 pa. 2. circa med.
 Corinthi statio. fo. 55. pa. 1. in prin.
 Corinthia vasa. ibidem, circa med.
 Corinthi destructio. fo. 54. pa. 2. circa fi.
 Corinthi mirabiles lapides, in cinerem cō-
 uersi. fo. 55. pa. 1. circa med.
 Cornelius COS. fo. 46. pa. 1. circa finem,
 & fo. 55. pa. 1. circa med.
 Cornelius Scipio trib. fo. 47. pa. 2. cir. ini.
 Cornelius Gallus. fo. 85. pa. 1. circa initium.
 Cornelius Aſina. fo. 42. pa. 1. circa finem
 Corvinus a Coruo dictus, fo. 27. pa. 1. in
 medio.

Coscomus proconsul. fo. 69. pa. 1. in fine.
 Cossus dux Cæsaris. fo. 87. p. 1. circa med.
 Corta COS. fo. 43. pa. 2. post med. & fo.
 77. pa. 2. in fine.
 Crassus cum maximo exercitu Asiam
 proficiscitur. fo. 59. pa. 1. circa initium.
 Crassi apud Parthos interitus. fo. 72. pa. 2
 in fine.
 Cretenses & Athenienses inter se prælia-
 runt. fo. 10. pa. 2. in med.
 Cremona fo. 50. pa. 1. circa med.
 Creta insula a Metello deleta. fo. 73. pa. 2
 circa finem, & fo. 6. pa. 1. ante med.
 Cyprum insula. fo. 3. pa. 1. in fine, & fo. 6
 pa. 1. ante med.
 Cyrus. fo. 12. pa. 1. circa principium, & fo.
 16. pa. 1. in fine, & fo. 60. pa. 2. in prin. fe-
 re per totum, & fo. 17. pa. 1. in prin. &
 postea, & fo. 21. p. 2. in prin. & fo. 22. p. 2.
 circa finem, & fo. 89. pa. 1. in prin.
 Cidmus amnis. fo. 31. pa. 2. circa med.
 Cyclades insulæ. fo. 6. pa. 1. in med.
 Cyrenenses fo. 35. pa. 2. circa med.
 Curio consule cum Sabinis bellum ge-
 stum est. fo. 34. pa. 2. circa finem.
 Curio in Africam transfregit. fo. 82
 pa. 1. in princip.

De littera D

DAcipopuli. folio. 12. pa. 2. in fine,
 & fo. 87. pa. 1. circa prin.
 Dacia fo. 4. pa. 1. in fine.
 Dæmon mali author. fo. 40. pa. 2. in prin.
 Danaï, atq; Aegisti parricidia. fo. 10. pa. 1.
 circa prin.
 Danaus a regno expulsus. ibidem
 Danubius fluvius fo. 4. pa. 1. in fi.
 Danubii. fo. 87. pa. 1. circa prin.
 Dara alias Nuhul. fo. 3. pa. 2. circa prin.
 Dardania fo. 4. pa. 2. in med.
 Darius regnū adeptus. f. 17. p. 1. in med.
 & pa. 2. circa prin. & in med.
 Darius cum Lacedæmoniis paciscitur.
 fo. 21. pa. 1. in prin.
 Darii interitus. fo. 22. pa. 1. in prin. & fo.
 31. pa. 2. circa med. & fo. 32. pa. 1. in fine.
 Dascuta ciuitas. fo. 3. pa. 1. in med.
 Decentius. fo. 104. pa. 2. circa med.
 Decius Murena. fo. 28. pa. 1. circa prin.
 Decii interitus. fo. 34. pa. 1. in med.
 Decius Iunius dictator creatus. fo. 47
 pa. 2. circa prin.
 Decii Bruticæ des. fo. 82. pa. 2. circa med.
 Delmatia. fo. 4. pa. 2. circa prin.
 Delmatius Cæsar. fo. 103. pa. 2. cir. initium.

Delmatae fo. 87. pa. 1. circa prin.
 Decii fraus fo. 98. pa. 1. post med.
 Decii belli ciuillis repressor ibidem
 Deciorum cursus ibidem
 Declamatio sane pulchra. fo. 43. pag. 2. in
 med.
 Defossati homines viui. fo. 45. pa. 2. post
 med.
 Demetrius fo. 36. pa. 1. post med.
 Demetrii filii preces. fo. 31. pag. 1. circa
 med.
 Demetrius victus. fo. 56. pa. 1. circa med.
 Demostenes fo. 22. pa. 2. circa med.
 Demostenis corruptio. fo. 31. p. 2. in prin.
 Demostenes orator, dux Atheniensium.
 fo. 35. pa. 2. circa med.
 Deiotarus Gallograeciae rex fo. 73. pa. 1.
 in med.
 Deucalion genus humanum reparauit.
 fo. 9. pa. 1. in prin.
 Deus multimode punit populum suum
 fo. 8. pa. 1. in prin.
 Deus exoratus. fo. 26. pa. 1. circa finem
 Deus vnus & verus, cuncta moderans.
 fo. 71. pa. 1. & 2. per totum
 Deum apprehendere nemo potest, nisi g
 eum. fo. 71. pa. 2. circa initium
 Deus pro salute hominum humanitate
 assumpsit fo. 91. pa. 1. in prin.
 Deus fide tradidit. fo. 106. pag. 1. cir. med.
 Deus paganum perire permisit. Christia
 num vero praualere voluit. fo. 109. pa.
 2. in med.
 Dei iudicia ineffabilia sunt. fo. 112. pag. 1.
 circa finem
 Dianae Tauricae liturata. f. 54. p. 1. an me.
 Dictator creatus. fo. 15. pa. 2. circa finem
 Diluuium primum & eius causa. fo. 6. pa.
 2. in med.
 Didymus fo. 111. pa. 2. in prin.
 Diocles Medorum rex. fo. 12. pa. 1. in me.
 Diocletianus imperator. fo. 99. pa. 2. cir
 ca finem.
 Diocletianus Achilleum interfecit. fo. 100.
 pa. 1. circa med.
 Dionysii Siciliae tyranni exilium. fo. 22.
 pa. 1. in prin.
 Dioge. Archelai filius. fo. 72. p. 2. cir. prin.
 Discessio pleribus a patribus. fo. 15. p. 2. cir. fi.
 Discordia miseriae portus. fo. 22. p. 2. i. m.
 Discrimen huiusce & praesae aetatis.
 fo. 13. pa. 2. circa prin.
 Dolabella COS. fo. 34. pa. 2. in fine
 Domitius. fo. 34. pa. 2. in fine, & fo. 70. pa.
 1. circa med.

Domitius ab Hirrulleio oppressus. fo. 68
 pa. 1. post prin.
 Domitiani regni exordium. f. 95. pa. 1. cir. in.
 Domitiani superbia ibidem
 Domitianus a suis interfectus est fo. 95.
 pa. 1. circa finem
 Domitianus falso triumphauit. ibi. cir. me.
 Draca populi fo. 32. pa. 2. circa med.
 Draptes fo. 78. pa. 2. circa finem
 Drepani portus fo. 44. pa. 1. cir. med.
 Drusus. fo. 87. p. 1. circa prin. & fo. 90. p. 2.
 in prin. & circa fi. & fo. 105. pa. 1. cir. med.
 Durachium fo. 8. pa. 1. in fine.

De litera E

E Boreae ciuitatis ruina. fo. 26. pa. 1.
 circa med
 Eburonates. fo. 77. pa. 1. med.
 Eburones fo. 60. pa. 2. circa fi.
 Elephanti octoginta occisi. fo. 49. pa. 2. in
 fine
 Eleusin emigrant tyranni. fo. 22. p. 1. in fi.
 Emachus dux fo. 72. p. 2. post med.
 Emodi montes fo. 2. pa. 2. in fi.
 Eous fo. 87. pa. 1. post med.
 Epaminundae ducis industria. fo. 25. pa. 1.
 circa med. & fo. 60. pag. 2. circa med. per
 10. & fo. 28. pa. 2. circa med.
 Epidaurus coluber fo. 34. p. 2. in med.
 Epilogus fo. 26. pa. 1. circa prin.
 Erecina ciuitas fo. 44. pa. 1. in fine
 Erucha Molossorum rex. fo. 28. p. 2. in med.
 Etheae fo. 30. pa. 1. circa prin.
 Etheocles fo. 10. pa. 2. circa med.
 Euagoras Lacedaemoniorum dux. fo. 21.
 pa. 2. post med.
 Euboea fo. 4. pa. 2. circa prin.
 Eugenius. fo. 107. pag. 2. fere per to. & fo.
 seq. in prin.
 Euergetes po. fo. 32. pa. 2. circa med.
 Eumenes victor fo. 35. pa. 2. post med.
 Eucherius fo. 10. pa. 1. in med. & in fi.
 Eumenes victus ad Antigonum protra
 hitur. fo. 36. pa. 1. in prin.
 Eumenes Attali filius fo. 50. pa. 2. in fi.
 Euphrates flumen. fo. 3. pa. 1. ante med. &
 fo. 60. pa. 2. post med. & fo. 16. pa. 1. circa
 fi. & pa. 2. in prin. & fo. 79. p. 2. post me.
 Euridices facinus. fo. 28. pa. 1. circa med.
 Euridice Aridei vxor. fo. 36. pag. 1. circa
 med.
 Eurilocus fo. 20. pa. 2. in med. & fo. 32. pa.
 2. circa finem
 Eurimedontes fo. 20. pa. 2. in med
 Europaregio fo. 15. pa. 2.

INDEX

Europæ initium. fo. & p. iisdem, circa med.
& fo. 4. pa. 1. circa finem.
Europæ fines ibidem
Exclamatio de Alexandri obitu fo. 33.
pa. 2. in med.
Exclamatio miserationis plena. fo. 68. pa. 1.
circa med.

De litera F

FAbia virgo vestalis. fo. 73. pa. 2. cir-
ca initium
Fabius consularis occisus. fo. 16. pa.
1. circa prin.
Fabii veientanum bellum suscipiunt.
ibidem
Fabiorum familia. ibidem, circa med.
Fabius COS. triumphum recusavit.
ibidem
Fabius COS. fol. 23. pa. 1. in med. & fo. 60
pa. 2. post med.
Fabius Gurgis. fo. 34. pa. 2. in med. & fo.
38. pa. 2. in fine
Fabius maximus ibidem
Fabius COS. historicus fo. 45. pa. 2. in
fine
Fabius censor. fo. 46. pa. 1. in fine
Fabius Bureo, Fabii censoris filius. ibi.
Fabius Tarentum expugnat. fo. 48. pa. 1.
in prin.
Fabius Lusitanos vicit fo. 55. pag. 2. in
fine
Fabius legatus fo. 78. pa. 2. circa med.
Famæ velocitas fo. 18. pa. 2. in fine
Fames grauiissima apud Aegyptum. fo.
8. pa. 1. in med.
Fames maxima sub Diapolito Aegy-
ptiorum rege fo. 60. pa. 2. in med.
Fames secuta est locustarum multitudine
fo. 59. pa. 2. circa med.
Fannius COS. fo. 55. p. 2. circa med. & fo.
72. p. 2. post med. & fo. 73. p. 1. circa ini-
tium
Fides Christiana poënis & cruciatibus au-
ctior facta est fo. 71. pa. 2. circa fi-
nem
Fidenates Romæ imminent. fo. 19. pa. 2.
in fine.
Fimbria ab Iliensibus iratus. fo. 72. pa. 2.
post med.
Firmius legatus. fo. 86. pa. 2. in med.
Firmius Cæsaream Barbaris in prædam
dedit fo. 105. pa. 2. in prin.
Flaccorum interitus fo. 60. pa. 2. circa
initium
Flacci adolescentis interitus ibid.
Flaccus COS. fo. 72. pa. 2. in med.
Flaminius COS. in Gallos irruat. fo. 46.

pa. 2. post med.
Flamini interitus. fo. 47. p. 1. circa med.
Flaminius proconsul. fo. 50. pa. 1. post
med.
Florianus. fo. 99. pa. 2. circa med.
Flumina sanguinem emanantia. fo. 101.
pa. 2. circa med.
Fluuius qui Fabios perdidit. fo. 16. pa. 2.
circa med.
Fons olei de taberna fluens. fo. 86. pag. 1.
post prin.
Fruges in arboribus natæ. fo. 57. pa. 1. cir-
ca finem.
Fulvius Flaccus COS. fo. 46. pag. 1. circa
med.
Fulvius omnem Capuæ senatum inter-
fecit. fo. 48. pa. 2. circa med.
Fulvius prætor fo. 50. pa. 1. post med.
Fulvius COS. fo. 51. pa. 1. circa prin.
Fulvius Hadrianus fo. 69. pa. 2. post me.
Fulvia Anronii vxor. fo. 83. pa. 2. in fi. &
fo. seq. in prin.
Furculæ caudique apud Romam visæ. fo.
31. pa. 1. circa prin.
Furius COS. fo. 50. pa. 2. in prin.
Furius Camillus. fo. 92. pa. 1. circa med.
Fururæ pestis indicium. fo. 19. pag. 1. in
med.

De litera G

GAbii superati. fo. 15. pa. 1. in prin.
Ades insule vbi Herculis colum-
næ visuntur. fo. 2. pa. 2. circa med.
Gaditanum sietum. fo. 2. pa. 2. in fi. & fo.
5. pa. 1. in med. & fo. 113. pa. 2. in prin.
Gaius Attilius COS. fo. 45. pa. 2. post. m.
Gaius Plautinus. fo. 55. pa. 1. circa finem.
Gaius Gracchus, Gracchi frater, reipu-
blicæ pernicius fo. 60. pa. 1. circa med.
Gaius Cassius. fo. 69. pa. 2. circa med.
Gaius Cæcilius se hosti offert. fo. 78. pa.
2. circa med.
Gaius Cæsaris interitus. fo. 83. pa. 2. in fine
Gaius Augusti nepos. fo. 90. pa. 1. circa prin.
Gaii Caligulæ scelus horrendum, & eius-
dem interitus. fo. 91. pa. 2. circa in eq.
Gallaria prouincia. fo. 85. pa. 2. circa in eq.
& fo. 60. pa. 2. in med.
Galba. fo. 58. pa. 2. in med. & fo. 60. p. 1.
ante med.
Galba impera. creatus. fo. 91. pa. 2. in prin.
Gabaules po. fo. 6. pa. 1. in prin.
Galenus imperator. fo. 98. pa. 2. cir. prin.
Galenus ex æplo dei accepto ecclesiæ pa-
cem tribuit ibid. post med.

Galerius Augustus. fo. 102. pag. 2. circa med.
 Gallia belgica. fo. 4. pag. 1. circa finem, & fo. 60. pa. 2. post med.
 Gallia Lugdunensis *ibidem*
 Galli Senonenses Romam irruerunt. fo. 23. pa. 1. in med.
 Gallorū impetus iuxta Anienem. fo. 26. pa. 2. in prin.
 Galli a Gaiō Sulpitio superantur. fo. 27. pa. 1. circa initium.
 Gallorum aiqua diffusio. *ibidē*, in med.
 Gallorum in Romanos coniuratio. fo. 35. pa. 1. in med.
 Galli Cisalpini. fo. 45. pa. 1. in prin.
 Gallia Cisalpina a Romanis defecit. fo. 45. pa. 2. circa finem
 Gallorum cædes. fo. 46. pa. 1. circa med. & fo. 50. pa. 2. circa med.
 Galli montani repulsi. fo. 46. pag. 2. circa med.
 Gallogræcia quæ nunc Gallaria. fo. 51. pa. 1. in prin.
 Gallogræci victi *ibidem*
 Galli populi. fo. 69. pa. 2. in prin. & fo. 68. pa. 1. circa initium.
 Gallia transalpina & comata. fo. 75. pa. 1. circa finem.
 Gallia a Casare caduntur. fo. 77. pa. 2. in prin.
 Galliarū nouæ conspirationes. fo. 78. pa. 1. in prin.
 Gangaridæ. fo. 4. pa. 1. in prin. & fo. 33. pa. 1. in med.
 Ganges fluuius. fo. 2. pag. 2. in fi. & fol. 4. pa. 1. in prin. & fo. 16. pa. 1. in fine
 Garamantum gætes. fo. 5. pa. 2. post med. & in fine
 Gellius COS. fo. 69. pa. 2. circa med.
 Genuus. fo. 99. pa. 1. circa med.
 Gephallonia insula fo. 4. pa. 2. post prin.
 Germanorum cædes maxima. fo. 75. pa. 2. post med.
 Germaniarū populi bello superati. fo. 87. pa. 1. in prin.
 Germani po. fo. & pag. *isdem*, post med. & fo. 99. pa. 1. in prin.
 Germanici & filiorum suorum interitus. fo. 90. pa. 2. circa finem.
 Gerontii cædes. fo. 112. pa. 2. circa prin.
 Gethæ po. qui & Gothi dicti sunt. fo. 11. pa. 1. circa prin.
 Gildo. fo. 108. pa. 1. circa finē, & fol. 100. pa. 2. in fine.

Gilippus Lacedæmonius. fo. 20. pa. 2. in prin.
 Getuli po. fo. 87. pa. 1. circa initium
 Gneus Cornelius. fo. 42. pa. 1. circa med.
 Gneus Fuluius. fo. 47. pa. 2. circa finem
 Gneus Lentulus fo. 69. pa. 2. in prin.
 Gneus Pompeius a Marco contemptus ad Octauium se contulit. fo. 66. pa. 1. in prin.
 Gneus Pompeius leges Minois Romanis legibus permutauit. fo. 73. pa. 2. in fine
 Gordianus imperator. fo. 98. pa. 1. circa initium
 Gothia & Gothi. fo. 4. pa. 1. in fine, & fo. 14. pa. 2. circa med. & fo. 33. pa. 2. circa finem, & fo. 23. pa. 2. in med. & fo. 79. pa. 2. in med. & fo. 89. pa. 1. in fine, & fo. 99. pag. 1. in prin. & fo. 105. pa. 2. fere per totum, & fo. seq. fere per totum, & fo. 137. pa. 2. per to.
 Gracchus in Hispania fo. 51. pa. 1. circa finem
 Gracchorum sæditio fo. 8. pag. 1. circa finem
 Gracchi interitus. fo. 58. pag. 2. circa medium, & fo. 60. pa. 2. circa med.
 Grando fixa e nubibus emanare visa est. fo. 27. pa. 1. circa finem
 Gratianus Valentiniani filius imperator. fo. 105. pag. 1. in prin. & post med. & fol. 106. pa. 1. circa med.
 Gratianns tyrannus creatus & occisus est. fo. 10. pa. 2. in prin.
 Græcia ab omni bellorum tumultu liberata. fo. 24. pa. 1. circa finem
 Græcia a Philippo oppugnata. fo. 28. pa. 2. circa finem
 Græci Philippo accessum denegant. fo. 29. pa. 1. in fine
 Græciæ deperdita libertas. fo. 100. pa. 2. in med.
 Græciæ ciuitates Philippo metus inducunt. fo. 30. pa. 1. circa finem
 Græci Lacedæmoniorum auxilio victores fo. & pa. *isdem*, in fine
 Græciæ libertatis diffinitio. fo. 100. pa. 2. in prin.
 Græcia fo. 99. pa. 1. in prin.

De litera H

B ii

INDEX

- H** Adrianus consobrinæ Traiani filius. fo. 95. pa. 2. in fine
 Hadriani imperii tēpus, & quid namegerit. fo. 96. pa. 1. in prin.
 Hadrumentus ciuitas. fo. 5. pa. 2. circa fi.
 Haliani populi. fo. 109. pa. 1. circo med. & fo. 113. pa. 2. circa med.
 Halaricus cū Gothis sæpe victus. fo. 109. pa. 1. circa med.
 Halaricus Romā depraedatur. fo. 110. pa. 2. circa initium.
 Halarici scelere vibs diruta est. fo. 111. pa. 1. post med.
 Halaricus imperator. fo. 112. pa. 1. circa fi.
 Hamilcho Carthaginensium rex. fo. 40. pa. 2. in med.
 Hamilcho sibi mortem consciuit ibid.
 Hamilcho nis exercitus peste correptus. ibidem.
 Hamilchar dux Carthaginensium. fol. 41. pa. 1. circa med. & fo. 40. pag. 2. circa med. & fo. 43. pa. 2. circa initium, & fo. 45. pa. 2. circa med. & fo. 50. pag. 1. circa med.
 Hannibal Pœnorū imperator. fo. 42. pa. 1. in med. & circa finem, & fo. 40. pag. 2. in med. & fo. 44. pa. 1. circa med. & fo. 46. pa. 2. per 10. & fo. 47. pa. 1. scilicet per 10. fol. & fo. 48. pa. 1. circa med. & fo. 49. pa. 1. circa finem, & fo. 40. pa. 2. in med. & circa finem, & fo. 50. pag. 1. circa prin. & fo. 51. pa. 1. post med.
 Hanno Carthaginensium imperator. fo. 42. pa. 1. in med.
 Hanno loco Hānibalis præfectus. fo. 40. pa. 2. in prin.
 Hannonis interitus. ibidem
 Hannonis duo. fo. 43. pa. 2. in prin.
 Hannonis fuga cum Pœnis. fo. 44. pa. 1. circa finem.
 Harpalus. fo. 12. pa. 1. circa finem.
 Hasdrubal. fo. 43. pa. 2. circa finem
 Hasdrubal a Scipionibus victus. fo. 47. pa. 2. post med.
 Hasdrubalis interitus. fo. 49. pag. 1. circa med.
 Hasdrubalis Pœnorum imperatoris interitus. fo. 51. pa. 2. circa med.
 Hasdrubalis vxoris virilitas. ibid.
 Hebræi ab Aegyptiis exire. fo. 5. pa. 1. in fine.
 Hebræorum fugitiuum numerus. fo. 40. pa. 2. post med.
 Hebusus insula. fo. 6. pa. 2. post prin.
 Helenæ raptus. fo. 11. pa. 2. post med.
- Helena Adiabenorū regina. fo. 92. pa. 2. circa med.
 Helices ruina. fo. 26. pa. 1. circa med.
 Heluetij omnium Gallorū fortissimi. fo. 75. pa. 1. circa finem.
 Heraclianus. fo. 112. pa. 2. post med.
 Heraclea Campaniæ ciuitas. fo. 38. pa. 1. post med.
 Herodes rex Parthorū. fo. 79. pa. 2. post med. & fo. 89. pa. 2. in fine.
 Hercinio Aegyptiorum rex. fo. 24. pa. 2. in med.
 Hercules Amalones bello oppugnat. fo. 11. pa. 1. circa finem.
 Hercules Alexandri filius. fo. 36. pa. 1. post med.
 Herdonius exulum dux. fo. 19. pag. 2. in prin.
 Herennius Pontij pater. fo. 31. pag. 1. circa med.
 Hesperius mons. fo. 6. pa. 1. in prin.
 Hetrusci in Romanos properant. fo. 16. pa. 1. in prin.
 Henuscorum in Romanos cōiuratio. fo. 35. pa. 1. in med.
 Hibernia insula vbi. fo. 5. pa. 1. post med.
 Hiero. fo. 42. pa. 1. circa initium
 Hieronymus p̄biter. fo. 13. pa. 1. post med.
 Hilerda ciuitas. fo. 68. pa. 2. circa med.
 Himera vibs Siciliæ. fo. 20. pag. 1. in med.
 Hircani po. fo. 3. pa. 2. in fine, & fo. 32. pa. 2. circa med.
 Hircania regio. fo. 27. pag. 1. circa finem
 Hirculides dux. fo. 24. pa. 2. circa initium;
 Hirtuleni fratres interfecti. fo. 68. pa. 2. circa finem
 Hircius. fo. 83. pa. 2. in prin.
 Hispania. fo. 4. pa. 2. in fine, & fo. 5. pa. 1. in med. & fo. 46. pa. 2. circa finem, & fo. 55. pa. 2. in princip. & fo. 87. pag. 1. post med.
 Hispania per ducentes annos, sanguine suo agros suos rigabat. fo. 53. pa. 2. circa initium
 Hispaniæ termini. fo. 85. pa. 1. circa prin.
 Hispani. fo. 57. pa. 1. in prin.
 Hispaniæ diruta. fo. 111. pa. 2. circa fi.
 Hispanus Maurinus. fo. 33. pa. 2. circa fi.
 Homo infimus & centumax. fo. 2. pa. 1. circa med.
 Honorius Augustus. fo. 108. pa. 1. post med.
 Honorius imperator. fo. 11. pa. 1. circa fi.

nem, & fo. 113. pa. 2. post prin.
 Hortensius. fo. 83. pa. 2. circa finem.
 Humana omnia vetustate consumi. fo. 15. pa. 2. in prin.
 Hunni populi. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Hydaspes flumen. fo. 3. pa. 1. ante med.
 & fo. 55. pa. 2. circa med.
 Hydaspis populi. fo. 32. pa. 2. circa med.
 Hierosolimarum templum ditissimum
 fo. 79. pa. 2. post med.
 Hierosolima sancta. fo. 39. pa. 1. circa pri.
 Hierosolymæ destructio. fo. 90. p. 1. post
 med.
 Hierosolymæ sanctū tēplū ibidem
 Hierosolymæa Tito obsidio. fo. 94. pa. 1
 circa finem
 Hierosolyma a Tito destructa. fo. 90. p. 2
 circa prin.
 Hyerapolis fo. 93. pa. 2. in prin.

De litera I

I Ani portæ. fo. 27. p. 2. circa prin.
 Iani portæ clausæ. fo. 45. p. 1. an med.
 Iani templū ducentis annis clausum.
 fo. 86. pa. 1. post med.
 Iani portæ apertæ. fo. 90. pa. 2. in prin.
 Iani portæ tertio clausæ. fo. 87. p. 2. cir. m.
 Ianus patefactus. fo. 90. pa. 1. circa med.
 Ignis grauissimus apud Romā, & pluri-
 mas alias ciuitates. fo. 44. p. 2. post m.
 Ilirici po. fo. 87. pa. 1. circa initium
 Illyrj populi. fo. 28. pa. 2. in med.
 Illyrj profligati ob Romanorū legatos
 ase occisos. fo. 45. pa. 2. circa med.
 Inimici dei inimici veritatis. fo. 41. pa. 2
 circa finem.
 Inaus mons. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Imperator in medio foro correptus.
 fo. 92. pa. 2. post med.
 Imperator primus christianus. fo. 98. pa.
 1. post. prin.
 India regio. fo. 3. pa. 1. in prin.
 Indum flumē. ibidē, & fo. 35. p. 2. cir. prin.
 Indorum legati. fo. 87. pa. 1. post med.
 Inducio marus Treuitorum princeps.
 fo. 77. pa. 2. circa med.
 Infubres. fo. 46. pa. 2. circa med.
 & fo. 56. pa. 1. circa med.
 Inomaus dux fo. 69. pa. 2. in prin.
 Infulæ multæ ab Alexandro oppugnatae
 folio. 31. pa. 1. in princip.
IOANNES CHRISTI IESV aposto-
 lus imperante Domitiano, in Partho
 insula fuit. fo. 98. pa. 1. post med.

Iones po. fo. 17. pa. 2. circa prin. & fo. 18.
 pa. 2. in prin.
 Ionium mare. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Ioseph propter excellens eius ingenium
 a fratribus venditus. fo. 8. pa. 1. in med.
 Ioseph prodigiorum & somniorū interi-
 pres sagacissimus. ibidem
 Ioseph veri dei seruus. fo. 90. p. 2. cir. pri.
 Ioseph solertia in comparandis & dispar-
 tiendis segetibus. ibidem, in med.
 Iouis Ammonis tēplū. f. 32. p. 1. cir. med.
 Iouinianus imperator. fo. 104. p. 2. añ. m.
 Iphycrates dux admodū iuuenis. fo. 25
 pa. 2. circa finem
 Isauria prouincia. fol. 3. pa. 1. circa finem,
 Ilicus ibidē.
 Ister fluuius. f. 17. p. 1. in fi. & f. 51. p. 1. in fi.
 Istria fo. 4. pa. 2. in med.
 Italia fo. 4. pa. 2. in med.
 Itali omnes ab Hannibale interfecti.
 fo. 49. pa. 2. circa med.
 Iubarex fo. 81. pa. 1. in prin.
 Iudæi ab Artaxerxe fugati. fo. 27. pag. 1
 circa finem
 Iudæi extincti fo. 90. pa. 1. post med.
 Iudæi profligati. fo. 91. pa. 2. circa initium
 Iudæi expulsi ab vrbe. fo. 92. pa. 2. post. m.
 Iudæorum clades ibidem
 Iugurthini belli initium. fo. 61. pa. 1. cir-
 ca initium
 Iugurtha cohæredes suos pfligauit. ibi.
 Iugurtha se Bocco Maurorū regi iunxit.
 fo. 60. pa. 2. circa initium
 Iugurthæ interitus. fo. 62. pa. 1. circa inir.
 Iulianus Cæsar. fo. 104. pa. 1. circa med.
 Iulianus Cæsar nititur, vt Christi fides
 negetur ibidem, post med.
 Iulianus aduersus Parthos præliatur.
 ibidem, in fine
 Iuliani interitus. fo. 90. pa. 2. circa initium
 Iulianus pacis Atheniensium. fo. 22
 pa. 2. in prin.
 Iuueni prætoris interitus. fo. 52. pa. 2. cir-
 ca med.

De litera L

L Abienus Induciomarū bello steri-
 nit. fo. 77. pa. 2. circa med.
 Lacedæmonii cōtra Mefanos de-
 bellant. fo. 12. pa. 2. in fi.
 Lacedæmoniorum victoria cōtra Athe-
 nenses fo. 12. pa. 1. in med.
 Lacedæmoniorū & Atheniensium igras
 ue certamen. ibidem.

INDEX

- Lacedæmonii Atheniensium malorum auctores.** fo. 20. pa. 2. circa fi.
Lacedæmonii pacem petierunt, nec asses qui valuerunt. fo. 2. pa. 1. in fine.
Lacedæmonii totā Asiā sub diuione premunt. fo. 24. pa. 2. circa prin.
Lacedæmonii victi contabuerunt. fo. 25. pa. 1. circa med.
Lacedæmonii castellum Archadum perfringunt. fo. 20. pa. 2. circa med.
Lacedæmoniorum regnandi cupiditas. fo. 26. pa. 1. in prin.
Lacedæmoniorū senum defectus. ibidē.
Lacedæmonii cædibus & rapinis cōfecti. fo. 29. pa. 1. circa initium.
Lacedæmonii a Philippo superati. fo. 30. pa. 2. circa initium
Laches dux fo. 10. pa. 1. in fine
Lamachus legatus fo. 20. pa. 2. in prin.
Lamachi cædes ibidem
Lampedo Amazonum regina. fo. 11. pa. 1. in med.
Lancia oppidum. fo. 87. pa. 2. circa finem
Lana pluuiæ admixta. fo. 105. pa. 1. in prin.
Laphitæ & Thestaliæ inter se præliarunt. fo. 10. pa. 2. post med.
Larissæ oppugnatio. fo. 28. pa. 2. in med.
Laurum ciuitas a Sertorio oppugnata. fo. 68. pa. 2. circa med.
Lautonenses captiui. ibidem
Legati Carinensium. fo. 20. pa. 2. in prin.
Legati Romanorum in Gallos pugnares. fo. 3. pa. 2. circa med.
Legati Rom. iniuriis reiecti. fo. 46. pa. 2. circa prin.
Lentulus COS. fo. 69. pa. 2. circa med.
Lentuli interitus. fo. 81. pa. 2. circa finem
Leuius COS. fo. 38. pa. 1. circa med. & fo. 48. pa. 2. circa finem.
Leonati interitus. fo. 35. pa. 1. circa med.
Leonides Spartanorum rex. fo. 17. pa. 2. circa finem.
Leonidæ consilium. fo. 19. pa. 1. in prin.
Leonides Lacedæmoniorum dux. fo. 19. pa. 2. circa med.
Leostenes dux telo interit. fo. 35. pa. 2. circa med.
Lepidus COS. fo. 51. pa. 1. in fine, & fo. 56. pa. 2. in fine, & fo. 67. pa. 1. post med. & fo. 66. pa. 1. in prin. & fo. 70. pa. 2. cir. med. & fo. 84. pa. 2. circa initium.
Leptis ciuitas vbi. fo. 5. pa. 2. post med.
Lertorii cædes. fo. 67. pa. 1. in fine.
Lex ab Oppio Tribuno lata. fo. 50. pa. 2. circa med.
- Liber pater multis malis Indiam repleuit.** fo. 9. pa. 1. in prin.
Libia Cirenaica, & Pentapolis. fo. 5. pa. 2. ante med.
Libiorum gentes. ibidem, post med.
Libicū mare. fo. 5. pa. 2. post med. & fo. 6. pa. 1. ante med.
Liburnicus sinus. fo. 4. pa. 2. in med.
Liburnicæ insulæ ibidem
Licia ciuitas. fo. 69. pa. 2. post med.
Ligures fo. 50. pa. 2. circa med. & fo. 51. pa. 1. in prin.
Lilybeum oppidum. fo. 44. pa. 1. circa initium
Lipara insula. fo. 42. pa. 1. circa finem, & fo. 60. pa. 2. in med. & fo. 59. pa. 2. cir. init.
Liris fluiuis fo. 33. pa. 1. post med.
Lisias Syracusanus. fo. 21. pa. 1. in med.
Lisiniachus dux. fo. 36. pa. 1. post med.
Lisiniachus socerum Antipatrum interemit fo. 60. pag. 2. in fine
Lisimachus parricida relinquitur. fo. 37. pa. 1. in prin.
Lisimasia ciuitas terræ motibus absorpta ibidem
Loca a Romulo sanguine propinquorū dedicata. fo. 15. pa. 1. circa med.
Locustarum nubes. fo. 9. pa. 2. circa med.
Locustarum immensæ multitudines. fo. 59. pa. 2. circa med.
Lolii cædes fo. 67. pa. 1. post med.
Lucani po. fo. 34. pa. 2. in fine
Lucenti po. fo. 5. pa. 1. in fine
Lucius Genutius. fo. 26. pa. 2. circa prin.
Lucius Cornelius Scipio. fo. 42. pa. 1. in fi.
Lucius COS. fo. 45. pa. 2. circa fi.
Lucius Pesticumius. fo. 47. pa. 2. circa med. & fo. 51. pa. 1. circa med.
Lucius Valerius Flaccus. fo. 50. pa. 2. in prin.
Lucius Aemilius procōsul. fo. 51. pa. 2. in princip.
Lucius Censorinus. fo. 52. pa. 1. post med.
Lucius Aelius cum vxore & filia fulmine correptus. fo. 62. pa. 1. circa initium
Lucius Vesturius ibidem
Lucius Cassius ibidem
Lucii Pisonis interitus ibidem
Lucii Antonii commodi imperij tēpus, & quæ ab eo gestasint. fo. 57. pa. 1. circa initium.
Lucius Fursidius. fo. 57. pa. 1. in med.
Lucius Luculus COS. fo. 69. pa. 1. in prin. & fo. 72. pa. 2. post med. & fo. 73. pag. 1. circa initium, & fo. 60. pa. 2. fere p totū.
Lucius Luculus a Quinto obsidetur

folio 66. pa. 2. circa finem
 Lucius Luculus Asiā occupat. fo. 80. pa.
 1. post medium
 Luctatius. fo. 44. pa. 1. post med.
 Lugdunū ciuitas. fo. 87. pag. 1. post med.
 Lunæ tres visæ. fo. 46. pa. 1. circa med.
 & fo. 60. pa. 2. in fine.
 Lusitani po. fo. 51. pa. 1. in prin. & fo. 52. p.
 1. post med.
 Lusitanorum cum Romanis congressus
 fo. 55. pa. 2. in prin.
 Lusitania ciuitas. fo. 68. pa. 2. circa med.
 Lux nocturna fo. 46. pa. 1. circa med.
 Lyfander Lacedæmoniorum dux. fo. 21.
 pa. 2. in prin. & fo. 24. pa. 2. circa finem.
 Lyfandri cædes. fo. 25. pa. 1. in med.

De litera M

Macedonia regio. fo. 4. pa. 2.
 in princip.
 Macedones castra amiserunt
 fo. 52. pa. 1. circa finem
 Macedonicū imperiū quatuordecim ans
 nis dilaniauerunt principes. fo. 35. pa. 1.
 circa med.
 Macedonū duces varias fortiuntur pro-
 uincias ibid m
 Macedonum cæforum numerus. fo. 50.
 pa. 1. post med.
 Macedonicum bellum. fo. 60. pa. 2. circa
 med. & fo. 51. pag. 2. circa med. & fo. 62.
 pa. 1. post medium
 Macedonicū imperiū. fo. 82. pa. 1. in med.
 Macedones totam Asiam occupant
 fo. 2. pa. 1. post med.
 Macypsa Numidarum rex. fo. 61. pa. 1. in
 medio
 Magnentiū imperiū occupat. fo. 103
 pa. 1. circa med.
 Mago dux Pænorum. fo. 46. pa. 2. circa
 finem, & fo. 48. pa. 2. circa finem
 Magorum audacia. fo. 17. pa. 1. circa med.
 Maguntia ciuitas. fo. 22. pa. 1. in med.
 Malua flumen. fo. 5. pa. 2. ad finem
 Mamca Aurelij Antonii mater. fo. 27
 pa. 2. circa finem
 Mamertium oppidum. fo. 28. pa. 2. cir. fi.
 Mamertini populi. fo. 42. pa. 1. circa prin.
 Manlius COS. occisus. fo. 16. pa. 1. circa
 prin. & fo. 42. pa. 2. post med.
 Manlius Torquatus. fo. 27. pa. 1. circa prin.
 & fo. 28. pa. 2. in prin.
 Marcelli cõsulis certamen cū Hannibale-
 folio 42. pa. 1. in princip;

Marcus Fabius cū Gneo Manlio missus
 in Hetrufcos. fo. 16. pa. 1. circa prin.
 Marcus Fabius COS. triumphum recus-
 sat ibidem
 Marcus Curtius se præcipitio dedit
 fo. 26. pa. 2. circa prin.
 Marcus Valerianus. fo. 15. pa. 2. circa finē
 Marcus Valerius COS. fo. 27. pa. 1. circa
 initium
 Marcus Cato. fo. 50. pa. 2. in prin.
 Marcus Assilius. ibidem, circa finem
 Marcus Manlius COS. fo. 52. pag. 1. post
 med.
 Marcus Marius. fo. 67. pa. 1. circa finem
 Marcus Antonius. fo. 80. p. 2. circa initium
 Marcus Agrippa. fo. 50. pa. 2. in princip.
 Marcus Aurelius imperator. fo. 57. pa. 2.
 circa finem
 Mardi po. fo. 33. pa. 1. circa medium
 Mardonius reliquas Xerxis copias sumit
 folio 18. pa. 2. circa princip.
 Mardonii fuga ibidem
 Mare rubrum fo. 3. pa. 1. in prin.
 Mariti Sabinarum virginum. pro doti-
 bus occisi fo. 15. pa. 1. circa med.
 Marpesia Amafonum regina. fo. 11. pa. 1.
 in medio
 Mariani populi. fo. 72. pa. 2. in med.
 Martus fo. 65. pa. 2. circa med.
 & fo. 65. pa. 2. circa prin.
 Marius dux fo. 72. pa. 2. post med.
 & fo. 73. pa. 1. circa finem
 Martius victus a Liguribus fo. 51. pa. 1.
 post princip.
 Mascezel fo. 108. pa. 2. in prin. & fo. 109
 pa. 1. in prin.
 Matronæ se interimunt. fo. 62. pa. 2. in prin.
 Matronarū supplicium. fo. 28. pa. 1. circa
 finem
 Maurorum populi. fo. 105. p. 2. circa prin.
 Mauritania regio ibidem
 Maxentius fo. 101. pa. 1. circa prin.
 Maximus fo. 107. p. 1. fere per totū
 Maximianus. fo. 101. pa. 2. in prin. & post
 medium.
 Medææ fabula. fo. 10. pa. 2. circa med.
 Medi regnum Assyriorum obtinuerūt.
 fo. 12. pa. 1. circa prin. & fo. 89. p. 1. circa fi.
 Media regio fo. 3. pa. 1. in prin.
 Mediolani captio. fo. 46. pa. 1. post med.
 & fo. 50. pa. 2. circa med.
 Medorum imperii finis. fo. 12. p. 2. in prin.
 Medulus mons. fo. 86. pa. 2. post med.
 Melciades. fo. 18. pa. 1. in med.
 Melita insula. fo. 42. pa. 2. in med.

- Memarmali mons. fo. 3. pa. 2. in fi.
 Mammij cades fo. 58. pa. 2. circa fi.
 Menappii. fo. 77. pa. 2. circa finem.
 Menapi po. fo. 5. pa. 1. circa med.
 Mesana expugnatur. fo. 13. pa. 1. in prin.
 Mesana ciuitas. fo. 6. pa. 1. post med. & fo.
 42. p. 1. circa initium, & fo. 57. pag. 1. in
 fine.
 Mesanii a Lacedæmoniis expugnati. fo.
 12. pag. 2. circa fi. & fo. seq. fere per totū.
 Messii populi fo. 87. pa. 1. in prin.
 Mesopotamia. fo. 3. p. 1. ante med. & fo. 79
 pa. 2. post med. & fo. 99. pa. 1. post med.
 Metaurus fluuius. fo. 49. p. 1. post med.
 Metellus. fo. 55. pag. 1. in prin. & pa. seq. &
 fo. 57. pa. 1. in prin. & 73. pa. 2. circa med.
 & fo. 43. pa. 2. circa finem. & fo. 44. pa. 2
 in fi. & f. 68. pa. 2. circa med.
 Met halla incendio in vnum permixta
 fo. 55. pa. 1. in med.
 Metapontus ciuitas. fo. 69. pa. 2. in prin.
 Metii Suffetii supplicium. fo. 35. pa. 1. in fi.
 Metius Tusculanus. fo. 28. pa. 1. circa prin.
 Methona ciuitas. fo. 28. pa. 2. circa finem,
 Methophanes. fo. 73. pa. 1. circa initium.
 Meuania insula fo. 5. pa. 1. in fi.
 Mezeus Carthaginensium dux. fo. 40
 pa. 2. circa med.
 Mezei interitus ibidem
 Miletopolis fo. 72. pa. 2. circa med.
 Minotaurus fo. 10. pa. 2. in med.
 Minuria virgo vestalis o bruitur. fo. 28
 pa. 2. circa med.
 Minucii feueritas. fo. 18. pa. 1. circa finem
 Minucius vincitur a Volscis. fo. 9. pa. 2
 circa prin.
 Minucius COS. fo. 46. pa. 1. post med.
 Miraculum ex vestigijs curruum Aegy
 ptiorum. fo. 9. pa. 2. in fine
 Miræ interitus. fo. 99. pa. 1. circa med.
 Missicum mare fo. 6. pa. 1. ante med.
 Mithridates cū Sylla foedus iniit. fo. 73
 pa. 2. circa med.
 Mithridates ira motus filium, & cōplus
 res amicos occidit. fo. 74. pa. 1. post me.
 Mithridatis exitus ibidem
 Mithridatis dictum in exitu. fo. 60. pa. 2
 circa med.
 Mithridatis in India & Babylonia res ge
 stæ fo. 55. pa. 1. post prin.
 Mithridatici belli variæ sententiæ. fo. 65
 pa. 2. circa initium
 Mithridatis casus. fo. 73. pa. 1. circa finem
 Mithridatica superstitio. fo. 74. pa. 2. cir
 ca med.
- Mithridera ciuitas. fo. 109. pa. 2. cir. med.
 Morini fo. 5. pa. 2. circa med.
 Morborum diuersa genera. fo. 27. pa. 2
 in med.
 Mors Cyri fo. 17. pa. 2. circa med.
 Moses Ioseph filius. fo. 8. pa. 1. circa finem.
 Moses ab Aegyptiis cum ægris ab eo
 rū partibus expulsus. fo. 9. p. 1. cir. med.
 Mosi plurima facta cglata fuerūt. ibidē.
 Muscæ caninæ quartam fecerunt plagā.
 folio 101. pa. 1. circa finem, & fo. 9
 pa. 2. circa princip.
 Mutius COS. fo. 5. pa. 1. in fine

De litera N

- N**arbonensis prouincia. fo. 4. pa. 2
 in fine
 Narbonensium fines ibidem
 Narxus Persarum rex. fo. 100. pa. 1. ante
 medium
 Natalis annus ab imperatore celebratus
 fo. 98. pa. 1. in med.
 Nauium Xerxis mersio. fo. 18. pa. 1. in fi.
 Neoptolemi cades. fo. 34. p. 2. post med.
 Neoporianus. fo. 14. pa. 1. circa med.
 Nero Gaii Caligulæ nepos. fo. 92. pa. 2
 circa finem.
 Nero Christianos primum persecutus.
 fo. 93. pa. 1. post med.
 Neronis Augusti facinora. fo. 53. pa. 1
 post prin.
 Neronis imperii tēpus. fo. 92. pa. 2. cir. fi.
 Nero viciorū Gaii Caligulæ insectator.
 ibidem
 Neronis luxuria. fo. 93. pa. 1. circa initiū.
 Neronis ad Maximianū persecutiones.
 fo. 101. pa. 1. circa med.
 Nerua Traianum in regnum adoptauit
 fo. 95. pa. 1. circa finem
 Neruæ obitus fo. 60. pa. 2. in prin.
 Neruij po. fo. 75. pa. 2. post med.
 Nicia ciuitas. fo. 33. pa. 1. circa med.
 Nicias legatus. fo. 10. pa. 2. in princip.
 Nicomedes Bithiniæ rex. fo. 72. p. 1. post
 medium
 Nilus fluuius fo. 3. pa. 2. in fine
 Ninus princeps Assyriorum rex. fo. 99
 pa. 2. circa prin.
 Ninus rex Euxinum pontum vastauit.
 fo. 7. p. 1. in prin. & fo. 14. p. 1. circa prin.
 & fo. 15. pa. 2. circa prin.
 Nissicada ciuitas. fo. 5. pa. 2. ad finem
 Norbanus COS. fo. 66. pa. 1. in medio
 Norbani agmen oppressum. ibidē. cir. fi.

Norbanus proscriptus, fo. 67. pag. 1. post med.
 Noricus, fo. 4. pa. 2. in med. & fo. 87. pa. 1. in prin.
 Nuhul fons fo. 3. pa. 2. post prin.
 Numantię situs, fo. 57. pa. 2. circa prin. & circa finem
 Numantinorum irruptio, fo. 58. pa. 1. cir. initium
 Numę tempus fo. 17. pa. 2. circa prin.
 Numerus exercitus Hannibalis. fo. 46. pa. 2. circa med.
 Numerus cęsorum apud Trasumenum. fo. 47. pa. 1. circa med.
 Numerus regum & prouinciarum adfctium in bello Macedonico, fo. 51. pag. 2. circa initium
 Numerus militum Pompeii peste mortuorum fo. 66. pa. 1. cir. med.
 Nuruicida ciuitas. fo. 5. pa. 2. ad finem
 Numidę equites, fo. 50. pa. 2. circa med.
 Nursia ciuitas fo. 104. pa. 1. cir. ini.

De littera O

Oceanum mare septies in die uoluitur. fo. 80. pa. 1. circa med.
 Occidentis imperium, fo. 89. pa. 1. post med.
 Octodorus fo. 76. pa. 2. in prin.
 Octorogorra flumen. fo. 3. pa. 1. in prin.
 Octorogorra ciuitas, fo. 4. pa. 1. in prin.
 Ochus qui & Artaxerxes fo. 17. pa. 2. circa finem
 Oricolum oppidum fo. 15. pa. 1. in fi.
 Oedipus patris interfector, fo. 10. pa. 2. cir. ca med.
 Ogigis rex Eleusinę. fo. 8. pag. 1. in med.
 Olimpiadis interitus, fo. 36. pag. 2. circa med.
 Olimpias soror Philippi Macedonici, fo. 28. pa. 2. in med.
 Olimpias Ereuchę soror, fo. 28. pag. 2. in in med.
 Olympus mons, fo. 51. pa. 1. in prin. & fo. 3. pa. 1. in fine
 Olintum Gręcię oppidum expugnatũ. fo. 8. pa. 2. circa finem
 Olintius. fo. 29. pa. 1. circa med.
 Omnia esse summi frigoris, quam calorıs patientiora. fo. 50. pa. 2. post prin.
 Omnia omnibus coĩa. fo. 54. p. 2. in prin.
 Oppidus Claudius. fo. 57. p. 1. in med.
 Opimius COS. fo. 60. pa. 2. circa med.
 Orbis partitio fo. 35. pa. 1. circa fi.

Orbis totius terrę in treis partels diuiditur. fo. 2. pa. 2. in prin.
 Orcadę insulę fo. 5. pa. 1. circa fi.
 Orcades insulę fo. 92. pa. 1. in prin.
 Oreatiij populi fo. 5. pa. 1. in med.
 Orethia Marpessię filia, fo. 11. pa. 1. post me
 Orgetorix fo. 75. pa. 1. circa finem
 Orientis prouincię a Romanis delictiũ. fo. 89. pa. 1. in prin.
 Oriętis imperium, fo. 89. pa. 1. post med.
 Oriens totus in potestate imperii Macedonici fol. 32. pa. 1. post med.
 Oscobares mons fo. 3. pa. 1. in fine
 Ocho sibi mortę intulit, fo. 93. pa. 2. in fi.

De littera P

PAcis causa CHRISTVS, non Augustus, fo. 27. pa. 2. circa med.
 Paganus dux, fo. 109. p. 1. circa med.
 Palęstina prouincia. fo. 3. pa. 1. in fine, & fo. 79. pa. 2. post med.
 Palinuri promontorium. fo. 43. pa. 2. cir. medium.
 Pamphilia prouincia. fol. 69. pag. 1. post med.
 Pandionis Atheniensium regis fuga, fo. 10. pa. 2. circa medium
 Pannonia prouincia. fol. 4. pa. 2. in med.
 Pannonii populi fo. 87. pa. 1. in prin.
 Papyrius COS. fo. 3. pa. 1. post med. & fo. 34. pa. 2. circa med.
 Parmenio, fo. 32. pa. 2. circa finę, & fo. 4. pa. 1. circa med.
 Paropanisadę montani vbi, fo. 4. p. 1. in prin.
 Pardoatras mons. fo. 3. pa. 2. post med.
 Parethonium ciuitas. fo. 2. p. 2. post med. & fo. 5. pa. 2. in med.
 Parricidium a Progne adiunctum in cęstui Teręj & Philomene, fo. 10. pag. 1. in medio
 Parthau mons fo. 3. pa. 2. in fine
 Parthi populi fo. 87. pa. 2. in prin.
 Parthienę populi ibidem
 Parthorum pugna, fo. 31. pa. 2. circa med.
 Parvmę po. fo. 32. pa. 2. circa med.
 Passidę po. fo. 33. pa. 1. in medio.
 Parapamentı populi. fol. 32. pa. 2. cir. ca med.
 Pauli Orosii excusatio, fo. 22. pa. 2. in med.
 Pauli Orosii excusatio, de describendis Romanorum facinoribus, fo. 40. pa. 2. cir. ca medium

INDEX

- Pauli Orosii declamatio de pace vnus
anni Romanorum & Carthaginienſiū
fo. 45. pa. 1. poſt med. per 10. & pa. ſeq.
- Paſanias Lacedæmoniorum dux. fo. 25.
pa. 1. in med. & fo. 32. pa. 2. circa finem, &
fo. 30. pa. 2. circa finem
- Pax ſub Cæſare Auguſto. fo. 27. pa. 1. in
medio
- Pecorum & iumentorum repentina ſtra-
ges fo. 9. pa. 2. ante med.
- Pentefilea fo. 11. pa. 2. in prin.
- Peloponnenſium & Athenienſium con-
greſſus fo. 12. pa. 2. circa fi.
- Pentapolis regio fo. 7. pa. 1. in med.
- Perdica fo. 36. pa. 1. in med.
- Pericles fo. 13. pa. 2. in prin.
- Perillus æris opifex diſertiffimus fo. 12
pa. 2. circa prin.
- Perpenna COS. fo. 59. pa. 1. circa med.
- Perpennæ interitus fo. 68. pa. 1. poſt
med.
- Perſæus a Græcia in Aſiam tranſuectus
fo. 10. pa. 1. in med.
- Perſæ populi a Perſæo dicti ibidem
- Perſæ apud Marathonem cāpum victi.
fo. 17. pa. 2. in medio
- Perſæ cum Xerxe pugnauerunt. fo. 18. p:
1. in fine
- Perſæ ſub Aſia delerit. fo. 18. pa. 2. in fine
- Perſarum bellum ciuile. fo. 22. pa. 2. in m.
- Perſarum clades. ibidem, & fo. 31. pa. 1. cir-
cū finem, & fo. 32. pa. 2. in prin.
- Perſæ bellum nouale conſerunt. fo. 25. pa.
3. circa initium
- Perſarum captiui fo. 31. pa. 1. in fi.
- Perſæ in ſeruitutem ſubacti. fo. 32. pag. 1.
poſt med.
- Perſa Philippi filius. fo. 51. pa. 1. in fine
- Perſæ in Romanos victoria. fo. 51. pag. 2.
circa med.
- Perſæ captio ibidem
- Perſæ filii iunioris fortuna ibidem
- Perſa rex fo. 89. pa. 1. in fine
- Perſepolis oppugnatio. fo. 32. pag. 1. poſt
med.
- Peſida regio fo. 3. pa. 1. in prin.
- Peſtis grauiffima totā Italiam vaſtauit.
fo. 96. pa. 2. circa initium
- Peſtes plurimæ in Aethiopia. fo. 9. pa. 1.
in prin.
- Peſtilentiæ ſæuitia. fo. 55. pa. 2. poſt med.
- Peſtilentia grauis apud Carthaginiēſes.
fo. 40. pa. 1. circa finem
- Peſtis totum Hamilchonis exercitū cor-
ripuit fo. 60. pa. 1. circa med.
- Peſtilentia ingens apud Romam. fo. 60
pa. 1. circa prin.
- Petri apoſtoli vaſa, Barbaro per quandā
virginem præſentata. fo. 100. p. 1. in me.
- Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.
fo. 12. pa. 2. poſt prin.
- Phaliſcorum oppidum. fo. 16. p. 2. in me.
- Pharnabaſus fo. 24. pa. 2. cir. med.
- Pharnaces Mithridatis filius. fo. 74. pag.
1. circa finem
- Pharaares Parthorū rex. fo. 59. pa. 1. poſt
med.
- Pharaatis interitus ibidem
- Philene caſtellum ab exulibus captū. fo.
22. pa. 2. in med.
- Philenorum aræ. fo. 5. pa. 2. in med. & cir-
ca finem
- Philotas fo. 32. pa. 2. circa finem
- Philippus Amyntæ filius. fo. 28. pa. 2. in
prin.
- Philippus Athenas oppugnat ibid.
- Philippus pyriticam exercet ibid.
- Philippi dolus ibidem
- Philippi ficta promiſſio. fo. 60. pag. 2. in
prin.
- Philippi in ſuos crudelitas ibidem
- Philippi interitus fo. 30. pa. 2. in prin.
- Philippus rex legatos Ro. interfecit. fo.
51. pag. 1. circa med.
- Philippus imperator fo. 98. pa. 1. poſt
prin.
- Philomenes fo. 39. pa. 1. circa prin.
- Philomenis cædes ibidem
- Philomenes Achiuorum dux. fol. 51. p. 1.
poſt med.
- Phitius Apollo fo. 81. pa. 1. poſt med.
- Phito ſerpens ibidem
- Phocenſes fo. 29. pa. 1. in prin.
- Phocenſes Philippi ꝑſidia fraudati. ibid.
- Phoenicia prouincia fo. 3. pa. 1. in fi.
- Pirata a Gneo Pompeio compreſſi. fo.
73. pa. 2. circa finem
- Pireus Athenienſis portus. fol. 72. pa. 2.
in prin.
- Pilati ad Tyberium relatio. fo. 90. pag. 2.
poſt prin.
- Piſtones fo. 78. pa. 2. circa med.
- Pilati præſidis interitus ibidem
- Pirenei faltus fo. 5. pa. 1. ante med.
- Pirrus rex Epiri fo. 36. pa. 2. in fine
& fo. 41. pag. 2. circa med. & fol. 27. pa.
2. in prin. & in fine
- Pirrus Tarentinis auxiliatur. fo. 38. pa. 1.
circa med.
- Pirrhii ſcriptum fo. 60. pa. 1. in prin.

Pirri interitus. fo. 39. pa. 1. circa med.
 Pifo. fo. 93. pa. 2. post med. & fo. 58. pag. 2.
 circa finem
 Python a Macedonibus hostis denunciar
 tus fo. 35. pa. 2. circa finem
 Iacida Theodosii filia. fo. 111. pag. 1. circa
 finem
 Placidiae probitas. fo. 113. pa. 1. circa fi.
 Plagæ decem quæ ceciderunt super Aeg
 yptum ob populum dei afflictum. fo.
 101. pa. 2. circa prin. per 10. & fo. seq. fere
 per 10.
 Pomi a Claudio vincuntur. fo. 42. pa. 1. fe
 re per totum
 Pœnorum irruptio. fo. 49. pa. 2. circa ini.
 Poibius Achivus fo. 54. pa. 2. in fine
 Polentia fo. 68. pa. 2. circa med.
 Polinices fo. 10. pa. 2. ante med.
 Polipercon. fo. 35. pa. 2. post med. & fo. 36.
 pa. 1. in med.
 Pomeria capta fo. 15. pa. 2. in prin.
 Pompeius Nicopolim condidit. fo. 74.
 pa. 2. circa med.
 Pompeius Ithyreos & Arabes devicit.
 fo. 75. pa. 1. in prin.
 Pompeius Crassi collega. fo. 79. pa. 2. cir
 med.
 Pompeius Hispaniam occupat. fo. 80. pa.
 1. post med.
 Pompeius a Casare frustra obsessus. fo.
 81. pa. 1. in fine, & pa. seq.
 Pompeius Casarem fugientem insecu
 tus est. fo. 80. pa. 2. circa initium
 Pompeii exercitus & castra diruta. ibid.
 circa med.
 Pompeii cædes ibidem
 Pompeius Bithinicus ibidem
 Pompeii interfectores occisi. fo. 82. pa. 1.
 ante med.
 Pompeius legiones recipit. fo. 86. pag. 1.
 in prin.
 Pompeius peste afflictus, pene totus, in
 terit fo. 66. pa. 1. circa finem
 Pompeius a Numantinorū finibus pro
 ligatur fo. 56. pa. 1. in prin.
 Pompeius fulmine interit. fo. 66. pag. 1.
 circa finem
 Pompeii consobrini fo. 68. pa. 2. post
 med.
 Pontius dux fo. 31. pa. 2. post med.
 Popilia virgo fo. 27. pa. 2. in med.
 Populus Auentinum montem occupat.
 fo. 9. pa. 2. in fine
 Porfenna Herulcorum rex, Tarquinio
 rum tutor fo. 37. pa. 2. in med.

Porus Indorum rex. fo. 33. pa. 1. cir. initium
 Posthumius dolo suorum militum occis
 ditur fo. 99. pa. 2. in medio
 Posthumius COS. fo. 31. pa. 1. circa med.
 Prænestis vrbis discessus. fo. 67. pag. 2. in
 prin.
 Prænestini vincuntur. fo. 29. pa. 2. in prin.
 Prima virtutis Græciæ corruptio. fo. 18.
 pa. 2. in fine
 Probus imperator. fo. 99. pa. 2. circa med.
 Proclamatio in Mancini deditioem. fo.
 56. pa. 2. circa med.
 Prodigia multa ac mirabilia visa sunt. f.
 39. pa. 2. circa med. & fo. 46. pa. 1. in me.
 & fo. 60. pa. 2. in fine. & fo. 60. pa. 1. circa
 med. & fo. 26. pa. 1. circa med.
 Prusia Bithiniæ rex. fo. 51. pa. 1. post med.
 Pseudotirus fo. 92. pa. 2. circa finem
 Ptolemæus Perdicam bello aggreditur.
 fo. 35. pa. 2. post med.
 Ptolemæus Aphricam, Arabiam, Aeg
 yptūq; sortitur fo. 35. pag. 1. post
 med.
 Ptolemæus Demetriū vicit. f. 36. pa. 2. in fi.
 Ptolemæus Alexandrinorum rex. fol.
 59. pa. 1. post med.
 Publius Caninius. fo. 85. pag. 2. circa
 med.
 Publius Crassus. fo. 76. pag. 1. circa
 med.
 Publius Cassius tribunus plæbis. fo. 80. p.
 2. circa initium
 Pub. Seruilus. fo. 67. pag. 2. in med. & fo.
 69. pa. 1. post medium
 Pub. Cornelius Scipio. fo. 46. pa. 2. in fi.
 & fo. 50. pa. 2. post med.
 Pub. Sempronius ibid.
 Pub. Africanus Scipio COS. fo. 50. pa. 2.
 circa med.
 Pub. Digitus prætor. omnem pene exer
 citum amisit fo. 50. pa. 2. in medio
 Pub. Scipio COS. fo. 51. pa. 2. circa med.
 Punici belli exordium. fo. 52. pag. 2. circa
 finem
 Punicum bellum fo. 27. pag. 2. circa
 principium
 Putei sanguinem emanantes. fo. 101. pa. 2.
 circa med.

De litera Q

Quæ regna præcipua fuerint. fo.
 13. pa. 1. in fine
 Quæ tēporibus Cyri gesta sint.
 fo. 40. pa. 2. circa initium

- Quæ** temporibus Darii acta fuere. fo. & pa. iisdem, circa med.
Quæ regnante Philippo facta fuerint. f. 41. pa. 1. circa initium
Quæstio de potentia supernaturali. fo. 85. pa. 2. circa med.
Quare Babylon sine rege deleta; sit. f. 14. pa. 1. in fine
Quare Roma cum imperatore non deleta sit fo. 100. pa. 2. in fine
Qui non crediderunt Dei euangelio perierunt fo. 112. pa. 1. ante med.
Quintus Cincinnatus. fo. 19. pa. 1. cir. pri.
Quintus Seruilius. fo. 16. pa. 2. circa pri.
Quintus Fabius fo. 42. pa. 1. circa init.
Quintus Lutatius. fo. 44. pag. 2. in med.
Quintus Fabius Labeo COS. fo. 51. pa. 2. circa medium
Quintus Fulvius Flaccus prætor. fo. 100. pa. 1. circa finem
Quintus Calphurnius COS. fo. 57. pa. 1. in medio
Quintus Martius COS. fo. 61. p. 1. in pri.
Quintus Scauola. fo. 66. pa. 2. post med.
Quintus Metellus ibidem
Quintilius Varus fo. 57. pa. 1. in fi.
Quintilius fo. 99. pa. 1. circa fi.
Quo tempore Proca regnare cœperit. f. 14. pa. 1. in med.
Quo tēpore Babylō defecit. f. & p. iisdē
Quot annis Babylon a morte Nini instaurata sit fo. & pa. iisdē, post med.
Quot annis ab instauratiōe Babylonis Romulus regnare cœpit. fo. & pa. iisd.
Quot annis Ninus regnavit. fo. 100. pa. 2. circa med.
Quot annis secūdum bellum Punicum gestum est fo. 50. pa. 2. circa med.
Quot annis bella ciuilia exercuit Pompeius fo. 66. pa. 1. circa fi.
- De litera R**
- R**anarum horridi squalores fo. 9. pa. 2. circa prin.
Rauenna oppidū. fo. 99. p. 1. in pri.
Reconsiliatio plēbis fo. 15. pa. 2. in fi.
Rectores Atheniensium triginta. fo. 22. pa. 1. in prin.
Regnorū vicissitudines. fo. 14. pa. 2. i pri.
Regulus. fo. 42. pa. 2. post med. & fo. 43. pa. 1. circa med.
Remus a fratre Romulo occisus. fo. 15. pa. 1. circa medium
Remorum Romanis auxiliantium clades. fo. 78. pa. 2. in prin.
Rhea Syluia Numitoris filia. fo. 14. pa. 2. in med.
Rhedagaisi decretū. fo. 109. pa. 1. circa fi.
Rhedagaisi fuga & interitus. fo. 110. pa. 1. in prin.
Rhegini populi fo. 10. pa. 1. in med.
Rheginorū oppugnatio. f. 39. pa. 1. cir. m.
Rhenum flumen fo. 4. pa. 1. in fine
Rhetia regio. fo. 100. pa. 2. in med. & fo. 87. pa. 1. in prin. & fo. 98. pa. 2. circa med.
Rhodos insula, quæ Ophiusa antea dicebatur, a Theclise & Carpathiis capta. f. 8. pag. 1. ante med. & fo. 46. pag. 1. circa med. & fo. 94. pa. 2. post medium
Rhurupi portus fo. 5. pa. 1. circa fi.
Riphei montes Tanaim fundunt fluuiū. fo. 2. pa. 2. ante med. & fo. 4. pa. 1. in fine, & fo. 89. pa. 1. post med.
Romani se nihil passos dixerunt vbi Cicus illis redderetur fo. 7. pa. 2. post m.
Romani perunt Circenses sibi subici. fo. 100. pa. 2. in fine
Roma a Tarqniis liberata. f. 14. p. 1. c. pri.
Roma hæres imperii Babyloniz ibid.
Romæ & Baby. æqualitas. f. 100. p. 2. i med.
Roma Christianissima ibidem, in fine
Roma pestilentia capitur. f. 16. p. 1. in med.
Romanorum facinus. fo. 23. pa. 1. in med.
Romæ incendium ibidem
Romana iuuentus capitolino monte inclusa fo. 100. pa. 2. in prin.
Romanæ fortunæ tenuitas ibidem
Roma pestilētia tabefacta. f. 26. p. 2. in pri.
Romani in Latinos irruerunt. fo. 28. pa. 1. in prin.
Romanorum impedimēta a Sannitibus crepta fo. 31. po. 1. in med.
Romanorum ignominia ibidem
Romani fidem Sannitibus datam infringunt. ibidem
Rom. Alex. formidant ibid. in fi.
Romanorum hostium clades. fo. 34. pa. 1. in fine
Romæ intolerabilis pestilentia. fo. 34. pa. 2. circa med.
Romanorum interfectorum numerus. fo. 38. pa. 1. in fine.
Romani aguntur in supplicium. fo. 39. p. 1. circa med.
Romana portenta. fo. 100. pa. 2. in prin.
Romæ repentina subuersio. fo. 44. pa. 2. circa med.
Roma inūdatione Tiberis vastata. ibid.

Romani cū Phaliscis bellauere. *ibid.* in fi.
 Romanorū legati ab Illyriis occisi. fo. 45
 pa. 2. in med.
 Romanorum numerosissimus exercitus
ibidem. circa finem
 Romanorū turpis fuga. fo. 46. p. 1. cir. inl.
 Romana clades apud Cannas. fo. 47. pa. 1.
 circa med. & fo. 56. pa. 2. in fine
 Romanæ militiæ penuria. fo. 60. pa. 2. cir-
 ca initium
 Romanorum miseria. *ibidem.* circa finē.
 Romani, diuino auxilio, ab Hannibalis
 oppressione tutatur. fo. 48. p. 2. in prin.
 Romani telis cōritti. fo. 51. pa. 1. in prin
 Roma infelicitate aliorum aucta est. fo. 53
 pa. 1. post med.
 Romanorum fugientū & Numantinoj
 rum vicissitudo. fo. 57. pa. 2. circa med.
 Romanis sitiētibus insperata pluuia sub-
 uenit. fo. 61. pa. 2. post med.
 Romanorum irruptio. fo. 66. p. 2. in med.
 Romanorū anositas. fo. 77. p. 1. post me.
 Romæ bellorum ciuiliū clades. fo. 80
 pa. 1. circa finem
 Romanorum signa sublata. fo. 87. p. 2. in
 prin.
 Roma incēdio correpta. fo. 89. p. 2. in pri.
 Romæ grauissima fames. fo. 90. pa. 2. cir-
 ca med. & fo. 92. pa. 2. post med.
 Romanorum seruorum expulsio. *ibidē.*
 Romanæ legiones sub iugum Parthicū.
 fo. 23. pa. 1. in fine
 Romæ ortum incendium. fo. 94. pa. 2
 circa finem.
 Romani a multis prouinciis profligati
 fo. 95. pa. 2. circa med.
 Romani sua fide per dei clementiā a Bar-
 bars gentibus liberantur. *ibidem.*
 Romanos fines hostis vndiq; circumstat.
 fo. 99. pa. 1. in prin.
 Romulus Latinorū rex. fo. 12. pa. 2. in me.
 Romulus parricidium fecit. fo. 15. p. 1. cir-
 ca med.
 Romulus regnum solum occupat. *ibidē.*
 Rosolanorum fines. fo. 2. pa. 2. circa med.
 Rostris affixa mortuorum capita. fo. 66
 pa. 2. circa med.
 Rufinus. fo. 109. pa. 1. circa princip.

De litera S

S Abi ni Romanos inuadunt. fo. 15. p. 2
 circa finem.
 Sabinus legatus. fo. 77. pa. 1. in fine
 Sacri portus fo. 66. pa. 2. post med.

Sagittæ veneno illitæ. fo. 33. pa. 2. in prin.
 Sanguis in Piceno flumine effluxit
 fo. 46. pa. 1. circa med.
 Saguntum oppidum. fo. 46. pa. 2. cir. pri.
 Salinarum lacus fo. pa. 2. circa finem.
 Samarum promontoriū. fo. 2. pa. 2. in fi.
 Sarnos insula fo. 94. pa. 2. post med.
 Sandrocottus fo. 36. pa. 2. circa med.
 Sannites bellum in Romanos restaurant
 fo. 34. pa. 2. circa med.
 Sanniticū bellum. fo. 27. pa. 2. circa prin.
 Sannitum in Romanos coniuratio. fo. 34.
 pa. 1. in med.
 Sannitū bellum in Romanos restauratū;
 fo. 60. pa. 2. circa med.
 Sannitum clades *ibidem*
 Sapor Persarum rex. fo. 98. pa. 2. post me.
 Sardanapalus Assyriorum rex. fo. 12. pa. 1
 circa initium
 Sardanapalus ab Arbactio præfecto ex-
 pulsus. fo. 14. pa. 1. in med.
 Sardi populi. fo. 72. pa. 2. post prin.
 Sardini imperio Romano rebelles. fo. 45
 pa. 1. circa initium.
 Sarmatæ po. fo. 105. pa. 1. post med.
 Sarus dux. fo. 109. pa. 2. post med.
 Sceleratus campus. fo. 18. pa. 1. circa med.
 Scipio prætextatus. fo. 46. pag. 2. circa fi.
 Scipio COS. *ibidem*
 Scipio, frater consulis Scipionis. *ibidem*
 Scipionum interitus. fo. 48. p. 2. cir. med.
 Scipio adulescens *ibidem*
 Scipio COS. creatus. fo. 49. pa. 2. cir. init.
 Scipio legatus ad Anthiocum. fo. 50. pa. 2
 post med.
 Scipio africanus, Hannibalem in fugam
 vertit *ibidem.* circa finem
 Scipionis Africani exilium. fo. 51. pa. 2.
 circa med.
 Scipionis Africani interitus *ibidē.*
 Scipionis Nasicæ de non cōstruēdo thea-
 tro lapideo oratio. *ibidem*
 Scipio Africanus COS. creatus. fo. 57
 pa. 2. circa initium.
 Scipio Africanus milites suos ad præ-
 lium docet *ibidem.* circa med.
 Scipionis interitus; fo. 68. pa. 1. in fi.
 Scipio semetipsum iugulauit. fo. 52. pa. 1
 in princip.
 Scithæ populi. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Scithæ Asiam perdomuerunt. fo. 11. pa. 1
 in prin.
 Scithæ post Medos regnū Assyriorū obs-
 tinuerunt. fo. 12. pa. 1. circa prin.
 Scithia regio. fo. 30. pa. 1. circa med.

INDEX

- Scolophicus** & **Plinus regii iuuenes apud Scithas fuere.** fo. 11. pa. 1. circa princip.
Scribonius. fo. 69. pa. 1. in med.
Scriptorum diuersa intentio, fo. 24. pa. 1. circa med.
Setanus præfectus, fo. 90. pa. 2. post med.
Seleuci interitus. fo. 37. pa. 1. post med.
Seleucus. fo. 36. pa. 1. post med.
Seleucus in Oriente plurima bella gessit. fo. 60. pa. 2. circa med.
Seleucus Alexandri præfectos cædit. fo. 36. pa. 2. circa med.
Seleucus archipirata, fo. 73. p. 2. circa init.
Semiramis Babylonem instaurat. fo. 14. pa. 1. in med.
Semiramis Nino in regnū successit. fo. 7. pa. 1. post prin.
Semiramis Aethyopiā sibi subiecit. ibid.
Semiramidis flagitiosa libido, ibidem, in medio
Sempronius. fo. 38. pa. 2. circa med.
Sempronius COS. fo. 46. pa. 2. post med. & fo. 47. pa. 2. circa finem, & fo. 49. p. 2. circa initium
Senatorum mortis proscriptio, fo. 90. p. 2. post med.
Senatorum cædes. f. 13. pa. 1. in fine
Senæ fluminis ostium fo. 50. pa. 1. in fi.
Sergii Galbæ in Lusitanos bellum. fo. 52. pa. 1. circa med.
Sergius Galba. fo. 51. pa. 1. circa med.
Sertorii mors. fo. 68. pa. 1. circa finem
Sertorius proscriptus, fo. 67. p. 1. post. m.
Sertorius Hispaniā ferro sollicitat. fo. 68. pa. 2. in prin. & fo. 70. pa. 1. circa med.
Seruilii peste interiit. fo. 9. pa. 1. in fine.
Seruilii Cæpio COS. fo. 43. pa. 2. cir. m.
Seruius Fuluius COS. fo. 57. pa. 1. in med.
Seruorū dñis restitutio. fo. 8. p. 1. cir. pri.
Seruorum fugitiuorū supplicium. fo. 86. pa. 1. post med. & fo. 57. pa. 1. circa finem
Seuerus imperator. fo. 97. pa. 2. cir. med.
Seueri obitus ibidem.
Sextilia virgo vestalis. fo. 39. pa. 1. cir. me.
Sextus Pompeius totam Italiā furtis, & cædibus occupat. fo. 84. pa. 1. cir. inir.
Sextus Põpeius Romā fame affectit. ibid.
Sicambri populi. fo. 87. pa. 1. circa med.
Sicilia insula. fo. 50. pa. 2. ad fi.
Sicilia tyrannos, & Cyclopes educauit. fo. 20. pa. 1. in prin.
Siciliæ bellum ciuile. fo. 57. pa. 1. circa fi.
Siciliæ miseria. fo. 57. pa. 2. in fine
Siculum mare. fo. 5. pa. 2. circa finem
Siphax. fo. 49. pa. 2. circa med.
- Siracusanum ciuitas.** fo. 4. p. 1. circa med. & fo. 6. pa. 1. post med.
Siria regio fo. 93. pa. 1. in fine
Siriā grauissima fames corripit. fo. 91. pa. 2. circa med.
Sitiphonenses populi. fo. 5. pa. 2. ad finē.
Smirnei populi. fo. 72. pa. 2. post med.
Socrates veneno periit. fo. 22. p. 2. in me.
Sodomæ destructio, cum cæteris ciuitatibus. fo. 7. pa. 2. circa prin.
Solis diminutio, fo. 46. pa. 2. in fine
Sophocles fo. 13. pa. 2. in prin.
Spartacus dux. fo. 59. pa. 2. in prin.
Sparta quæ & Lacedæmonia dicitur fo. 13. pa. 1. circa finem.
Spartani contempti. fo. 60. pa. 2. cir. med.
Spartani apud Græc. propter longū bellum contempti fo. 63. pa. 2. cir. med.
Spartani timore circumstantium tabuerunt fo. 25. pa. 1. circa finem
Spartanorum animus in cõsequenda viçtoria fo. 13. pa. 1. in fine
Spartanorum ruinæ. fo. 21. pa. 1. circa me.
Spartanorū pertinacia. fo. 60. pa. 2. cir. fi.
Specus quærens sepulturam hominis fo. 26. pa. 2. circa finem.
Stilico. fo. 100. pa. 1. in med.
Subuentani po. fo. 6. pa. 1. circa finem
Sucena fo. 79. pa. 2. in fine
Sueffones fo. 75. p. 2. post mediū
Sueui po. fo. 87. pa. 1. circa med.
Sumessa oppidum. fo. 35. pa. 1. in prin.
Sumellanus ager. fo. 48. pa. 1. circa med.
Sylla quot milites ante Collinam portā fudit fo. 67. pa. 1. in prin.
Sylla dictator creatur. ibidem
Sylla dictatura priuatur. fo. 67. p. 2. in me.
Sylla Archelao obsistit. fo. 72. pa. 2. in pri.
Sylla cum maxima clade urbem ingressus fo. 67. pa. 1. circa med.
Syllacea præfectus. fo. 79. pa. 2. fine
Syllana partis interfecti numerus. fo. 66. pa. 1. post med.
Syllani belli spacium, & pernicies. fo. 67. pa. 2. in med.
Syrtes minores. fo. 6. pa. 1. circa finem
Syrtes populi. fo. 43. pa. 2. circa med.
- Delitera T**
- T** **Abula proscriptiois.** fo. 67. pa. 2. in medio.
Tanais fluuius. fo. 2. p. 2. ante med. & fo. 32. pa. 2. circa mediū
Tantali pudicitissima flagitia. f. 10. p. 1. in fi

- Taprobane insula fo. 2. pa. 2. in fine.
 Tarentini belli origo. fo. 28. p. 1. circa prin.
 Tarentini Romanam classem inuadunt
 fo. 38. pa. 1. circa prin.
 Tarquinius Superbus regnum occiso socero occupauit. fo. 35. pa. 2. in fine
 Tarquinius Priscus. fo. 87. p. 1. circa med.
 & fo. 15. pa. 1. in fine
 Tarracon Hispaniæ ciuitas. fo. 6. pa. 2. circa prin.
 Tarsus insula. fo. 71. pa. 2. circa finē.
 Taurus mons. fo. 3. pa. 1. circa med. & in fi.
 & fo. 4. pa. 1. in pri. & fo. 32. pa. 2. in med.
 Taurus Cæsaris præfectus. fo. 84. pag. 2 ante med.
 Tecfagæ ciuitatis irruptio. fo. 52. pa. 2. ante medium
 Temistocles, Carthaginiensium du x. fo. 18 pa. 2. in princip.
 Tempia & cerymonia Aegyptiorū destructa. fo. 17. pa. 2. circa med.
 Tempus quo primum creati consules fo. 16. pa. 1. circa prin.
 Tempus regum Romanorum. ibidē.
 Tempus translationis Assyriorū. fo. 14 pa. 1. in med.
 Temporis præteriti lamentatio. fo. 26 pa. 1. in fine
 Tencateri po. fo. 87 pa. 1. circa med.
 Temophilas Antiochus occupat. fo. 50 pa. 2. circa med.
 Terræmotus apud Romanos ob bellum male susceptum. fo. 58. pa. 2. circa med.
 Terræ excussio. fo. 45. pa. 1. circa med.
 Terræmotus in Sicilia. fo. 23. pa. 1. in prin.
 Terræmotus in Achaia. fo. 26. pa. 1. circa medium
 Terræ hiatus fo. 60. pa. 2. circa finem
 Terræmotus in Syria. fo. 109. pa. 2. añ me.
 Termophilæ victi. fo. 54. pa. 1. circa finē.
 Thebani po. fo. 25. pa. 2. circa prin.
 Thebani ab Alexandro diruti. fo. 31. p. 2 circa prin.
 Thebastes ciuitas. fo. 103. pa. 2. circa med.
 Thelcistes in Phorenæum præliū parat. fo. 8. pa. 1. in principio
 Theodosij ad Deum deprecatio. fo. 107 pa. 2. circa med.
 Theodosij obitus. fo. 108. pa. 1. in medio
 Theodosius a Valente missus. fo. 105. pa. 2. circa prin.
 Theodosius nititur, vt Christi fides restitueretur fo. 106. pa. 2. in principio
 Theodosius Constantinopolim ingreditur. ibidem
- Theodosius imperator effectus. ibidem circa finem
 Theodosius alpes transijt. fo. 107. pa. 1 ante med.
 Theodosius victoria potitus. fo. 107 pa. 2. circa medium
 Theramenis interitus. fo. 22. pa. 1. cir. pri.
 Theseus fo. 11. pa. 1. in fine
 Thessalia Palephato centauro dicta. fo. 10 pa. 2. post med.
 Thessali po. fo. 28. pa. 2. in medio
 Thraces populi. fo. 10. pa. 1. circa princip. & fo. 87. pa. 2. post princip. & fo. 12. pa. 1 circa principium
 Thraciæ sacra crudelia. fo. 54. p. 1. cir. me.
 Thracia regio fo. 4. pa. 2. in prin.
 Thrasibulus ibidem, in medio
 Thrasibuli adhortatio. fo. 42. pa. 2. circa finem.
 Thirefi responsum. fo. 50. pa. 1. circa finē
 Thuscæ po. fo. 15. pa. 1. in fine
 Thuscorum pugna. fo. 27. pa. 1. circa init.
 Tiberius priuignus Cæsaris. fo. 87. pa. 2 circa finem
 Tiberius Cæsar imperiū adeptus. fo. 90 pa. 1. in fine
 Tiberius Cæsar ex mæsuetō in crudelem versus. fo. 90. pa. 2. circa finem
 Tiberius filius adoptiuus. fo. 105. pa. 1. circa medium
 Ticinum fo. 46. pa. 2. circa medium
 Tigris flumen. fo. 3. pa. 1. in princip.
 Tissifarnes Lydiæ præfectus. fo. 21. pa. 1. circa initium. & fo. 24. pag. 2. circa med.
 Titi Torquati interitus. fo. 82. pa. 2. in pri.
 Titi de diruendo templo consiliū. fo. 94 pa. 1. post medium
 Titi regnum ibidem, circa finem
 Tito & Gellono consulibus fames, & pestilentia Ro. inuadūt. fo. 16. pa. 1. in prin.
 Titus Tacius fo. 15. pa. 1. circa med.
 Titus fo. 90. pa. 1. post medium
 Tobia humanitas. fo. 1. pa. 1. circa finem
 Tolossa a Scipione oppugnata. fo. 62. p. 1 circa finem
 Tomyris regina. fo. 17. pa. 1. in prin.
 Tomyris insidiatur ibidem
 Trabali Philippū femore lædunt. fo. 30. pa. 1. circa medium
 Tracum ciuitas. fo. 99. pa. 1. post prin.
 Traiani imperii exordium. fo. 95. pa. 1. in fine, & pa. 2. in principio
 Traianus imperator multas imperio suo prouincias iunxit. ibidem
 Trasumenus lacus. fo. 47. pa. 2. circa me.

INDEX

- Trebia. fo. 46. pa. 2. post med.
 Tributum præmium pacis. fo. 52. p. 1. post
 medium
 Tullus Hostilius in bello exercitæ iur
 uenturis. fo. 15. pa. 2. circa finem
 Tyranni rursus in Athenienses conuersi
 fo. 22. pa. 1. circa finem
 Tyrus ciuitas fo. 32. pa. 1. post prin.
- De litera V**
- V**Acci populi. fo. 5. pa. 1. in med. &
 fo. 56. pa. 2. circa med. & fo. 85. p.
 2. in prin.
 Valens imperii Valentiniani particeps.
 fo. 104. pa. 2. circa med.
 Valēs Arriani dogmatis sectator. fo. 60.
 pa. 2. circa med.
 Valens bellum cum Gothis gessit. fo. 105
 pa. 2. circa initium
 Valentinianus imperator. fo. 104. pa. 2
 circa med.
 Valentinianus imperator. fo. 105. pa. 1. in pri.
 Valentiani interitus ibidem.
 Valentiniani iunioris interitus. fo. 107
 pa. 1. in fine
 Vallia electus a Gothis. fo. 113. p. 2. in pri.
 Valerii COS. interitus. fo. 19. p. 2. in prin.
 Valerius Faccus. fo. 28. pa. 1. in medio
 Valerius COS. fo. 45. pa. 1. circa initium.
 Valerianus fo. 98. pa. 2. in medio
 Valerianus apud Persas seruitute conse
 nuit fo. 98. pa. 2. post medium
 Varro COS. fo. 56. pa. 2. circa med.
 Vfulani populi. fo. 87. p. 1. circa medium
 Vecilius fo. 55. pa. 1. circa finem
 Vecturius COS. fo. 3. pa. 1. circa med.
 Velabri populi. fo. 5. pa. 1. in fine
 Veientes superati. fo. 15. pa. 2. in prin.
 Veiorum decennale obsidium. fo. 13. p. 1
 in med.
 Velites a volitando dicti. fo. 49. pa. 1. cir
 ca medium
 Vellocaſtes fo. 78. pa. 1. in fine
 Ventidius Persas & Parthos Bello oppu
 gnat. fo. 84. pa. 1. circa medium
 Venuleius trifuir. fo. 67. p. 1. circa finem.
 Vergentorix dux. fo. 78. pa. 1. in princip.
 Vermis rigore spinæ caret. fo. 43. pa. 1
 in principio
 Verianianus & Didymus fratres. fo. 11.
 pa. 2. circa initium
 Vesores bellum Scithis primus intulit.
 fo. 10. pa. 2. circa finem
 Vesores a Scithis fugatus. f. 11. p. 1. in pri.
 Vespasianus imperator fo. 90. p. 1. in me.
- Vespasianus victor, Iani portas claudit.
 ibidem, circa finem
 Vespasiani imperii tranquillitas. fo. 94.
 pa. 1. post initium
 Vespasiani & Titi triumphus. fo. 60. pa. 2
 circa medium
 Vespasiani interitus. fo. 60. pa. 2. circa fi.
 Vesta ædes diruta. fo. 44. pa. 2. circa finē.
 Vesuuius mons. fo. 62. pa. 2. circa prin. &
 fo. 94. pa. 2. circa finem
 Virgines Sabinæ raptae. fo. 15. pa. 1. circa
 medium
 Viridomari interitus. f. 46. p. 1. post me.
 Viriatus fo. 55. pa. 1. circa finem
 Viriati interitus dolofus. fo. 56. pa. 1. post
 principium
 Viriatus fuorum dolis interfectus. fo. 68
 pa. 2. circa finem
 Vitellii scuitia. fo. 93. pa. 1. in fine.
 Vitellii graue supplicium. fo. 94. pa. 1. in
 principio
 Vibienſes po. fo. 6. pa. 1. in fine
 Vicinenses pa. fo. 32. pa. 2. circa finem
 Vidinus dux fo. 109. pa. 2. post med.
 Vmborum in Romanos coniuratio.
 fo. 34. pa. 1. in med.
 Vminius mons. fo. 86. pa. 2. circa med.
 Volſci populi. fo. 16. pa. 2. in prin.
 Voluſianus Christianorum persecutor.
 fo. 98. pa. 1. in fine
 Vitica regio. fo. 66. pa. 2. in me.
 Vulcani infula. fo. 5. pa. 1. circa finem
 Vuandali populi. fo. 113. pa. 1. circa med.
 Vximia ciuitas. fo. 68. pa. 1. in fine
- De litera X**
- X**Antippus Lacedæmoniorū dux. fo.
 43. pa. 1. post med.
 Xerxes ſucceſſor regni paterni. fo.
 17. pa. 2. in med.
 Xerxis bellum in Græcos. ibidem.
 Xerxis fuga. fo. 18. pa. 2. in principio
 Xerxis fortunæ varietas. f. 18. p. 2. in pri.
- De litera Z**
- Z**Eugis alicuius prouinciæ genera
 le nomen. fo. 5. pa. 2. circa finem
 Zopironis præfecti bellum in Sci
 thia. fo. 32. pa. 2. circa med.
 Zoroastes Bactianorum (qui & magicæ
 artis repertor dicitur) rex. f. 7. p. 1. in pri.

FINIS PAULI ORO.
 SII INDICIS.

Bonum est infimi gradus bonum,
 cum supremo conferre.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM
INITIVM, AD AVRELIVM AVGVSTINVM.

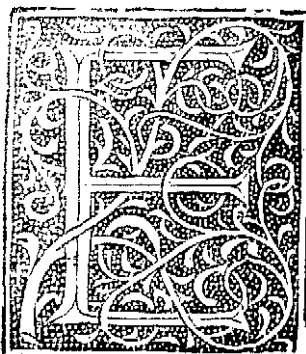

PRAECEPTIS TVIS PARVI
beatissime pater Augustine, atq; vtinam
tam efficaciter q̄ libenter, q̄ ego in vtrā-
uis partem parum de explicito mouear, re-
cte ne, an secus egerim. Tu enim iam isto
iudicio laborasti, vtrum ne hoc, quod precī
peres possem. Ego autem solius obedien-
tiæ, si tamen eam voluntate conatuq; de-
corauī, testimonio contētus sum. Nam &
in magna magni patrifamilias domo, cū

sint multadiuersi generis animalia, adiumento familiaris rei cō-
moda, non est tamē canum cura postrema, quibus solis natura in-
situm est, voluntarie ad id quo preparantur vrgeri, & per ingenitā
quandam obedientiæ formulam sola disciplinati tremoris expe-
ctatione suspendi, donec ad peragendi licentiā nutu signove mit-
tātur. Habent enim proprios appetitus q̄ tum brutis excellentio-
res, tantum rationabilibus propinquātes, hoc est discernere/ama-
re/seruire. Nam discernentes inter dominos atq; extraneos non
eos quos insectantur, oderūt, sed pro his quos amant, zelant, & a-
mantes dominum ac domum nō quasi ex natura apti corporis vi-
gilantes, sed ex conscientia solliciti amoris inuigilant, vnde etiā
mistico sacramento in Euangelijs, quod edant micas catelli sub
mensa dominorum, & Chananea mulier nō erubuit dicere, & do-
minus non fastidiuit audire. Beatus etiam Tobias ducem ange-
lum sequens canem comitem habere non spreuit. Igitur generali
amori tuo speciali amore cōnexus voluntati tuę volēs parui. Nā
cum subiectio mea præcepto paternitatis tuæ factum debeat, to-
tumq; tuum sit, quod ex te ad te redit, opus meum hoc solo cumu-
latius reddidī, q̄ libens feci. Præceperas mihi vt aduersis vani-
loquam prauitatem eorum, qui alieni a ciuitate dei ex locorum
agrestium compitis & pagis pagani vocantur, siue gentiles, quia
terrena sapiunt, qui cum futura non querant, præterita aut obliui-
scantur, aut nesciant, presentia tamen tempora veluti malis extra-
solutum infestatissima, ob hoc solum, quod creditur x̄ps, & colitur
deus, idola autem minus coluntur, infamant. Præceperas ergo vt
ex omnibus quę haberi ad presens possunt historiarum atq; anna-
lium factis, quęcunq; aut bellis grauia, aut corrupta morbis, aut fa-
me tristia, aut terrarum motibus terribilia, aut inundationibus a-

quarum insolita, aut eruptionibus ignium metuenda, aut ictibus fulminum, plagisq; gradinū sæua, vel etiam parricidiis flagitiisq; misera pertransacta retro sæcula reperissem, ordinato breuiter voluminis textu explicarem, maxime cum reuerentiam tuam perficiendo aduersum hos ipsos paganos. xi. libros insistentem, quorū iam decem orientes radii mox vt de specula ecclesiasticæ claritatis elati sunt, toto orbe fulserunt leui opusculo occupari non oportet, & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēsis seruus Dei satis fieri super hac re petitioni suę eadem fiducia, q̄ poposcit exigeret, dedi operam, & me ipsum in primis confusione pressi, cui plerūq; reputanti supra modum exestuauisse presentium clades temporū videbantur. Nactus sum enim præteritos dies nō solum æque vt hos graues, verum etiam tanto atrocius miseros, quanto longius a remedio verę religiōis alienos vt merito hac scrutatiōe clauerit regnasse mortem auidam sanguis dum ignoratur religio quę prohiberet a sanguine. Ista illucescente illam cōstupuisse, illam concludi cum ista iam præualet, illam penitus nullam futuram cū hæc sola regnauit, exceptis videlicet semotisq; illis diebus nouissimis sub fine sæculi & sub apparitione Antichristi vel etiam sub conclusione iudicii, quibus futuras angustias, quales ante non fuerant, Dominus Xps per scripturas sacras sua etiā contestatione prædixit. cum secundum ipsum quidem, qui & nunc & semper est, modum verum apertiore ac grauiore discriminē, per intollerabiles tribulationes temporum illorū, sanctos probatio, impios perditio, sequeretur. Et quoniam omnes propemodum tam apud grecos q̄ apud latinos studiosi ad scribendum viri qui res gestas rerum populorumq; ob diuturnam memoriā verbis propagauerūt. initium scribēdi a Nino Beli filio rege assyriorum fecerunt, qui cum opinione cęca mundi originem creaturamq; hominum sine initio credi velint cepisse tamen ab hoc regna bellaq; definiunt, quasi vere eatenus humanum genus ritu pecudum vixerit, & tunc primum veluti ad nouam prouidentiam concussū suscitaturumq; vigilauerit.

¶ De miseria hominum per peccatum ab initio.
Caput. I.

GO INITIVM MISERIAE

hominum ab initio peccantis hominis du-
cere institui, paucis duntaxat, iisdemq; bre-
uiter delibetatis. Sunt autem ab Adam pri-
mo homine vsq; ad Ninum magnum, vt
dicunt regem, quando natus est Abraam
anni tria milia. xxxiii. q. ab omnibus hi-
storographis vel omissi vel ignorati sūt.

A Nino autem vel Abraam vsq; ad Cæsa-

rem augustum, id est, vsq; ad natiuitatem Christi, qui fuit anno im-
perii Cæsaris. xlii. cū facta pace cū Parthis Iani portę clausę sunt,
& bella toto orbe cessarunt, colliguntur anni duomilia. xv. in qui-
bus inter se autores scriptoresq; omnium ocia negotiaq; triuerunt,
quapropter res ipsa exigit ex his libris q̄ breuissime vel pauca at-
tingere, qui originem mundi loquētes præteritorum fidem annū-
ciatione futurorum, & post subsequa probatione fecerunt, non quo
autoritatem eorum cuiq; videamur ingerere, sed quod opere præ-
cium sit de opinione vulgata, quę nobis cum omnibus communis
est commonere. primum quia si diuina prouidētia, quę sicut bona, ita
p̄cia & iusta est, agitur homo & mundus, hominem autem qui con-
uertibilitate nature & libertate licentię infirmus & cōtumax est,
sicut pie gubernare egenum opis oportet, ita iuste corrigi immo-
deratę libertatis necesse est, iure ab initio hominis per bona malaq;
alternantia, exerceri hunc mundum sentit quisquis per se atq; in
se humanum genus videt, deinde cum ab ipso primo homine pec-
catum punitioq; peccati cœpisse doceamur, porro autem cum et-
iam isti de medijs temporibus inchoātes, quis superiorum nusq;
meminerint, nihil nisi bella cladesq; descriperint, quę bella quid
aliud dicenda sunt, nisi vrgentia in alterutrum mala, mala autem
homi q̄ quę tunc erant, sicut & nunc sunt, inq̄tum sunt sine dubio,
aut manifesta peccata sunt aut occultę punitiōes peccatorum, qd
impedimentū est non eius rei caput pandere, cuius illi corpus ex-
presserint, & priora illa secula quę multo numerosiora monstrabi-
mus, vel tenuissimo testari relatu similes misérias pertulisse. Di-
cturus igitur ab orbe condito vsq; ad urbem conditam, dehinc vs-
q; ad Cæsaris principatum natiuitatemq; Christi, ex quo sub pote-
state vrbis, orbis mansit imperium, vel etiam vsq; ad dies nostros
inq̄tum ad cognitionem vacare suffecero, conflictationes generis
humani & veluti per diuersas partes ardentem malis mundum, fa-
ce cupiditatis incensum e specula ostentaturus, necessarium reor,
vt primum ipsum terrarum orbem, quem inhabitabat humanum

Annorum a
temporibus
Adamī vsq;
ad Ninum &
a Nino vsq;
ad Cæsarē au-
gustum suppu-
tatio.

Abraamus
contemporā-
neus Nini.

Quoto anno
imperij sit na-
tus Christus.

Homo infir-
mus & contu-
max.

Quę sit scri-
pturus pollice-
tur.

genus, sicut est a maioribus trifarie distributus, deinde regionibus provinciisque determinatus expediam, quo facilius cum locales bellorum morborumque clades ostentabuntur, studiosi quoque non solum rerum ac temporum, sed etiam locorum scientiam consequantur.

¶ Maiores nostri in tres partes mundum totum diuisisse. Caput. II.

Maiores nostri orbem totius terræ oceanique circumseptum triquadrum statuere, eiusque tres partes Asiā / Europam / & Aphricam / vocauerunt, quibus aliqui duas hoc est asiā, ac deinde Aphricam in Europam accipiendam putauerint. Asia tribus partibus oceanique

circuncincta per totam transuersi plagam orientis extenditur. Hæc occasum versus a dextra sui sub axe septentrionis incipientem contingit. Europam, a sinistra Aphricam dimittit, sub Aegypto vero & Syria mare nostrum, quod magnum generaliter dicimus, habet. Europa incipit septentrionalis in flumine Tanai, qua Rhiphei montes Sarmatico auersi oceano Tanaim fundunt fluum, qui præteriens aras ac terminos Alexandri magni in Roxolanorum finibus sitos Mæotidas auget paludes, quarum immensa exundatio iuxta Theodosiam urbem, Euxinum pontum late ingreditur, in iuxta Constantinopolim longe mittuntur angustie, donec eas mare, hoc quod dicimus nostrum, accipiat. Europæ in hispania occidentalis oceanus terminus est, maxime ubi apud Gades insulas Herculis columnæ visuntur, & Tyrreni maris faucibus oceanique æstus immittitur. Aphricæ principium est a sinibus Aegypti vbi Alexandria ubi Parethonium ciuitas sita est super hoc mare magnum, quod omnes plagas terrasque medias interluit, inde per loca que ac colæ catabathmon vocant, haud procul a castris Alexandri magni, & super lacum Calcartium, deinde iuxta superiorum fines Anasitarum missa in transuersum per Aethiopia desertum meridiana contingit oceanum. Terminum Aphricæ ad occidentem iidem sunt qui & Europæ, id est, fauces Gaditani freti, vltimus autem finis eius est mons Athlas, & insulæ quas fortunatas vocant. Et quia breuiter generales tripartiti orbis diuisiones dedi, ipsarum quoque partium regiones, sicut sollicitus sum, significare curabo. Asia ad mediam frontem orientis habet in oceano Eoo ostia fluminis Gægis, a sinistra promontorium Calligicum cui submanet ad Eurum insula Taprobane, ex qua oceanus Indicus vocari incipit, a dextra habens Emodos montes, ubi Caucasus deficit, promontorium

Asia.
Europa,
Tanais fluius,

Aphricæ terminus

Asiæ promontoria fluij & insulæ.

Samarā, cui ad aquilonem ostia fluminis subiacent Ostorogoræ, ex quo oceanus sericus appellatur. In his finibus India est, quæ habet ab occidente flumen Indum, quod rubro mari accipitur, a septentrione montem Caucaſum, reliqua, vt dixi, Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes quadraginta quatuor, absq; insula Taprobane, quæ habet decem ciuitates, absque reliquis insulis habitantibus plurimis, a flumine Indo, quod est ab oriente vsq; ad flumen Tigrim, quod est ad occasum, regiones sunt istæ. Aracosia, Parthia, Assyria, Persida & Media, situ terrarum montoso & aspero. Hæc a septentrione habent montem Caucaſum, a meridie mare rubrum & sinum Persicum, in medio autem sui flumina præcipua Hydaspem & Arabim: In his sunt gentes trigintaduæ. Sed generaliter Parthia dicitur, quamuis scripturæ sanctæ vniversam sæpe Mediam vocent. A flumine Tigri, vsq; ad flumen Euphratem Mesopotamia est, incipiens a septentrione inter montem Taurum & Caucaſum, cui ad meridiem succedit Babilonia, deinde Caldea, nouissime Arabia, ea demum inter sinum Persicum & sinum Arabicum, angusto terre tractu orientem versus extenditur. In his sunt gentes vigintiocto a flumine Euphrate, quod est ab oriente vsq; ad mare nostrum, quod est ab occasu, deinde a septentrione, id est a ciuitate Dascuta, q̄ in confinio Capadocię, & Armenię sita est, haud procul a loco vbi Euphrates nascitur, vsque ad Aegyptum & ad extremum sinum Arabię, qui est ad meridiem longo angustoq; sulco saxis in sulisq; creberrimo, a rubro mari, id est, ab oceano occasum versus extenditur, Syria generaliter nominatur, habens maximas prouincias Comagenem, Phœniciam & Palestinam absq; Saracenis & Nabatheis, quorum gentes duodecim sunt, in capite Syrię Capadocia est, quę habet ab oriente Armeniam, ab occasu Asiam, ab Aquilõe Themiscirios campos, & mare Cimericum, a meridie taurum montem, cui subiacet Cilicia & Isauria vsque ad Ificus sinum, qui spectat contra insulam Cyprum. Asia regio, vel, vt proprie dicam, Asia minor, absque oriëntali parte, qua ad Capadociam Syriamque progreditur, vndique circumdata est mari. a Septentrione ponto euxino. ab occasu Propontide, atque Helesponto, a Meridie mari nostro vbi est mons Olympus. Aegyptus inferior ab Oriente habet Syriam Palestinam, ab Occasu Libyam, a Septentrione mare nostrum, a Meridie montem, qui appellatur Climax, & Aegyptum superiorem, fluuiumque Nilum, qui de littore incipientis maris rubri, videtur emergere in loco qui dicitur Mofylon,

India.

Taprobane insula.

A flumine Indo vsq; ad Tigrim regiones intermedie.

Parthia.

Mesopotamia

Syria.

Asia minor.

Aegyptus inferior.

Nilus.

deinde diu ad occasum profluēs, faciēs infulam nomine Meroem in medio sui, nouissime ad septentrionem inflexus, tempestiuusq; auctus incrementis plana Aegypti rigat. Hunc aliqui auctores asserunt haud procul ab Atlante habere fontem, & cōtinuo harenis mergi, inde interiecto breui spatio vastissimo lacu exundare, atq; hinc oceano tenus, orientem versus, per Aethiopica deserta prolabi, rursusq; inflexum ad sinistram ad Aegyptum descendere. Quod quidem verum est esse huiusmodi fluuium magnum, qui tali ortu taliq; cursu sit, & re vera tot tantaq; monstra gignat, quem utiq; prope fontem barbari Dara nominant, ceteri vero accolæ Nuhul vocant. Sed hic in regione gentium quæ Libya Aegyptiæ vocantur, haud procul ab illo fluuiō, quem a litore maris rubri prorumpere diximus, immenso lacu acceptus affluit, nisi forte occulto meatu in alueum eius, qui ab oriente descendit, eructet. Aegyptus superior in orientem per longum extenditur, cui est a septentrione sinus Arabicus, a meridie oceanus, Nā ab occasu ex inferiori Aegypto, incipit ad orientē, mari rubro terminatur, vbi sunt gentes vigintiquatuor. Et quoniam meridianam partem vniuersę Asię descripsimus, superest vt ab oriente ad septentrionem, pars quę restat expediatur. Mons Caucasus inter Colchos, qui sunt super Cimericum mare, & inter Albanos qui sunt ad mare Caspium primum attollitur, cuius quidem vsq; in vltimum orientem, vnum videtur iugum. Sed multa sūt nomina. Et multi hoc ipsum iugum Tauri montes credi volunt, quia re vera Parchoatras mons Armeniæ inter Taurum & Caucasum, mediū continuare Taurum cum Caucaso putatur, sed hoc non ita se habere posse discernit fluuius Euphrates, qui de radice Parchoatres montis effusus tendens in partem Meridionalem ipsum ad sinistram Taurum montem excludit. Ad dexteram itaque ipse Caucasus inter Colchos & Albanos vbi & portas habere mōs Caucasus dicitur, a portis Caspijs vsq; ad Armenias pylas, vel vsque ad fontem Tigris illius fluminis inter Armeniam & Iberiam, montes Acroceraunij dicuntur, a fonte Tigris vsque ad Carras ciuitatem, inter Madsagetas & Parthos Mons Ariobarzones. A Carris ciuitate vsque ad oppidum quod dicitur Cathippi, inter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali, vbi amomum nascitur a quo proximum iugum mons Parthau appellatur. Ab oppido quod vocatur Cathippi vsque ad vicum dictum Saphrum, inter Daharsarucas & Parthyenas mons Oscobares, vbi Ganges fluuius oritur, &

Aegyptus superior.

Altera Asię descriptio.

Lafer nascitur. Ganges Mediam interluit oriens a Sacarum montibus, versusque meridiem in sinum Indici maris, qui Gangeticus appellatur, quinque ostijs erumpit, vti & Nilus exuperat campis. Ex hoc vniuersa diuiditur India, altera intra altera extra Gangem appellata. A fonte fluminis Gangis vsque ad fontes fluminis Octorogoræ, qui sunt in partibus septentrionis, vbi sunt montani Paropanifadæ & mons Taurus. A fontibus Octorogoræ vsque ad ciuitatem Octorogoram, inter Hunnos & Scythas & Gangaridas mons Caucasus. Vltimus autem inter Eofas & Pasiadras mons Imaus, vbi flumen Chiriforas & promontorium Samara orientali excipitur oceano. Igitur a monte Imauo, hoc est ab imo Caucaſo & dextra orientis parte, qua oceanus sericus tenditur vsque ad promontorium Boreum & flumen Boreum, & inde tenus Scythico mari, quod est a septentrione vsque ad mare Caspium, quod est ab occasu, & vsque ad extremum Caucaſi iugum, quod est a meridie. Hircanorum & Scytarum gentes sunt quadragintaduæ, propter terrarum infœcundam diffusionem late oberrantes. Mare Caspium sub aquilonis plaga ab oceano oritur, cuius vtraque circa oceanum littora, loca deserta incultaque habentur, inde meridiem versus per longas angustias tenditur, donec per magna spatia dilatatum Caucaſi montis radicibus terminetur. Itaque a mari Caspio quod est ad orientem, per ora oceanî septentrionalis vsque ad Tanaim fluuium & Mœoticas paludes, quæ sũt ad occasum per littus Cimmerici maris, quod est ab Africo vsque ad caput & portas Caucaſi, quæ sunt ad meridiem, gentes sunt trigintaquatuor, sed generaliter regio proxima Albania vltior sub mari & monte Caspio Amazonum nuncupatur. Expliciti autem sunt quambreuissime fines ac termini partis Asiae. Nunc autem partes regionis Europæ, in quantum cognitioni hominis conceditur, totis viribus stilo peruagabor. A montibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mœotiisque paludibus, quæ sunt ad orientem per littus septentrionalis oceanî vsque ad Galliam Belgicam & flumen Rhenum, quod est in partibus occasus, deinde vsque ad danubium fluuium, quem & Istrum vocant, qui est a meridie ad orientem directus ponto accipitur, ab oriente Alaniam est in medio Dacia, vbi & Gotia, deinde Germania est, vbi plurimam partem Sueui obtinent, quorum oim gētes sunt LI III. Nunc quicquid Danubius a barbarico ad mare nr̄um secludit expediã. Mœſia ab oriẽte habet ostia flumi-

Mare Caspiũ

Danubiũ.

nis Danubij, ab Euro Thraciam, a meridie Macedoniam ab aphrico Delmatiam, ab Occasu Istriam, a Circio Pannoniam. a septentrione Danubium. Thracia habet ab Oriente Propontidis sinum & ciuitatem Constantinopoli, quæ Bizantium prius dicta est, a septentrione partem Delmatie, & sinum Euxini ponti. ab Occasu & Aphrico Macedoniã, a Meridie Aegeum mare. Macedonia habet ab Oriete egeum mare, a Borea Thraciam, ab Euro Euboeã & Macedonicum sinum, a meridie Achaïam, a Fauonio montes Acroceraunios in angustiis adriatici sinus, qui montes sunt contra apuliam & Brundisium, ab occasu Delmatiam, a Circio Dardaniam, a septentrione Moesiam. Achaia vndiq; propemodum cincta est mari. nam ab Oriente habet Myrtoum mare, ab Euro arcticum mare, a Meridie Ionium mare, ab Aphrico & Occasu Cephaloniã & Cassiopam insulas, a septentrione sinum Corinthium, ab Aquilone angustum terre deorsum, quo Macedonia coniungitur, vel potius Atticæ, qui locus Isthmos vocatur, vbi est Corinthus habens in Atticam, a Borea non longe Athenas ciuitatem. Dalmatia habet ab Oriente Macedoniam, ab Aquilone Dardaniam, a Septentrione Moesiam, ab Occasu Istriam & sinum Liburnicum, & insulas Liburnicas, & a Meridie adriaticum sinum. Pannonia Noricus & Rhetia habet, ab Oriente Moesiam, a meridie Istriam, ab aphricam alpes apenninas, ab Occasu, Galliam belgicam, a Circio Danubij fontem & limitem, qui Germaniam a Gallia inter Danubiũ Galliamque discernit, a septentrione Danubium & Germaniam. Italiae situs a Circio in eorum tenditur habens ab aphrico Tirrenum mare, a borea Adriaticum sinum cuius ea pars quæ continet terræ communi & contigua est, alpium obicibus obstruitur. Quæ gallico mari per Ligusticũ sinum exurgentes primum Narbonensiu fines, deinde Galliam Rhetiamque secludunt, donec in sinu Liburnico defigantur. Gallia belgica habet ab oriente fluminis Rheni & germaniam, ab euro alpes Apenninas, a meridie prouinciam Narbonensem, ab occasu prouinciam Lugdunensem, a circio oceanum britannicum. a septentrione Britannicam insulam. Gallia Lugdunensis ducta per longum, & per angustum inflexa Aquitanicam prouinciam semicingit. Hæc ab oriente habet Belgicam, a meridie partem prouinciæ Narbonensis qua Arelatum ciuitas sita est, & mari gallico Rhodani flumen accipitur Narbonensis prouincia pars galliarum habet ab oriente alpes Coctias, ab occidente Hispaniam, a circio Aquitaniam, a septentrione Galliam Lugdunensem, a partibus Aquilonis Belgicæ

Constantino=
 polis prius
 Bizantinum
 Macedonia.
 Achaia,

Delmatia.

Pannonia.
 Noricus,
 Rhetia.

Italia.

gallia belgica

Gallia Lugdu=
 nensis.
 Narbonensis
 prouincia.

eam galliam, a meridie mare gallicum quod est inter Sardiniam, & insulas baleares, habens in fronte qua Rhodanus fluuius in mare exit, insulas Sthecadas. Aquitanica prouincia obliquo cursu Ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius est, in orbem agitur. Hæc a Circio habet oceanum, qui Aquitanicus sinus dicitur, ab occasu Hispanias habet, a septentrione & oriente Lugdunensem, ab Euro & meridie Narbonensem prouinciã contingit. Hispania vniuerso terrarum situ trigona est, & circumfusione oceanii Tyrrhenique pelagi peninsula efficitur. Huius angulus prior spectans ad orientem, a dextris Aquitanica prouincia, a sinistris Balearico mari coartatus Narbonensium finibus inseritur. Secundus angulus circumintendit, vbi Brigantia gallicie ciuitas sita altissimum Pharum & inter pauca memorandi operis ad speculam Britannie exiit. Tertius eius angulus est, quo gades insule intentæ in aphricum Atlantem montem interiecto sinu oceanii prospiciunt. Hispaniam citeriorem ab oriente incipientem Pyrenei saltus a parte septentrionis vsq; ad cantabros Asturesq; deducit, atq; inde per vacceos & Oreatanos quos ab occasu habet, Posi tam in nostri maris litore Carthaginem determinat. Hispania vltior habet ab oriente vacceos, celtiberos & Oreatanos, a septentrione oceanum ab occasu oceanum, a meridie Gaditanum oceanii fretum. Inde mare nostrum, quod Tyrrhenum vocatur, immittitur. Et quoniam oceanus habet insulas quas Britanniam & Hiberniam vocant, quæ in aduersa galliarum parte ad prospectum Hispaniæ sitæ sunt, breuiter explicabuntur. Britannia oceanii insula per longum in boream extenditur, a meridie gallias habet, cuius proximum littus trasmeanibus ciuitas aperit, quæ dicitur Rhutupi portus, vnde haud procul a Morynis in austro positos menapos Batafiosq; prospectat. Hæc insula habet, in longum milia passuum octingenta, in latum milia ducenta, a tergo autem, vnde oceano infinito patet, Orchadas insulas habet quarum viginti desertæ sunt, tredecim incoluntur. Deinde insula Tyle quæ per infinitum a cæteris separata, circum versus medio sita oceano, vix paucis nota habetur. Hybernia insula inter Britanniam & Hispaniam sita est, quæ longiore ab Aphrico in boream spatio porrigitur. Huius partes priores intente Cantabrico oceano Brigantiã gallicie ciuitatem, ab aphrico sibi in circum occurrente spatioso interuallo procul spectant, ab eopraecipue promotorio vbi Senæ fluminis ostium est, & Velabri Lucenique consistunt. Hæc propior Britannie spatio terrarum angustior, sed cæli solisq; temperie magis utilis a Scotonum gentibus colitur. Huic etiam Meuania insula proxima est,

Aquitanica
prouincia

Hispania

Britannia.

Britanniæ di-
mensio,

Hibernia.

& ipsa spatio non paruo solo commoda æque a Scotorum gentibus habitatur. Hi sunt fines totius Europæ. Africam, vt dixi, cum tertiam orbis partem maiores nostri accipiendam descripserint, non spatiorum mensuras, sed diuisionum rationes secuti sūt. Mare hoc siquidem magnum, quod ab occasu ex oceano oritur in meridiem magis vergens angustioꝛem inter se & oceanum coartatæ Africæ limitem fecit, vnde etiam aliqui quibus eam longitudine parem, tamen multo angustioꝛem intelligentes, inuerecū dum arbitrati, tertiam partem vocare, sed potius in Europa Africam deputantes, ad secundam portionem appellare maluerūt. Pterea cum multo amplius terrę in Africa ardore, solis, quā in Europa rigore frigoris incultum atque incognitum sit, quippe cum omnia pene animantia vel germinantia patientius & tollerabilius ad summum frigoris quam ad summum caloris accedant, ea scilicet causa est. Africam per omnia situ & populis minorem videri. Et quia natura sui minus habet spatii, & cęli inclementia, plus deserti cuius descriptio per prouincias & gentes hæc est. Libya cyreniaca & pętapolis post Aegyptum in parte Africę prima est. Hęc incipit a ciuitate Parethonio & montibus Catabatynō, inde secundo mari vsque ad aras Philenorum extēditur. Post se habet vsque ad oceanum meridianum gentes Libyorum Aethiopū & Garamantum. Huic est ab oriente Aegyptus, a septentrione mare Libycum, ab occasu Syrtes, maiores & Trogloditæ, contra quos in insula Calipso est, a meridie Aethiopicus oceanus. Tripolitana prouincia, que & subuentana, vel regio Arzugum dicitur, vbi Leptis magna ciuitas est, quibus arzuges per longum Africę limitem generaliter vocētur, habet ab oriente aras Philenorum inter Syrtes maiores & Trogloditas, a septentrione mare Siculum, vel potius Adriaticum, & Syrtes minores, ab occasu Byzantium vsque ad lacū Salinarum, a meridie barbaros getulos Nathabres & garamantas vsque ad oceanum Aethiopicum pertingentes Byzantium, zeugis autem ortus non vnus conuentus, sed totius prouincię generale nomen fuisse inuenimus. Bizantium ergo, vbi Hadrumentus ciuitas. zeugis vbi Carthago magna. Numicida vbi Hypos regius & Nisicada ciuitates sunt, habent ab oriente syrtes minores & lacum salinarum, a septentrione mare nostrum, quod spectat ad siciliam & Sardiniam insulas, ab occasu mauritaniam sithiphensem, a meridie fontes vzarę & post eos Aethiopum gentes peruagantes vsque ad oceanum Aethiopicum Sithiphenses & Cæsarienses. Mauritania habet ab oriente Numidiam, a septentrione mare nostrum, ab occasu flumē Maluam, a meridie montem Astrixim qui

Omnia esse
summi frigo-
ris patientio-
ra quā caloris
Prouinciarū
descriptio
Africę

zeugis

Mauritania

diuidit iter viua terrā & harenas iacētes vsq; ad oceanū & oberrāt Gangines æthiopes. Tingitana mauritania vltima est aphricæ. Hæc habet ab oriente flumen Maluam, a septentrione mare nostrum vsq; ad fretum Gaditanum, quod inter Hauēnem & Calpen duo contraria sibi promontoria coartatur, ab occidente Atlantem montem & oceanum Atlanticū sub Aphrico Hesperium montē, a meridie gentes Aulolum, quas nunc Galaules vocāt vsq; ad oceanum Hesperium contingētes. Hic est terminus vniuersę Aphricę. Nunc insularum quæ in nostro mari sunt, loca nomia & spatia dimetiar. Insula Cypros ab oriēte mari Syrio quod Missicū vocāt, ab occidente mari pamphilico, a septentrione Vulone Ciliciæ, a meridie Syriæ & phœnicis pelago cingitur, cuius spatium in longum tenet milia passuum centum septuaginta quinq; in latum milia passuum centum viginti quinq;. Insula creta finitur ab oriente Carphatio mari, ab occasu & septētriōe mari cretico, a meridie mari libyco, qđ & adriaticū vocant. habet in longū milia passuum centum septuaginta duo, & i latum quinquaginta. Insule Cyclades, quarum est ab oriente prima Rhodos, a septentrione Tenedos, a meridie Carpatos, ab occasu Cythera, ab oriēte finiuntur littoribus Asiæ, ab occidente mari Icario, a septētrione mari ægeō, a meridie mari Carpatio. Sunt autem omnes Cyclades numero quinquaginta tres. Hęc tenent a septētrione in meridiem milia passuum quinquaginta, ab oriente in occasum milia. cc. Sicilia insula tria habet promontoria, vnū quod dicitur Pelorus & aspicit ad aquilonem, cui Messana ciuitas proxima est, secundum quod, dicitur Pachinus sub quo, ciuitas Siracusana respicit ad Euronotum tertium quod appellatur Lilybeus. vbi & ciuitas eiusdem nominis sita est, dirigiturq; in occasum. Hęc habet a Peloro in pachinum milia passuum centum quinquaginta nouem, a Pachino in Lilybeum centū septuaginta septem milia. Hæc ab oriente cingitur mari Adriatico, a meridie mari Aphrico, quod est contra Subuentanos & Syrtes minores. ab occidente & septētriōe habet mare Tyrrhenum, a borea vsq; ad subsolanum fretum Adriaticum quod diuidit Tauronimitanos Siciliæ & Brutios italiæ. Sardinia & Corsica insulæ paruo freto hoc est milium viginti passuum diuidūtur, ex quibus Sardinia habet a meridie contra Numidiā Caralitanos, contra Corsicam insulā, hoc est septētrionem versus, habet Vbiēses, cuius in lōgum spatiū tenet milia passuū. ccxxx. in latum milia centum octuaginta. Hęc habet ab oriente & borea Tyrrhenicum mare, uod spectat ad portum vrbis Romæ. ab occasu mare Sardinum. ab Aphrico insulas Baleares Longæ positas, a meridie Nu-

Tyrrheni maris insulæ.

midicum sinum, a septentrione vt dixi Corsicam. Corsica insula multis promontoriis angulosa est. Hęc habet ab oriente Tyrrenum mare & portum vrbis, a meridie Sardinia m, ab occasu insulas Baleares, a circio & septentrione Ligusticum sinū. Tenet autē in lōgū milia passuū. c. lx. in latū milia. xx. & vi. Insule Baleares due sunt, maior & minor, quibus insunt bina oppida, maior Tarraconem Hispanię ciuitatem, minor Barchilonam septētrionem versus contra se habet. Maiori subiacet insula Hebusus, deinde ab oriente Sardinia, ab aquilone mare Gallicum, a meridie & a phrico Mauritanicum pelagus, ab occasu Ibericum spectat pelagus. Hęc sunt insule ab Hellesponto vsq; ad oceanum per totū magnum pelagus cōstitute, quę & cultu & memoria magis cęlebres habentur. Percensui breuiter, vt potui, prouintias & insulas orbis vniuersi, nūc locales gentiū singulaꝝ miserias, sicut ab initio incessabiliter extiterūt, & qualiter quibusq; exortę sint, in quantum suffecero proferam.

Genesis. vi.

Hic ponitur diluuii vindicta.

Cap. III.

Um post fabricam ornatūq; mundi huius homo, quem rectū atq; immaculatum fecerat deus morti se subtrahisset, ac perinde humanum genus libidinis deprauatū peccatis funditus obsorberetur, continuo iniustam licentiam punitio iusta consecuta est. Sententiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terrę propter hominem destinatam, semperq; dum homines terram habitauerint, duraturam omnes vident licet aut probamus negando, aut confitendo toleramus, obstinatissimę mentibus testes sibi infirmitas sua inurit, quibus fidelis scriptura non suaserit. Deinde refuso sub Noe in omnem terram mari immissoq; diluuiō, cum toto orbe coniecto vnum spatium cęli esset, ac pelagi, deletum fuisse vniuersum humanum genus, paucis in arca fidei suę merito ad substituendam originem referuatis, euidentissimę veracissimę scriptores docent. fuisse tñ etiam illi contestati sunt, qui preterita quidē tēpora ipsumq; auctore temporum nescientes tamen ex indicio & coniectura lapidum, quos in remotis montibus conchis & ostreis scabros etiam sepe cauatos aquis visere solemus, coniciendo didicerūt. Et quis huiusmodi adhuc & relatu digna fideq; certa proferri a nobis queant tñ hęc veluti principalia duo de preuaricatione primi hominis & condēnatione generationis vteq; eius, ac deinde perditione totius generis humani dicta sufficiāt, tñ vt si qua gētiles historici de nostris aliquo ordine contigerint, hęc plenius cū cęteris ipso quo icurrerit ordine proferā.

Genesis. vii.
Ecclesiastes
xliiij.

¶ Primus Ninus rex Assyriorum. CAPVT. III.

Nte annos vr̄bis conditæ mille. ccc. Ninus rex Assyriorum primus vt ipsi volunt, propagandæ dominatiõnis libidine arma foras extulit, cruētamque vitam quinquaginta per annos totam Asiam bellis egit a meridie atque rubro mari surgens sub vltimo septentrione. Euxinum pontum vastando perdomuit. Scythicamque barbariem adhuc tunc imbellem & innocentem torpentemque excitare sæuiciam, vires suas nosse, & nō lac iam pecudum, sed sanguinem hominum biberet, ad postremum vicere, dum vincit edocuit. Nouissime Zoroastrem Bactianorum regem, eundemque magicę artis, vt ferunt repperit, pugna oppressum interfecit, post ipse dum deficienter̄ a se oppugnant urbem, sagittæ ictu interiit. Huic mortuo Semiramis vxor successit, virum animo & habitu gerens, auidosque iam vsu sanguinis populos per quadragitaduos annos cædibus gentiũ exercuit. Non contenta terminis mulier, quos a viro suo tunc solo bellatore quinquaginta annis acquisitos suscepit. Aethiopiã bello pressam, sanguine illitam imperio adiecit. Indis quoque bellum intulit: quos præter illum & Alexandrum magnum nullus intrauit, quod eo tẽpore ideo crudelius grauiusq; erat, quam nunc est persequi & trucidare populos in pace viuentes, quia tunc apud illos nec foris erant vlla incendia bellorum, nec domi tanta exercitia cupiditatum. Hac libidine ardens, sanguinem sitiens inter incessabilia stupra & homicidia cum omnes, quos regie accersitos meretricie habitos concubitu oblectasset, occideret, tandem filio flagitiose concæpto, impie exposito, incestu cognito priuatã ignominiam publico scelere obtexit. Præcepit enim vt inter parentes ac filios nulla delata reuerentia naturæ de coniugijs appetendis, quod cuiq; libitum esset, libitum fieret.

¶ Quod ignis de cælo descendit in Pentapolim

CAPVT.

v.

Nte annos vr̄bis conditæ. M. c. lx. confinem Arabiæ regionem, quæ tunc Pentapolis vocabatur, arsisse penitus igne cœlesti, inter alia etiam Cornelius tacitus refert qui sic ait. Haud procul inde campos, quos ferunt olim vberes, magnisque vr̄bibus habitos fluminum iactu arsisse, sed manere vestigia, terramque ipsam specie solida vim frugiferam perdidisse. Et cum hoc loco nihil de incensis propter peccata hominum ciuitatibus, quasi ignarus expresserit, paulo post velut oblitus consilii, subiicit & ait. Ego sicut inclitas quondam vr̄bes igne cœlesti fragrasse concesserim, ita halitu lacus inficere terram & corrumpi reor.

b

Ninus Rex primus regni propagandi cupiditate illectus bellis externos populos infestauit zoroastes magicę repperitor.

Semiramis mētita virū.

Semiramis

Flagitiosa Semiramis dis libido.

Lex de cœlesti igne iniquissima.

Gene. xix.
Esaia. xlii.

De destructi
one Sodomæ
cum aliis. iiii
ciuitatibus.

Abundantia
rerum causa
malorum.

Quo dicto inuitus licet de exustis vrbibus que proculdubio peccatorum noxa conflagrauerant, & scisse se & concessisse confossus, palam prodidit, non sibi cognitionis fidem defuisse, sed exprimendæ fidei voluntatem, quod nunc a me plenius profertur. In confinio Arabiæ & Palæstinæ, qua dimissi altrinsecus mōtes subiectis campis excipiuntur quinque ciuitates fuisse referuntur Sodoma, Gomora, Adama, Seboim, & Segor, sed Segor ex his parua, illæ magnæ & amplæ, quippe quibus & soli fœcunditas suberat, & Iordanis fluuius per plana diffusus, ac per opportuna diuisus augmentis vbertatis impēde batur. Huic vniuersæ regioni bonis male vtēti abundantia rerum causa malorum fuit, Ex abundantia enim luxuria, ex luxuria fœdæ libidines adoleuere, adeo vt masculi in masculos operantes turpitudinem, nec consideratis quidem locis cōditionibus atque temporibusque prouerent. Itaque iratus deus pluit super hanc terram ignem & sulphur, totaque regionem cum populis atque vrbibus exustam testem iudicij sui futuram æterna dānatione dānauit, vt nūc quoque appareat quidē forma regionis, sed inueniatur regio cineris, mediāque conuallem, quam Iordanis irrigauerat, nunc mare superfusum tegat, tantumque de rebus, vt putatur, paruis diuinæ indignationis iudicium accensum est, vt propter hoc illi male vtētes bonis, fructus miseriarū, nutrimenta libidinum fecerant, terra quoque ipsa que has habuerat ciuitates primum exusta ignibus, post oppressa aquis in æternam dānationē cōmuni periret aspectui.

¶ Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerunt, si circus illis redderetur. C A P V T. VI.

D Taque nunc si placet, hi, qui in Christū, quem nos iudicem sæculorum ostendimus: quantum in ipsis est spūta coniciunt, inter Sodomā & Romā discernant causas, & conferant pœnas, que a me vel maxime ob hoc retractandæ non sunt, quia omnibus notæ sunt. Et tamen quālibenter eorum sententias acciperem, si illi fideliter, ita vt sentiunt faterentur, quamquam quod de temporibus christianis rati & hoc in angulis murmurent, non vsque adeo moleste accipiendum putem, cum totius populi Romani consona voce parique iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodam autem paruo & leui motu hæsitasse erga se parum per consuetudinem voluptatum indubitatissime contestatus est, vt libere conclamaret, si reciperet circus nihil esse sibi factum, hoc est, nihil egisse Romæ Gothorum enses, si concederetur spectare Romanis circenses, Nisi forte vt se habet apud plerisque hoc præcipue tempore, qui ex longa requie, vel

Circus.

paruam obortam sollicitudinem intolerabilem laborem putant, has clemētissimas admonitiones quibus omnes aliquādo restringimur, alienis punitionibus auditis lectisque præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu Sodomorum & Gomorreorum moneo, vt discere atque intelligere quæant, qualiter deus peccatores punierit, qualiter punire possit, qualiter puniturus sit. Ante annos vrbis conditæ mille, septuaginta dum Thelcises & Carsathij perucax prælium aduersus Phorençum regem Argiuorum, & Parapasios accipiunt, spem sine fructu victoriæ gesserūt, Idemque Thelcises & Carsathij post paululum bello victi, patria profugi, ignari que rerum, credētes quia se penitus a congressu totius humanæ habitationis abstraherēt, Rhodum insulam quæ Ophiusa antea vocabatur, quasi tuta possessione cæperunt.

Felix quicquid
que dolore
alterius discas
posse cædere
tuo.

Rhodos insula
prius vocata
Ophiusa.

¶ Vbi in Achia sæuum diluuium actum est.

C A P V T,

VII.

Nte annos vrbis conditæ mille. xl. in Achia sæuum diluuium vastatione plurima totius pene prouinciæ fuit. Quod quia Ogygis, qui tunc Eleusinae conditor & rex erat temporibus effusum est, nomē loco ac tēpori dedit.

Ogygis.

¶ De fame, quæ fuit in Aegypto. C A P V T, VIII.

Nte annos conditæ vrbis mille. xlvij. fuisse apud Aegyptum primum in solitam fastidiendamque vbertatem, deinde iugem atque intolerabilem famē legimus, cui Ioseph vir iustus & sapiens diuina prouisione subuenerit, vt Pompeius historicus refert, eiusque breuiator Iustinus docet, qui inter cætera sic ait. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit, cuius excellens ingenium fratres veriti interceptum peregrinis mercatoribus vëdiderunt. A quibus deportatum in Aegyptum, cum magicas sibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi regi pcharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentium condidit. Nihilque diuini iuris, humanique ei incognitum videbatur, adeo vt etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens, fruges cōgregasset. Tantaque eius experimenta fuerunt, vt non ab homine, sed a deo responsa accepisse videretur. Filius Ioseph Moses fuit, quem præter paternæ scientiæ hæreditatem etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptii cum scabiem & vitiliginem paterentur, responsa moniti eum cum agris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti pellunt. hæc Iustinus. Sed quoniam hæc idem Moses, quem isti sapientem scientemque fuisse attestantur, plerumque veriusque tanquam per se suosque gesta conscripsit, prius

Genesis. xli.
Ioseph i. c.
iiii. antiquitas
iudaicæ.

A vera hystoria
dissentit
Pompeius &
qui cum imitatus
est Iustinus,
Si quid verius
desideras
lege cap. exo.
b. ii.

secundum le-
ge. Item Iose-
phum in anti-
quitatibus. ca-
put. vi.

Prouerbialis
sententia.

Fames sep-
tennis.

Ioseph soler-
tia in compa-
randis & dif-
partiendis se-
nectibus.

Exodi. i.

Antiquitatū

Ioseph. vi. c.

num fide eius atque autoritate, quam etiam isti probant, horum ignorantia est supplenda, de hinc sacerdotum Aegyptiorum fallax malitia confutanda est, qui vel astu, quod manifestius est, euidentem iram misericordiamque veri dei memoriae subtrahere conati sunt, particulatim expositione confusa ne in contumeliā idolorum suorum eum colendum merito ostenderent, cuius consilio annunciata hæc mala, & auxilio euitata docuissent, vel forte vt in dulgentius accipiamus oblitum sunt. Illius enim nostri Ioseph, qui fuit veri dei seruus, & pro creatura domini sui pie intenteque sollicitus, prouisione ipsi habundabant frugibus, quasi sacerdotes, sed quia falsi sacerdotes erant, cum cæteris esurientibus non dolebāt. Enimuero, cui placet, obliuiscitur cui dolet, meminīt, quamquam huius temporis argumentum historijs factisque reticentibus ipsa sibi terra Aegypti testis pronunciat, quæ tunc redactu in potestatem regiam, restitutaque cultoribus suis ex omni fructu suo vsque ad nunc quintæ partis incessabile vectigal persoluit. Fuit itaque hæc fames magna sub rege Aegyptiorum Diapolito, cui nomen erat Amosis, quo tēpore Balæus Assyrius, Argiuos Apis regebat, Fuerunt autem ante annos famis septem præcedentes alij septem vbertatis anni, quorum affluentiam tanto negligentius periturā, quanto vberius natam Ioseph noster solertia sua collegit, & condidit, totamque Aegyptum conseruauit. Acquisiuit vniuersam Pharaoni pecuniam & deo gloriam reddens dispensatione iustissima, cui vectigal, cui honorem honore omnium, pecora, terras, censusque collegit, ipsos autem qui semetipfos cum terris suis accipiendæ stipis taxatione vendiderant statuta quintæ partis pactione taxauit. Hunc Ioseph quem constituit deus Aegyptiis conseruatae salutis autorem, quis credit ita in breui eorum excidisse memoria, vt filios eius atq; vniuersam cognationē paulo post seruitio addixerit, laboribus affecerint, internitionibus profligauerint. Quamobrem non est mirandum, si nunc quoq; aliqui reperiuntur, qui cum a ceruicibus suis impendentem gladium præserto christiano nomine auerterint ipsum nomen christi, quo solo salui sunt, aut dissimulent, aut infamēt, grauariq; se eorum temporibus asserant, quorum meritis liberantur.

¶ De Amphitryone Deucalione & Libero.

C A P V T,

I X.

Nno, dccc. decimo ante urbem cōditam Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit, cuius temporibus & cunctis illuies maiorem partem populorum Thes-saliæ absumpsit, paucis per refugia montium libera-

tis maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur, qui tunc ad se ratibus confugiētes susceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitque, a quo propterea genus humanum reparatū ferūt. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas dirosque morbos pene vsque ad desolationem exaestuauisse Plato testatus est. Et ne forte diuisa tempora esse credantur irae dei furorisque bellici, ea tempestate subactam Indiam Liber pater sanguine madefecit, caedibus oppleuit, libidinibus polluit, gētem vtique nulli hominū vnquam obnoxia, vernacula tantū quiete contētā.

¶ Hic dicitur quod populus dei in Aegypto afflictus est, & decem plagis percussa est Aegyptus.

CAPVT.

X.

Nno ante urbem conditam octingentesimo quinto, in fanda Aegyptijs mala, atque intolerabiles plagas incubuisse, Pompeius Corneliusque testatur, qui quidem cum haec ambo de Iudæis referenda proponantur, aliquantulum me pro sua diuersitate mouerunt, ait enim Pompeius siue eius abbreviator Iustinus, hoc modo, Aegyptij cum scabiem atque vitiligine pateretur, responso moniti, Mosencū ægris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti, pellunt. dux igitur exulum factus, sacra Aegyptiorum furto abstulit, quæ armis repetentes Aegyptii domum redire tempestatibus compulsi sunt. At vero Cornelius de eadem re sic ait, Plurimi autores cōsentiunt, cum orta per Aegyptum tabes, corpora scedaret regem Boccorum adyto Ammonis oraculo, remedium petentem purgare regnum, & id genus hominum, vt inuisum diis alias in terras vehere iussum, sit conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis in locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus Mosē vnum exulum monuisse, ne quam deorum templorū hominum ve opē expectarent, sed sibimet duci cœlesti crederent primo, cuius auxilio præsentes misérias pepulissent. Itaque Cornelius dicit, quod ipsis Aegyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Iudæi, & postea subiungit incaute quod ope Mosi ducis in Aegypto misérias pepulissent. quare ostenditur quædam quæ per Mosē strenue acta sunt fuisse cælata. Item Iustinus asserit pulsum æque cū populo Mosē sacra Aegyptiorū fuisse furatum, quæ Aegyptios armis recipere molientes coactos tēpestatibus ac repulso domū redisse, Et hic aliquid amplius & si nō totū prodidit quod ille cælauit, quia propter quia Mosi magno illi duci testimoniu ambo dixerunt, ab ipso sicut quæ per eū & gesta dicta sunt proferantur, cū populū dei,

Hebræi ab Aegyptiis Exodi. v. & aliis multis quæ illic subscribuntur

Aegyptiorū
plagæ.

hoc est genus Ioseph Aegyptij cuius ope salui erant, seruitio oppressum labore cruciarent, insuper etiam ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogere, dimitti deus populum suum liberum ad seruiendum sibi per Moysen nuncium iubet, contemptusque durissimis contumaces supplicijs agit, qui decem plagis onerati ac protriti tandem quos dimittere noluerant, etiam festinare coegerunt post aquas in sanguinem conuersas ardentibus siti grauiora afferentes poenarum remedia quam poenas, Post horridos ranarum squalores per omnia munda immundaque reptantes, post ignitos simiphes & nunquam se toto aere vibrantes pene ineuitabiles, post muscas caninas etiam per interiora membrorum horridis motibus cursitantes acerbeque inferentes tam grauius tormentum quam turpia post grandem omnium pecorum & iumentorum repentinam ruinam, stragemque generalem, post vesicas efferuescentes, vlceraque manantia, & vt ipsi dicere maluerunt scabiem ac vitiliginem totis corporibus erumpentem, post grandinē cum igne permixtam passim homines, armenta, atque arbores proterentem, post locustarum nubes exhaustis omnibus ipsas quoque radices seminum persequentes, post tenebras imaginibus diras, crassitudine palpabiles, diurnitate ferales, postremo post vniuersam in tota Aegypto primitiua sobolis necem parēque per vniuersos orbitatum tempestatem qui iubenti deo non cessere punienti, sed mox pessime poenitentes dimissos persequi ausi vltima nefandae perficiacae expendere supplicia, nam rex eorum vniuersum Aegypti exercitum curribus atque equitibus instructum, circumerrantes egit, cuius numerum hoc solo vel maxime argumento conijcere possumus quod eum. dc. milia virorum timuerunt atque fugerunt. Sed protector depressorum & vltor contumacium deus, diuisit subito rubrum mare, ac dilatatis vtrinque marginibus rigentiū vndarum in montis faciem latera erecta suspendit, vt in offensis pelagi viis prouocatis, pii viam desperatae salutis, impii foueā insperatae mortis intrarent. Itaque Hebreis tuto per sicca gradientibus refusis a tergo aquarum astātium molibus obruta est & interfecta cum rege suo vniuersa Aegypti multitudo, tota prouincia plagis ante cruciata ac postremo interfectione vacuata est. Extāt etiam nunc certissima horum monumēta gestorum, nam tractus curruū que rotarum orbitae non solum in littore, sed etiam in profundo quousque visus admittitur, peruidentur, & si forte ad tempus vel casu, vel curiositate turbantur, continuo diuinitus in pristinam faciem ventis fluctibusque reparantur, vt si quis timore dei non doceatur vel propalatę religionis studio, irae eius transactae vltionis

Exercitus aegyptiorum numerosissimus. Fugientium hebraeorū numerus. Attende miraculum ex vestigijs curruū Aegyptiorū in mari adhuc apparantibus

terreatur exemplo. His etiam temporibus a deo iugis & grauis estus icanduit, vt sol per deuia transuectus, vniuersum orbem non calore affecisse, sed igne torruisse dicatur, impressumq; feruorem & Aethiops plus solitum & insolitum Scythia non tulerit, ex quo etiam quidam, dum non concedunt deo ineffabilem potentiam suas inanes ratiunculas conquirentes ridiculam Phætonis fabulā teruerunt.

¶ De duobus fratrum filijs. Cap. xi.

Item anno ante urbem conditam septingentesimo septuagesimo quinto inter Danaï atq; Aegisthi fratrum filios quinquaginta parricidia vna nocte commissa sunt. Ipse deinde tatorum scelerū fabricator Danaus regno, quod tot flagitijs acquisierat, pulsus, Argos concessit, ibiq; indigne persuasus in facinus argiuis Sthelenum, qui eum profugum egentēq; susceperat, regno expulit atq; ipse regnavit. Busiridis in Aegypto cruentissimi tyranni crudelis hospitalitas, & crudelior tunc religio fuit, qui innocentem hospitem sanguinem diis scelerum suorum participibus propiabat, quod execrabile sine dubio hominibus ipsis ne dum etiam diis uideri potest. Tūc etiam a Progne Teræi & philomenę incestui parricidium adiunctum est, execrabilius utriq; conuiuium per infandos cibos, additum est, cum propter sororis pudicitiam ereptam, precisamq; linguam filium paruulum mater occidit, pater comedit. Iisdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transuectus est, ibi barbaras gētes graui diuturnoq; bello domuit & nouissime victor nomen subiectę genti dedit, nāq; a Perseo Perse vocati sunt. At ego nunc cogor fateri me prospiciendi finis, quō de tanta malorum sæculi circumstantia præterire plurima, cuncta breuiare, nequaquam enim tam densam aliquando siluam prætergredi possem nisi etiā crebris interdum saltibus tubuolarem.

¶ De regno Assyriorum, quod per quinquaginta reges propemodum actum est. Cap. xii.

Am cum regnum assyriorum per mille centum sexaginta annos vsq; ad Sardanapalum per quinquaginta propemodum reges actum sit, & nunq; pene vel inferendis vel excipiēdis vsq; in id tēpus bellis quiesuerit, quis finis reperietur si ea commemorare numerando, ne dicam describēdo conemur, Presertim cum & Græcorū prætereunda non sint, & Romanorum vel maxime recensenda sint. Nec mihi nunc enumerare opus est. Tantalus & Pelopis facta turpia & fabulas turpiores, quorum Tantalus rex phrighiorū Ganimedem Trois Dardaniorum regis filium cum flagiosissime rapuisset, maiori conserti cer-

Aestus solis insolitus quem impericia Pherontise uenisse ab antiquis confabulatum est. Danaï. l. filij ipsius da. patris mandato totidem suos patruales Aegisthi filios patriam nocte nuptiarum iugulauere præter vnam Hypermastram quæ Lino seu lino pepercit penam vero qua damnate fuerunt filij describit Ouidius lib. iiii. meta.

Busiridis cruenta hospitalitas Prognis uxoris teræi seuitia quæ ob ablatam philomenę sorori

pudicitiam.
 Itym commu-
 nem filiū ma-
 rito epulandū
 apposuit Ovi-
 di. vi. meta.
 fabulā scribit
 Perſe populū
 a Perſea nū-
 cupati. Puden-
 tiſſima Tāta-
 li flagitia. Bel-
 lum a Pelope
 aduerſus Dar-
 danū & tro-
 ianos geſtum
 Attende mul-
 torū flagitia
 que per occu-
 pationem de-
 ſcribuntur.
 Perſeus Cad-
 mus Lennia
 deſpandion
 Atręus Thie-
 ſtes Oedipus

taminis ſceditate detinuit, ſicut Panocles poëta cōfirmat, qui ma-
 ximum bellum excitatū ad hoc fuiſſe cōmemorat, ſiue quia hūc
 ipſum Tantalum, vt puta aſſeclam deorum videri vult raprū pue-
 rum ad libidinem Iouis, familiari lenocinio preparafſe, qui ipſum
 quoq; filium Pelopem epulis eius non dubitarit ipendere. Tædet
 etiam ipſius Pelopis cōtra Dardanum atq; troianos, quęlibet ma-
 gna referre certamina, quę quia in fabulis celebrari ſolita ſunt, ne-
 gligentius audiuntur. Illa quoq; prætereo quę de Perſeo & Cadmo
 thebanis Spartanifq; per inextricabiles alternantium malorum
 recurſus Palephato ſcribente referuntur. Taceo flagitia Lennia-
 dum. Prætermitto Pandionis Athenieſium regis flebilem fugā.
 Atręi & Thieſte odia ſupra & parricidia celo quoq; inuiſa diſſi-
 mulo. Omitto Oedipum interfectorem patris, matris maritum.
 Filiorum fratrem victricum ſuum ſileri malo. Etheoclem atque
 Polinicum mutuis laboraſſe concuſibus, ne quis eorum parricida
 nō eſſet. Nolo meminifſe Medę amore ſeuo ſaucię, & pignorū
 parulorū cęde gaudentis, & quicquid tēporibus illis ppe tratū cō-
 iici daſ, qualiter hoies ſuſtinuerint, quod etiā aſtra fuiſſe dicunt.

¶ De certamine inter Cretenſes & Athenienſes. Cap. xiii.

Nno ante urbem conditam quingenteſimo. lx. atrociffi-
 mum inter Cretenſes & Athenienſes certamen fuit, vbi
 vtriq; populis infeliciter proſtigatis, cruentiorem victo-
 riam Cretenſes exercuerunt, qui nobiliū Athenienſiū
 filios Minotauro, vtrum fero homini an humanę beſtię aptius di-
 cam nescio, deuorandos crudeliter addicebant, atq; informe pro-
 digium effoſſis Gręcię luminibus ſaginabant. Iiſdem diebus La-
 phitæ & Theſſali famoſis nimium certauere cōſſictibus, ſed theſ-
 ſalos Palephatus in li. i. incredibilium prodit, ipſos a Laphitis cre-
 ditos dictoſq; fuiſſe centauros, eo qd diſcurrentes in bello equites,
 veluti vnum corpus equorum & hominem viderentur.

¶ Vbi veſores rex Aegypti meridiem & ſeptentrionem
 vendicare ſibi voluit. Cap. xiiii.

Nno ante urbem conditam. cccc. lxxx. Veſores rex Ae-
 gypti meridiem & ſeptentrionem diuiſas pene toto cœ-
 lo ac pelago plagas aut miſcere bello, aut regno iungere
 ſtudens, Scytis bellum primus indixit, miſſis prius legatis, qui ho-
 ſtibus parendi leges dicerent, ad quę Scithę legatis reſponderunt,
 ſtolide opulētiffimum regem aduerſus inopes ſumpſiſſe bellum,
 quod timendum ipſi magis verſa vice fuerit, propter incertos bel-
 li euentus, nulla præmia, & damna manifeſta, porro ſibi non expe-
 ctandum, dum ad ſe veniatur, ſed vltro prædę obuiam ituros. Nec

Vexores bel-
 lum Scythis
 primus indu-
 xit Scytharū
 dictum.

mora, nam dicta factis insequuntur, primum ipsum Vesorem tertium refugere in regnum cogunt, destitutum vero exercitum inuadunt, omnemque belli apparatus capeffunt. Vniuersam quoque Aegyptum populassent, nisi paludibus impediti repulsi fuissent. Inde continuo reuersi perdomitā cędibus infinitis Asiā uectigalem fecere, vbi per. xv. annos sine pace immorati tandem vxorum flagitione reuocantur denunciantium, ni redeant, sobolē se a finitimis quesituras. Medio autem tēpore apud Scythas duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatū domo pulsi ingentem iuuentutem secum traxere, & in Cappadociā Ponticę ora iuxta amnem Thermodoontem confederunt cępis Themiseireis sibi subiectis, vbi diu proxima queque populati cōspiratione finitimorum per insidias trucidantur. Horum vxores exilio acuiditate permotę arma sumunt, & vt omnibus par ex simili conditione animus fieret, viros, qui supererant, interficiūt, atque accensę in hostem sanguine suo vltionem cęsorum coniugum finitimorum excidio consequuntur.

¶ Vbi amazones arma sumperunt.

Cap. xv.

Nunc pace armis quesita externos concubitus ineūt, edictos mares mox necant, scēminas studiose nutriunt, inuistis infantium dexterioribus mamillis, ne sagittarū iactu impedirentur, vnde Amazones dictę. Harū duę fuere reginę. Marpesia & Lapedo, quę agmine diuiso in duas partes vicissim curam belli & domus custodiam sortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte domuissent. Asię vero aliquantis ciuitatibus captis, ipse autem Ephesum aliasque vrbes condidissent, precipuam exercitus sui partem onustam opulentissima preda domum reuocant, relique ad tuendum Asię imperium relicte, cum Marpesia regina concursu hostium trucidant. Huius locum capeffit Orethia filia, quę singularem virtutibus gloriam perpetua virginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes tanta admiratio & formido iuaferat, vt Hercules quoque cum iussus fuisset a domino suo exhibere arma reginę, quasi ad ineuitabile periculū destinatus, vniuersam Gręcię lectam ac nobilem iuuentutē contraxerit, nouem longas naues preparauerit, nec tantum cōtextus examine uirium ex improuiso aggredi, & insperatas circunuenire maluerit. Duę tunc sorores regno preerant Arthiope & Oriethya. Hercules mari aduectus incautas inermesque pacis incuria desides oppressit, interceffas captasque quam plurimas. Duę sorores Antiope & Menalippe ab hercule, & Hyppolite a Theseo retentę sunt, sed Theseus Hippolytem matrimonio asciuit. Her

Fugatus a sci
this Vesores.
Scyțę asiā
perdomue=
runt, quos ta=
men a iusti=
cia & abstine=
tia laudat Iu=
stinus. l. ii.
Plinos & sco=
lopytus post
diutinā finiti=
morū popula=
tionē cędunt

Attende
Amazonum
successus
Marpesia
Lapedo ama=
zonū reginę
Marpesię cę=
des. Laus
Orethię. In=
cautes Ama=
zones bello
Hercules op=
pugnat.

Theseus hip-
polytem du-
xit vxorem.

cules Menalippē sorori reddidit, & arma regine precio redēptio-
nis accepit. Post Orithyā Pentesilea regno potita est, cuius Tro-
iano bello clarissimo inter viros documenta virtutis accepimus.

¶ Hic dicitur de Gothis, quos Alexander & Cæsar
esse vitandos iudicarunt. Cap. xvi.

Rohdolor pudet terroris humani. Mulieres patria pro-
fugæ, Europam atque Asiam .i. plurimas fortissimas:
que mundi partes intrauerunt, peruagatę sunt, deleue-
runt, & .c. pene annis euertendo vrbes plurimas, atque
alias in cōstruendo tenuerunt, nec tamen miserię hominum præ-
sura temporum deputata est. Modo autem Gethę illi, qui & nūc
Gothi, quos Alexander euitandos pronunciauit, Pyrrhus exhor-
ruit, Cæsar etiam declinauit, relictis vacuefactisque sedibus, ac to-
tis viribus tuti Romanas ingressi prouincias, simulque ad terrorē
diu ostentati societatem Romani fœderis precibus sperant, quam
armis vendicare potuissent. Exiguę habitationis sedē non ex sua
electione, sed ex nostro iudicio rogant, quibus subiecta & parente
vniuersa terra, presumere, quod esset libitum, liberum fuit, semet-
ipsos ad tuitionem Romani regni offerunt, quos solos inuicta re-
gna timuerunt, & tamen cęca gentilitas cum hæc Romana virtu-
te gesta non videat, fide Romanorum impetrata non credit, nec
acquiescit cum intelligat, confiteri beneficio christianę religiōis,
quę cognatam per omnes populos fidem iūgit, eos viros sine præ-
lio sibi esse subiectos, quorum fœminę maiorem terrarum partē
immensis cędibus deleuerunt.

¶ De raptu Helenę, & coniuratione Gręcorū. Cap. xvii.

Helenę ra-
ptus, Oppu-
gnatio troiæ.

T vero ante vrbem conditam. ccc. tricesimo & amplius
anno raptus Helenę, coniuratio Gręcorum, & concu-
sus mille nauium, dehinc decēnalis obsidio, ac postremo
famosum Troiæ excidium prædicatur, in quo bello per
decem annos cruentissime gesto, quas nationes, quantosque popu-
los idem turbo inuoluerit, atque afflixerit. Homerus poeta in pri-
mis clarus luculentissimo carmine palam fecit, nec per ordinem
nunc retexere nostrum est, quia & operi longum & omnibus notū
videtur. Verūtamen qui diuturnitatem illius obsidionis, euersio-
nis atrocitatem, cędem captiuitatemque didicerunt, videant, si re-
cte isto, qualiscunque est presentis tēporis statu offenduntur, quos
hostes occulta misericordia dei cum per omnes terras istructis co-
piis persequi possent, pacis gratia præsentis obsidibus per omnia
maria sequunt, & ne forte hæc quietis amore facere credānt, se ipsos
ac pericula suapto Romanorū pace aduersus alias gētes offerunt.

Italiam occu-
pat Aeneas .

Diuersę illo-
rū temporum
calamitates.

¶ **A**eneæ in Italiam aduentus.

Cap. xviii.

DAucis præterea annis interuenientibus Aeneæ profugi ex Troia aduentus in Italiam quæ aima commouerit, qualia per triennium bella excitauerit, quâtos populos implicauerit, odio excidioque afflixerit, ludi litterarii diſciplina noſtræ quoque memoriæ inſitum eſt. Horum præterea tēporum medio interiacent exilia naufragiaque Græcorum Peloponſium clades Chodro moriente, fatorum ignari Thraces noua in bella ſurgentes, & generalis tunc per totam Aſiam Græciam que commotio.

¶ **D**e Sardanapalo rege Aſſyriorum nouiſſimo. Cap. xix.

Nno ante urbem cōditam. lxxiii. nouiſſimus apud Aſſyrios regnauit Sardanapalus, vir muliere corruptior, qui inter ſcortorum greges foemineo habitu purpuram collo tractans a præfecto ſuo Arbacto, qui tunc Medis præerat viſus atque execrationi habitus, mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & vinc̄tus ardētī pyre ſe iniecit. Exhinc regnum Aſſyriorum in Medos conceſſit. Deinde multis præliis vndique ſcatentibus, quæ per ordinē diſſerere nequaquam aptum videtur, per varios prouentus ad Scytas Chaldeosque & rurfus ad Medos parili via rediit. In qua breuitate penſandum eſt, quantæ ruinae cladesque gentium fuere, quanta bella fluxerunt, vbi totiens tot & talia regna mutata ſunt. Poſt hæc Medis Phraortes imperitauit, qui creberrimis Perſarum Aſſyriorūque bellis viginti & duos regni ſui annos conſumpſit. Poſt hunc Diocles regnauit, vir armis expertiſſimus ſemperque bellis immoratus, qui auctum late imperium moriens Aſtyagi dedit. Aſtyages virili prole vacuus Cyrum nepotem apud Perſas genitū habuit. Sed Cyrus mox vt adoleuit, congregata Perſarum manu auro certamen indixit. Porro Aſtyages oblitus ſceleris ſui, quod in Harpalum dudum admiferat, cum filium eius vnicū & paruulum interfecit, epulandumque patri appoſuit, ac ne quid infeliciffimæ orbitati felix ignorantia ſubtraheret, infames epulas oſtenſis patri cum capite manibus impropertauit. Huius ergo facti imemor ipſi Harpalo ſummam belli commiſit, qui acceptum exercitum ſtati Cyro per proditionem tradidit, quo comperto Aſtyages raptis ſecum copiis in Perſas ipſe proficiſcitur, aciuſque certamen iſtauratur, propoſito ſuis metu, ſiquis de prælio cedere moliretur ferro exciperetur, qua neceſſitate inſtanter Medis pugnantibus, pulſa iterum Perſarum acies cum paulatim cederet, matres & vxores eorum obuiam occurrunt, orant in prælium reuertatur. Cunctanti-

Regum aſſyriorum nouiſſimus Sardanapali exitus: aſſyriorum regnum in Medos cōmigrationio.

Diocles Aſtyages Cyrus Aſtyagem armis inſeſtat. Harpalus veteris iniuriæ non imemor vlcīſcitur attende quod fecerit. Foemineꝝ in perſas auſurgientes Cyrus nepotem in Aſtyage de uicto magis quam victorem ſe geſſit. Finis Medorum imperii. Phalaris tyrannus

bus sublata veste obscœna corporis ostendunt, quærentes, num in uteros matrum vel vxorum vellent refugere: Quo facto erubescētes in prælium redeunt, & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud quam regnum abstulit, eumque maxime Hyrcanorum genti præposuit. In Medos vero ipse reuerti noluit. Is finis imperii Medorū fuit, sed ciuitates quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defece- rant, quæ res Cyro multorū bellorum causa & origo extitit.

¶ Quod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit. Cap. xx.

Perillus de
quo Oui. in
li. de arte.
Et phalaris
tauro violenti
membra Per-
rilli, Torruit
infelix ibuit
author opus.

A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrannide depopulabatur, qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nefarie in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuste puniret iniustus, nam Perillus quidam æris opifex affectans tyrāni amicitiam aptum munus crudelitati illius ratus, taurum æneū fecit, cui fabre ianuam e latere composuit, quæ ad contrudendos damnatos receptui foret, vt cum inclusis ibidem subiectis ignibus torrere tur, sonum vocis extortæ capacitas concaui æris augetet, pulsuque ferali competens imaginī murmur emitteret, nefarioque spectaculo mugitus pecudis, non gemitus videretur. Sed Phalaris factū amplexus factorem execratus, & vltioni materiam prebuit & crudelitati, nam ipsum opificem sua inuentiōe puniuit. Fuerat etiam paulo superiori tempore apud Latinos rex Romulus, qui per annos. xviii. flagitiis impietatibusque crescens ad postremum diuino iudicio flumine interceptus matura supplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc, si videtur, Latini & Siculi, vtrum in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent, innocētium vitas poenis extorquentium, an his temporibus christianis cum imperatores Romani ipsa in primis religione compositi post communitas reipublice bono tyrannides, ne ipsorū quidē iniurias exigūt tyrānorū.

¶ De bello Peloponnesiū & Atheniensium. Cap. xxi.

Peloponnesi-
um & Athe-
niensium cō-
gressus. Ama-
zones, & Ci-
merii asiā iua-
dunt. Lacedæ-
monii Mesa-

Nno ante urbem conditam. xiii. Peloponnesiū Atheniensiumque maximum bellum totis viribus animisque commissum est, in quo cædibus mutuis ad hoc coacti sunt, vt velut victi se ab alterutro subtraherent, belloque discederent. Tunc etiam Amazonum gentis & Cimæriorum in Asiam repentinus incursus, plurimam diu lateque vastationem stragēque edidit. Anno vicesimo ante urbem conditā Lacedæmonii contra Mesanos propter spretas virgines suas in solenni Mesaniorum sacrificio per ānos. xx. indefesso furore bel-

lantes ruinae suae totas Graeciae vires implicuerunt, qui cum se magnis execrationibus deuouissent, sacramentisque obstrinxissent, domum nisi Mesana expugnata nunquam esse redituros, ac per decem annos longa fatigati obsidione, nec tamen aliquem vincendi fructum adepti, porro autem & querelis vxorum super longauiditate, & periculo sterilitatis contestantium permoti reuocarentur, consulatione habita veriti, ne intercæpta spe sobolis sibi magis hac perseverantia, quam Mesaniis perditio nutrireretur, selectos in exercitu eos, qui post iusiurandum in supplementum militiae venerant, Spartam remittunt, quibus promiscuos omnium foeminarum concubitus, permiscere, infami satis nec tamen vtili, licentia. Ipsi autem proposito insistentes expugnant, fraudeque Mesanos victos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationem inter vbera & vincula perpeffi iugum excutiunt, arma sumunt, bellum instaurant, Lacedaemonii Tyrteum poetam Atheniensem duces proelio legum, qui tribus conflictibus fusi amissum exercitum, vocata in libertatem seruorum manu, suppleuerunt. Sed cum sic quoque desistendum certamen propter metum periculi arbitraretur, Tyrtei poetæ & ducis composito carmine, & pro cõtionem recitato, rursus accensi mox in certamen ruunt, tantaque vi animorum concursus est, vt raro vnquam cruentius proelium exarserit. At postremum tamen victoria Lacedaemoniorum fuit, Tertio Mesani reparauere certamen, nec Lacedaemoniis mora in auxilium copias multas vtrinque duxerunt. Athenienses vero Lacedaemonios alibi intentos diuerso aggredi parant. Nec Lacedaemonii quieuerunt, nam ipsi in Mesanos occupati Peloponenses immiserunt, qui Athenienses bello exciperent. Athenienses autem missa in Aegyptum parua classe impares viribus nauali congressu facile vincuntur. Dehinc recepta classe aucti etiam militum robore victores in proelium vocant. Lacedaemonii quoque ommissis Mesaniis in Athenienses conuertunt. Diu graues & variae pugnae & anceps victoriae status, quare ad postremum pendente euentu vtrinque discessum est. Sciendum tamen est, ipsam esse Spartam, quam Lacedaemoniam ciuitatem dicunt, atque inde Lacedaemonios Spartanos dici. Igitur inde reuocati Lacedaemonii ad Mesaniorum bellum, ne medium tempus ociosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, vt Boetiorum imperium eis restituerent, quod temporibus belli Persici amiserant si illi Atheniensium bella susciperent. Tantis furor Spartanorum erat, vt duobus bellis impliciti suscipere terminum non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Athenienses tanta bellorum tempestate permoti duos dies

nii laude operantur.

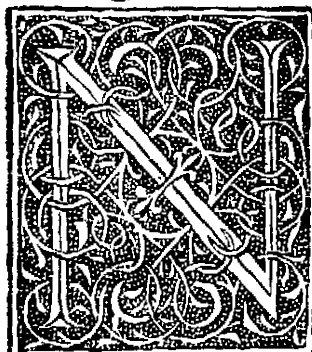
Tyrteus poeta Atheniensis dux Lacedaemoniorum effectus. Attende quantum virum iniicerit mentibus.

Lacedaemoniorum concinitas. Athenienses nauali proelio vincuntur. Instaurant proelium Athe. Sparta idem dici quod & Lacedaemonia.

Pericles & Sophocles in duces electi. Lacedæmonii oppugnantur. Discrimē ingeniorum illius atq; istius tempestatis. Quę pollicitus est repetit Orosius.

deligunt. Periclem spectatę virtutis virum & Sophoclem scriptorem tragediarum, qui diuiso exercitu & Spartanorū fines populati sunt & multas Asię ciuitates Atheniensium imperio adiecerunt. Hinc porro per annos. l. incerta semper victorię terra marique pugnatū est, donec Spartani & opibus imminutis, & fide profligata sociis quoque p̄brosuere. Sed hęc per totę etatum volumina incubuisse Gręcię paruipenditur. Nūc autem interpellari interdū voluptates & impediri parumque libidines non sustinetur, quāquam inter illius temporis homines atque istius hoc interest, quod illi æquo animo, hęc intoleranda tolerabant, quia in his nati vel enutriti erāt, & meliora non nouerant. Isti autem perpetuo in vita sua tranquillitatem & deliciarum sereno asluefacti, ad omne vel modicum obductę sollicitudinis nubilum commouentur. Atque vtinam ipsum depulso rem huius vel modicę inquietudinis precarentur, cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et quoniam spondidisse me meminisse, cum veluti articulis quibus dicendi ordinem definirem, dicturum me esse ab orbe condito vsque ad urbem conditam, huic volumini, quod ab orbe condito explicuimus, finis hic sit, vt ab urbe condita sequens libellus incipiat, qui contextiora illorum temporum mala exercitationibus quippe ad nequitiam atque eruditionibus hominibus continebit.

¶ Pauli Orosii historiarum secundi libri initium. Cap. 1.

Eminem iam esse hominum arbitror, quę latere possit, quod hominem in hoc mūdo Deus fecerit, vnde etiam peccate homine mundus arguitur, ac propter nostrā intemperantiam cōprimendam terra hęc, in qua viuimus, defectu cęterorum aialium & sterilitate suorū fructuū castigatur. Itaq; si creatura dei merito, & dispensatio dei sumus, quis magis diligit eam, quā ille qui fecit?

Quis autem ordinatius regit, quam is, qui & fecit & diligit? Quis vero sapientius & fortius ordinari & regere facta potest, quā qui & facienda p̄uidit, & prouisa perfecit. Quapropter omnē potestatem a Deo esse, omnēq; ordinationē, & qui non legunt sentiunt, & qui legunt cognoscunt. Quod si ptātes a Deo sunt, quāto magis regna, a quibus reliquę ptātes progrediunt? Si autē regna diuersa, quanto equius regnum aliquod maximū, cui reliquorū regnorum potestas vniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicum, & dein de Macedonicum fuit postea etiam Africānum, atq; in fine Ro-

Epistola pulcherrima memoratūque dignissima.

manū, quod vsque ad nunc manet, eadēque ineffabili ordinatione per quatuor mundi cardines. iiii. regnorū principatus fuere distinctis gradibus eminentes, vt Babylonicū regnum ab oriente, a meridie Carthaginense, a septentrione Macedonicum, ab occidente Romanum, quorum inter primum & nouissimum, id est inter Babylonicum & Romanū, quasi inter patrem senē ac filium paruū, Africānum & Macedonicum breuiā & mediā, quasi tutor cura torque venerunt, potestate temporis nō iure hereditatis admissa. Quod vtrum ita sit, apertissime expedire curabo.

¶ De Nino rege Assiriorum occiso. Cap. II.

NEx primus Assiriorū, qui eminere cæteris, potuit, Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis vxor eius totius Asię regina Babyloniā urbem instaurauit, caputque regni Assiriū, vt esset, instituit. Regnū Assiriorum diu inconcussa potentia stetit. Sed cum Arbactus, quem alii Arbacem vocant, præfectus Medorum, idēque natione Medus Sardanapalum regem suum apud Babyloniā interfecisset, regni nomen & summā ad Medos transtulit. Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatum est, quo anno apud Latinos Proca Amulii & Numitoris pater, auus autem Rheę Siluię, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit. Vt autē omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudicis disposita, non aut humanis viribus aut incertis casibus accidisse perdoceam, omnes historię antiquę a Nino incipiunt, omnes historię Romanę a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini vsquequo Babylonia Semiramide instaurari cœpta est, interueniunt anni. lxi. Et a primo anno Procę cum regnare cœpit vsque ad conditionem vrbis factam a Romulo, intersunt anni eque lxi. Ita regnante Proca futurę Romę semētis iacta est, & si nōdum germen apparet. Eodem anno ipsius Procę regni Babylonis regnum defecit, etsi adhuc Babylonia ipsa consistit. Discedente autem Arbactō in Medos partem regni penes se retinere Chaldei, qui Babyloniā sibi aduersum Medos vendicauerunt. Ita Babylonię potestas apud Medos, proprietas apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam regię vrbis dignitatem non illā suam, sed se illius vocari maluerunt, vnde factum est, vt Nabuchodonosor ceterique post eum vsque ad Cyrum reges quamuis Chaldæorum viribus potentes, & Babylonię nomine clari legantur in numero tamen & ordine regum non habentur illustrium.

¶ Quando Babylonia illa cecidit, & Roma surrexit. C A P V T. III

Babyloniā cōdidit Semiramis. Regni assiriorū diuurnitas, occiso Sardanapalo, tandē in Medos trāflata est. Tēpus translationis illius. Proca Rheę siluia.

Historię antiquę a Nino sumplere initium. Romanę vero a Procā. Anno rum nūerus a Nino ad Babyloniā cōditam, & a Proca vsque ad urbē a Romulo extructam.

Videregno=
rum vicissi=
tudines.

Babylon itaque eo anno sub Arbactō præfecto deho=
norata est, quo Roma sub Proca rege, vt pprie dixerī,
feminata est. Babylon nouissime eo tempore a Cyro
rege subuerfa, quo primum Roma a Tarquiniorum re=
gum dominatione liberata est, siquidem sub vna eademque cōue=
niētia temporum illa cecidit, ista surrexit, illa tunc primum alie=
nigenarum perpeffa dominatum, hæc tunc primum etiam suorū
aspērnata fastidium, illa tunc quasi moriens dimisit hereditatem,
hæc vero pubescens tunc se agnouit hæredem; tunc orientis occi=
dit imperium, & ortum est occidentis. Et ne diūtius verbis morer,
committo me dentibus infanientium, sed veritatis præsidio libe=
randum. Regnauit Ninus annis. lii. Medio imperii sui tempore
Babyloniam caput regni condidit.

Ninus regnia
uit annis. lii.
Babylonis &
Romę conue=
niētia, in For=
tuna tamen
disputatio.

Arbactus
Attalus.

Dei clemētię
esse quod vi=
uimus, quod
autē misere vi=
uimus, intēpe=
rantię nostrę.
Dictorum re=
petitio.

¶ De Babylone & Roma.

Cap. iiii.

Nem Babylon post annos. M. c. lxxiiii. quam condita
erat a Medis & Arbactō rege eorum, præfecto autem
suo spoliata opibus & regno, atq; ipso rege priuata est,
ipsa tamen post aliquandiu mansit incolumis. Simili=
ter & Roma post annos totidem, hoc est. M. lxxiiii. a Gothis & ab
Alarico rege eorum, comite autē suo irrupta, & opibus spoliata,
non regno, manet adhuc, & regnat incolumis, quanuis intantum
arcanis statutis in vtranque urbem conuenientię totius ordo ser=
uatus sit, vt & ibi præfectus eius Arbactus regnum inuaserit, & hic
huius præfectus Attalus regnare tentauerit, tamen si apud hanc so=
lam merito cristiani imperatoris Honorii attētatio prophana va=
cuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue commemoranda credidi,
vt tãto arcano ineffabilium iudiciorum dei ex parte patefacto in=
telligant hi, qui insipienter vtique de temporibus cristianis mur=
muran, vnum deum disposuisse tempora, & in principio Babylo=
niis & in Romanis, illius clemētię esse, quod viuimus, quod au=
tem misere viuimus intēperantię nostrę. Ecce similis Babylonię
ortus, & Romę similis potentia, similis magnitudo, similia tem=
pora, similia bona, similia mala; tamen si nō similis exitus similis=
ue defectus, illa enim regnū amisit, hæc retinet, illa interfectione
regis orbata, hæc incolumi iperatore secura est. Et hoc quare? quo=
niām ibi in rege libidinum punita turpitudō, hic cristianę religio=
nis continentissima equitas in rege seruata est, ibi absque religio=
nis reuerentia auiditatem voluptatis, licentia furoris impleuit, hic
& cristiani fuerunt, qui parcerent, & propter quorum memoriã,
& in quorū memoria parceretur. Quapropter desinant religionē

lacerare, & laceſſere patientiam dei propter quam habent quod habent, & vtinam hoc quoque impunitum habeant, ſi aliquando deſiſtant. Reſcolant ſane mecum maiorū ſuorum tempora bellis inquietiſſima, ſceleribus execrabilia, diſſenſiōibus ſcæda, miſeriis continuatiſſima, quæ & merito poſſunt horrere, qui affuere, & neceſſario debent rogare, ne ſint, eum ſane rogare ſolum deum, qui & tunc occulta iuſticia permiſit vt fierent, & nunc aperta miſericordia præſtat, vt non ſint, quæ modo a me plenius ab ipſo vrbis exordio peruolutis per ordinem hîſtoricis proferentur.

¶ Vrbs Roma Italia condita.

Cap. v.

ANno igitur poſt euerſionem Troiæ circiter. ccc. xxxv. Olympiade autem ſexta, quæ quinto demum anno quatuor in medio expletis apud Elidem Græciæ ciuitatem agone & ludis exercere ſolet, vrbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis autoribus condita eſt, cuius regnum continuo Romulus parricidio imbuir pariq; ſucceſſu crudelitatis ſine more raptas ſabinas improbis nuptiis conſoederatas maritorum & parentum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Numitore, de hinc Remo fratre, arripuit imperium, urbemque conſtituit, Regnum auī, muros fratris, templum ſoceri ſanguine dedicauit, ſcleratorum manū promiſcua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellum forū vrbis fuit, mixta ſimul externa ciuiliſque bella nunquam deſutura ſignificans. Sabinorum, quos foedere ludique pellexerat, ſceminas tam inhoneſte præſumpſit, quam nefarie defendit. Ducem eorum Titum Tatium ſenem honeſtis pietatis cauſis inſiſtentem, diu armis propulſatum, mox vt in ſocietatem regni aſſumpſit, occidit. Cum Veientibus prælium ad huc paruo nomine magnis viribus agitatum eſt. Cenninēſium captum ac dirutum oppidum, aſſumptis ſemel armis nunquā quies fuit, quippe quibus egeſtas turpis atque obſcœna famas domi timeretur ſi vnquam paci acquieuiſſent. Iam hinc inceſſabilia certamina, & iuxta quantitatem virium ſemper grauiſſa quam breuiſſime ſtrixero. Tullum Hoſtilium militaris rei inſtitutorem fiducia bene exercitata iuuentutis Albanis intuliſſe bellum, & diu altrinſecus ſpe incerta certa que clade, tãdem peſſimos exitus & duobios euentus cõpendioſa tergeminorum congreſſione fuiſſe. Rurſus pace dirupta Metium Suffetium Fidēnate bello meditata etiã proditiōe ſuſpenſum, curribus in diuerſa raptantibus duplicis animi noxam pœna diuiſi corporis expendiſſe. Latinos Anco Martio duce ſæpe congreſſos, aliquando ſuperatos, Tarquiniū Priſcum omnes finitimos & potentes tunc. xii. Thuſcię populos

Documentū
ſaluberrimū.

Anni cõſtruc-
tionis Ro-
mæ,

Dos romæ.
Romuli acta
flagitiōſa.

Tullus hoſti-
lius.

Metii ſuppli-
cium.

Seruius Tul-
lus.
Tarquinius
superbus.

Regibus ex-
pulis cōsules
creauerunt
Romani.
Brutus pri-
mus romano
rum consul.
Brutus filios
percussit.
Porfenna
Tarquinius
reducebat.
Mutium Sce-
uolam intelli-
git qui patien-
tia aduste ma-
nus Porfennā
exterruit
Chlœliæ au-
dacia Dicta-
tor creatur.
Discessio ple-
bis a patribus

innumeris cōcidisse cōflictibus, Veientes Seriuo Tullo insistentē victos fuisse nec domitos, Tarquiniū superbi regnū occiso socero scelere assumptū, habita in ciues crudelitate detentū flagitio adulteratę Lucretiæ amissum, & intus domestica vicia virtutesque forinsecus emicantes. i. oppida valida in Latio per eū capta Ardeā Oricolum Sinuessam Pometiamque, & quicquid in Gabios vel fraude propria vel pœna filii vel Romanis viribus perpetravit. Sed Romani quanta mala per. cc. xl. & iiii. ānos continua illa regum dominatione pertulerint non solum vnius regis expulsio, verum etiam abiuratio regii noīs & potestatis ostendit, nam si vnius tantum superbia fuisset in culpa ipsum solū oportuisset expelli seruata regia dignitate. Melioribus igitur regibus vrbe propulsis Romani consulendum sibi quam cuiquā suę libertati dominandū rati, consules creauerunt, quibus veluti adulta reipublicæ crescentis ætas robustioribus ausis exercebatur. Cap. vi.

ANno post vrbem cōditam. cc. xliiii. Brutus primus apud Romanos consul, primū conditorem regēque Romæ nō solum exequare parricidio, sed & vincere studuit, quippe duos filios adolescentes totidēque vxoris suæ fratres Vitellios iuvenes reuocandorū in vrbe regum placitos insimulatos in concione protraxit, virgis cecidit, securique percussit. Ipse deinde Veientum Tarquiniensium bello, cum Arunte superbi filio congressu sibi commortuoque procubuit. Porfenna rex Hetruscorum grauisimus regii nominis suffragator Tarquiniensium manum ingerēs, tribus continuīs annis trepidam vrbem terruit, cōcludit, obsedit, & nisi hostem vel mutuis constanti vrendæ manus patientia, vel virgo Chlœlia admirabili trāsmeati fluminis audacia permouisset, profecto Romani compulsi fuissent perpeti aut captiuitatem hoste insistente superati, aut seruitutem recæpto rege subiecti. Post hæc Sabini corrosis vndique copiis magno apparatu bellī Romā contendunt, quo metu consternati Romani dictatorem creant, cuius autoritas & potentia consulem preiret, quæ res in illo tunc bello plurimum emolumentū tulit. Sequitur discessio plebis a patribus, cum Marco Valeriano dictatore delectum militum agente variis populis stimulatus iniuriis sacrum montem insedit armatus, qua pernicie quid atrocius, cum corpus a capite defectum perditionem eius, per quod spirabat, meditaretur actumque de Romano nomine intestina pernicie foret, nisi maturata reconciliatio subrepisse prius, quam se discessio ipsa cognosceret, vrget enim se atque immīnet sibi extra illas apertas bellorum clades successu misero clandestina pernicies, quippe Tito Gessonio &

Publio Numitio consulibus duo vel maxima omnium malorum abhominamenta fames & pestilentia, fessam urbem corripere. Cessatum est paulisper a praeliis, cessatum tamen a mortibus non est. Veientes & Hetrusci graues hostes adiunctis sibi finitimorum copijs in bella surgentes obuiss Marco Fabio & Gneo Manlio consulibus excipiuntur, ubi post sacramentum iurationis, quo se Romani deuouerant, non nisi post victoriam ad castra redituros; adeo atrox certamen fuit, ut victis victoribusque par forma esset, & amisso plurimo exercitu, occisisque in pugna Manlio consule & Fabio consulari, Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu triumphum suscipere recusaret, quia tantis reipublicae detrimentis luctus potius dedebatur. Gloriosissima illa numero & viribus Fabiorum familia, Veientanum sortita certamen quantam reipublicae orbitam occasu suo intulerit, infamibus usque nunc uocabulis testes sunt, fluuius qui perdidit, & porta quae emisit, nam cum sex &. ccc. Fabij vere clarissima Romani status lumina speciale sibi aduersum Veientes decerni bellum expetiuisent, spem temere sumptae expeditionis primis successibus firmauerunt, dehinc inducti in insidias circumuenticque ab hostibus omnes ibidem trucidati sunt, vno tantum ad enunciandam cladem referuato, ut miserius audiret patria perditos, quam perdidisset. Ad haec non Romae tantum talia gerebantur, sed quae prouincia suis ignibus aestuabat, & quod poeta praecipuus in vna vrbe descripsit, ego de toto orbe descripsim. Crudelis ubiq; luctus, ubiq; pavor, & plurima mortis imago.

¶ De regno Perfarum & Cyro rege.

C A P V T. VII.

Igitur eodem tempore Cyrus rex Perfarum, quae superius explicandae historiae causa commemoraueram, qui tunc Asiam, Scythiam, totumque orientem armis peruagabatur, cum Tarquinius superbus urbem, vel rex, vel hostis aut seruitio praeebat, aut bello. Cyrus, ut dixi, cunctis, aduersum quos ierat, perdomitis, Assyrios & Babyloniam petit gentem, urbemque tunc cunctis opulentiolem, sed impetum eius Ganges fluuius secundae post Euphratem magnitudinis intercæpit. Nam cum vnum regionum equorum candore formaque praecipuum cum equite transmeandi fiducia persuasum, qua per rapacem alueum offensivada vorticis attollebantur abreptum praecipitatumque miserisset, rex iratus vlcis in amnem statuit contestans eum qui tam praclarum equum equitemque vorasset, foeminis vix genua tangentibus a se permeabilem relinquendum. Nec in peragendo segnior

c iiii

Fames & pestilentia
 Tito Gessonio & Publio Numitio consulibus.
 Veientes Hetrusci
 Marcus Fabius & Gneus Manlius C O S S.
 Marcus Fabius oblatum sibi triumpum recusauit.
 Fabiorum familiae occasus

Cyrus cõtem poraneus Tarquinii.

Ganges.

Cyrus in Gan-
gē vlciscitur.
Euphrates
fossorum ope-
ra meabil.

Babylonia a
Nēbroth con-
dita quam Ni-
nus vel Semī-
ramis ampliā-
uit.

Babylonis
conditio.

Croesus ca-
pitur
Humana om-
nia vetusta-
te consumi.

totis copiis perpete anno Gangem fluuium per magnas concisum
deductumque fossas in. cccc. & .lx. alueos comminuit. Eo opere
perdoctis fossoribus etiam Euphratem longe validissimū & me-
diam Babyloniā interfluentem deriuauit, Ac si meabilibus va-
dis siccum, etiam patentibus aluci partibus iter fecit; cepitque vr-
bem, quam vel opere humano extrui potuisse, vel humana virtu-
te destrui posse, vtrūque pene incredibile apud mortales erat. Nā
que Babyloniā a Nembroth gygante fundatam, a Nino vel Se-
miramide reparatam multi prodidere. Hæc campi planicie vndi-
que conspicua, natura loci lætissima, castrorum facie mœnibus pa-
ribus per quadrum disposita, murorum eius vix credibili relatu fir-
mitas & magnitudo, id est latitudo cubitorum. I. altitudo quater
tanta. Cæterum ambitus eius. cccc, lxxx. stadijs circumuenitur.
Murus coctili latere atq; interfuso bitumine compactus, fossa ex-
trinsecus late patens vice amnis circūfluit. A fronte murorum. c.
portæ areæ. Ipsa autem latitudo in consummatione pinnarum
vtroque latere habitaculis defensorum æque dispositis media in-
tercapedine actas quadrigas capit, domus intrinsecus quater gemi-
næ, habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamen magna
illa Babylon prima post reparationem humani generis condita,
nunc pene etiam minima mora victa, capta, ac subuersa est. Ibi
tunc Croesus rex Lydorum famosus opibus, cum ad auxiliandum
Babylonijs venisset, victus sollicitusque in regnum refugit. Cy-
rus autem postea quam Babyloniā vt hostis inuasit, vt victor e-
uertit, vt rex disposuit, bellum transtulit in Lydiā, vbi conteri-
tum superiore iam prælio exercitum nullo negotio superauit. Ip-
sum etiam Croesum cepit, captūque vita & patrimonio donauit.
Exaggerare hoc loco mutabilium rerū instabiles status non opus
est, quicquid enim est opere & manu factum labi & consumi vetu-
state Babylon capta confirmat, cuius vt primum imperium ac po-
tentissimum extitit, ita primum cessit, & veluti quodam iure suc-
cedentis ætatis debita posteris traderetur hæreditas, ipsis quoque
eandem tradendi formulam seruaturis, ita ad proxima aduentan-
tis Cyri tantamenta succubuit magna Babylon, & ingens Lydia,
amplissima orientis cum capite suo brachia, vnus prælii expedi-
tione ceciderunt, & nostri in circumspecta anxietate causantur, si
potentissimæ illæ quondam Romanæ reipublicæ moles nunc ma-
gis imbecillitate propriæ senectutis, quam alienis concussæ viri-
bus contremiscunt.

¶ Cyrus scythis bellum intulit, & a Tomyri regina quæ
tunc eis preerat, victus & occisus est. CAPVT VIII.

Cigitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit, quem Tomyris regina, quæ tunc genti preerat cum prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primum propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatem ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaq; Scythiam ingressus procul a transmissio flumine castra metatus, insuper astu eadem instructa vino epulisque deseruit, quasi territus refugisset. Hoc cõperto regina tertiam partem copiarum & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas inuitati primum ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuersi cum adolescente obruncantur. Tomyris exercitu ac filio amisso vel matris, vel reginæ dolorem sanguine hostium diluere promptius, quam suis lachrymis parat. Simulat diffidētiam desperatione cladis illatæ, paulatimque cedendo superbum hostem in insidias vocat. Ibi quippe compositis inter montes insidijs. cc. M. Persarum cum ipso rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quod nec nūcius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari; atque in virem humano sanguine opletum conijci iubet, non muliebriter increpitans, satia te sanguine, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

¶ Darius post aliquantum temporis, occiso Cyro rege regnum suscepit.

C A P V T. IX

Anno ab vrbe condita. cc. xl. quinto Darius, Cyro apud Scythas interfecto, post aliquantum interuallum sorte regnum adeptus est. Regnavit enim medius eorum Cambises Cyri filius, qui deuicta Aegypto cūctam Aegypti religionem abominatus ceteroniam & tepla eius deposuit. Post hunc etiam magi duo sub nomine quem occiderant, regis regno obrepere ausi, qui quidem mox deprehensi & oppressi sunt. Darius itaque vnus ex his qui magorum audaciam ferro coercuerant, consensu omnium rex creatus est, qui postquam Assirios ac Babyloniam persarum regno deficiente bello recuperauit, Attyro rege Scytharum hac vel maxime causa bellum intulit, quod filia eius petitas sibi nuptias non obtinuisset. Magna scilicet necessitas pro vnus libidine hominis. dvii. M. virorum periculo mortis exponi incredibili quippe apparatu cum. dvii. M. armatorum Scythiam ingressus, non facientibus hostibus iustæ pugnae potestatem, insuper repentinis in curribus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte Istri fluminis negaretur, amissis. lxxx. M. bellatorum trepidus refugit, quamuis huc

Cyrus
Tomyris

Cyri astucia
in capiēdo
hoste.

Ebrietate vincuntur
barbari

Magorum
ausus.

Darius rex
eligitur.
Attyrus.
Libidine vnus
hominis
dvii. M. virorum
morti exponuntur.

Jonas vincitur

amissorum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum vix quisquam ambire ausus esset, perditum ille non sensit. In de Asiam Macedoniamque aggressus perdomuit, Jonas quoque nauali congressione superauit. Deinde in Athenienses, quod Jonas aduersum se auxilio iuissent, impetum fecit, atque arma direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium a Lacedæmonijs poposcissent tamen cum detineri Persas quatrduanæ religionis otio compertum haberent, spem occasione fumentes instructis tantū. x. M. armatorum ciuium. & Platænsibus auxiliarijs. M. aduersum. dc. milia hostium campis. Marathonis proruperunt. Melciades ei tunc bello præfuit, qui celeritate magis quā virtute fractus alacri fatis expeditione prius hosti cominus inhæsit, quam posset expedito sagittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit, vt ex alia parte viri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum præparate putarentur. cc. M. Persarum apud campos Marathonios ea tēpestate ceciderunt. Sensit Darius hoc damnum, nam victus fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum, & vicisci in victores moliretur, in ipso apparatu concidit olympiade septuagesima quarta, hoc est post urbem conditam anno, cc. lxx. quinto, quo tempore Romę Popilia virgo ob crimen stupri viua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedens bellum aduersus Græciam a patre susceptum, per quinquēniū instruxit, quod Demaratus Lacedæmonijs, qui tunc forte apud Xerxen exulabat, per tabellas primum scriptas, deinde caratas suis prodidit.

Persæ ad Marathonem vincuntur.
Darii interitus.

¶ Xerxes Dario in regnum patris successit.

C A P V T. X.

Xerxis apparatus nūciat lacedæmonijs Demaratus. Numerosissimę Xerxis copia.
Leonides Xerxi obstitit.

¶ Xerxes. dcc. M. armatorum de regno, & ccc. M. de auxilijs, rostratas etiam naues. M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse narratur, vt merito inopinato exercitui immensęque classi vix ad portū flumina, vix ad ingressum terras, vix maria ad cursum suffecisse memoratum sit. Huic tam incredibili temporibus nostris agmini, cuius numerum nunc difficilius est astrui, quam tunc fuit vinci. Leonides rex Spartanorum cum. iiii. M. hominum angustijs Thermopylarum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectę iniri pugnā, conseri manum imperat. Porro illi, quorum cognati & commanipulares in campis Marathonijs occubuerāt, & certaminis simul & cladis extitere principium. Deinde succedens sibi turba maior ac segnior, cum iam neque ad procurrendum libera, neque ad pugnā

dum expedita, neque ad fugiendum prompta solis mortibus subiaceret, triduo continuo non duorum pugna, sed cedes vnus populi fuit. Quarto autem die cum videret Leonides vndique hostem circumfundí, hortatur auxiliares socios, vt subtrahentes se pugnae in cacumen montis euadant, ac se ad meliora tempora referuent, sibi vero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeundam, plus se patriae debere quam vitæ. Dimissis socijs Spartanos admonet de gloria plurimum, de vita nihil sperandum, neque expectandú vel hostem vel diem, sed occasione noctis prorumpenda castra commiscenda arma, conturbanda agmina esse. Nusquam victores honestius, quam in castris hostium esse perituros. Persuasi igitur mori, male in vltionem futuræ mortis armantur, tanquam ipsi interitum suum & exigerent & vindicarent. Mirum dictu sexcenti viri castra, dc. M. irrumpunt, tumultus castris totis oritur. Persæ quæque ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quæretes regem, nec inuenientes cædunt sternuntque omnia castra, per uagantur vniuersa, & inter densas strues corporum raros homines vix sequuntur. Victores sine dubio non essent, nisi mori elegissent. Proelium a principio noctis in maiorem partem diei tractum, ad postremum vincendo fatigati, vbi quisque eorum deficientibus mæbris visus est sibi mortis sue vltionem satiatus, ibi inter impedimēta cadauerum campumque crassum & semigelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis victus in terra nauale proelium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset Iones, quibus dum auxilium superiori bello præbet, in se Persarum impetum verterat, in exilium Xerxis instructam classem deducere, sollicitare eos pti suæ hostique subtrahere statuti. Et quia colloquendi facultas negabatur, locis ad quæ Iones accessuri nauibus videbantur, proponi symbola, saxi sç; affigi iubet, socios quondam & participes periculorum, nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura foederum religiosa adhortatione persuadens, præcipueque admonens, vt commisso proelio cædentium vice inhibeant remos, seseque bello auferant. Igitur rex partem nauium sibi detinens spectator pugnae in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter duces primos acerrime bello immiscetur, ita vt versa vice in viro foemina virilis audacia spectaretur. Cum autem anceps pugna esset, Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se certamini subtrahere cœperunt, quorū defectio Persas iam fugam circumspectantes aperte fugere persuasit, in qua trepidatione multæ naues captæ mersæque sunt. Plures

Leonidæ con
siliū.

Insignis spar
tanorum vir
tus i hoste op
pugnando.

Xerxes terre
strem ruinā
bello nauali
refarcire stu
det.

Themisto
cles Iones scri
pta adhorta
tiōe increpat.

Ionesa persis
deficiunt
Mardonii,
ad Xerxem
suasio.
Xerxis fuga.
Attende in
Xerxe Fortu=
ne varietatē.

Mardonius
aufugere com=
pulsus.

Fame velo=
citas.

tamen fauoriam regis, velut immanitatē hostis timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regē Mardonius aggreditur, suadēs regem in regnū redire oportere, prius quā aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autem si residuæ sibi copiæ traderentur & vltionem ab hoste exacturum & ignominia domesticā propullaturum, aut si aduersa belli perseuerassēt, cessurum se quidē hosti, sed tamen sine regis infamia probata consilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abydum vbi pōtem veluti victor maris cōseruerat cū paucis proficiscitur, sed cum pontē hybernis tempestatibus dissolutū offendisset, piscatoria scapha trepidustrāsiit. Erat sane quod spectare humanū genus & dolere debuerat, mutationes rerū hac vel maxime varietate permetiens, exiguō contentum latere nauigio, sub quo ipsū pelagus ante latuisset, & iugum captiuitatis sugvinctū ponte portasset, vilissimo vnus seruuli egere ministerio, cuius potentia dum montes exciduntur, valles replentur, amnes exhauriuntur, ipsa & rerum natura cessisset, pedestres quoque copiæ, quæ ducibus, commissæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudescente morbo, tanta pestis, tantaque foeditas morientium exorta est, vt viæ cadaueribus replerentur, diræ etiam alites, improbæ bestia, escarum illecebris sollicitatē moribundum sequerentur exercitū. At vero Mardonius cui reliqua belli Xerxes commiserat, afflatus primum successu breui, mox in extrema deiectus est. Olynthum liquidem Græciæ oppidū expugnauit. Athenienses varia sollicitatiōe adducere in spem pacis aggressus est, vbi in expugnabilem eorum libertatem videt, incēsa vrbis parte in omnem Boetiam belli apparatus deducit. Illic quoque eum, c. M, Græcorum insecuta sunt & commisso sine mora proelio Mardoniu de letis copiis ipsius velut e naufragio nudum cum paucis fugere cōpulerunt, castra regis opibus referta cæperunt, non paruo quidem antiquæ industriæ damno, nam post istius prædæ diuisionem aurum Persicum prima virtutis Græciæ corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miseris extrema perditio, nam forte eodem die quo in Boetiam Mardonii copie deletæ sunt, pars Persici exercitus in Asia sub moenibus Mychales nauali proelio dimicabat. Ibi nouus repente rumor vtriusque classis & populi impleuit aures Mardonii, extinctas copias, Græcos extitisse victores. Mira diuini iudicii ordinatio. In Boetia oriēte sole bellum fuisse cōmissum. In Asia meridiana horis sub eadē die, tantis spatiis maris terreq; interiacentibus, nunciatū, cui rumor vel maxime astipulatū est, quod Persas audita clade sociorū primū dolore dehinc desperatione correptos, nec bello expeditos, nec fugæ habiles reddidit. Atq; ita consterna

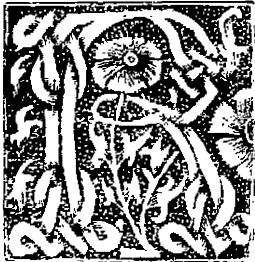
tos pfligatoſq; cōſtātor factus hoſtis ſucceſſu felicitatis inuaſit.

¶ Xerxes rex a ſuis occiſus eſt. CAPVT. XI.

Xerxes bello in Græcia infeliciter geſto, cōtemptibilis ſuis factus per Artabanum præfectum ſuum in regia circumuentus occiditur. O tēpora deſiderio & recordatione digniſſima. O dies illos inoffenſæ ſerenitatis, qui nobis veluti e tenebris reſpiciendi proponuntur, quibus breuiſſimo interuallo de viſceribus vnius regni decies nouies centena milia viroꝝ, tribus proximis regibus, tria bella rapuerunt, vt taceam de infeliciffima tunc Græcia, quæ totū hunc, de quo nunc hebecimus, numerū moriendo ſuperauit. Leonides ille clariffimus dux Lacedæmonioꝝ in bello iſto aduerſus Xerxem, quod ſupremū ipſi atq; hoſtibus fuit, cum ſexcētis famoſiſſima illa incitāmēta dixiſſent, prandete, tanquā apud inferos cœnaturi, auxiliariſus tamen, quos excedere bello iubebat miſericorditer ſuaſi, vt ſe ad meliora tempora reſeruarent. Ecce cum ille promiſerit futura meliora, iſtisque aſſerant meliora præterita, quid aliud colligi datur, vtroq; in ſuis deteſtāte præſentia, niſi aut ſemper bona eſſe, ſed ingrata, aut nunq̄ omnino futura meliora? At Romæ, vt ad id tempus redeā, vnde digreſſus ſum, neque enim interuallo miſeriarum ad alios tranſire cōpellor, ſed ſicut ſe quondam efferueſcentia mala vbique ipſis actibus colligarunt, ita e tiā permiſſa referuntur, nobis quippe cōferre inter ſe tempora vrbis, non cuiuſquam partis eius laboribus inſultare propoſitum eſt.

Quod grauis peſtilentia Romam inuaſit.

CAPVT. XII.

Romæ ergo poſt urbem cōditam anno. cc. ſexageſimo ſuſpēſo ad modicum bello grauis peſtilentia, quæ ſemper ibi raras inducias aut factas intercæpit, aut vt fierēt coegit, per vniuerſam ciuitatem violenter incanduit, vt merito præcedente prodigio cœlum ardere viſum ſit, quando caput gētium tanto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruiliū ambos conſules peſtilentia conſumpſit, militares copias plurima ex parte cōfecit, multos nobis præcipueque plæbem fœda tæbe deleuit, quamuis iam ſuperiori etiā quarto anno oborta lues eundē populū de populata ſit.

¶ Poſt peſtilentiam multa & grauiſſa bella ſuſtinuerunt Romani.

CAPVT. XIII.

Roximo dehinc anno ciues exules ſeruique fugitiui duce Hernodio viro Sabino inuaſerunt, incenderuntque

Xerxis interitus.

Leonides
De quo Valerius li. iiii. ca.
de fortitudine.

Roma peſtilentia corripit.
Futurae peſtis iudicium.
Ebutius & Seruilius conſules peſte correpti iteriere.

Herdenius exulum dux. Valerii consulis interitus. Minutius vicitur. Quintius Cincinnatus.

Capitulum, ubi fortissime quidē Valerio consule & imperatore obtinere iuniores, sed adeo atrox & graue discrimen proelii fuit, ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus, & indignā de seruis victoriā insuper etiā sua morte foedauerit. Sequitur annus in quo coniuncto exercitu cōsul obsessus est, nam Minutiū consulem congressum proelio Aequi Volsciq; superarunt, & fugientē in Algidum, fame ferroq; cinxerunt, actūque infeliciter foret nī Quintius Cincinnatus, praecipuus ille dictator artam obsidionē oppresso hoste soluisset, qui repertus ruri ab aratro accersitus ad imperij fasces sumpto honore, instructoq; exercitu, mox victor effectus iugum bouum equis imposuit, victoriāq; quasi stiuā tenens subiugatos hostes praese egit primus. Anno qui ab vrbe cōdita proximus trecentesimo fuit, dum legati ad Athenienses propter Solonis leges deferendas missi expectātur, arma Romana famas pestilentiaq; cōpescuit. Ipso autem trecentesimo anno hoc est olympiade nonagesima quinta potestas cōsulum decē viris tradita cōstituendarum legū Atticarum gratia magnā reipublicae perniciē inuexit, nā primus ex decem viris, cedentibus caeteris solus Appius Claudius sibi cōtinuauit imperiū, statimq; aliorum cōiuratio subsecuta est, ut more contempto, quo insigne imperii penes vnum, potestas autē cōmunis erat, omnes oīa propriis libidinibus agitabāt. Itaq; inter caetera, quae insolentissime cūcti praesumebāt, repēte singuli cum duodenis fascibus caeterisque imperii insignibus processerūt, de nouo improbe ordinationis incepto ablegata religione cōsulū emicuit agmen tyrannorū, duabus tabulis legū ad decē priores additis, augentesq; insolentissimo fastu plurima, die quo deponere magistratum mos erat, cū isdem insignibus processerunt. Maxima Appii Claudii libido auxit inuidiā, qui ut Virginiae virgini stuprum inferret, prius seruitutis causam intulit, quā obrē adactus Virginii pater dolore libertatis, & pudore dedecoris, protractam ad seruitutem filiam in conspectu populi prius parricida prostrauit, qua populus necessitate atrocitatis p̄motus, & periculo libertatis admonitus montem Auētinum occupauit armatus. Nec tueri armis libertatem destitit, nisi postquam se coniuratorum cōspiratio ipsi quoque honoribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimam olympiadem per totum fere annum tam crebri tamque etiam graues in Italia terrae motus fuerunt, ut de innumeris quassationibus ac ruinis villarum oppidorumq; assiduis Roma intus fatigaretur. Deinde ita iugis & torrida siccitas fuit, ut praesentis tunc futurique anni spem gignendis terrae fructibus abnegarit. His denique temporibus cum Fidēnates hostes maximorum auxiliorū manu

Appius Claudius. Cōiuratio claudiana.

Terrae motus.

stipante terribiles Romanis arcibus immínerent. Aemilius tertio dictator magnā malí molē íp̄s Fidēnatis vix captis depulit, & fa nauit, tanta in íp̄s erat malorum animorū contētio, vt vel dome sticæ clades superfusa forinsecus bella obliterarent, vel post dāna bellorum inducias relaxatas diuersæ pestes cælo terraque excan descendentes, incessabili infestatione corrumpent.

¶ Quod Sicilia semper fuit nutritrix tyrannorū. CAPVT. XIII

Sicilia ab inítio patria Ciclopum, & post eos semper nutritrix tyrānorum fuit. Sæpe etiam captiua seruorū, quorum primí carnibus hominū mediæ cruciatibus, postremí mortibus pascebantur, excepto eo, quod externis bellis aut præda habebatur, aut præmiū. Hæc vt quam breuissime absoluaui, requiem malorum, nisi nunc nescit, immo vt euidentius diuersitates temporum declarentur, sicut antea vel intestinos vel externos tumultus p̄pressa est inter omnes sola semper, ita nūc ex omnibus sola nunq̄ patitur, nam etiā vt sileam de diuturnitate vel illius calamitatis, qua p̄pressa est, vel istius e contrario qua fruitur pacis. Aetna íp̄sa, quæ tunc cum excidio urbium atq; agrorum crebris eruptionibus æstuabat, nunc tātum innoxia specie, ad præteritorum fidem fumat. Igitur vt prætermittā interim de tyrannis, quorum mos qui fuit vltor successor effectus est medio tēpore, hoc est anno ab vrbe cōdita. ccc. xxxv. cum Rhegyni apud Siciliā discordia laborarent, ciuitasq; per dissentionem diuisa in duas partes esset, pars vna veteranos ab Hímera vrbe Sicilię in auxiliū vocauit. Porro illi pulsí ciuitate primū his contra quos implorabantur, deinde mox cæsis etiam illis, quibus ad auxiliandū conueniant urbem cum cōiugibus & liberis sociorum occupauere, ausi facinus nulli tyranno comparandum, quippe cum Rhegynis quicquid vis perpeti satius fuerit, quam vt vltro inuitarent, quibus patriam, coniuges, liberos, ac penates íp̄si extorres ad prædā relinquerent. At etiam Catinenses, cum Syracusanos graues infestosque paterentur ab Atheniensibus auxiliā poposcerunt. Sed Athenienses suo magis quam sociorū studio instructā classē in Siciliam mittere, cum & sibi propagare molirentur imperium, & Syracusanam classē nuper instructam Lacedæmoniis proficere vererētur. Et quoniam Athenienses, qui missi erant, cæsis hostibus prospera iníria sumperant, maiores copias robustioremque exercitum cum Lachete & Chariade ducibus in Siciliam reduxerunt. Sed Catinenses belli tædio permoti, cum Syracusanis fœdus ineunt, auxiliā Atheniensium spernunt. Post autem Syracusanis conditiones pacis meditatione dominationis transgredientibus denuo lega-

Sicilia tyrannos educauit.

Aetna.

Rhegyni.

Catinenses.
Ath. classis in
Siciliam mittitur.

Legati Catinē
fīū lugubres
secūdo eunt
Athenas.

Nicias, Lama-
chus Athen.

Gilippus La-
cedemonius.

Cæditur La-
machus.

Demosthe-
nes. Furime-
dones.

Athenien-
vincuntur.

Eurilocus
Clades
Athe.

tos Athenas mittunt, qui capillo barbaque squalidi, de lugubribus pannis induti, misericordiā atq; auxiliū & sermone & habitu pre carentur. Igitur magna classis instruitur ducibus Nicia & Lamachō, tantisq; viribus Sicilia reperitur, vt suffragia sua & hi timerēt qui impetrauissent. Athenienses duas illico pedestres pugnas secundis successibus faciūt, cōfertisq; in vrbe hostes, & obiecta classe circumdatos terra mariq; concludunt. At Syracusani fractis fessiq; rebus auxilium a Lacedæmoniis petunt, a quibus mox mittitur Gilippus solus quidem, sed in quo omnīū p̄sidiorū instar præferebatur, qui veniēs vt audiuit inclinatum iam belli stratum, auxilijs partim in Græcia, partim in Sicilia cōtractis, opportuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis victus, nec territus, tertio congressu Lamachum occidit, hostes in fugā vertit, socios obfidione liberauit. Hic Atheniēses terrestri prælio victi, experimēta maris ineunt & nauali certamine parāt cōgredi, quo cognito Gilippus classē instructā a Lacedæmoniis accersit, æque Atheniēses in locū amissi duce Demosthenē & Eurimedontē cum supplemento copiarū mittunt. Peloponessī quoq; cum multarū urbium consensum & decreto ingētia Syracusanis auxiliā misere. Ita sub specie socialis belli domesticos motus exequuntur, & quasi de Græcia translātū certamen in Siciliā fuerit, sic ex vtraq; parte summis viribus dimicatur. Igitur Athenienses prima congressione vincuntur, castra quoq; cū omni pecuniā vel publicā, vel priuata, & cum vniuerso instructu diurnæ expeditionis amittūt. Fractis opibus & in angustū redactis suadet Demosthenes, dū nondū omnino res perditę sunt, q̄tumlibet videantur afflicta, domū redeāt, Siciliaq; decedant. Nicias autē pudore male gestarum rerū ab initio desperatio redditus manere cōtendit. Reparāt nauale certamē & mox per insciā in angustias Syracusāi maris deducti insidiis hostiū circumueniūtur. Eurilocus dux primus occidit. xi. naues incendit. Demosthenes & Nicias classē dimittūt, quasi tutius terrena expeditione fugituri. Gilippus autē primū naues eorū relictas. cxxx. inuadit, dehinc ipsos fugiētes p̄sequi aggressus capit, ceditq; q̄ plurimos. Demosthenes dedecus seruitutis voluntaria morte declinat. Nicias vero indignā turpēq; vitā dedecore captiuitatis accumulāt. Igitur Atheniēses biennio apud Siciliā nō sine Lacedæmoniōrū dāno cōfliktati, aliis domi malis circumueniūt. Alcibiades eī dux pridē aduersus Syracusas p̄nunciatus, mox ad iudiciū pro quadam infimulatione detētus, voluntario exilio Lacedæmoniā se cōtulit, impulitque Spartanos, vt turbatis Atheniēsis nouo rursus bello insisterent, neque eis respirādi spatiū, qui opprirentur rela-

xarent, cui incepto ita Græcia omnis astipulata est, quasi ad commune incendiū restinguendū, bono publico congestis viribus confuleretur. Darius etiam rex I ersarū memor paterni auitiq; in hāc urbem odiū, per Thissaphernē præfectum Lydiæ cum Lacedæmoniis scædus paciscitur, eisq; sumptus belli & copias pollicetur. Mirum dictu, Atheniensiu tantas ea tēpestare opes fuisse, vt cum aduersus eos, hoc est aduersus vnam urbē Græciæ, Asiæ totiusq; orientis viribus incursum sit, pugnando sæpe nec vnquam cedendo, consumpti magis videantur fuisse, quam victi. Principio enim Alcibiades omnes socios deficere ab his ad Lacedæmonios coegit, sed & ab his quoq; per inuidiā insidias appetitus aufugit, & ad Thissaphernem in Mediā cōcessit, cui statim accōmodato ingenio & apti eloqui gratia familiarior factus, persuadet, ne Lacedæmonios tā profusis opibus adiuuaret, iubet eum potius istius certaminis arbitru spectatoreq; fieri debere, integrasque Lydię vires aduersus victorem reseruadas. Quamobrem Thissaphernes partem classis cum aliquanta manu deduci Lacedæmonem iubet, ne vel abundantes suffragiis, alieno tuti periculo dimicarent, vel in totum destituti, susceptum certamen omitterent.

Discordia Atheniensium & bella grauia. CAPVT. XV

A Pud Athenienses vero cum diu domestica discordia ageretur, imminente periculo sūma impii ad senatum populi voluntate transfertur, quippe odio discordię nutriūtur. At vbi necessitas incubuit postpositis priuatis causis atq; odiis in cōmuniōne consulitur. Sed hoc ipsum cum propter insitam genti superbiam & tyrannicas libidines perniciosum foret, tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocatur, & dux classis constituitur. Quo comperto principes primo Spartanis urbem prodere moliti sunt, deinde cum id frustra cogitassent, in exilium sponte cesserunt. Igitur Alcibiades patria liberata classem in hostes dirigit. Commisso prælio victoriam Athenienses capeffunt. Porro autem maior pars Spartanī exercitus cæsa, duces quoque pene omnes interfecti, & lxxx. naues captæ absque his quæ in conflictu incensæ demersæque perierunt. Rursum bellum in terram translatum Spartanis æque infeliciter cessit, quibus rebus fracti Lacedæmonii petere pacem, nec tamen impetrare potuerunt. Præterea Syracusana præsidia in Siciliam audita Carthaginensis belli infestatione reuocata sunt. Quamobrem Alcibiades classe victrici totam Asiā peruagatur, bellis, incendiis, cædibus, rapit, sternitque omnia. Urbes quæ dudum a societate defecerant capit, recipitque quamplurimas. Sic Alcibiades magni nominis factus Athenas

Reuocatur ab exilio Alcibiades. Athe. victoria. Spartanorum ruine.

Asiam oppugnat Alcibiades.

Alcibiadis
succellus.

Lysander la-
cedæ. dux.
Cyrus.

Quod robo-
re non nume-
ro confici so-
let.
Profligati.

Euagoras.

De euerten-
dis Athenis
confilium.

cum admiratione & gaudio omnium victor ingreditur. Paruo post in teruallo auget vires, exercitum classemque numero prouehit, rursusque Asiam petit. Lacedæmonii vero Lysandrum ducem classis belloque præficiunt. Cyrus autem frater Darii in locum Thissaphernis Ionie Lydiæque præpositus, magnis eos opibus auxiliisque confirmat. Lysander itaque Alcibiadis exercitum prædæ intentum, ac per hoc vbiq; dispersum ac vagum repentino incursum opprimit, sine conflictu aliquo vincit, cæditque fugientes. Magna hæc clades Atheniensibus, & multo atrocius vulnus, quam dudum inflixerant, susceperunt, quo comperto Athenienses opinati sunt Alcibiadem antiquum exilii sui dolorem, isto scelere prodicionis vindicare curasse, ideo in locum eius Cononem constituunt, cui residuam manum & summam belli committunt, qui supplere saltem numero exaustas copias volens senes & pueros legit, exercitumque conscripsit. Sed huiusmodi manus moram bello non attulit, quippe quod robore, non numero confici solet. Itaque statim imbellis manus vel capta vel cæsa est, tantaque strages occisorum illo proelio facta est, vt deletum non solum regnum, sed etiam nomen Atheniense videretur. At illi desperatis rebus statuunt vrbem peregrinis dare, vt qui per totam Asiam paulo ante dominati sunt, nunc ex hac coluue muros saltim libertatemque tueantur, & quamuis vel suo iudicio ad hæc tuenda etiam obiectis muris non sufficiant, iterum tamen experiri nauale proelium parant. Expers consilii furor dolorem virtutem putat, quantumque meditatur ira, tantum promittit audacia. Itaque omnibus partim captis, partim interfectis de ipsis quoque reliquijs nihil reliqui factum est. Solus dux Conon superstes bello & populo, timens ciuium crudelitatem ad Cyrum regem concessit. Euagoras autem dux Lacedæmoniorum adeptis omnibus ciuitatibus nihil Atheniensibus præter inanem vrbem reliquit, nec hoc diu, nam & ipsam vrbem postea obsidione circundedit, angebat intrinsecus fames, desolatio, & morbus obsessos. Et cum post omnia miseriarum abominamenta, quæ etiam dicere horroris est, nihil spei præteritæ præter mortem occurreret, pacem petiuere. Magna hinc inter Spartanos & socios fuit deliberatio, & cum plurimi inquietissimam ciuitatem sternendam solo, populumque infestissimum cum ipso nomine abolendum pronunciarent, Spartani negauerunt se permissuros, nisi vt e duobus Græciæ oculis vnus erueretur, insuper etiam pacem promiserunt, si Pyraei portus ducentia in vrbem munimina verterentur, nauesque reliquas vltro traderent. Huic conditioni addictis & succumbentibus Lacedæmonii Lysandrum ad componendas in vrbe parendi leges constituerunt.

Insignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Dairii Persarum regis, & exilio Dionisii Siciliae tyranni fuit. Igitur. xxx. rectores Atheniensibus ordinati. xxx. tyranni exoruntur, qui primo se tribus. M. satellitum stipant, mox etiam. dcc. milites victoris exercitus lateribus suis circumponunt, caedem omnium passim futuram, occiso Alcibiade auspiciantur, qui fugiens in itinere clausus cubiculo viuis incensus est, quo interfecto, vltore quasi sublato, securi miseris urbis reliquias caedibus rapinisque exhauriunt. Theramenē quoque vnū ex numero suo, cui haec displicere senserunt, in exemplūque reliquorum trucidat. Itaque oēs passim ex urbe diffugiunt sed iter dictu Lacedaemoniorū, cū per totā Græciā exulibus negaret hospitium, oēs se ad Argos ac Thebas contulerunt, vbi ita hospitalitatis obsequio fracti sunt, vt nō solum dolorem amissae patrię lenirent, verum etiam spem recuperandę meditaretur. Erat inter exules Thrasylbulus vir strenuus, & generis nobilitate inter suos clarus, qui autor audendi pro patria fuit. Itaque castellum Philenem Atticorum finium collecti exules capiunt, multarumque ciuitatum opibus adiuti vires capeflunt, quibus quoque Lysias Syracusanus orator, quasi in auxilium urbis quę esset patria cōmunis eloquentiæ. d. milites cum stipendiis suis misit, atrox id proelium fuit, sed his pro patria, pro libertate, illis pro aliena dominatione certantibus animorum atque causarum ipsa quoque tulit pugna iudicium, nam victi tyranni in urbem refugerunt, omnesque quos ex Atheniensibus prius sibi satellites legerat tunc suspectos proditiōnis ab urbis custodia remouerunt. Thrasylbulum quoque ipsum tentare corruptione ausi sunt, quod vbi frustra scriptum est, accersitis a Lacedaemonia auxiliis, rursus in bellū ruunt, vbi duo sequissimū omnium longe tyrannorum trucidantur. Ceteros & in victos fugā versos. Thrasylbulus vbi vel maxie Athenienses esse intelligit clamore consequitur, oratiōe retinet, precibus ligat, proponens ante oculos eorum, quos fugere vel ad quos refugerent, sibi aduersus. xxx. dominos, non aduersus ciues miseros bellum esse susceptum. Qui potius, omnes qui se meminerint esse Athenienses sequi oportere Atheniensium libertatis vltores. Itaque haec exhortatio tantum apud eos valuit, vt mox reuersi in ciuitatem tyrannos arce decedere atque Eleusin emigrare compulerint, qui postquam in societatem urbis ciues suos eatenus exules exceperunt tyrannos in bellum emulatione suscitāt, quibus libertas aliorum quasi ipsorum, seruitus videbatur. Tunc in dicta pugna cum prius quasi ad colloquium conuenirent circumuenti insidiis veluti pacis victimae trucidantur. Ita reuocati in vnum post in ex

Athenienses in Lacedaemoniorū potestatem cessere. Annus insignis. Rectores xxx, qui in Athenienses tyrannidem exercuere. Caeditur Alcibiades Theramenis interitus. Thrasylbuli strenuum facinus.

Tyrannorum cedes,

Thrasylbuli adhortatio.

Ceduntur tyranni.

plebiles magnorum lachrymas gaudiorū, hæc patriæ fundamina recuperata libertatis instaurant, proposita iusiurandi contestatione vti discordiæ animositatesque præteritæ in obliuionem perpetuam atque in immortale silentium deducantur. Quod pactiōnis genus quasi nouam vitæ institutionem, nouaque felicitatem status sui informantes Amnestiam vocauerunt, idem abolitionem malorum. Sapiētissima fuit hæc Atheniensium præsertim post tanta miseriarum documenta prouiso, si quo pacto res humanæ maxime consensu hominum vt ordinantur, valerent. Sed adeo hoc idem placitum inter ipsa pene placiti verba corruptum est, vt vix intercedente biennio Socrates ille clarissimus philosophorum, ad actus malis veneno sibi apud eos vitā extorferit. Deinde vix .xl. annis interuenientibus, vt alia fileam, iidem Athenienses adempta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonū rege seruerit.

¶ Per concordiam res minimas crescere, & per discordiam labi maximas. CAPVT. XVI.

Erūtamen sapientissimi omnium Athenienses, etiam suis malis satis docti, concordia minimas res crescere, discordia maximas labi, cunctaque vel bona vel etiam mala que foris geruntur internis esse radicata & emissa principiis, doni abstersere odia & foris bella, præsserunt, reliqueruntque posteris suis de ruina sua exemplum, de reparatiōe consilium, si tamen ob infirmisimam humanæ mentis mutabilitatē, quod in afflictis rebus consulitur, in prosperis seruaretur. Iisdem fere diebus bellum ciuile etiam plusquā ciuile vix parricidīo terminatum apud Persas gerebatur, mortuo enim rege Dario cum Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ambigerent, tandem magnis apparatibus, magnis prouinciarum ac populorum ruinis, est vtrinque certatum, in quo conflictu cum e diuerso concurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectauisset, prior Artaxerxes vulneratus a fratre equi velocitate morti exemptus euasit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppressus finem certamini dedit. Artaxerxes ergo & præda fraternæ expeditionis & exercitū potitus, potestatem regni parricidīo firmavit, sic vniuersa Asia atque Europa partim in se singule, partim inter se inuicem funeribus & flagitiis permiscebatur. Esse paruissima pagina verbisque paucissimis quantos de tot prouinciis, populis atque vrbibus non magis explicui actus operum quam implicui globos miseriarum. Quis enim cladem illius temporis, quis fando funera explicet aut æquare lachrymis posset dolores? Verūtamen hæc ipsa quia multo interiectu seculorum exoluerunt, facta sunt nobis exercitia ingeniorum

Libertas
Athe. recuperata.
Amnestia
quid.
Socrates veneno iteremptus.
Atheniensium sub Philippo seruitus.
Concordia
Athe.

Bellum ciuile apud Persas.

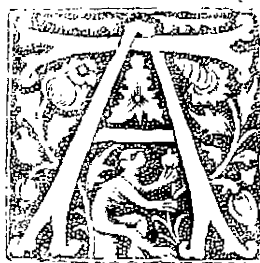
Artaxerxes.
Cyrus.

Se excusat
Orosius a describenda
Persarum clade

& oblectamenta fabularum, quanquam si quis intentius adhibebat animum, seseque toto mentis affectu, ipsis pene causis bellisque permisceat, ac rursus veluti in arce spectaculi constitutus vtrunq; in suis qualitatibus tempus permetiatur, facile dixerim eum iudicaturum, neque illa nisi irato atque auersato Deo posse tam infelicitate perturbari ac permisceri, neque ista sic nisi propitio & misericordie componi. His deinde temporibus grauissimo motu terrae concussa Sicilia, insuper & estuantibus Aetnae montis ignibus fauillisque grandibus & calidis cum detrimento plurimo agrorum villarumque vastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adherens terre contigua repetino maris impetu abscissa atque in insulam desolata est: Atheniensium quoque miserabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est.

De bellis Romanorum.

Cap. XVII.

Anno ab vrbe condita. ccclv. obsidio Veiorum x. continuis annis obsessores magis quam obsessos detriuit, nam Romani repentinis saepe hostium eruptioibus comminuti, praeterea in hibernis bella sortiti, hyemare sub pellibus, postremum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt, urbem nouissime sine villo digno Romanae virtutis testimonio, cuniculis & clandestina obreptione coeperunt. Hanc vtilem magis quam nobilem victoriam, primo dictatoris Camilli, qui eam de Veientibus patrauit, exiliu, dehinc irruptio Gallorum & incendium urbis insequitur, cui cladi audeat quisquam, si potest aliquos motus temporis huius comparare, quauis non eque pendeat praeteriti mali fabulam praesentis iniuria. Igitur Galli Senones duce Breno exercitu copioso & robusto nimis, cum urbem Clusiam, quae nunc Dusia dicitur, obsiderent, legatos Romanorum, qui tunc componende inter eos pacis gratia venerant, in acie aduersum se viderunt pugnantes, qua indignatione permoti Clusini, oppidi obsidione dimissa totis viribus Romam contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excepit, nec tamen obstitit, immo potius hostilis ille impetus quasi arida segetem succidit, strauit & transit. Testatur haec Fabii cladem fluminis Alis, sicut Cremera Fabiorum. Num enim facile aliquis similem ruinam Romanae militiae recenseret, etiam si Roma insuper incensa non esset? patentem galli urbem penetrant, trucidant rigentes simulacrorum modo in suis edibus senatores, eosque incendio domorum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt, vniuersam reliquam iuuentutem, quam constat vix mille hominum

de ciuili.
Terremotus
in Sicilia

Aetnae incendium multa
deuastans.
Athalente in
ruina lapsa.
Athe. pestis

Veiorum decem
annis obsidio.
Attende Romanorum
facinus in obsidione
Veiorum.

Galli Senones
in Romam
irruerunt.
Brenus dux
seno.
Clusia qua &
nunc Dusia
Fabius consul.
Alia fluminis.
Cremera.

Senatorum
cedes.

Pactio disces-
sus.

Attende
Romane for-
tune tenuita-
tem.

Gothi Romam
vastauere,
quorum im-
petum Gallis
Seno. comparat

tunc fuisse in arce Capitolii montis latitantem obsidione conclu-
dunt, ibique infelices reliquias fame, peste, desperatione, formidi-
ne terunt, subigunt, vendunt, nam mille libris auri discessionis
precium paciscuntur, non quod apud Gallos Roma parui nomi-
nis fuit, sed quod illam sic iam ante detriuerant, vt amplius tunc va-
lere non posset. Exeuntibus Gallis remanserat in illo quodam vr-
bis ambitu informium ruinarum obscena congeries, & vndique
per impedita errantium, & inter sua ignotorum offensa vocis ima-
go, respondentis trepidos suspendebat auditus, horrore quatiebat
animos, silentioque ipso terrebat. Siquidem materia pauoris est
raritas ipsa vocis. Hinc illis mutare sedes, aliud incolere oppidum,
altero etiam censi nomine cogitatum placitum atque tetatum
est. En tempora, quorum comparatione presentia ponderantur,
en quibus recordatio suspirat, en que, incutiunt de eiecta, vel potius
de neglecta religione poenitentiam. Reuera pares sunt & confe-
runtur inter se hec duę captiuitates, illa sex mensibus deseruiens, &
tribus diebus ista transcurrens. Galli extincto populo, vrbe dele-
ta, ipsius quoque Romae nomen in extremis cineribus persequen-
tes, & Gothi relicta intentione predandi ad confugia salutis, hoc
est sanctorum locorum agmina ignara cogentes. Ibi vix quenque
inuentum senatorem, qui vel absens euaserit, hic vix quenque re-
quiri, qui forte vel latens perierit recte sane potest comparari, huc
fuisse ibi senatorum numerum, qui fuerit perditorum. Plane quod
re proditur fatendum est, in hac clade presenti plus deum sauisse,
homines minus, tum peragendo ipse, quod illi non impleuissent
cur eos miserit demonstrauit, quippe cum supra humanas vires ef-
set incendere enneas trabes, & subruere magnarum moles structu-
rarum, ictu fulminum fotum cum imaginibus vanis, quae supersti-
tione miserabili, vel deum vel hominem mentiuntur abiectum
est, horumque omnium abominatorum quod immissa per hostem
flamma non adit, missus e celo ignis euertit. Et quoniam vber
dicendi materia est, que nequaquam hoc concludi libro potest, hic
presentis voluminis finis sit, vt in subsequentibus caetera prose-
quamur.

¶ Finis secundi Libri.

T in superiori iam libro contestatus sum, etiam nunc necessarie repeto secundum praeceptum tuum de antea actis conflictationibus saeculi, & me nec omnia posse quae gesta sunt, & sicut gesta sunt explicare, quoniam magna atque innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem & si non easdem causas tamen res habuere propositas, quippe cum illi bella, nos bellorum miseras euoluamus. Praeterea ex hac ipsa

Scriptorū di-
uersa intērio.

de qua queror, abundantia angustia oritur mihi, & concludit me sollicitudo nodosior. Si. n. aliqua studio breuitatis omitto, putabuntur aut mihi nunc defuisse, aut in illo tunc tempore non fuisse. Si vero significare cuncta, nec exprimere cuncta, nec exprimere studens compendiosa breuitate succingo obscura faciam, & ita apud plerosque erunt dubia, ut nec dicta videantur maxime, cum e contrario nos vim rerum, non imaginem commēdare curemus. Breuitas autem atque obscuritas, immo ut est semper obscura, breuitas, etsi cognoscendi imaginem praefert, aufert tamen intelligendi vigorem. Sed ego cum utrunque vitandum sciam, utrumque faciam, ut quocumque modo alterutra temperetur, nec multa praetermissa, nec multum constricta videantur.

Breuitas ob-
scura i scribē-
do, se medio-
critatē obser-
uaturum.

¶ Quomodo Galli Romam incenderunt. Cap. II.

Anno ab vrbe condita. ccc. lxi. quem annum sicut grauissimum propter ignoratam sibi captiuitatem Roma praesensit, ita magis propter insolitam pacem Graecia habuit. Eo siquidem tempore quo Galli Romam captam incensamque tenuerunt ac vendiderunt. Artaxerxes Rex Persarum discedere ab armis & quiescere in pace vniuersam Graeciam per legatos praecipit, denuncians contradictorem pacis bello impetendum, quem ita iubentem potuissent utique Graeci tam constanter contemnere, quam fortiter saepe vicerunt, nisi porrectam vndeque occasionem, quam auide desiderauerant tam libenter hausissent. Ostēderunt. n. quam aegre & misere illa eatenus gesserint, quae tam facile indigna etiam conditione deposuerunt, nam quid tam indignum liberis & fortibus viris quam longe remoti, saepe etiam victi hostis, & deinde minitantis imperio arma deponere, pacique seruire, si non ipso tan-

Doctor P
tempor colla-
torem repe-
nitio.

Artaxerxes.

Lacedæmo-
nii.

Hircilides.

Pharnabazus
Thissapher
nes.

Conon ab exi-
lio reuocatur.

Hercinio

Aegypt. rex

Lacedæmo-
nii auxiliat̃.

Agessilaus.
Claudicant
mallunt
Regem quã
regnum.
Cononis im-
petus.

Lysander.

tum annūciatę pacis sono per corda cunctorū egra belli tabuisset intentio, & post diuturnas laborum vigiliās oscitantes ac stupefactos quies inopinata laxasset, prius quam ipsam quietem volūtas pacta componeret. Vnde autem tanta fatigatio omnium per totā Gręciam populorū corda corporaque opprefferit, quę efferos animos ignoto acquiescere ocio tam facile persuasit, quā breuissime ostēdam. Lacedæmonii vtpote homines & Gręci homines, quopura habebant, eo ampliora cupientes, postquam auxilio Atheniensium potiti sunt, vniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. Itaque toto orienti bellum mouentes. Hircilidem ducem in hanc militiam legunt, qui cum sibi aduersus duos potentissimos Artaxerxis Persarū regis præfectos Pharnabazū & Thissaphernem pugnandum videret, prouiso ad tempus consilio, vt pōdus geminæ congressionis eluderet, denunciato bello vnum appetit, alterum pacta pace suspendit. Pharnabazus, Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc regem defert, vt proditorem præsertim qui cum hoste belli tempore de fœderis conditiōe pepigisset, hortaturque regem vt in locum eius Cononem Atheniensem virum, qui tunc forte apud Cyprum exulabat, ducem nauali bello constituat. Acceptis igitur quingentis argentis talenti Conon per Pharnabazum euocatur, classique præficitur, quibus comperitis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petunt, a quo centum instructas triremes & sexcenta millia modia frumenti acceperunt, a sociis etiam vndique magna contraxere subsidia. Cui militiæ consensu omnium Agessilaum ducem decreuerunt, virum pede claudum, sed qui in difficillimo rerum statu mallent sibi regem claudicare quam regnum. Vno nunquam ita pares omni industria duces in vnū coniere bellum, qui acerbissimis inuicem proeliis fatigati, & multo sanguine obliti, velut inuicti ab alterutro recesserunt. Igitur Conon accepto iterum a rege Persę magno stipēdio, reuersus ad classem inuadit hostiles agros, turres, castella, cęteraque præsidia expugnat, & veluti effusa tempestas quacūque incūbit, cuncta prostermit. Lacedæmonii vero domesticis malis circunuēti, externis inhiare desistunt, abiiciuntque spem dominationis, imminente periculo seruitutis. Agessilaum autem, quem cum exercitu in Asiã miserant, ad subsidiū patrię reuocant. Interea Lysander dux apud Spartam per Hagesilaum regem relictus maximam munitiãque classē tunc instruxerat, motus emulatiōe virtutis Hagesilai, vt illo pedestrem expeditionem agitante, ipse quoque nauali discursu ora maritima peruagaretur. Conon vero suscepto omni nego-

cio, duplicem curam impendebat, debēs fociis sollicitudinem, patriæ fidem, vt huic exhiberet naturam, illis præberet industriam, in hoc propensior ciuibus, quod quieti libertatique eorū alicui sanguinis discrimen impenderet, pugnare aduersus insolentissimos hostes periculo regis, premio patriæ. Conferunt itaque nauale certamen Persæ, Cononæ, & Spartani Lyfandro duce, milites & remiges ipsique ductores vno pariter in mutuam cædem ardore rapiuntur. Magnitudine atque atrocitate belli istius inclinatus ex hoc semper est in posterum Lacedæmoniorum status, prona namque ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorū visa, donec assurgendo egre ac misere recidendo confecta & potestate careret & nomine. Atheniensibus vero hæc eadem pugna initium recuperandæ potentie, sicut Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensium fultis superiore clade faucios ac trepidos aggrediuntur, multa animati fiducia propter virtutem & industriam Epaminūde ducis sui, cum quo sibi facile obtinere posse imperium totius Græciæ videbantur. Fit itaque terrestre prælium Thebanis minimo negotio vinctibus. Vicitur enim etiam hoc conflictu Lyfander & occiditur. Pausanias quoque dux alter Lacedæmoniorum insimulatus proditiōnis in exilium traditur. Thebani autē victoria potiti, collecta vniuersi exercitus manu Spartā contēdunt putantes se vacuā ciuitatē præsidio, nullo intraturos negotio, cuius iam oēs pene copias cum ipso rege delessent, atq; ab oibus fociis destitutos viderent. Lacedæmonii periculo ciuitatis impulsu habito in exercitatu militis qualicunq; delectu obuiā hosti procedunt. Sed victi semel aduersus victores obfistendi nec virtus nec animus erat. Cū igitur cædes vnus tantū pene partis ageretur, repente rex Agesilaus accersitus ex Asia improuisus bello superuenit, Thebanosq; iā successu duplicis victorie lætiores, segrioresque aggreditur, nec difficile superat, maxie cū adhuc apud ipsum pene itegre vires haberent. Ipse tamē Agesilaus grauius vulneratus est. At vero Athenienses cum comperissent insperata Lacedæmonios victoria subleuatos pristinae seruitutis, de qua tunc respirare vix coeperant, trepidi metu exercitū cōtrahunt, eūq; Boetiis in auxiliū adiungunt cōmissu Iphicratis ducis, qui adolescēs admodū vix dū viginti annos natus, infirmitate ætatis maturitate animi nutrebat. Conon quoq; vir quidem Atheniēsis, dux autē Persici exercitus audito Agesilai reditu, ad populandos Lacedæmoniorū agros reuertitur. Ita Spartani exercitu circumsonatiū vndiq; hostiū clausi atq; exterriti vltima prope modū desperatiōe tabuerūt. Sed Conō postquā vasta hostilis so-

Cononis sollicitudo & fides

Vide quantū detrimenti attulerit Spartanis, hæc tua cædes.

Thebani.

Epaminūdas.

Lyfandri interitus.

Pausanias in exilium traditur.

Victi Lacedæmonij contabuerunt.

Iphycrates adolescens.

Attende Co-
nonis industri-
am i restaura-
tione Athena-
rum.

Archades.

Archademus.

Signum tradi-
te victorie in
ter græcos.
Epaminūdas.

li populatione satiatus est, Athenas pergit in maximo gaudio ci-
uium, ipse quippe tristis cum videret urbem populo quondam cul-
tuque ornatissimam, tunc miserabili ruinarū ac desolationis squa-
lore confectam. Itaque magnum pietatis miserationisque monu-
mentum in reparationem eius operatus est, nanq; eam a Lacedæ-
moniis exinanitam Lacedæmoniorū præsiidiis repleuit. Persis in-
cendentibus concrematam, Persis ædificantibus reformauit. Inter
ea Artaxerxes rex Perfarū, sicut in principio dictum est, vniuersis
Græciæ populis per legatos, vt ab armis discederēt, & paci acquie-
scerent imperauit, non quod misericorditer fessis cōsuleret, sed ne
illo in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum suum tētaretur
irruptio. Cunctis igitur Græcis optatissima quiete resolutis, do-
mesticoque ocio torpentibus Lacedæmonii inquieti magisquam
strenui, & furore potius quam virtute intolerabiles post bella de-
posita tentāt furta bellorum, nam speculati absentiam Archadū
castellum eorum repentina irruptiōe perfringunt. Archades vero
excitati iniuria iuncto sibi Thebanorum auxilio amisso furto bel-
lum repetunt. In eo proelio Archedamus dux Lacedæmoniorum
vulneratus, cum etiam cædi suos victos videret, occisorum corpo-
ra per præconem ad sepulturam poposcit, quod signum victoriæ
traditę inter Græcos haberi solet. Thebani autem hac confessio-
ne contenti, dato parcendi signo, finem dedere certamini. Paucis
deinde interuenientibus induciarum diebus, Lacedæmoniis ad
alia bella conuersis, Thebani cum Epaminunda duce de inuaden-
da Lacedæmonia quasi secura & destituta cæpere fiduciam. Taciti
intempesta nocte Lacedæmonem veniūt, sed non ita incautam
vel indefensam, vt rebantur, offendunt. Armati enim senes cum
reliqua turba imbellis ætatis, præcognito aduentu hostium, in ip-
sis se portarum angustiis obiecerūt, & aduersus quindecim millia
militum vix centum confecti quo homines proruperunt. His ita-
que tantam belli molem sustinentibus, iuuentus superueniens cō-
gredi aduersus Thebanos aperto certamine incūctāter decreuit.
Cōmisso proelio cū Lacedæmonii vincuntur, repēte Epaminūdas
dux Thebanorū incautius dimicans vulneratur, qua re dū his ex
doloze metus, illis ex gaudio stupor nascitur, veluti ex consensu ta-
cito vtrinq; discessum est. Epaminūdas autē grauitē sautiatus cū
de victoria suorū cōperisset, scutiūq; deosculatus esset, remota ma-
nu qua vulnus occluserat, egressu sanguinis ad mortem patefecit
introitum, cuius mortem sic Thebanorum perditio subsecuta est,
vt non perdidisse ducē, sed ipsi cū eo tunc perisse viderentur. Con-
textui indigestę historiæ, inextricabilē cladē atq; incertos bellorū

orbes huc atq; illuc lymphatico furore gestorum verbis e vestigio secutus implicui, quoniam tãto vt video inordinatius scripsi quãto magis ordinem custodiui. Improbã dominandĩ Lacedæmoniorum cupiditas, quantis populis, qualibus vrbibus, quibus prouinciis, cuiusmodi odiorum motus, quantas causas certaminum suscitaret, quas vel numero, vel ordine, vel ratione disponat, cum ipsi quoque non plus afflictĩ bellis quam bellorum confusione referantur, siquidem tracto per aliquot etates continuo hoc bello Athenienses, Lacedæmonii, Archades, Boetii, Thebani, postremo Græcia, Asia, Persis atque Aegyptiis cum Libya, insulis quę maximis nauales simul pedestresque conflictus indiscretis egere discursibus, referre cęsa hominum millia nõ possem, etiam si bella numerarem, At nunc increpet hæc tempora, atque illa collaudet quicũque nescit hosce omnes istarum vrbium prouinciarumque populos, ita nunc in solis ludis ac theatris consenescere, sicuti tunc in castris maxime præliisq; tabuisse, florentissima illa & totius tunc imperium orientis affectans Lacedæmoniorum ciuitas vix centũ habere potuit senes, ita incessabilibus circunuenta malis immaturas expendebat misere etates. Et quærunt nũc homines, quorum refertæ pueris & senibus ciuitates secura iuuenum peregrinatione ditantur, pacificisque exercitiis stipendia domesticæ voluptatis acquirunt, nisi forte vt assolent humanæ mutabilitati sordere omni præsentia nouitate rerum actu audituque pruriētibus etiam ipsa vita fastidio est.

Epilogus.]

¶ Tremotus in Achaia aliquando factus.

CAPVT III

Nno ab vrbe cõdita. ccc. lxxvi. sequissimo terremoto Achaia vniuersa concussa est, & duæ tunc ciuitates, id est, Eborã & Helice abruptis locorum hiatibus deuorate. At ego nunc e contrario poteram similia in diebus nostris apud Constantinopolim æque modo principẽ gentium, prædicta & facta, sed non perfecta narrare, cum post terribilem denunciationem consciãque mali sui consciẽtiã subter commota, funditus terra tremere, & desuper fusa cęlitus flamma penderet, donec oratione Archadii principis & populi christiani, presentem perditionem Deus exoratus auerteret, probans se solum esse & conseruatorem humiliũ, & punitorem malorum. Sed hæc vt cõmemorata sint magis quam explicata, verecundiã concesserim, vt & qui scit recolat, & qui nescit in-

Terræmotus in Achaia. Eboræ & Helices ciuitatũ, ruinæ. Prodigia in Constantino- poli.

Vincuntur
Prænestini
Roma peste
tabefacta.

quírat. Interea Romani, qui per .lxx. annos ab vrbe Volscorū, præterea Phaliscorum, Aequorum & Sutrinorū subacti & attriti assiduís bellis conficiebantur, tãdem in superscriptis diebus Camillo duce cepere easdem ciuitates, & rediuiuio finem dedere certamini. Prænestinos autem eodem tempore, qui vsque ad portã Romæ bellando & cędendo venerant, ad flumen Aliam Títo Quintio pugnante vicerunt.

¶ Dicit Romam graui pestilentia laborasse.

CAPVT. IIII.

Lucius Genutius
Quintus Seruilius. Pests
grauitas.

ANno ab vrbe cõdita. ccc. lxxxiiii. Lucio Genutio & Quinto Seruilio consulibus ingens vniuersam Romam pestilentia corripuit, nõ vt assolet plus minusve solito temporum turbata temperies, hoc est aut intēpestiua siccitas hyemis, aut repentinus calor veris, aut incongruus humor æstatis, vel autumní diuítis indigesta illecebra, insuper etiam expirata de Calabria salibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferre trãscursus, sed grauiã & diuturna, quę in nullo dispar sexu, in nulla dissimilis ætate generaliter cunctos per biennium iugiter tabe confecit, vt etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos afflictosque dimiserit. Conquerentur hoc, vt arbitror loco obtrectatores temporis christiani, si forte silentio præterierim, quibus tunc carimoniis Romani placauerint deos, & sedauerint morbos, cum pestilentia in dies crudesceret, autores suasere pontifices, vt ludí scenici diis expetentibus æderentur, & ita pro depellenda temporali peste corporum accersitus est perpetuus morbus animorum. Vber nunc quidem mihi locus iste doloris atque increpationis est, sed in quo iam reuerentiã tuã studium sapientiæ & veritatis exercuit, mihi super eo audere fas non est. Commonuisse me satis sit & ex qualibet intentione lectorem ad illius lectionis plenitudinem remisisse.

Ad diuum
Augustinum
apostrophe.

¶ Marcus Curtius se præcipitio dedit. Cap. v.

Terrę præruptę
hiatu
Marcus Curtius se præcipitio
dedit.

Sequitur hanc miseram lucẽ, miserioręque eius expiationem pximo anno satis triste prodigium. Repente siquidem medio vrbis terra diffiluit, vastoq; præruptu hiantia subito interna patuerunt. Manebat diu ad spectaculum terroremq; cunctorū patenti voragine impudens specus, nefariamque viuí hominis sepulturam diis interpretibus expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Curtius, vir eques armatus, iniicitque crudeli terrę inopinatam satietatẽ, cui parum esset, quod ex tanta pestilentia mortuos per sepulchra susciperet, nisi etiam viuos scissa forberet.

Ubi regnum Macedonū, & ubi natus est Alexāder. Cap. VI.

Nno ab vrbe condita. ccc. lxxxviii. iterum terribilis Gallorum inundatio iuxta Anienē fluvium ad quartum ab vrbe lapidē confedit, facile sine dubio pondere multitudinis & alacritate virtutis perturbatā occupatura ciuitatem, nisi ocio & lētitudine torpuisset. Vbi atrocissimā pugnā Manlius Torquatus singulariter ichocavit, Titus Quintius dictator cruentissima congressione cōfecit, fugati ex hoc proelio plurimi Galli, instauratis iterū copiis in bellū ruentes, a Gaio Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululū quoque Thuscorum pugna sub Gaio Martio consecuta est, ubi conici datur, quanta hominum multitudo cæsa sit, quando octo. M. sunt capta Thuscorū. Tertio autē in iisdem diebus Galli se in prædam per maritima loca, subiectosq; campos Albanis mōtibus diffuderunt, aduersum quos nouo militum delectu habito, conscriptisque legionibus decem. lx. milia Romanorū, negatis sibi auxiliis Latinorum processerunt. Confecit hanc pugnā Marcus Valerius, auxiliante Coruo alite, vnde postea Coruinus est dictus. Occiso enim prouocatore Gallo, hostes territi, sparsimq; fugientes grauius trucidati sunt. Numerandum etiā inter cætera mala censeo primum illud ictum cum Carthaginensibus foedus, quod iisdem temporibus fuit, præsertim ex quo tā grauiā orta sunt mala, vt ex hinc cepisse videantur. Anno siquidem ab vrbe condita quadringentesimo secundo legati a Carthagine Romam missi sunt, foedusq; pepigerunt. Quam ex ingressu Carthaginensium in Italiā malorum grauedinem secuturam, continuarūque miseriarum tenebras iuges historiarum fides, locorum infamia, & abominatio dierū quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiam nox vsque ad plurimā diē partem tendi visa est, & saxea de nubibus grando descendens veris terram lapidibus verberauit. Quibus diebus etiam Alexander magnus, magnus vere ille gurges miseriarum atque atrocissimus turbo totius orientis est natus.

Gallorū irruptio iuxta Anienem Manlius Torquatus.

Titus Quintius Galli a Gaio Sulpitio superantur.

Thuscorum pugna.

Numerus captiuorum.

Gallorum alia diffusio.

Coruinus a coruo dictus.

Carthaginensium & Romanorum foedus.

Grādo saxea

Alexāder totius orientis turbo nascitur.

Artaxerxes iudæos captiuos ducit. Cap. VII.

Vm etiā Ochus qui & Artaxerxes, post transfactū in Aegypto maximū diuturnūq; bellum, plurimos Iudæorum in transmigratiōne egit, atque in Hyrcania ad Caspiū mare habitare præcepit, quos ibi vsque in hodiernum diem amplissimis generis sui incrementis extat consistere, atq; exinde quandoq; erupturos opinio

Ochus qui & Artaxerxes. Iudæi ab Artaxerxe captiui.

Sidō deleta .
Aegyptus su-
peratur.

Sāniticū bel-
lum.
Pyrrhus.
Punicum bel-
lū sequitur sā-
niticum.

est, cuius etiam belli tempestatem transcurrens, & Sidona opulen-
tissimam Phœnicis prouinciæ urbem deleuit, & Aegyptum quā-
uis Pyrrhus victus tunc tamen subactam, comminutamque ferro
Persarum subiecit imperio. Iam hinc statim a Romanis aduersus
Samnites gentem opibus armisque validam, pro Campanis & Si-
dicinis bella suscepta sunt. Samniticum bellum ancipiti statu ge-
stum, Pyrrhus vel maximus Romani nominis hostis excepit. Pyr-
rhi bellum, mox Punicum consecutum est. Et quāuis nunquā post
mortem Numæ a bellorum cladibus fuisse cessatum Iani patētes
semper portę iudicent, ex eo tamen veluti per meridiem toto im-
pressus cœlo malorum feruor incanduit.

¶ Initiū belli punici.

Cap. VIII.

Orro autem i choato semel bello punico, vtrū
aliquando bella, cedes atque ruinae, omniumque
infandarum mortium genera, nisi Cæsare au-
gusto imperante cessauerint, inquirat, iueniat,
prodat, quisquis infamanda christiana tempo-
ra putat. Absque illo tamen inter bella punica
vnius anni, veluti alitis præteruolantis excursu
Romani propter Iani portas clausas inter febres morbosque Rei
pu. adhuc breuissimo pacis signo, velut tenuissimo aquæ gelidæ
haustu illecti sunt, vt in peius recalescentes, multo grauius vehe-
mentiusque afflicterentur. At vero si indubitatissime constat sub
Augusto primum Cæsare, post partam pacem vniuersum terrarum
orbem positis armis, abolitisque discordiis generali pace & noua
quiete cōpositum, Romanis paruissse legibus, Romana iura, quā
propria arma maluissse, spretis que ducibus suis iudices elegissse Ro-
manos. Postremo omnibus gentibus cunctisque prouinciis innu-
meris ciuitatibus, infinitis populis, totis terris vnam fuisse volun-
tatem, libero honestoque studio inseruire paci, atque in commune
consulere, quod prius ne vna quidem ciuitas, vnusue populus ciui-
um, vel quod maius est, vna domus fratrum iugiter habere potuiss-
set. Quod si etiam cum imperante Cæsare ista prouenerint, in ip-
so imperio cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo domini nostri Ie-
su Christi liquidissima probatione manifestum est, inuiti licet il-
li, quos in blasphemiam vrget inuidia, cognoscere faterique cogū-
tur, pacem istam totius mundi & tranquillissimam serenitatē non
magnitudine Cæsaris, sed potestate filii Dei, qui in diebus Cæsa-
ris apparuit extitisse, nec vnius vrbis imperatori, sed creatori or-
bis vniuersi orbem ipsum generali cognitiōe paruissse, qui sicut sol
oriens diem luce perfundit, ita misericorditer adueniens extenta

Pax sub Cæsa-
re Augusto.

Pacis causa
CHRISTVS,
nō Augustus.
Dignū siqui-
dem erat vt is
qui vniuerso
orbi pacem ef-
fet allaturus,
tempore paca-
to & ab omni
bellorū tumul-
tu alieno, nas-
ceretur.

mundum pace vestierit. Quod plenius cū ad id ipsum, perficiente domino ventum fuerit, proferemus.

¶ Quod Romani Latinis bellum intulerunt.

CAPVT IX.

Agitur. ccccix. ab vrbe cōdita Romani bellum Latinis rebellantibus intulerunt, Manlio Torquato, & Decio Murena consulibus, in quo bello vnus consul interfectus est, alter extitit parricida. Manlius enim Torquatus filium suum peremit, iuuenem victorem interfectoremque Metii Thusculani nobilis militis, & tum præcipue prouocantis atque insultantis hostis. Alius vero consul, cum iterato conflictu illud cornu cui præerat cædi atque affligi videret, in confertissimos hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius quãuis victor, occursum tamē nobilium iuuenum Romanorum, qui legitime exhiberi solet triumphans parricida non meruit. Anno autem post hunc subsequente, Minutia virgo vestalis ob admissum incestum damnata est, viuaque obruta in campo, qui nunc Sceleratus vocatur.

Romani in Latinos irruerunt Decius Murena.
Mālij Torquati crudelitas, in filium.

Minutia virgo vestalis viua obruitur.

¶ Scelus matronarum hic refertur.

CAPVT X

AT vero paruo ex in tempore interiecto, horresco referre, quod gestum est, nam Claudio Marcello & Valerio Flacco consulibus incredibili rabie & amore scelerum Romanæ matronæ exarserunt. Erat vtique foedus ille ac pestilens annus, inflictaque iã vndique cateruatim strages egerebantur, & adhuc penes omnes de corrupto aere simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla indice & conuincente, primum multæ matronæ vt biberent, quæ coxerant venena, compulsæ, deinde simul vt hausere consumptæ sunt. Tãta autem multitudo fuit matronarum in his facinoribus consciarum vt. ccc. lxxx. damnatę ex illis simul fuisse referantur.

Claudius Marcellus.
Valerius Flaccus.

Flagitiosissimum matronarum Romanorum facinus.
Matronarum supplicium.

¶ Alexander rex a Lucanis victus & occisus.

CAPVT XI.

ANno ab vrbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotarum Alexandri illius Magni auunculus traiectis in Italiam copiis, cū bellum aduersus Romanos pararet, & circa finitimas Romę vrbes firmaret vires exercitus sui, auxiliaque vel sibi acquirere vel hostibus subtrahere studens bellicis exerceretur, a Samnitibus qui Lucanæ genti suffragabantur

Alexandri Epirotarum regis bellum in Romanos, & interitus.

Ortus Alexan-
dri magni.

Philippi ma-
cedonici pro-
positio.

Philippus
Amyntæ fili-
us in Macedo-
nia. xxx. ānis
regnavit
Philippus
Epaminun-
dam habuit
eruditorem
Eurydices
facinus.

Athe. deui-
cit Philippus,
Larissæ oppu-
gnatio.

Olympias.
Euruchæ ex
ilium.

Græcia a Phi-
lippo oppu-
gnata,

maximo bello in Lucania victus atque occisus est. Sed quoniā ali-
quantum Romanas clades recensendo progressus sum, vel Alexan-
dri istius mētionē commonitus, de Philippo Macedonum rege qui
Olympiadem huius Alexandri Epirotæ sororē vxorem habuit, ex
qua Alexandrum magnum genuit, paucissimis annis retro repe-
titis, magna paruis, inquam potero colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis Macedonia.

C A P V T. XII.

Nno ab vrbe cōdita. cccc Philippus Amyntæ filius Ale-
xandri pater regnū Macedonum adeptus. xxv. annis te-
nuit, quibus hos omnes acerbissimum aceruos cunctasq;
malorum moles struxit. Hic primum ab Alexandro fratre obses
Thebanis datus, per triennium apud Epaminundam strenuissimū
imperatorem & summum philosophum, eruditus est. Ipso autem
Alexandro interfecto scelere Eurydices matris, quamuis ea com-
misso adulterio, & altero primum filio occiso, filiaq; viduata ge-
neri nuptias mariti morte pepigisset compulsus a populo regnū,
quod paruo occisi fratris filio tuebatur, suscepit, qui cum foris con-
cursu exurgentium vndique hostium, domi autem deprehensarum
sæue insidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Atheniē-
sibus gessit. Quibus victis arma ad Illyrios transtulit, multisq; mi-
libus hostium trucidatis Larissam urbē nobilissimam cepit. Inde
Thessaliam non magis amore victoriæ, quam ambitione habēdo-
rum equitum Thessalorum, quorum robur exercitui suo admisce-
ret, inuasit. Ita Thessalis ex improviso præoccupatis atque in pote-
statem redactis, iungendo equitum peditūque fortissimas turmas
& copias inuictissimum fecit exercitum. Igitur victis Atheniē-
sibus subiectisque Thessalis Olympiadem Euruchæ regis Molosorū
sororem duxit vxorem. Qui Eurucha cum per hoc quod societa-
tem Macedonum affinitate regis paciscebatur, imperium suum se-
dilaturum putaret, per hoc decæptus amisit, priuatulque in exilio
consenuit. Deinde Philippus cum Methonam urbem oppugnaret,
ictu sagittæ oculum perdidit. Ipsam vero urbem mox expugna-
uit & cæpit. Exin Græciam totam prope consiliis præuentam vi-
ribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates dum imperare singulæ cu-
piunt, imperium omnes perdidit. Et dum in mutuum exitium
sine modo ruunt, ab omnibus victæ periere, quod singulæ amit-
terent, oppressæ demum seruiensque senserunt, quarum dum
insanas conuersationes Philippus veluti e specula obseruaret, au-
xiliumque semper inferioribus suggerendo, contentiones, bello-
rum fomites, callidus, doli artifex foueret, victos sibi pariterq; vi-

stores subiecit. Huic autem ad obtinendam totius Græciæ dominationē, dominatio immoderata Thebanorū dedit facultatē, qui victos Lacedæmonios ac Phocenses, cædibus etiā rapinisque cōfectos, cum insuper in communi Græciæ concilio tanta pecuniæ mulcta onerauissent, quantam illi soluere nullo modo possent ad arma fugere coegerunt. Itaque Phocenses & Philomene, duce & auxiliis Lacedæmoniorū Atheniensiumque fulti, cōmissa pugna hostibusque fugatis, Thebanorū castra ceperūt. Sequenti prælio inter immensas vtriusque populī strages Philomenes occisus est, in cuius locum Phocenses Oenomanum ducem creauerunt. Porro Oenomanus autem Thebani & Thessali omisso delectu ciuium, Philippum Attende phil Macedonię regem, quem hostem prius repellere laborabāt, vltro lippī hostilē sibi ducem expetiuerunt. Commisso prælio & Phocensibus per irruptionem. ne ad internitionē cęsis victoriā ad Philippū concessit. Sed Athe Athenienses audito bellī euentu, ne Philippus transiret in Græciā an- philippi do- gustias Thermopylarum parī ratione, sicut aduentibus antea lus. Persis occupauere. Igitur Philippus, vbi exclusum se ab ingressu Eiusdem & Græciæ perstructis Thermopylis videt, paratum in hostes bellū, parricidia & vertit in socios, nam ciuitates quarū paulo ante dux fuerat, sibi gra direptiones. tulantes ac se excipientes parentes hostiliter inuadit, crudeliter diripit, omniq; societatis conscientia penitus abolita, coniuges liberosque omnium sub corona vendidit, templa quoq; vniuersa subuertit, spoliauitque, nec tamen vnquam per. xxv. annos quasi iratus diis victus est. Post hæc in Cappadociam tranſiit, ibique bellū pari perfidia gessit, captos per dolum finitimos reges interfecit, totaque Cappadociam imperio Macedonię subdidit. Inde post cędes & incendia depredationesque in socias vrbes gestas, parricidia in fratres conuertit, quos patri ex nouerca genitos cum cohæredes regni vereretur, interficere aggressus est. Cum autem vnū ex his occidisset, duo in Olynthum confugerunt, quā mox Philippus hostiliter aggressus urbem antiquissimā & florentissimā, cędibus Olynthus. ac sanguine repletam opibus hominibusque vacuauit, abstractos etiam fratres supplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio sociorum & parricidio fratrum elatus, licere sibi omnia, quę cogitauisset putaret, auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inuasit, ac ne aliquo diu vel fas inuiolatū prætermitteret, præoccupato mari & classe dispersa, piraticam quoque exercere instruit. Præterea cum cum fratres duo Thraciæ reges de regni terminis ambigentes, iudicē ex consensu præoptauissent, Philippus more ingenii sui ad iudicium tanquam ad bellum cum instructo exercitu ingressus inscios iuuenes vita regnoque priuauit. Athenienses Direptio Philippi pirata efficitur. Attende ipsius iniustitiā indefiniendo rum fratrum cōtrouersia.

Fictio
Philippi pro-
missio.

Philippi per-
fidia in Phocē
ses.

Philippi in su-
os crudelitas.

Græcię deper-
dita libertas.

Bizantium a
Philippo ob-
sessa.

vero qui prius Philippi ingressum Thermopylarum munitiōe re-
pulerant, vltro pacem eius expetentes fraudulētissimum hostem
de neglecta introitus custodia commouerunt. Ceteræ etiam Græ-
ciæ ciuitates vt intentius ciuilibus bellis vacarent, sub specie pacis
& fœderis sponte se externę damnationi subiecerunt, maxime cū
Thessali Boetique poscerent Philippum, vt professum se aduersus
Phocenses ducem exhiberet, susceptumque bellum gereret
Philippus tacite vtrisque diuersa promisit, Phocensibus pacem &
veniam se daturum sacramento confirmans, Thessalis vero affu-
turum se mox cum exercitu spōdet, bellum tamen ab vtrisque pa-
rari vetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias Thermopy-
larū securus ingreditur, easque occupatas, dispositis præsiidiis emu-
nit, tuncque primum se non Phocenses soli sed & omnis Græcia ca-
ptam esse persensit, siquidem primo Phocenses Philippus rupta fi-
de calcatoque sacramento infandę dilacerationi dedit. Inde om-
nium vrbes finesque populatus cruenta præsentia effecit, vt etiam
absens timeretur. Vbi vero in regnum rediit more pastorū qui pe-
cora sua nunc per æstiuos, nunc per hybernos saltus circuducunt,
populos & turbas vt illi replenda, vel relinquenda queque loca vi-
debantur, ad libidinem suam transfert Misērāda vbique facies, &
atrocissimum miseriarum genus obuersabatur, perpeti excidium
sine irruptione, sine bello captiuitatem, sine crimine exilium, sine
victore dominatum, premit miseros inter iniuriarum stimulos su-
perfusus pauor, ipsaque dissimulatione dolor crescit, hoc altius de-
missus, quo minus profiteri licet timētibus ne ipsę quoque lachry-
mę pro contumaciā accipiantur, alios populos auulsos a sedibus su-
is finibus hostiū opponit, alios in extremis regni terminis statuit,
quosdam emulatione virium ne possent quod posse credebantur in
supplementa exhaustarum vrbiū diuidit. Ita gloriosissimum il-
lud quondam florentis Græcię corpus in multas laceratas particu-
las extincta primum libertate concidit. Sed hæc cum per aliquan-
tas Græciæ ciuitates exercuisset, & tamen omnes metu premeret
coniiciens ex præda paucorum opes omnium ad perficiendā equa-
lem in vniuersis vastationem vtili emolumento necessariam ma-
ritimam vrbe[m] ratus Byzantium nobilem ciuitatem aptissimam
iudicauit vt receptaculum sibi terra marique fieret, eamque obsi-
dentem ilico obsidione cinxit.

¶ De ciuitate Bizantio quæ Constantinopolis
dicta est.

C A P V T XIII.

MAec autem Byzantium quōdam a Pausania rege Spartanorum condita, post autem a Constantino christiano p̄cipe in maius aucta & Constantinopolis dicta gloriosissimi nūc imperii sedes & totius caput orientis est. Philippus vero post longam & irritam obsidionem, vt pecuniam quam obsidendo exhauserat p̄cedendo repararet piraticam aggressus est. Captas itaque. clxx. naues mercibus confertas distraxit, & anhelanti inopię parua recreatione subuenit. Inde propter agendam p̄cedam & curandam obsidionem diuisit exercitum. Ipse autem cum fortissimis profectus multas Cherronesi vrbes suscepit, profligatisque populis opes abstulit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro p̄cedandi intentione pertransiit. Scythas tūc Etheas regebat, qui cum Istriānorū bello premeretur, auxilia a Philippo per Apollonienses petiit, sed cōtinuo Istriānorum rege mortuo, & belli metu & auxiliōrū necessitate liberatus pactiōnem foederis cum Philippo habitam dissoluit. Philippus dimissa obsidione Bizantii Scyticum bellum totis viribus aggreditur. Commissoque p̄celio cum Scythæ & numero & virtute p̄starent. Philippi fraude vincuntur. In ea pugna xx. M. virorum ac foeminarum Scythicę gentis capta, pecorum magna copia abducta, auri atque argenti nihil repertum, nam & ea res primo fidem inopię Scythicę dedit. Viginti milia nobilium equorum sufficiendo generi in Macedoniam missi sunt, sed reuertenti Philippo Traballi bello obuiant, in quo ita Philippus in femore vulneratus est, vt per corpus eius equus interficeretur. Cūque eum omnes occisum putarent in fugam versi p̄cedā miserunt. Aliquantula deinde mora dum cōualefcit a vulnere, in pace conqueuit. Statim vero vt conualuit, Atheniēsis bellum intulit, qui in tanto discrimine positi Lacedæmonios quondam hostes, tunc socios asciscunt, totiusque Gręcię ciuitates legationibus fatigant, vt communem hostem communibus viribus petāt. Itaque aliquantæ vrbes Atheniensibus sese coniungere, quasdam vero ad Philippum belli metus traxit. P̄celio commissō cum Athenienses longe maiorī numero militum p̄starent, assiduīs tamen bellis indurata Macedonum virtute vincuntur, quam pugnam longe omnibus anterioribus bellis atrociorē fuisse ipse rerum exitus docuit.

Bizantium a Constantino qui illā auxit dicta Cōstantinopolis. Philippus. Obsidiōis detrimentum Piratica.

Etheas

Captiuorum numerus.

A Traballis vulnus i femore accēpit.

¶ Gręcia libertatem suam amisit.

CAPVT XIII.

Græcæ liber/
tatis defini-
tio.
Phi. sæuitia
in superatos.
Athe. &
Lace.

Am & hic dies apud vniuersam Græciæ acqui-
tæ dominationis gloriam, & vetu-
tissimæ liber-
tatis statum finiuit. Postea Philip-
pus cruentissi-
mam victoriã in Thebanos & Lacedæmonios
exercuit, siquidem principes ciuitatũ alios securi
percussit, alios in exilium egit, & omnibus bonis
priuauit. Pulsos quidẽ a ciuibus in patriã restituit, ex quibus. ccc.
exules iudices rectorẽsq; præfecit, qui vt antiquum dolorem noua
potestate curarẽt, pressos infeliciter populos in spem libertatis re-
spirare nõ sinerent. Præterea magno delectu militum in subsidiũ
regiæ dispositionis ex tota Græcia habito. cc. M. peditum & xv.
M. equitum absque exercitu Macedonum & infinita gẽtium bar-
bariæ Persicę expeditioni in Asiam missurus instruxit. Tres du-
ces, hoc est Parmenionẽ, Amyntam & Attalũ præmittendos in
Persas legit. Et dum superscriptę copię de Græcia congregaren-
tur, Alexandri qui erat Olympiadis vxoris suę frater, & post a Sa-
binis in Lucania prostratus est, quem Epiri regem ob mercedem
stupri perpetrati, in eum constituerat nuptias in copulando ei filiã
suam Cleopatram, cæleberrare decreuit, qui cum pridie quam occi-
deretur interrogatus fuisset, quis finis homini esset magis optãdus
respondisse fertur, eum esse optimum, qui viro forti post virtutum
suarum gloriã in pace regnanti, sine conflictatione corporis & de-
decore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere,
quod ipsi mox contigit. Nec ab iratis diis quos semper paruipẽde-
rat, quorũq; aras, tẽpla simulacraq; subuerterat, quin lectissimã vt
ipsi videbat mortẽ adipiscerẽt, potuit impediri, nã die nuptiarũ, cũ
ad ludos magnifice apparatus inter duos Alexandros generum fi-
liumq; contederet, a Pausania nobili Macedonum adolescente in
angustiis sine custodibus circumuẽtus occisus est. Asserãt nũc mul-
tisq; hæc vocibus efferant quasi virorũ fortium laudes & facta feli-
cia, quibus amarissime aliorum calamitates in dulces fabulas ce-
dunt, si tamen nunquã ipsi iniurias quibus aliquando vexantur, re-
latu tristiori deplorent. Si vero de propriis querimoniis tantũ ali-
os audientes affici volunt quantũ ipsi perpetiẽdo senserunt, prius
ipsi non præsentibus præterita, sed gestis gesta comparent, & vtra-
que ex auditu, velut certi alienorum arbitri iudicent per. xxv. an-
nos incendia ciuitatum, excidia bellorum, subiectiones prouincia-
rum, cædes hominum, opum rapinas, prædas pecorum, mortuorũ
venditiones, captiuitatesque virorum vnius regis fraus effera, &
dominatus agitauit.

Philippi inte-
ritus.

¶ Alexander successit Philippo in regnum. Cap. xv.

Vfficerent ista ad exemplum miseriarum insi-
 nuata memoriae nostrae gesta per Philippum,
 etiam si Alexander ei non successisset in regnum. Cu-
 ius bella, imo sub cuius belli mundi mala ordi-
 ne sequentia suspensio paulisper, ut in hoc loco
 pro convenientia temporum Romana subiiciam.
 Anno ab urbe condita. ccccxxvi. Caudinas fur-
 culas satis celebres & famosas, insignis Romanorum fecit infamia,
 nam cum superiore bello viginti milia Samnitum Fabio magistro equi-
 tum pugnam conferente cecidissent, circumspiciente cura Samnites ac
 magis instructo apparatu apud Caudinas furculas confederunt, ubi
 cum Vecturium & Posthumium consules omnesque copias Romano-
 rum angustiis locorum armisque clausissent, Pontius dux eorum intem-
 tum abusus est victoriae securitate, ut Herennium patrem consulendum
 putaret, utrum occideret clausos, an parceret subiugatis? ut viuos
 tamen dedecori reseruaret, elegit. Romanos enim antea saepissime
 vincere & occidere, nunquam autem capi, aut ad deditionem cogi potuisse con-
 stabat. Itaque Samnites victoria potiti uniuersum exercitum Roma-
 num turpiter captum, armis etiam vestimentisque nudatum, tantum sin-
 gulis vilioribus operimentis ob verecunda corporum tegenda conce-
 ssis, sub iugo missum seruitioque subiectum, iugum agere populi ordine
 preceperunt. Sexcentis autem equitibus Romanis in obsidatum rece-
 ptis oneratos ignominia, ceteris rebus vacuos consules remisertunt.
 Quid de exaggeranda huius foedissimi foederis macula verbis la-
 borem, qui tacere maluissim? Hodie enim Romani aut omnino
 non essent, aut Samnio dominante seruirent, si fidem foederis, quam
 sibi seruari a subiectis volunt, ipsi subiecti Samnitibus seruauissent.
 Posteriore anno infringunt Romani firmatam cum Samnitibus
 pactionem, eosque in bellum cogunt, quod Papyrio consule insi-
 stente commissum magnas strages utriusque populi dedit, Quumque
 hinc ira recentis infamiae, inde gloria proximae victoriae pugnan-
 tes stimulare, tandem Romani pertinaciter moriendo vicerunt,
 nec caedi pariter vel caedere destiterunt, nisi postquam victis Samni-
 tibus, & capto duce eorum iugum reposuerunt. Idem deinde Papy-
 rius Satricum, expulso inde Samnitico presidio, expugnauit, & ca-
 pit. Hic autem Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicosissimus
 habebatur, ut cum Alexander magnus disponere diceretur ab ori-
 ente descendens obtinere viribus Africam, atque inde in Italiam
 transuehi, Romani inter caeteros duces tunc in republica sua opti-
 mos, hunc praecipuum fore, qui Alexandri impetum sustinere pos-
 set, meditarentur.

Caudinae fur-
culae.

Impedimenta
Ro. a Samniti-
bus erepta.

Ro. ignomi-
nia.
Fidem Samniti-
bus datam in-
fringunt Ro.

Initium regni Alexandri magni. Cap. XVI.

Alexander
Philippo suc-
cessit.
Prima Alexā
dri virtus.
Demosthenis
corruptio.

Sudat Alexā
der & aquarū
cōtractu fere
periclitatur.

Anno Alexandri anno ab vrbe cōdita. ccccxxvi. patri Philippo successit in regnum, qui primam experientiam animi & virtutis suæ compressis celeriter Græcorum motibus dedit, quibus autor vt ab imperio Macedonū deficerent, Demosthenes orator auro Persarum corruptus extiterat. Itaque Atheniensibus bellum deprecantibus remisit, quos insuper etiam multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit, reliquos sub corona vendidit, cæteras vero vrbes Achaiæ & Thessaliæ vectigales fecit. Illyricos quoq; & Thracas translato mox ab hinc bello domuit. Inde profectus ad Persicum bellum, omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tantum modo peditum. xxxii. milia, equitum. iiii. M. d. naues. c. lxxx. referuntur, hac tam parua manu yniversum terrarum orbem vtrum mirabilius sit quod vicerit, an quod aggredi ausus fuerit, incertum est. Primo eius cum Dariorege congressu. dc. M. persarum in acie fuerunt, quæ non minus arte Alexandri superata, quã virtute Macedonū terga verterunt, magna igitur cædes Persarum fuit. In exercitu autē Alexandri. cxx. equites & nouem tantum pedites fuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem, que nunc Sardis vocitatur, obsessam expugnatãque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciato sibi Darii cum magnis copiis aduentu, timēs angustias quibus inerat locorum, Taurum montem mira celeritate transcēdit, & d. stadiis sub vna die cursu transmissis Tharsum venit, ibiq; cū sudans in Cydnum perfrigidum amnē descendisset, obriguit, contractu neruorum proximus morti fuit. Interea Darius cū. ccc. M. peditum & c. M. equitum in aciem procedit, mouebat hæc multitudo hostium etiam Alexandrum maxime respectu paucitatis suæ, quãvis iam pridem. dc. M. hostium eadem paucitate superatis non solum non timere pugnam, sed etiam victoriã sperare didicisset. itaq; cum intra iactū teli vterq; constitisset exercitus & intentos in signum belli populos discurrentes principes variis incitamentis acurrerēt, ingentibus vtrinq; animis pugna committit. In qua abo reges Alexander & Darius vulnerantur, ac tandiu certamen anceps, quoad usq; fugeret Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. ibi tunc peditum octoginta. M. equitum, decem milia cæsa, capta autem quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus vero cecidere cētum triginta pedites, equites. cl. In castris Persarū multum auri cæterarumque opum repertum est. Inter captiuos castrorum mater & vxor eademq; soror & filię duæ Darii fuere. Quarū

redemptionem Darius cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset, tertio cunctis Persarum viribus sociorumque auxiliis contractis bellum instaurat. Sed dum hæc Darius agit, Alexander Parmenionem ad inuadendam Persicam classem cum copiis mittens ipse in Syriam proficiscitur, ibique ex multis sibi regibus cum insulis vltro occurrentibus alios elegit, alios mutauit, alios perdidit, Tyrum urbem antiquissimam & florentissimam, fiducia Garthaginiesium cognatorum sibi obsistentem oppressit & cepit. Exin Ciliciam, Rhodum atque Aegyptum pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Ammonis pergit, ut mendacium ad tempus composito ignominiam sibi patris incerti & infamiam adulteræ matris aboleret, nam accersitum ad se phani ipsius antistitem ex occulto monuit, quid sibi tanquam consulenti responderi vellet, sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit nobilisque prodidit, diis ipsis mutis & surdis vel in potestate esse antistitis quid vellet fingere, vel in voluntate consulentis, quid malit audire, reuertens ab Ammone ad tertium Persicum bellum Alexandriam in Aegypto condidit. Darius vero spe pacis amissa. cccciii. M. peditum, & c. M. equitum Alexandro ab Aegypto reuertendi apud Tharsum bello se opponit. Nec pugnae mora, omnes cæca rabie in ferrum ruunt. Macedones toties a se victis hostibus animosi, Persæ, nisi vincant, mori preoptantes. Raro in vltimo proelio tantum sanguinis fustum est. Sed Darius cum vinci suos videret, mori in bello paratus, persuasum suorum fugere compulsus est. Hoc proelio Asiae vires & regna ceciderunt, totusque oriens in potestatem Macedonici cessit imperii, atque ita attrita est in hoc Persarum omnis fiducia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit, patienterque Persæ post imperium tot annorum iugum seruitutis accaperunt.

Insulas multas oppugnat Alexander.

Alexandriam construxit.

¶ Alexander Darium vicit.

Cap. XVII.

Alexander namque triginta quatuor continuis diebus castrorum prædā percensuit, ac Persopolim caput Persici regni, urbem famosissimam, cōferatissimamque opibus totius orbis, inuasit. Dariū vero cum a propinquis suis vinctum compedibus aureis teneri comperisset, persequi statuit. Itaque iussit se sequeretur exercitu, ipse cum

Persopolis oppugnatio.

M. militū profectus iuenit in itinere solū relictū, multis confossum vulneribus, & extrema vite pervulnera efflantē. Hūc mortuū inani misericordia referri, & in sepulchris maiorū sepeliri precepit, cuius non dicam matrem vel uxorem, sed etiam paruulas filias crudelitate detiebat, in tanta malorum multitudine difficillima dictis fides

Attende Per-
sarum nūero=
sissimā cladē.

Agis Græciā
infestabat.

Alexandri in
suos crudeli-
tas.

tribus præliis totidemque annis quinquies decies centena .M. peditum equitumque consumpta sunt. Et hæc quidē ex eoregno illisq; populis, vnde iā ante annos non multo plures decies nouies centena .M. profligata referuntur, quamquā extra has clades per eosdem tres annos & Asię ciuitates plurimę oppressę sunt, & Syria tota vastata, Tyrus excisa, Cilicia exinanita, Cappadocia subacta, Aegyptus addicta sit, Rhodus quoq; insula vltro ad seruitutem tremefacta successerit, plurimęq; subiectę Tauro prouincię, atq; ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & victus accæperit, & ne forte quisquā opinetur vel orientem solum Alexandri viribus subactum, vel Italiā tātummodo Romana iniquitate fatigatā. Tunc etiā bellum Agidis Spartanorum regis in Græcia, Alexandri regis Epiri in Lucania, zopironis præfecti in Scythia gerebatur, quorum Agis Lacedæmonius excitata & rebelante secum vniuersa Græcia cum Antipatri fortissimis copiis congressus, inter magnas vtrorumq; strages & ipse procubuit. Alexander autē in Italia affectans occidentis imperium emulans Alexandrū magnum, post numerosa & grauiā bella ibidem gesta, a Brutiis Lucanisq; superatus est, corpusq; eius ad sepulturā venditum. zopirion vero præfectus Ponti adunato .xxx. M. exercitu, Scythis bellum inferre ausus est, & vsq; ad internitionē cæsus funditus cum omnibus copiis suis abrasus est. Igitur Alexander magnus post Darii mortem Hyrcanos & Mardos subegit, vbi etiam illum adhuc bello intentum Thalestris, siue Minothea excita suscipiendæ ab eo sobolis gratia cum .ccc. mulieribus Procax Amazon inuenit. Post hæc Parthorum pugnam aggressus, quos diu obnitentes deleuit, propemodum antequam vicit. Inde Dracas Evergetes Parymas, Patapamēnos, Hydaspios, ceterosque populos qui in radice, Caucasii morabantur, subegit. vrbe ibi Alexandria super amnem Tanaim constituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas, quam in hostē rabies fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus, nouerca fratresque eius necati, Parmenio & Philiothas trucidati, Attalus, Eurylocus, Pausanias, multique Macedoniae principes extincti, Clitus quoq; annis grauis, amicitia vetus nefarie interfectus. Qui quū in cōuiuio fiducia regiæ amicitia aduersus regē opa sua Philippo præponentem memoriā patris tueretur, ab offenso frustra rege venabulo transsoffus, cōmune conuiuium moriens cruciatu. Sed Alexander humani sanguinis insaturabilis siue hostiū siue etiā sociorum, recentē tamē semper sitiebat cruorē. Itaq; pertinaci ipetu in bella procurrēs Chorasmos & Dacos, indomitā gentē in deditiōnē accēpit, Callisthenē philosophū, sibiq; apud Aristo

telem condiscipulum cum plurimis aliis principibus, quod eū de- Aristoteles.
posito salutandi more, vt deum nō adoraret, occidit. Post hęc In-
diam petit, vt oceano vltimoque oriente finiret imperium. Ny-
sam vrbem adiit. Dedalos montes regnaque Cleophilis reginæ
expugnauit, quę cum se dedidisset, concubitu regnum redemit.

¶ Indiam ingressus est Alexander,

CAPVT XVIII.

DEragrata perdomitaque Alexander India, cū Herculem præ
ad saxum miræ asperitatis, mireque magnitudinis & altitudinis, in quod multi populi con-
fugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab ne saxi.
expugnatione eiusdem saxi terræmotu prohi-
bitū, æmulatione permotus, vt Herculis acta
superaret, cum summo labore ac periculo saxo
potitus omnes loci eius gentes in deditiōnem accepit, cum Poro Porus Indorū
fortissimo Indorum rege cruētissimum bellum gessit, in quo Ale-
xander cum ipso Poro singulariter congressus, occisoque deiectus
equo, concursu satellitum præsentiam mortis euasit, Porus multis
vulneribus confossus retentus & captus est, quo ob testimoniū vir-
tutis in regnum restituto, duas sibi condidit ciuitates Niciam &
Bucephalam, quam de nomine equi sui ita vocari præcepit. In-
de Arestas Stathenos Passidas & Gangaridas cęsis eorum exerci-
tibus Macedones expugnauere. Quinque ad cōfines ventum es-
set, ibi contra. cc. milia equitum hostium pugnam conseruerunt.
Et cum ætate detriti, animo ægri, viribus lassī, difficile vicissent,
castra ob memoriā plus solito magnifica cōdiderunt. Exin Ale-
xander ad amnem Agasinum pergīt. Per hunc in oceanum deue-
hitur, ibi Gessonas Sybosque, quos Hercules condidit, oppressit.
Hinc Mardos & Subagras nauigat, quę gētes cum armatis. lxxx.
milibus pedūm excipiunt. Commissoque prælio diu anceps &
cruenta pugna, tandem tristē pene omnem victoriā Macedo-
nibus dedit, nam fuis hostium copiis Alexāder exercitū ad vrbē
duxit. Et cum murū ascendisset primus, vacuā ciuitatē ratus solus
introrsum desiliuit, quē cum vndiq; infesti hostes circūdedissent,
incredibile dictū est, vt eum nō multitudo hostiū, non vis magna
telorum, nō tātus lacestentium clamor terruerit, solus tot milia cę-
ciderit, ac fugarit. At vbi se obrui a circūfusa multitudine persen-
sit, muri obice posteriora tutatus, contrarios facilius eo vsque susti-
nuit, donec ad periculum eius clamorēq; hostiū perfractis muris
exercitus ois irrūperet. In eo prælio sagitta sub māmā traiectus,

Ambira rex.
Alexander p
quietē visus
est herbam vi
dere, quæ epo
ta, venenatis
vulneribus
mederetur.

fixo genu eatenus pugnauit, donec eum a quo vulneratus esset, occideret. Inde conscensis nauibus cum oceani littora peragraret, ad urbem quandam, cui Ambira rex erat, peruenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnam partem exercitus, sagittis hostium veneno illitis, amisit, ac post herba per somnium sibi ostensa, & in potu faucibus data, cum reliquis subueniretur, urbem expugnauit & cepit.

¶ Omnes prouincię in Babylonia ad Alexandrum terrarum legatos pacem petentes miserunt. Cap. XIX.

Ost quasi circumacta meta de oceano Indu flumen ingressus, Babylona celeriter rediit, ubi cum exterritarum totius orbis prouinciarum legati operiebantur, hoc est Carthaginensium & totius Africę ciuitatum, sed & Hispanorum, Gallorum, Sylicię sardinieque. Plurimę præterea partis Italię tantus rumor in summo oriente constituti ducis populos, vltimique occidentis inuaserat, vt inde peregrinam toto mundo cerneret legationem quovix crederes peruenisse rumore. Alexander vero apud Babylonia cum adhuc sanguinem sitiens male castigata auaritate ministri insidiis venenum potasset, interiit. O dura mens hominum, & cor semper inhumanum. Ego ipse qui hæc pro afferenda omnium temporum alternata calamitate percenseo, in relatu tanti mali, quo vel ipsa morte vel formidine mortis accepta totus mundus intremuit, numquid non lachrymaui oculis? nunquid non corde condolui? nunquid non reuolvens hæc, propter communem viuendi statum maiorum miserias meas feci? cum tamen si quando de me ipso refero, vt ignotos primum Barbaros viderim, vt infestos declinauerim, vt dominantibus eblanditus sim, vt infideles precauerim, vt insidiantes subterfugerim, postremo vt persequentes in mari saxis, spiculisque appetentes, manibus etiam pene iam apprehendentes repentina nebula circumfusus euaserim, cunctos audientes me in lachrymas commoueri velim, & tacitus de non dolentibus doleam, reputans duriciam eorum, qui, quod non sustinere, non credunt. Hispanus Maurinus ad supplicandum Alexandro Babylona adiit, cruentumque dominium vltro ne hostem exciperet, per Asyriam Indięque quesit, terrarum metas lustrans, & vtrique infeliciter notus oceano, & tamen tam violentę necessitatis memoria vel obliuio defecit, vel viluit vetustate. Et nos perpetuę recordationi hæsurum putamus, quod plurima orbis parte secunda, vnum angulum fugax latroviolauit, quasi vero Gothorum & Sueuorum pacem, vt non dicam versa vice Indus vel Asyrius, sed etiam, vel ipse qui hostem patitur, Hispani

Alexandri in
teritus.

num orauerit. At vero si illa Alexandri tempora laudāda potius propter virtutem, qua totus orbis obtentus est, quā detestanda propter ruinam, qua totus orbis effusus est, iudicantur, inuenientur & Alexandri & Romano plurimi, qui hæc laudanda censeant, quod multa vicerunt, & miseria aliorum felicitatē suam reputent. Sed dicet quispiam. **petitio.** Isti hostes Romani sunt. Respondebitur. **Hoc & tunc** toto orienti de Alexandro videbatur, talesque & Romani aliis visi sunt, dū bellis quietos ignotosque petiuerunt. Sed illi acquirere regna, isti euertere student. Separata sunt hostis excidia & iudicia victoris, siquidem & illi prius eos bellis affligerūt, quos postea legibus suis ordinarunt, & hi nunc hostiliter turbant, quæ quod nō permisit Deus, si edomita obtinerent, ritu suo cōponere molirētur dicendi posterī reges magni, qui nunc nouissimi hostes adiudicātur. Quo libet hæc gesta talia nomine censeantur, hoc est siue dicantur miseriae siue virtutes, vtraque prioribus comparata hoc tēpore minor sunt, atque pro nobis ita vtraque faciunt in comparatione Alexandri atque Persarum, si virtus nunc vocanda est, minor est hostium, si miseria minor est Romanorum.

¶ Papyrius consul contemptis auguriis magnam consecutus est victoriam. **CAPVT XX.**

Nno ab vrbe cōdita. ccl. Fabio Maximo quinque, Decio Muræna quater consulibus, quatuor fortissimi florentissimique populi Italiae in vnum agmen foedusque coierunt, namque Hetrusci & Vmbri Sānites & Galli vno agmine conspirantes Romanos delere conati sunt. Tre mefacti hoc bello Romanorum animi, & labefacta fiducia est, nec ausi sunt tantū sperare de viribus, dolo diuide re hostes potius ratī pluribus se bellis implicuere quam grauibus. Itaque cum quibusdam suis ad populandos hostiles agros in Vmbriam Hetruriamque premissis Vmbrorum Hetruscorumque exercitum redire ad tuitionem suorum coegissent, cum Samnitibus & Gallis bellum inire properarunt, in quo bello cum Gallorum impetu premerentur Romani, Decius consul occisus est. Fabius tamen post magnam Decianę partis stragem, tandem vicit. Eo proelio. xl. M. Samnitum, siue Gallorum cæsa sunt. Romanorum vero septem. M. ex Decii tantūmodo parte qui occisus est, referuntur. Fuisse autem absque Hetruscis & Vmbriis, quos astu Romani bello auocauerunt, Gallorum & Samnitum. xl. M. peditum &. x. M. equitum. At vero septem. M. Lilius refert, & carpētarios. M. in armis cōtra aciem stetisse Romanam. Sed vt sæpe dictum est,

Hetruscorum
& Vmbrorū
Samnitum &
Gallorum in
Romanos con
iuratio.

Decij iteritus

semper Romanorum aut domesticam quietē extraneis bellis interpellatam, aut externos euentus morbis interioribus aggrauatos tantum, vt omnimode ingentes animi vndeque premerentur. Hanc cruentam tristemque victoriam pestilentia ciuitatis oneravit, & triumphales pompas obuig mortuorum exequiē polluerūt. Nec erat cui de triumpho gaudia suaderētur, cum tota ciuitas aut ægris suspiraret, aut mortuis. Sequitur annus quo Romani instaurato a Samnitibus bello victi sunt, atque in castra fugerunt. Postea vero Sānites nouum habitum animūque sumentes hoc est deargētatis armis ac vestibus, paratoq; aīo, nisi vicāt, mori bello sese offerunt. Aduersum quos Papyrius cōsul cum exercitū missus cum a pullariis auguribus vana cōiectātibus cōgredi prohiberēt, irridēs eos tam feliciter confecit bellum, quā cōstanter arripuit, nā in hoc proelio. xii. M. hostium cæsa, tria. M. capta referuntur, sed hanc quoque istius vere laudandam historiam, quam vani aruspices impedire non potuerunt, oborti subito corrupere morbi. Nam tanta ac tam intolerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatē, vt propter eam quacūque ratione sedandam, libros Sibyllinos consulendos putarint, horrendumque illum Epidaurium colubrum cum ipso Aesculapii lapide aduexerint, quasi vero pestilentia aut ante sedata non sit, aut post orta non fuerit. Præterea altero ab hinc aīo Fabius Gurges consul male aduersus Samnites pugnavit, nanq; commisso exercitū victus in urbem refugit. Itaq; cum senatus de imouendo eo deliberaret pater eius Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus legatum se filio iturum vltro obtulit, si illi depellendæ ignominia & gerendi iterum belli facultas daretur. Qua impetrata, proelioque conferto, cum subito pugnantem filium cōsulem insistente Pontio Samnitum duce, & infestis hostium telis cōclusum videret, in medium se agmen pius senex equovectus ingessit. Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducem Pontium deleto hostili exercitū, victū oppressumque ceperunt. Cæsa sunt in eo proelio Sānitum. xx. M. Capta autē. iiii. M. cum rege suo, tandēque Samniticum bellū quod per. xlix. annos multa Romanorū clade trahebatur, capti ducis destitutione finitum est. Anno subsequente cum Sabinis Curio consule bellū gestum est, vbi quot milia hominum interfecta, quot capta sint, ipse consul ostendit, qui cum in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabini & multitudinē capti populi referre vellet, numerum explicare nō potuit. Anno ab vrbe cōdita. cccc. lxxiii. Dolobella & Domitio consulibus, Lucani Brutii Samnites quoque cum Hetruscis & senonibus Gallis facta societate, cum rediuuium contra Roma

Samnites bellum in Ro. restaurant.

Pestis Romæ.

Fabius Gurges Samnitibus superatus.

Samnitū clades belli.

ni ad exorandos Gallos misere legatos, quos cum Galli interfecissent, Cæcilius prætor ob vlciscendam legatorum necem & cōprimendum multorum hostium agmen, cum exercitu missus ab Hetruscis Gallisque oppressus interiit, septem præterea tribunum militum in ea pugna occisi, multi nobiles trucidati. xiii. M. etiam militum Romanorum illo bello prostrata sunt. Ita autem quotiescūque Galli exarserunt, totis opibus suis Roma detrita est, vt sub præfenti nūc cōkursatiōe Gothorū magis debeat meminisse Gallorū.

¶ Mortuo Alexandro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis consumpserunt. Cap. XXI.

T ego nunc reuocor vt hæc eadem tēpora quibus Romani ista perpeffi sunt, & quæ inter se bella gesserunt Macedonum duces reuoluam, qui mortuo Alexandro sortiti diuersas prouincias, mutuis se bellis cōsumpserunt, quorū ego tumultuosum tempus ita mihi expectare videor, quasi aliqua immensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil in magni campi spatio præter innumeros focos cernam, ita per totum Macedoniae regnum hoc est per vniuersam Asiam & plurimam Europæ partē Lybięq; vel maximā horrendi subito bellorum globi colluxerunt, qui cum ea præcipue loca, in quibus exarsere, populati sunt, reliqua omnia terrore rumoris, quasi fumū caligine turbauerunt. Sed nequaquā tantorum regum ac regnorū bella excidiaque explicabo, nisi prius ipsa cum regibus regna prodidero. Igitur Alexander per duodecim annos tremētē sub se orbē ferro pressit. Principes vero eius. xiiii. annis dilaniauerunt, & veluti optimam prædā a magno leone prostratam auidi discerpere catuli, seque ipsos in rixam inuicem irritatos prædæ emulatiōe fregerunt. Itaque prima Ptolemæo Aegypti & Aphricę Arabiaque pars sorte prouenit. Confinē huic prouincię Syriam Laomedon, Mitylenęus Ciliciam, Philotas & Philo Illyrios accipiunt. Mediæ maiori Acropatus, minori focer Perdicę preponitur. Susania gēs Scyno, Phrigia maior Antigono Philippi filio assignatur. Lyciam & Paphliam Learchus Cariā Cassander, Lydiā Menander fortiuntur. Leonatus minorem Phrygię accæpit. Thracia & regiones pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia Eumedii data, summa castrorum Seleuco Antiochi filio cessit. stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur. In Bractiana vltiore & Indię regionibus præfecti priore qui sub Alexandro esse cœperant, permanserunt, Seras inter duos ānes Hydaspem & Indū cōstitutos Taxil

Cæcilius prætor ob vlciscendam Romano legatorū cladem, interemptus est.

Alexandro mortuo, varij bellorum tumultus euenerunt.

Alexander ab omni bellorum tumultu totum orbē XII. annis, liberauit.

Attende orbis partitionem.

las habuit. In colonias in Indis cōditas Pithon Agenoris filius mit-
 titur. Parapomenos fines Caucaſi mōtis Axíarches accepit. Draí-
 cas & Argeos Statanor, Baétrianos Amintas fortiſ, Sagílianos Scy-
 theus, Nicanor Parthos, Philíppus Hyrcaníos, Phrataphratres Ar-
 meníos. Neoptolemus Perſas, Peuteſtes Babyloníos, Arthomus,
 Pelafgos, Archeſílaus Melapotāmiam adepti ſunt. Igitur cauſa &
 origo bellorum. epíſtola Alexandrí regis fuit, qua iuſſit omnes ex-
 ules patriæ libertatique reſtituí, potentes. n. ciuitatum Gręcię, ti-
 mentes ne exules recæpta libertate vltionem meditarētur, a rege
 Athenienſes. Macedonū defecerunt. Primí Athenienſes cōtracto. xxx. M. ex-
 ercítu & .cc. nauibus bellum cū Antípatro, cui Græcia ſorte obue-
 nerat, gerunt, per Demofthenē quoq; oratorem Sicyona Argos &
 Corinthum cęterasq; ſibi ſocias adiungunt, Antípatrum obſidío-
 ne cingunt. Ibi dux eorum Leoſthenes telo ex murís iacto perfoſ-
 ſus occiditur. Athenienſes Leonato, qui Antípatro auxiliū fere-
 bat, occurrūt, eiſq; copiis cōminutis ípſum interficiunt. Perdica
 vero bellū Ariarato Cappadocum regi ítulit, eumq; vicit, in qua
 victória nil præter vulnera & perícula cōquiſiuit, nã oēs ante irru-
 ptionem vrbis ſuę, ſuccenſis domibus ſuis, ſe ſuaq; oía concremaue-
 rant. Poſt hæc bellū íter Antigonum & Perdica oritur, grauíſſime
 multis prouiciis & ínſulis ob auxiliū vel negata, vel præſtita dilace-
 ratís Diu, deliberatū, vtrū í Macedoniã bellū tráſſerret, an ín Aſia
 gereretur, nouíſſime ípſe perdica Aegyptum cū íngentí exercítu
 petit. Sic Macedoniã ín duas partes díſcurrentibus ducibus ín ſua
 víſcera armatur. Ptolemæus Aegyptiviribus & Cyrenenſibus co-
 piis ínſtructus occurrere bello Perdicaę parat. Inter hæc Neopto-
 lemus & Eumenes cruētíſſimo inter ſe proelio dígladiatí ſunt. Ví-
 ctus Neoptolemus ad Antípatrū fugit, quęvť Eumenē de ínſpera-
 to opprímát, perurget, quod Eumenes futurū ratus, íſidiãtes íſidiis
 capit, ín eo bello Polypercon occidit. Neoptolemus & Eumenes
 Neoptolemus
 Eumenes. mutuis ſunt vulneribus confoſſi, ſed Neoptolemus interiit, Eume-
 nes victor euáſit, Perdica cū Ptolemæo acerbíſſime bello congreſ-
 ſus, amiſſis copiis ípſe quoq; interfectuſ eſt. Eumenes Pithō & Illí-
 rius & Alcea frater Perdicaę a Macedonibus hoſtes pnūciant, bel-
 lūq; aduerſū eos ab Antigono decernit. Itaq; Eumenes & Antigo-
 nus collatis aduerſū ſe maximis copiis cōſlixerūt, Eumenes victus
 í quoddã caſtellū munitíſſimū fugit, vnde auxiliã Antípatrí tunc
 potētíſſimi p legatos popoſcit, quo nūcio territus Antígonus ab ob-
 ſidío díſceſſit. Sed nec ſic Eumeni ſpes firma aut ſalus certa. Qua-
 re vltimo cōſílió Argyraſpídas ob arma deargētata ſic díctos, hoc
 eſt milites qui ſub Alexãdro militauerāt, ín auxiliū rogat. Qui fa-

stidiose ducem in disponendo bello adentes ab Antigono victi, castrisq; priuati & vxores & liberos, simulque omnia quę sub Alexandro acquisiuerant, perdiderunt, quā postea turpiter perlegatos reddi sibi quę perdiderant, victorem rogant. Antigonus autem se redditurum pollicetur, si sibi vincum Eumenem pertraheret. Ita illi spe recuperationis illecti dedecorissima proditiōe ducē suum, cuius signa pauloante secuti fuerant, captiuū ipsi captum catenatumque duxerunt, & mox cum foedissima ignominia in exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Macedonū vxor multa sub nomine viri nefaria egit per Cassandrum, quę flagitiose cognitum ad summum fastigium per omnes honorum gradus prouexerat, qui ex libidine mulieris multas Gręcię ciuitates afflixit. Tunc Olympias mater Alexandri regis ortante Polyperconte cum ab Epiro in Macedoniam prosequente Eacida rege Molossorum veniret & ab Eurydice finibus prohiberetur, adniten tibus Macedonibus Arideum regem & Eurydicem iussit occidi, quāquam & ipsa Olympias continuo meritis crudelitatis poenas luit, nam cum muliebri audacia multas principum cædes ageret, audito aduētū Cassandri diffusa Macedonibus cum Rhoxane nuru sua & nepote Hercule in urbem Pictium concedit, ibique continuo per Cassandrum capta interfecta est. Filius Alexandri magni cum matre in arcem Amphipolytanam custodiendus est missus. Perdica Alceta & Polyperconte cæterisque ducibus, quos commemorare longum est, diuersę partis occisis, finita bella inter successores videbantur, cum Antigonus ardens cupiditate dominandi liberare bello Herculem regis filium ab obsidione simulat. His cognitis Ptolemæus & Cassander inita cum Lyfimaco & Seleuco societate bellum terra marique enixe instruunt. Antigonus in eo bello cum filio Demetrio vincitur. Cassander Ptolemęo in victoria particeps factus, cum Apolloniam rediret, incidit in Abderitas, qui propter intolerandæ multitudinis ranas & mures relicto patrio solo & antiquis habitaculis emigrantes nouas sedes præterita interim pace requirebant. Sed Cassander & virtutem & multitudinem gentis agnoscens ne adacti necessitate Macedoniã bello quaterent atque inuaderent, recaptos in societatem in vltimis Macedonię finibus collocat. Inde cum iam Hercules Alexandri filius. xiiii. esset annorum timens ne eum Macedones quasi legitimum regem præoptarent occidendum tacite cum matre curauit. Ptolemeus iterum cum Demetrio nauali proelio cõfligit, & cum pene omnem classē atq; exercitum perdidisset, victus in Aegyptum refugit. Hac victoria elatus Antigonū regem se cum Dea

victus Eumenes ad Antigonus protrahitur.

Olympiadis interitus.

Antigonū cupiditas.

metrio filio appellari iubet, quod exemplum omnes secuti, regium nomen sibi dignitatemque sumpserunt. Igitur Ptolemæus & Cassander cæterique factionis duces, cum decipi se ab Antigono sigillatim viderent, per epistolas se inuicem confirmantes coeundi in vnum tempus locumque condicunt, & bellum aduersus Antigonum communibus viribus instruunt. Cassander finitimorum bellis implicitus Lysimachum clarissimum iter omnes ducem, cum ingenti manu pro se sociis in auxilium misit. Seleucus quoque ex Asia maiore descendens novus Antigono hostis accessit. Hic siquidem Seleucus plurima per orientem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babylonem bello expugnauit & cepit. Bractianos nouis motibus assurgentes perdomuit. Transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, veluti detracto excussoque a ceruicibus iugo præfectos eius occiderat, Sandrocotto quodam ad vindicandam libertatem duce, qui postea crudeliter in ciues agens, quos de extrema damnatione defenderat ipse seruitio premebat. Cum hoc ergo Sandrocotto Seleucus quauis multa & grauiora bella gessisset nouissime firmatis regni conditionibus, & pacta pace discessit. Adunatis itaque copiis Ptolemæi sociorumque eius pugna committitur, cuius quanto potentior apparatus tãto grauior ruina fuit, nam in ea tunc totius pene Macedonici regni vires conciderunt. In ipso bello Antigonus occisus est, sed finis belli huius initium alterius fuit, nam cum victoribus de præda non conuenisset, iterum in duas factiones deducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho iungitur. Cassandro defuncto filius Philippus succedit. Sic quasi ex integro noua Macedonia bella nascuntur. Antipater Thefaloniam matrem suam Cassandri uxorem, quamuis miserabiliter pro vita precantem, manu sua transfuerberauit. Alexander frater eius dum bellum aduersum fratrem ob ultionem matris instruit a Demetrio, cuius auxilium petierat, circumuentus occiditur. Lysimachus cum Doricæ regis Thracum infestissimo bello vrgeretur, aduersus Demetrium pugnare non potuit. Demetrius argumento Græciæ & totius Macedoniae elatus in Asiam transire disposuit. Ptolemæus autem & Seleucus & Lysimachus experti priore certamine, quantæ vires essent concordie, iterum societate facta, adunatisque exercitibus bellum in Europam transferunt aduersus Demetrium. His se cõitem & belli socium Pyrrhus rex Epiri iungit, sperans Demetrium Macedonia posse depelli, nec spe frustratus fuit, quippe exercitu eius corrupto, ipsoque in fugam acto regnum Macedoniae Pyrrhus inuasit. Deinde Lysimachus generum suum Antipatrum

insidiantem sibi interfecit, filiumque suum Agatoclem humanū morem perosus occidit, quibus quidem diebus Lyfimasia ciuitas formidolosis terramotibus euerfa, oppressoq; populo suo crudele sepulchrum fuit. Lyfimachum autem assiduū se parricidiis cruentantem omnes focii deseruerunt, & ad Seleucum se deferentes penum iam emulatione regni, vt bellum Lyfimacho inferret hortati sunt. Res foedissimi spectaculi erat, duos reges, quorum Lyfimachus annos natus. lxxxiiii. Seleucus autem. lxxvii. de eripiēdis regnis alterutrum cōcurrere, in acie stare, arma gerere. Vltimū hoc quidem bellum Alexādrī cominilitionum fuit, sed quod ad exemplum miserāe humanę fuerit referuatum, quippe cum orbem terrarum extinctis iam. xxxiiii. ducibus Alexandri soli possiderent, angustissimos senectutis acvite suę terminos non aspiciens angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lyfimachus vel amissis vel interfectis prius ante hanc pugnā. xv. liberis postremus occisus est. Sic Lyfimachus solutio pugnæ Macedonicæ fuit. Sed nec Seleucus quidem tāta victoria impune est letatus, nam neque ipse post. lxxvii. annos quietem naturalis mortis inuenit, sed extortam sibi infeliciter vitam, velut immatura morte finiuit, quippe insistente Ptolemæo, cuius sororem Lyfimachus in matrimonio habuerat insidiis circumuentus occisus est. Hæc sunt inter parentes & filios fratres & socios cōsanguinitatis societatisque commercia. Tanti apud illos diuina atque humana religio pendebatur. Erubescant sane de recordatione præteritorum, qui nunc interuentu solius fidei christianæ, ac medio tantum iurationis sacramento viuere se cum hostibus, nec pati hostilia sciunt, quibus indubitatissime probatur, quod non sicut illi antea cæsa iungebant foedera porca, sed quia nunc inter Barbaros ac Romanos creatorem eis dominum suum contestantes, tantum fide adhibita in sacramentum seruant euangelia, quantū tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare natura, Nūc autem finis Macedonici belli, finis etiam libri fiat, præsertim cū iam abhinc Pyrrhi bella incipiant, & mox Punica consequantur.

Bellum Macedonicum sua morte soluit Lyfimachus. Seleuci interitus.

¶ Finis tertii libri.

¶ Pauli Orosii in quartum librum prefatio.

Sétētia Verg.

Præsentibus
mouemur ma-
gisquam futu-
ris.

¶ Ixisse Aeneam Virgilius refert, quum post per-
cula sua suorumq; naufragia residuos ægre so-
cios solaret. Forlitã & hæc oli meminisse iua-
bit. Hæc sententia semel apte ficta sem p vim
suã triplicẽ diuersissimis effectibus refert, cum
& præterita tanto gratiora habentur in verbis,
quãto grauiora referunt in gestis, & futura dũ

desiderabilia fastidio p̄sentium fiunt, sem p meliora credunt, ipsis
autẽ præsentibus ob hoc in nulla parte miseriarũ iusta cõparatio
adhìberi p̄t, quia multo maiore molestia afficiunt, quãtula cũque
sint ista, quę sunt, q̄ illa quę siue transacta siue ventura & si magna
dicuntur interim oĩno non sunt, veluti si quis nocturnis pulicibus
titilatus atq; ex eo vigiliis anxius alias forte quas ex ardentissimis
febris diu sustinuit vigilias recorderẽ, p̄culdubio ip̄patientius fe-
ret istorũ inquietudinẽ, q̄ illarum recordationẽ. Sed quãuis apud
oĩum sensus p̄ captu tẽporum ita videri queat, nunquid tñ aliquis
existet qui vel in ipsa anxietate p̄nunciet grauiores pulices esse q̄
febres, aut acerbius accipiat se vigilare sanum q̄ dormire potuisse
moriturũ? Quę cũ ita sint delicatis istis & q̄rulis nostris ytcũq; cõ-
cedo vt hæc quibus nũc quia sic expedit iterdũ mouemur sentien-
do grauiã putet. Nõ tñ cõniueo, vt etiã asserat cõparãdo grauiora,
quẽ admodũ si quis molissimis estratis cubiculoq; percõmodo ma-
tutinis egrediens nocturno gelu lacunariũ dorsa obriguisset herbas-
q; incanuisse p̄spiceret, & iopinato visu admonitus diceret, frigus
est hodie, hic mihi nequaquã reprehẽdendus videret, quia vel cõ-
muni vsu vel p̄prio sensu locutus esset. At si trepidus in cubiculũ
recurrẽs stratisq; sese adoperiens vel magis abdens clamaret tan-
tum oĩno frigus esse quãtum nec in Apennino aliquando fuerit, cũ

Attende sci-
tissimã cõ-
parationem i
delicatos me-
ticolosiores.

¶ Hãnibal elephantos equos plurimãq; exercitus sui partẽ, niuibus
clausus atq; oppressus amisit, hunc ego puerilibus licetiis nausean-
tem, non mō dicentẽ ista non ferrem, sed etiam ab ipsis stratis ocii
sui testibus in pplm publicum p̄traherẽ, eiq; foras producto infan-
tes in eo atq; ex eo gelu ludentes, iocundantes, sudantesq; monstra-
rem, vt verbosa nugacitas delicatis viciata nutrimentis, non in tẽ-
pore violentiã, sed in se esse segniciem doceretur, & in cõparatio-
ne rerum diiudicanda non maiores parua t̄olerasse, sed se nec par-
ua tolerare sufficienter probarent. Quod euidentius ipsis in memo-
riam reuolutis præteritorum cladibus approbabo. Pyrrhi bello in
primis sicut ordo est prodito, cuius causa & origo hæc fuit.

¶ De Pyrrho rege qui multa bella intulit Romanis. Cap. I.

Nno ab vrbe cōdita. cccc. lxxiii. Tarentini Romanā classē forte prætereūtem e spectaculo theatri p̄spectā hostiliter inuaserūt, quinq; tm̄ nauibus vix per fugā elapsis, cetera retracta in portū classis & p̄fligata est, præfecti nauū trucidati, oēs bello vtilis cęsi, reliqui precio venditi sunt. Cōtinuo missi Tarentū a Romanis legati vt de illatis quererent iniuriis, pulsati ab eisdem auctas insup iniurias retulerunt. His causis bellum ingens exortum est. Romanos qui quantique hostes circumstrepent permetientes, vltima adegit necessitas Proletarios quoque in arma cogere, hoc est eos qui in vrbe sufficiendæ semper prolis causa, vacabant militię ascribere, quippe cum frustra de prole cura sit nisi rebus præsentibus cōsulatur. Itaque irruit in vniuersos Tarentinorum fines cum Leuino consule Romanus exercitus, igni ferroque vastat omnia, plurima expugnat oppida iniuriā insolenter acceptam crudeliter vindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorū præsiidiis fultos maxime Pyrrhus auxit, qui etiā in se ob magnitudinē virium cōsiliorumq; summā belli nomēq; traduxit, nā Tarētum vtpote ex Lacedæmoniis conditā cognatāq; Græciæ ciuitatem vindicaturus totas vires Ep̄iri Theffalię & Macedonię elephantē vsq; in id tempus inuisos Romanis numero. xx. in Italiam primus inuexit, terra, mari, viris, equis, armis, belluis, ad postremum viribus suis dolisq; terribilis, sed Delphici illius vanissimi spiritus & mendacissimi nebularis, quem vatem magnum ipsi ferunt, responso circunuentus ambiguo, exitum fecit qualem non putabat illum cōsuluisse. Itaq; apud Heracleam Campaniæ urbē fluuiūq; Lirim prima iter Pyrrhum regē & Leuinū cōsulem pugna cōmissa est. Cōsumptus est grauissimo certamine dies vtrinq; oibus mori intentis, fugere nesciis. Introductos autē inter concurrentia agmina elephantos, forma truces, odore graues, molle terribiles, vt videre Romani nouo pugnandi genere circūuenti & territi, equis maxime pauitanti bus diffugerunt. Sed postquam Minutius quartæ legionis primus hastatus protētam in se manū belluæ gladio defecuit, & conturbatam dolore vulneris auerti bello, atque in suos sæuire compulit, eiusque immoderato discursu perturbari, ac permisceri cœperunt, finis pugnæ etiā beneficio noctis impositus est. Victos fuisse Romanos turpis fuga prodidit, quorum tunc cecidisse peditū referuntur. xi. M. dccc. lxxx. capti autem. ccc. & .x. Equites vero cęsi. cc. xlv. capti. dcccii. signaque amissa. xii. nam quantus e diuerso numerus sociorum Pyrrhi fuerit extinctus, memorię non est traditū.

Romanorum classē inuadunt Tarentini Belli Tarentinorum origo.

Pyrrhus Tarentinis auxiliō venit.

Interfectorū numerus.

Attende Pyrrhi scriptum.

Multi Romanorum obortae celi tempestate periclitantur.

Pyrrhus vulneratur.

Connumerantur occisi.

maxime quia scriptorū veterum mos est ex ea pte quae vicerit, occisorum nō cōmemorare numerum, ne victoriā gloriā maculent dāna victoris, nisi forte cū adeo pauci cadūt, vt admirationem terroremq; virtutis augeat paucitas pditorū, sicut in prima belli Perlici congressione apud Alexandrum Magnū fuit, cui inter. cccc. fere milia hostium interfecta, nouē tm̄ modo in exercitu eius pedites defuisse referunt. Sed Pyrrhus atrocitatē cladis, quā hoc bello excēperat, diis suis hoibusq; testatus est, affigens titulū in tēplo Tarrentini Iouis, in quo hęc scripsit. Qui antehac fuere iuicti viri pater optime Olympi, hos ego ī pugnavici, victusq; sum ab eis dē. Et cū a sociis increparet, cur se victum diceret, qui vicisset, respōdisse fert. Ne ego si iterum eodē modo vicerō, sine vllō milite Epirū reuertar. Interea Romanus exercitus postq̄ victus clā fugit e castris, miserabilē belli cladem grauioribus monstris auctā accumulātāque p̄sensit, nā pabulatores forte p̄gressos, velut hostilis quaedam oborta tēpestat cum horribili fragore coeli correptos diris fulminibus exusit, quippe. xxxiiii. eorum quidā turbo p̄strauit. xxii. semineces relictī, iumēta exanimata & capta q̄ plurima, vt merito cōtigisse non in lignum vastationis futurā, sed vastatio ipsa referat. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna in Apulię finibus fuit, vbi clades belli adytrosq;, sed maxime ad Pyrrhum, victoria ad Romanos cōcessit, nā cum diu obnixē cūctis in mutuā cedēruentibus anceps illi penderet euentus. Pyrrhus transfixo brachio faucius prior cessit e proelio. Sed & Fabritius legatus tunc vulneratus est. Elephantī prima pugna vulnerati, atque in fugam cogi posse deprehensi, deinde subiectis inter posteriora ac mollia ignibus exagitati, ardentes insuper machinas furore trepido circumferētes exitio suis fuere. Cæsa sunt in ea pugna. iiii. M. Romanorū, de exercitu vero Pyrrhi viginti millia prostrata sunt. Regis signa ablata quadraginta tria, Romanorum vndecim amissa sunt.

¶ Romanorum miseria nullis cessat induciis. Cap. II.

Pyrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliā accersitus iperium Syracusas cōcessit, sed & Romanorū miseria nullis cessat induciis. Cōsumit morborum malis intercapedo bellorum, & cum foris cessatur a proelio, agitur introrsum ira de cælo, nam Fabio Gurgite iterum Gaio Genutio Cleplina cōsulibus pestilentia grauis vrbe ac fines eius iuasit, quæ omnes tum præcipue mulieres pecudesq; corripuens, necatis ī vtero foetibus futura ple vacuauit, & imaturis partibus cū piculo matrū extortī

abortus proiiciebantur, adeo vt defectura successio, & defuturum animantium genus adēpto vitalis partus legitimo ordine credere tur. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhum Curius consul excēpit, tertiumque id bellum contra Epirotas apud Lucaniam in Aurulinis campis gestum est. Itaque primo concursu, cum Pyrrhi milites Romanorum impressione trepidarent, circumspēctantesq; fugā bello cedere molirentur, Pyrrhus elephantos ex subsidiis iussit induci. Romani assueti iam pugnare cum belluis, cum malleolos stupa inuolutos, ac pice oblitos, vncis isuper & aculeis tenaces præparauissent, eosque flammatos in terga belluarum turreseq; vibrarent, non difficile furentes ardentesque belluas in eorum excidia, quorum subsidia fuerant, retorserunt. Octoginta nanq; milia pedum in illo proelio habuisse regem dicunt, equitū vero sex, M. Ex his cæsa referuntur. xxx. M. capti autem. ccc. Pyrrhus quinto decimo anno, quo venerat, ab Italia victus aufugerat, qui post multa grauissimaque bella quę gessit in Græcia apud Argos Achaiā florentissimam urbem Spartani regni auiditate seductus saxo ictus interiit. Tunc quoque apud Romanos sextilia virgo vestalis cōuicta, dānataq; incesti ad portam Collinam viua defossa est.

Attende Romanorum apparatus, Pyrrhi iteritus

Rheginorū oppugnatio.

Comperta morte pyrrhi Tarentini noua arma sollicitant.

CAPVT III.

Nno ab vrbe condita. cccclxxvi. Tarentini Pyrrhi morte comperta iterum noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginienſiū auxilia poſcunt per legatos atque accipiunt. Conſerto proelio vicere Romani, vbi iā tunc Carthaginienſes quāuis nondum hoſtes adiuuati, vinci tamen a Romanis ſe poſſe ſenſerunt. Sequenti anno magnam viſcerum ſuorum partem ſeueritas Romana concidit, nam aduentante dudum Pyrrho octaua legio diffidens Romanæ ſpei, nouum ſcelus auxit. Rhegynos omnes, quibus ſubſidio præerat, interfecit, prædam ſibi omnem atque ipſum oppidum vendicauit. Hoc facinus in tam ſcleratos defectores puniendum Genutio conſulivifum eſt, qui obſeſſa Rhegynorū vrbe captiſque omnibus ipſe quidem in reliquos perfugas, & latrones exercuit digna ſupplicia. Romanos vero milites integræ legionis Romam miſit, qui populū iuſſu medio foro virgis cæſi, ſecuriq; percuſſi ſunt. Viſum ſibi eſt tunc Romam vincere cum legionem ſuam integram occidit, quæ ſine dubio victa fuiſſet, ſi eam hoſtili proelio prodidiſſet.

Romani aguntur in ſupplicium. Romana potentia.

Obscena & dira prodigia viſa ſunt Romæ. Cap. IIII.

Romana portenta.
Aedes salutis dissipatur.
Muri fulmine corruunt.

Nno ab vrbe condita. cccclxxvii. obscoena & dira prodigia vel visa Romę, vel nūciata sunt. Aedes salutis ictu fulminis dissoluta, pars muri sub eodem loco de cœlo vt dicunt tacta est. Lupi tres ante lucem ingressi urbem semesum cadauer itulerunt sparsumque membratim in foro ipsi strepitu hominum exterriti reliquerunt. Apud Phormias multis ictibus fulminum moenia vndique ambusta & dissoluta sunt. Apud agrum Calœnum repente flamma scisso hiatu terrę eructata tribus diebus & tribus noctibus terribiliter exestuans quinq; agri iugera exhausto penitus succovertatis in cinerem extorruit, ita, vt non fruges solum, sed & arbores cum imis stirpibus assumpsisse referatur. Sequenti abhinc anno Sempronius consul aduersus Picentes duxit exercitum. Et cum directe intra iactum teli vtraque acies consitisset, repete ita cum horrendo fragore terra tremuit, vt stupore miraculi vtrunque pauefactum agmen hebesceret. Diu attoniti vtrinque populi hesitare. Præiudicata incesti conscientia tandē pro cursu concito inire certamen. Triste adeo id bellum fuit, vt merito dicatur, tantum sanguinem humanum suscepturam etiam cum gemitu horrisimo tunc terram tremuisse. Romani qui pauci admodum eo proelio euasere vicerunt.

Inter multa prodigia sanguis e terra, lac visum est emanare de cœlo.

Cap. v.

Nno ab vrbe condita. cccclxxx. inter prodigia, sanguis e terra, lac visum manare de cœlo, nam & plurimis locis scaturiens e fontibus cruor fluxit, & de nubibus guttatim in speciem pluuie lacte demisso, diris, vt ipsis visum est, terram imbribus irrigauerunt. Eo tempore Carthaginenses dato aduersum Romanos auxilio Tarentinis, cum a senatu per legatos arguerentur, turpissimam rupti foederis labem presumptam accumulauere periurio. Tunc etiam Vulcinienses Hetruscorum florentissimi, luxuria pene periere, nam cum licentia in consuetudine prorogata, seruos suos passim liberos facerent, conuiuuis alligarent, coniugiis honestarent, libertini in partem potestatis recepti plenitudinem per scelus vsurpare moliti sunt, & liberati seruitutis iugo ambitu dominationis arserunt, & quos dominos subditi equanimiter dilexerunt, eos iam liberi quos dominos fuisse meminerant, execrati sunt. Itaque conspirantes in facinus libertini, quorum tanta manus fuit, vt sine controuersia ausu potirentur, correptam urbem suo tantum generi vendicant patrimonia coniugiaz

A fide Ro. de ficiunt Carthaginenses.

que dominorum sibi per scelus vsurpant, extorres dominos procul abigunt, qui miseri, exules egētesque Romam deferuntur, vbi ostē tata miseria, querelaque defleta per Romanorum seueritatē & vindicati sunt & restituti. Anno ab vrbe cōdita. cccc. lxxx. primo pestilentia ingens apud Romam conflagrauit, cuius atrocitatem significare contentus sum, quia verbis implere nō possum. Si enim spatium temporis, quo mansit inquiritur, vltra biennium vastando porrecta est, si depopulatio quam egerit, cēsus indictus est, qui non quantum hominū deperisset, sed quantum superfuisset inquireret, si violentia qua id fecerit, sibyllini libri testes sunt, qui eam coelesti ira impositā responderunt. Sed ne quēquam quasi tentatio cauillationis offendat, quod cū sibylla iratos deos dixerit, nos iram coelestem dixisse videamur, audiat & itelligat, quod hæc & si plærunque per aereas potestates fiunt, tamen sine arbitrio omnipotentis dei omnino non fiunt. Eodem tēpore Capparonia virgovestalis incesti rea suspendio perit, corruptor eius cōsciūq; serui supplicio afflicti sunt. Ecce continuatim quæ & quanta numeramus, accidisse annis singulis plurima, inter quos certe raro aut penullo nihil triste gestum est, Et hoc cum iidem scriptores proposito sibi magis laudandi negocio cauerent numerositates miseriorum, nec eisdem quibus hæc & de quibus scribebantur ostenderēt, auditoresque suos exemplis præteritorum terrere potius, quam instruere viderentur. Porro autē nos in vltimo temporum positi mala Romanorum scire non possumus, nisi per eos, qui laudauere Romanos. Ex quo intelligi datur, quanta illa fuerint, quæ studio propter horrorem impressa sunt, cum tanta inueniantur que tenuiter inter laudes emanare potuerunt.

¶ **Bella Punica successerunt.**

Cap. VI.

Siquoniam ex hoc iā Punica bella succedunt res ipsa exigit vt de Carthagine quæ ante urbem Romam duos & lxx. annos ab Elisa condita inuenitur, deque eius cladibus ac domesticis malis sicut Pōpeius Trogus, & Iustinus exprimūt, vel pauca referantur. Carthaginiēses velut vernaculū atque intestinū semper inter se malum habuere discordiam, qua infeliciter exagitāte, nulla vnquam tempora vel foris prospera vel domi quieta duxerunt. Sed cum inter cætera mala etiā pestilentia laborarent, homicidiis pro remedii vsi sunt, quippe homines vt victimas imolabant, ætatēque impuberē, quæ etiam hostium misericordiam prouocaret, aris admouebāt. De quo sacrorū, imo sacrilegorū genere quid potissī

g iiii

Attēde pestē non sine Dei arbitrio fieri. Capparonia, & eius supplicium.

Carthago aī Romam condita. Carthaginē Elisa cōdidit.

num discutiendum sit, nō inuenio. Si enī huiusmodi ritus aliqui demones precipere ausi sunt, vt mortibus hoīm occisione hoīm satisfieret, intelligendum fuit se operarios atque adiutores pestilētię conduci, vt ipsi, quos illa non corripuisset, occiderent, sanas enī atque incorruptas offerri hostias mos est, itavt illi non sedarent morbos, sed preuenirent. Itaq; Carthaginiēses aduersis diis ppter istiusmodi sacra, sicut Pōpeius Trogus & Iustinus fatent, sicut etiam apud nos constat ppter presumptionem impietatemq; ipsorum irato deo cum in Sicilia diu infeliciter dimicassent, translato in Sardinia bello iterum infeliciter victi sunt, ppter quod ducē suum Mezeum & paucos qui supfuerant milites exulare iusserunt. Exules veniā per legatos petentes repulsi patriā bello & obsidione cinxerunt, ibi tunc Mezeus dux exulum Chartalonem filium suū sacerdotem Herculis, q̄ sibi velut insultans purpuratus occurrerat, ī crucem sub oculis patrię vt erat dignus, cum purpuris infulisq; suspendit. Post paucos autem dies vrbem ipsam cępit qui cum interfectis plurimis senatorum cruenta dominare, occisus est. Hęc temporibus Cyri Persarum regis gesta sunt. Post hęc vero Hamilcho rex Carthaginensium cum in Sicilia bellum gereret, repēte horribili peste exercitum amisit. Mec mora, morbis populo cateruatim cadente, cito quisque correptus mox mortuus iam nec sepeliebatur, cuius mali nuncijs cum attonitam tam repentino luctu Carthaginem repleuisset, non secus, ac si capta esset, turbata ciuitas fuit. Omnia v'lulatibus personabant clausę vbique ianux, cuncta priuata publica que officia damnata, vniuersi ad portum currūt, egredientesq; denauibus paucos qui cladi superfuerant de suis percunctabantur. Postq̄ de clade suorum dicentibus illis vel gementibus miseri intelligunt, tunc toto littore plangentium voces, tunc infelicium matrum v'lulatus & flebiles querelę audiebātur. Inter hęc exiens procedit & ipse de nauī sua imperator sordida & seruilī tunica discinctus, ad cuius conspectum plangentia iunguntur agmina. Ipse quoque manus ad cœlum tendens nunc suam, nunc publicam infelicitatem accusat & deflet, ad postremum vociferans per vrbem, tandem ingressus domum cunctos qui lachrimantes persequebantur, vltimo dimisit alloquio, ac deinde obseratis ianuis exclusis etiam filiis gladio dolorem vitamque finiuit. Hęc Darii temporibus gesta sunt. Post hęc Hanno vir quidam Carthaginensis priuatis opibus Reipu. vires superans, inuadendę dominationis hausit cupiditatem. Cui rei consiliū vtile ratus est, vt simulatis vnica filia nuptiis oēs senatores quorū dignitatem obtutā icceptis suis arbitraba, inter pocula veneno necaret. Que res

Sua pietate
Carthaginiē-
ses bella infe-
liciter gesse-
runt.

In exiliū ius-
sus.

Mezeus Char-
talonē filium
suspendit.

Mezei iteritus

Mortem sibi
consciuit Ha-
milco.

Hanonis opu-
lentissimi vi-
ri factio.

per ministros pdita, sine vltione vitata est, ne in viro potenti plus negocii res faceret cognita, quā cogitata. Hoc consilio clusus Hāno alio machinamento facinus aggredi parat. Seruitia concitat, quibus repente incautam vrbē opprimeret. Sed cum āte statutam cēdibus diē proditum se p̄uentūque intellexisset, castellū quoddam cū viginti milibus seruorū armatus occupat, ibi dū Aphros regēque Maurorū concitat, captus est, ac primo virgis cæsus, dein de effossis oculis & manibus cruribusque fractis, cū a singulis mēbris p̄na exigeretur, in conspectu populi necatus est. Corpus verberibus laceratum crucifixū est, filii cognatique omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdē familię vnquam aut imitari, aut vlcisci meditaretur. Hęc temporibus Philippi gesta sunt. Post hęc Carthaginenses cum Tyrum vrbem autorem originis suæ, ab Alexandro magno captam euerfamque didicissent, timētes transitū eius in Aphricam futurum, Hamilcharē quendam cognomento Rhodanum virū facundia solertiaque p̄cipuū ad pericrutandos Alexandri actus direxerunt, qui per Parmenionem quasi trās fuga ex cæptus, dehinc in militiam regis admissus omnia ciuibus suis per tabellas scriptas, & post cęra superlitas enunciabat. Hunc mortuo Alexandro Carthaginē reuersum, quasi vrbem regi vendicasset, non ingrato tantū animo, verū etiā crudeli inuidia necauerunt. Deinde cum assidua, nec vnquā satis prospera aduersus Siculos bella gererēt, & Syracusas vrbem Sicilię tunc florentissimā obsidione cinxissent, per Agatoclē Sicilię regem miro circumuenti ingenio vsque ad extrema desperationis addacti sunt, nanque Agatocles cum apud Syracusas a Carthaginensibus obsideretur, ac se neque bello parem instructu copiarum, neque obsidionis patientem stipendiorū sufficientia videret, bene prouiso, ac melius dissimulato consilio in Aphricam cum exercitu trāsiiit, ibi suis quid molia- tur, aperit, deinde quid facto opus sit, docet. Illico vnanimiter naues primum, in quibus venere incēdunt ne qua spes refugiendū foret. Deinde cum omnia in quæ direxisset, prosterneret, villas castella que incenderet, Hannonem quendam cum, xxx. M. Pœnorū obuium habuit, quem cū duobus, M. suorū interfecit. Ipse autem duos in eo bello tantum perdidit. Qua pugna & Aphrorū animis incredibiliter fractis & suorum in immēsum auctis vrbes castellaque expugnat, p̄das ingentes agit, hostium multa milia trucidat, Castra deinde ad quintum lapidem a Carthagine statuit, vt damna rerum opulentissimarum vastationemque agrorū & incendia villarum de muris ipsius vrbis specularentur. Adicitur p̄sentibus malis tristior fama, nam & apud Siciliam deletus cum imperato-

Attende Hannonis exitum

Attende Syracusanorū magnanimitatē in comburendis nauibus. Vincuntur pœni.

Andro Appel
las foedus cū
Agatocle iniiit
Apellæ inte-
ritus.

Agatocles Poe-
nos superat.

Inimici dei
inimici veri-
tatis

re Aphrorum exercitus nunciatur, quem reuera incautum ac pene ociosum Andro Agatoclis frater oppresserat. Hoc per totā Aphricam rumore disperso non tributariæ tantum vrbes ab his, verum etiam socii reges deficiebant, inter quos rex quoque Cyrenarum Apellas pactus est cum Agathocle communionem bellī, dum re gnum Aphricę ardenter affectat. Sed postquam in vnum exercitus & castra iunxerunt, per Agatocle blandimentis & insidiis circūuentus occisus est. Carthaginenses contractis vndique copiis in bellum exarsere. Quibus Agatocles habens secum Apellæ copias congregitur, eosque magno vtriusque exercitus sanguine & graui pœlio superat. Hoc certaminis discrimine tāta desperatio pene illata est, vt nisi in exercitu Agatoclis orta seditio fuisset, trās fugiturus ad eum Hamilchar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro iussu Carthaginensium patibulo affixus crudele spectaculum suis præbuit. Deinde cum post mortem Agatoclis Carthaginenses Siciliam instructa classe vastarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito, terrestri naualique certamine sæpe superati, nouissime ad Romana bella conuersi sunt. Proh dolor, legunt ne ista de veteribus, qui de recentibus conqueruntur? imo legunt, & ea non equitate sed emulatione coniciunt. Maximo enim illo & ineffabili, quem nec ipsi discernunt, stimulo compunguntur, non propter tempora mala, sed propter tempora christiana, & deriuatio est inuidi vlceris, vt quicquid agitur sub execrabili, atrocius esse videatur, sicut etiam inter nos sæpe inimicorum oculis videri solet eos, quos execrantur, nihil non paruum, nihil non turpe, nihil non obscœnum nihil nō vulnerosum dicto factoue agere, & hoc tamen simpliciter, in tantum enim captum cor obliquat inuidia, vt rectum natura non videat, de quorum numero sunt isti. Sed multo inferiores, quia inimici dei ac perinde inimici veritatis, de quibus flentes hæc dicimus, & quos misericorditer, si patiantur arguimus, vt sanemus, qui vitioso oculo hæc vident, atque ideo duplicia illius videntur, quæ vident, & confusi caligine nequitie in id cadunt, vt minus videndo plus videant, cū tamen id quod est, ita vt est videre non possint, qui grauiora arbitrantur flagella patris quā hostis incendia, qui acerbiorē vocant blandientem, admonentem, & redimentem deum, quam per sequentem, dominantem trucidantemque diabolum, quāquam si de parte intelligerent, de castigatione gauderent, & si præuideretur fructus eruditionis, esset disciplina tolerabilis, ac propter spem, que nunc gentibus data est, ante vero non fuerat, leuiora ducerent, & si grauiora paterentur, quamquam contemptus miseriarum possunt

etiã a suis discere, apud quos summa mala pro summis bonis estimata sunt tantum, vt gloriam famæ cœlebrem atque illustrem consequerentur, per quos colligi datur, quanta nobis, quibus æternitas beata promittitur, sint toleranda pro vita, cum illi tanta potuerint tolerare pro fama.

¶ Quod Romani Siculos & Pœnos vicerunt, & Regulus haud pcul a flumine Bragada serpentem miræ magnitudinis interfecit.

CAPVT VII.

Nno ab vrbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Quinto Fabio consulibus, Mamertinis, quorum Messana nobilis Sicilię ciuitas erat, auxilio contra Hieronem Syracusanum regem, & Pœnorum copias Hieroni iunctas Appium Claudium consulem cum exercitu misere Romani, qui tam celeriter Syracusanos Pœnosque superauit, vt ipse quoque rex rerū magnitudine perterritus ante se victum quam congressum fuisse prodiderit, qui ex infractis viribus amissaque fiducia, cum pacem supplex rogaret. cc. argenti talentis iussu consulum multatus, accepit. Consules itaq; Agrigentum Sicilię ciuitatem adeuntes, ibi præsidia Pœnorum operibus valloque cinxerunt. Quumque ea obsidione senior Hānibal imperator Pœnorum ad summam egestatem redactus esset, Hanno imperator nouus Carthaginensium cum equitibus. M. d. & .xxx. peditum milibus. xxx. etiam elephantis ex improviso intercessit, expugnationemque ciuitatis paulisper distulit, sed continuo ciuitas capta est. Pœni maximo bello victi & profligati. xi. elephantum in potestatem redacti. Agrigentini sub corona omnes venditi sunt. Hannibal senior facta cum paucis eruptione diffugit. Gneo Cornelio Asina, & Gaio Duilio consulibus, quum Hannibal senior orā Italiae maritimam instructa. lxx. nauium classe vastaret, Romani & ipsi classem fabricari atque instrui præcipiunt, quod Duilius consul celeriter impleuit, nam intra. lxx. diem qua arbores caesæ erant. c. xxx. nauium classis deducta in ancoris stetit. Cornelius Asina consul alter cum. xvi. nauibus Liparam insulam petit, vbi ab Hānibale, quasi ad colloquium pacis euocato, Punica fraude captus, atque in vinculis necatus est. Quod vbi Duilius alter consul audiuit, cum. xxx. nauibus aduersus Hannibalem profectus est. Commisso nauali proelio Hannibal amissa nauis, qua vehebatur scapha subductus aufugit. xxx. naues eius & vna captę. xiiii. mense. iiii. M. hoium occisa. vii. M. capta referunt. Postea Carthaginenses Gaio Aquilio Floro & Lucio Cornelio Scipione consulibus, Hannone

Appius Claudius

Quintus Fabius.

Messana

Pœni a claudio vincuntur.

Asina punico dolo interemptus Hannibalis fuga.

Hannonis qui in locum Hannibalís subrogatum pro Sardis Corsis defensandis, loco Hånibaz-
 nauali proelio præfecerunt, qui a Scipione consule victus, amisso
 exercitu ipse confertissimis hostibus se immiscuit, ibique interfe-
 ctus est. Eodem anno. iiii. M. seruorum & .iiii. M. naualium socio-
 rum in vrbis Romę excidium coniurarunt, & nisi maturata prodí-
 tio consilium præuenisset, destituta præsidio ciuitas seruili manu
 periisset. Anno ab hoc proximo Calatinus consul Cameram Sici-
 lię vrbem petens temere in angustias deduxit exercitum, quas Pœ-
 norū copię iādudū præstruxerāt. Cui quum oīno nullavel obsistēdi
 vel euadēdi facultas esset, Calphurnii flāmę virtute & ope libera-
 tus est, qui lecta. ccc. virorum manu infessum ab hostibus tumultū
 occupauit, & in se Pœnos omnes pugnando cōuertit, donec Roma-
 nus exercitus obsessas angustias hoste non urgente transfret. Cęsi
 sunt in eo proelio omnes. ccc. solus Calphurnius quāuis multis cō-
 fossus vulneribus & cadaueribus obtectus euasit. Hannibal senior
 a Carthaginensibus iterum classí præpositus infeliciter cum Ro-
 manis nauali proelio congressus & victus est, ab exercitu suo sedí-
 tione orta lapidibus coopertus interiit. Attilius consul Liparam
 Melitāque insulas Sicilię nobiles peruagatus euertit. Cōsules in
 Aphricam iussi transferre bellum cum. ccccxxx. nauibus Siciliā
 petierunt, quibus Hamilchar Pœnorū imperator & Hanno clas-
 si præfectus occurrit. Conferto nauali proelio Carthaginenses in
 fugam versi. lxiiii. naues perdidērunt. Victores consules in Aphri-
 cam conuersi sunt, primamque omnium Clipeam vrbem in dedi-
 tionem recæperunt. Inde Carthaginem petentes. ccc. aut eo am-
 plius castella populati sunt, infestaque carthagini signa circumtu-
 lerunt. Manilius consul ab Aphrica cum victrici classe decedens.
 xxvii. M. captiuorum cum ingentibus spoliis Romam reuexit.
 Regulus bellum Carthaginense sortitus, iter cū exercitu faciens
 haud procul a flumine Bragada castra constituit, vbi cū plurimos
 militum aquandi necessitate ad flumen descendentes serpens mi-
 ræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam bestiam
 cum exercitu profectus est, sed nihil in tergo eius proficientibus ia-
 culis atque omni telorum ictu irritum, quę per horrendam squama-
 rum cratem quasi per obliquam scutorum testudinem labebatur,
 mirumque modum ne corpus læderent ab ipso corpore pelleban-
 tur, cum insuper magnam multitudinem morfu comminui, impe-
 tu ptoteri, halitu etiam pestifero exanimari videret, ballistas defer-
 ri imperauit, per quas saxum murale spinę eius incussum compa-
 gem totius corporis dissoluit. Talis siquidem est natura serpen-
 tis, vt cum pedibus carere videatur, costis tamen & squamis quas a

Manilius cap-
 tiuos ducit
 Romam.

summo gutture vsque ad imam aluum parili modo dispositas habet, ita instruat ut squamis, quasi vnguibus, costis quasi cruribus innitatur. Non. n. ut vermis, cui spinæ rigor nō est, & in directum corpusculi sui partes gradatim porrigendo contractas, contrahendo porrectas motum explicat, sed alternis intenta conatibus latera sinuosa circumfert, ut per exteriorem spinæ curvaturam rigentē costarū aciem tēdat, costis autem natura ad summum rectis squamarum vngulas figat, quod vicissim & celeriter agēdo non solum plana perlabitur, sed etiam conuexa conscendit, tot vestigiis instructa, quot costis. Huius itaq; rei causa est, ut si i qualibet corporis parte ab aluo vsq; ad caput ictu aliquo collidatur, debilis reddita cursum habere non possit, quia vbicunque illi ictus incidat, spinam soluit, per quam costarum pedes & motus corporis agebantur, unde etiam hic serpens qui tandiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad vnus saxi ictum debilis cessit, ac mox circumuentus telis facile oppressus est. Corium autem eius Romam deuectum, quid fuisse. Corii serpenti portento
 cxx. pedum spatio ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Regu-
 lus aduersus tres imperatores id est Hasdrubales duos & accitum sa magnitudo
 ex Sicilia Halmicarem atrocissimum bellum gessit, in quo caesa Regulus Car-
 sunt Carthaginensium. xvii. M. capta autem. v. M. elephantum. x. thaginienses
 & viii. abducti, oppida. lxxxii. in deditiōem cessere Romanis. bello oppres-
 Carthaginenses fracti bellis, & cladibus exinaniti pacē a Regu-
 lo poposcerunt, sed cū intolerabiles & duras conditiones pacis au-
 diissent, tutius rati sese armatos mori quam miseros viuere, precio
 non solū Hispanorū vel Gallorum auxilia, qua iā dudum plurima
 habebant, sed etiā Græcorū cōparanda duxerunt. Itaq; Xanthippū
 Lacedæmoniorū regē cum auxiliis accitū ducē bello p̄fecerunt.
 Xantippus inspectis Pænoꝝ copiis atq; in cāpum deductis, longe
 in melius mutato apparatu, pugna cum Romanis inseruit. Ingēs
 ibi ruina viriū Romanorū fuit, nā. xxx. M. Romanorū militū in
 illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus ille dux vir nobilis
 cum. d. viris captus est, & in catenas coniēctus, decimo demum
 anno Punici belli nobilem triumphum Carthaginensibus p̄re-
 buit. Xantippus tam audacis facti conscius rerum instabiliū mu-
 tationem timens ilico ex Africā migravit in Græciā. Igitur
 Aemilius Paulus & Fuluius nobilior consules audita captiuitate
 Reguli & clade exercitus Romani transire in Africā cū clas-
 se. cc. nauium iussi Clipeam petunt. Eo Carthaginenses cum pa-
 ri classe confestim venerunt, nec differre potuit nauale certamen.
 ciiii. naues Carthaginensium demersæ. xxx. cū pugnantibus ca-
 pte, p̄terea. xxxv. M. militū cesa sunt. Romanorum autem nouē

nauibus deprehēsis. M. c. periere milites. Consules autem Clīpeꝛ
 castra posuerunt. Duo Hannones imperatores Pœnorum eo rursus
 cum exercitum magno conuenerunt, proelioque commisso. ix. M.
 militum perdiderunt. Sed & tunc apud Romanos nunquam diu-
 turna felicitas erat, & qualescunque successus magnis cōtinuo ma-
 lorum molibus obruebantur. Quum itaque Romana classis ad Ita-
 liam prædis onusta remearet, infando naufragio euersa est, nam
 ex. ccc. nauibus. ccxx. perierunt. lxxx. vix abiectis oneribus libe-
 ratę sunt. Hamilcar dux Pœnorum cum exercitu in Numidiā
 Numidas & Mauritaniamque missus, postquam hostiliter cruentoque in vni-
 Mauros. uersos egit, quod Regulum libenter suscepisse dicerentur. M. argē-
 ti talentis. & xx. M. boum reliquos condemnavit. Principes autē
 omnium populorum patibulo suffixit. Tertio anno sicut semper
 indomitus furor cito periculorum obliuiscitur, Seruilius Cępio &
 Sempronius Blesus consules. cclx. nauibus in Aphricam trans-
 gressi vniuersam oram maritimam, quę circa Syrtes iacet depo-
 pulati sunt, atque in superiora progressi, captis euersisque ciuitati-
 bus plurimis ingētem prædam ad classem deuexerunt. Inde cum
 ad Italiā redirent, circa Palinuri promontorium, quod a Luca-
 nis montibus in altum excurrit, illisi scopulis. c. l. naues onerarias
 nobilemque prædam crudeliter acquisitam infeliciter perdidē-
 runt. Vicit aliquando apud Romanos improbissimam cupiditatē
 enormitas miseriarum, nam patres, quibus nauticę rei iam pertes-
 sum erat, decreuere ne amplius quam. lx. nauium classis ad subsi-
 dium haberetur Italię, quod quidem decretum cōtinuo adacti in-
 domita cupiditate ruperunt. Præterea Cotta consul in Siciliam
 transgressus plurimis proeliis aduersus Pœnos & Siculos terra ma-
 rique pugnavit, & per totam Siciliam partim hostiū, partim etiam
 sociorū inhumanas strages reliquit. Lucio Cęcilio Metello Gaio
 Vincitur Has- Furio Placidio consulibus Hasdrubal nouus Carthaginensiū im-
 drubal. perator cum elephantis. c. xxxiii. & equitum, peditūque amplius.
 xx. M. Lilybeum venit ex Aphrica, & continuo cum Metello cō-
 sule apud Panormum pugnam conferuit. Sed Metellus vim ma-
 gnā belluarum timens prius eas magno vsus consilio vel in fu-
 gam, vel in mortem egit, & sic facile quamuis magnam vim ho-
 stium superauit. xx. M. Carthaginensium in eo proelio cęsa sunt.
 Elephanti quoque. xxvi. interfecti. ciiii. capti. & per Italiā du-
 cti maximum Italię gentibus spectaculum præbuerunt. Hasdru-
 bal cum paucis Lilybeum profugit, atque absens a Pœnis capite
 damnatus est.

¶ Quod Carthaginienſes deuicti pacem a Romanis petierunt nec impetrauerunt.

CAPVT VIII.

Ost hæc fessi tot malis Carthaginienſes pacē Legati Car- esse petendā a Romanis decreuerunt, Ad quā thaginienſes rem Attilium Regulum antea ducem Roma vna cum Ata- num, quem iam per quinque annos captiuum tilio Romam detinebāt, inter cæteros legatos præcipue mit eunt, tendum putauerunt, quem nō impetrata pace ab Italia reuerſum, reſectis palpebris illigatū in machina vigילו necauerunt. Alter deinde Attilius Regu- lus & Manlius Vulſco ambo bis conſules cum claſſe. cc. nauium & .iiii. legionibus Lilybeum proſecti ſunt, quod oppidum in pro- montorio ſitū Romani obſidere conati, ſuperueniente Hanniba- le, qui Halmicharis fuit filius victi, maiore exercitus ſui parte per- dita, ipſi ægre euaserunt. Poſt hos Claudius cōſul cum claſſe. cxx. nauium ad Drepani portum contra hoſtem proſectus, ibiq; mox excæptus claſſe Pœnorum ſuperatus eſt. Et ipſe quidē cum. xxx. nauibus Lilybeū in caſtra confugit, reliquę omnes, hoc eſt. lxxx. aut captę aut demerſę fuerūt. viii. M. militū cæſa. xx. M. capta re- ferūtur. Gaius quoque iunior collega Claudii vniuerſam claſſem naufragio amiſit. Anno etiam conſequenti claſſis Punica in Ita- liam tranſit, eiufque plurimas partes longe lateque vaſtauit. Inter- ea Lucretius cum claſſe. cc. nauium in Siciliam tranſuectus, dum apud Drepanum ciuitatem pugnam inter primores Sicilię ciceret tranſfixo ſœmore ægerrime, cum iam obrueretur, erectus eſt. Por- ro autem Pœni cum. cccc. nauibus magniſque copiis ad Siciliam duce Hannone concurrunt. Nec ramen Lucretius ſegnior, immo Hannonis fu- conſilia Pœnorum celeritate mira præuenit. Poſtquam proxime ga. ſibi vtrorumque claſſes apud Aegades inſulas, per totam noctem intertextis propemodum ancoris conſtiterunt, orta luce prior Lu- cretius ſignum bello dedit. Crudeſcente pugna victus Hanno na- uem auertit, & dux fugę primus fuit. Aliquanta cum eo pars exer- citus ſui Aphricam petunt, alii confugere Lilybeum, ſexaginta tres Punicę naues captę ſunt. cxxv. demerſę. xxxii. M. hominum capta. cæſa. xiiii. M. fuere. Romanorum autem. xii. naues demer- ſę ſunt. Lucretius deinde ad Ericinam ciuitatem quam Pœni te- nebant, venit, ibique duo. M. Carthaginienſium conſerta pugna interfecit.

¶ Carthaginienses Romam mittunt, & pacem petunt, conditionibusque ante propositis consequuntur.

CAPVT

IX.

Pacem exorant Cartha.
Pacis cōditio

Vnc Carthaginienses precipiti festinatiōe ad Luctatium consulē, ac deinde Romam mittūt, orant pacem, quam conditionibus ante propositis ilico cōsequuntur. Conditiones autē erāt, vt Sicilia Sardiniaque decederent, pro quo impensis bellicis puri argenti. iiii. M. talentorum Euboicorum, equis portionibus per annos. xx.

penderent. Huius pacis cōditio habita post annum. iiii. & .xx. ex quo bellū punicū primū fuerat inchoatū. Quis rogo duarū ciuitatum vnum bellū per annos. xxiiii. gestum fando explicet: quot reges Carthaginiensium, quot consules Romanorum, quot agmina exercituum, quantum numerū nauium cōtraxerit, profligarit, oppresserit, & tum demum, si illa ad plenum perpensa videantur, de præsentibus iudicet? Anno ab vrbe condita. dvii. repētina subuersio ipsius Romę præuenit triumphum Romanorū, neque enim temere dixerim, quando non vel modicam lætitiā Romę superueniens repente quam grauissimus luctus oppresserit. Siquidem

Roma inundatione Tyberis vastata

Quinto Luctatio, Catulo Aulo Manlio consulibus diuersę igniū aquarumque clades pene absumpsere urbem, nam Tyberis insolitis auctus imbribus, & vltra opinionē vel diuturnitate vel magnitudine redundans omnia Romę ædificia in plano posita deleuit. Diuersę qualitates locorum ad vnā conuenere perniciem, quoniā quæ segnior redundatio tenuit, madefacta dissoluit, & quæ cursus torrentis inuenit, impulsa deiecit. Aquarum grauissimam cladem grauior ignis secuta vastatio est, qui ignis incertū vnde surrexerit plurimas ciuitatis partes peruagatus, cum hominum domorūque miserabilem stragem fecisset, tum etiam tantum opum vno incendio consumpsit, quantum plurimæ & peregrinę victoriæ conferre non possent. Dehinc cum omnia in circuitu fori popularetur, ædē Vestę corripuit. Et nec sibi siquidem diis subueniētibus ignem illum qui æternus putabatur, temporarius ignis oppressit, vnde etiā Metellus dum arsfuros deos eripit, vix brachio semiusto ablatum fugit. Tito Sempronio Graccho & Gaio Valerio Fulcone consulibus cum Phaliscis bellauere Romani, eoque proelio quindecim millia Phaliscorum interfecta sunt.

Metelli pietas in deos.

¶ Galli Cisalpini noui hostes bellum Romanis intulerunt.

CAPVT

X

Odem anno Galli Cisalpini noui extitere hostes, aduersum quos varia sorte bellatum est, nã in primo conflictu Valerio cõsule. iiii. M. d. cecidere Romanorũ, secundo. xiiii. M. Gallorum cesa. ii. M. capta sunt, sed ob priorem cladẽ triumphus consuli denegatus est. Tito Manlio Torquato, Gaio Attilio Bubulco consulibus Sardinia insula rebellauit, auctoribus Pœnis, vnde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginiesibus autem violatoribus pacis, quam ipsi poposcissent, inferri bellum decretum est. Contra Carthaginieses pacem suppliciter poposcerunt, & cum hi missis legatis nihil profecissent, post etiam. x. principibus bis æque supplicatibus nec ipetrarent, nouissime Hannonis hominis minimi inter legatos oratione meruerunt. Hoc anno porta Iani gemini clausa est, quia nusquam eodem anno bellum erat, quod sub Numa solum Pompilio rege prouenerat. Hic demum nobis tacendum est, & quia tempora quidem conferri nostra nullo modo possunt, silentio transmitti expedit, ne obtrectatores dierum vitæ suæ ad insultandum potius sibi hoc strepitu suscitemus. Ecce portæ Iani clausæ fuerunt, foris bellum Romanorum nõ fuit omnem sobolem suã in gremio suo conquiscentem Roma continens non superauit.

Sardinia Romano imperio rebellis.

Fidefragi Carthaginieses. Iani portæ obferantur.

¶ Post primum punicum bellum Roma vno anno post. cccc. annos quieuit.

CAPVT XI.

ET hoc quando? post primum bellum punicum, post quantum temporis? post annos quadringentos sexaginta, quantum diu? anno vno, & quid altero subsecutum est? vt de cæteris taceam, bellum Gallicum, & Hannibal cum bello Punico secundo. Heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quinetiam me pudet pax ista vnus anni, vel magis vmbra pacis, lenimentum miseriarum, an incetium malorum fuit? stillicidium istud olei in medium magnæ flammæ cadens extinxit fomitem tantis ignis, an aluit? Parum aq̃ frigide ardentissimis haustum in febribus sanauit egrotum, an potius incedit? per annos ppe. dcc. id est ab Hostilio Tullo vsque ad Cæsarem Augustum, vna tñimodo æstate Romana sanguinẽ viscera non sudarunt, & inter plurimas magnorũ sæculorũ etates misera ciuitas, vere misera mater, vix vno tẽpore a timore luctuũ, vt non dicã ab ipsis luctibus cõquieuit. Hoc si quisquam hominũ tam parũ invita sua quietis habuisset, nõquid vel vixisse dicere?

Aut si quisquam per totum annum doloribus & cruciatibus angatur, medio autem anni ipsius spatio vnum tantum diem tranquillum, & sine conflictationibus transigat, nūquid ex eo die leuamentum malorum accipiet, ac non totum annum miseris deputabit? Sed illi inquit hunc annum pro glorioso signo infatigabilis virtutis collocauerunt, atque vtinā pro obliuione calamitatis continuæ præterissent, nam sicut in corpore hominis ita demū dignoscitur lepra, si variatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat, at si ita se vbique diffundat vt oī vniuersi coloris, quāuis adulterari faciat, perit illa discretio, ita si labor continuus equali tolerantia, sine respirandi appetitu perfluxisset, intentio voluntatis & electio consuetudinis diceretur. Quam autem in hoc paucillum otii tanto pere vel maiorum gaudia, vel minorum studia reclinantur, profecto discernitur, & quam iucunditatē habuerit hæc breuitas, & quā amaritudinem illa plixitas, hoc est, quies illa quam grata fuisset, si diuturna mansisset, & hæc incessabilis miseria quam etiam vitanda fuerit, si vitari quacunque potuisset. Anno ab vrbe condita dcxliiii. Hamilchar dux Carthaginēsiū ab Hispaniis in bello, quum aliud bellum aduersus Romanos clam pararet, occisus est.

Hamilcharis
interitus.

¶ Legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt, pro quibus atrocissimum bellum gestum est. Cap. XII.

Illyrii ob interfectos a se Romanos legatos bellis perfligantur.

Equenti anno legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt. Post cum ipsis Illyriis atrocissimum bellum gestū est, in quo multis oppidis, populisq; deletis, reliqui se Fuluiō Posthumioque consulibus dederunt. Tertio deinceps āno miseram ciuitatē sacrilegis sacrificiis male potentes funestauere pontifices, nanque decēuiri consuetudinē priscae superstitionis aggressi Gallum virū & Gallam foeminam cum muliere simul Græca in foro boario viuos defoderunt. Sed obligamentum hoc magicum in contrarium continuo versum est, nāque diras illis, quas fecerāt externorum mortes foedissimis suorū cędibus expiauerunt, siquidem Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulibus magna formidine constrictus senatus defectione Cisalpinæ Gallię, quum etiam ex vltiore Gallia ingens aduentare exercitus nunciaretur, maxime gestorum, quod nomen nō gentis sed mercenariorum Gallorum est. Itaque permoti consules totius Italię ad præsidium imperii contraxere vires. Quo facto in vtriusque consulis exercitu, dccc. M. armatorum fuisse referuntur, sicut Fabius historicus, qui eidē bello interfuit, scribit, Ex quibus Romanorum & Campanorum fue-

Numerosissimus Romano-
rū exercitus.

Turpis Romanorum fuga

rūt peditum. ccc. lxxviii. M. equitum vero. xxvi. M. dc. cætera multitudi-
 tudo lociorum fuit. Commisso proelio apud Arretium Attilius
 consul occisus est. lxxx. M. Romanorum, nec saltem tanta, quan-
 ta eos terrere debuit, cæsa sui parte fugerunt, nam. iiii. M. eorū tunc
 interfecta historici tradunt, quod ideo ignominiosus turpiusque
 est, tam paucis amissis tanta agmina diffugisse, quia se in aliis vi-
 ctoriis non viribus animorum præualuisse, sed bellorum prouen-
 tibus prodiderunt. Quis enim rogo in exercitu Romanorum crede-
 ret numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? Post hæc secun-
 dum cum gallis proelium gestum est, in quo plane. xl. M. trucidata
 sunt Gallorum. Sequenti anno Manlius Torquatus & Fuluius
 Flaccus consules primi trans Padum Romanas duxere legiones.
 Pugnatum est ibi cum Insubribus gallis, quorum interfecta sunt.
 xxiii. M. v. M. capta. Eo deinde anno, qui huic proximus fuit, di-
 ra miseram urbem terruere prodigia. Miseram utiq; quæ huic fre-
 mitu hostium, inde nequitiæ dæmonum terrebatur, nanque in Pi-
 ceno flumine sanguis effluxit, & apud Tuscos coelū ardere visum
 est, & Arimini nocte multa lucem claram effuluisse, ac tres lunas
 distantibus cæli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque ma-
 gno terræ motu Achaia & Rhodus insulæ adeo concussæ sunt, ut
 labentibus vulgo tectis ingēs ille quoque Colossus rueret. Eodem
 anno Flaminius consul contemptis auspiciis, quibus pugnare pro-
 hibebatur, aduersum Gallos conflixit, & vicit. In quo bello octo
 milia Gallorum cæsa, decem & septem milia capta sunt. Post hoc
 Claudius consul gessatorum triginta milia deleuit, vbi etiam ipse
 Viridomarum regem in primam aciem progressus occidit, & in-
 ter multa Insubrum quos ad deditiōem coegerat oppida, Medio-
 lanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Istri noui ho-
 stes excitati sunt, quos Cornelius Minutiusque cōsules multo qui-
 dem Romanorum sanguine subegerunt. Emergit hic paululū an-
 tiquius illæ Romanorum improbæ laudis etiam de parricidiis ap-
 petitus, nam Fabius censor Fabium Buteonem filium suum furti
 insimulatum interfecit, dignum se facinus, quod pater vel parrici-
 dio plectendum duceret, quod ne leges quidem, nisi multa pecu-
 niæ aut summum exiliū circa quem libet hominum censuerunt.

Gallorum cæ-
des.

Lux nocturna
Tres lunæ
Terræ excus-
sio.

Viridomari i-
reritus.
Mediolanum
capitur.

¶ Hannibal Imperator Pœnorum inimici-
 citias fecit cum Romanis.

CAPVT XIII

h iiii

Hannibal Sa-
guntum oppu-
gnat.

Odiū Han-
nibalis in Ro-
manos.

Hannibalis
exercitus.

Nno ab vrbe condita. dxxxiiii. Hannibal Pœ-
norum imperator Saguntū florentissimā Hif-
paniē ciuitatem, amicā populi Romani primū
bello petitam, deinde obsidione cinctam, & fa-
me excruciatam, omniaque fortiter contēpla-
tione fidei, quam Romanis deuouerant, digna
indignaque tolerantem. viii. demū mense de-
leuit. Legatos Romanorū ad se missos inuoriosissime etiam a cons-
pectu suo abstinuit. Exinde odio Romani nois, quod patri Hamil-
chari. cum esset. ix. ānos natus, fidelissime, alias infidelissimus ante
aras iurauerat, Publio Cornelio Scipione & Publio Sempronio
Longo consulibus, Pyreneos montes transgressus inter ferocissis-
mas Gallorū gentes ferro viam aperuit, & nouo demū die a Pyre-
neo ad alpes peruenit vbi dū montanos Gallos repelleret ab ascē-
su, obnitentes bello superat, atque inuias rupes igni ferroq; rescin-
dit, qua triduum cōmoratus quinta demū die cum maximo labo-
re ad plana Italiae peruenit. Fuisse tunc exercitū eius centum mi-
liū peditum &.xxx. M. equitū definiunt. Scipio consul Hanniba-
li primus occurrit, cōmissioque prelio apud Ticinum ipse grauiter
vulneratus per Scipionem filium admodū pretextatum, qui post
Africanus cognominatus est, ab ipsa morte liberatus euasit. Cæ-
sus est ibi pene omnis Romanus exercitus. Pugnātū est, deinde eos-
dem consule ad flumē Trebiam, iterūque Romani pari clade supe-
rati sunt. Sēpronius consul cognito college casu a Sicilia cū exerci-
tu rediit, qui similiter apud eundē flu. congressus amisso exercitu
pene solus euasit. In eo tamen prelio etiā Hannibal fauciatus est,
qui postea cum in Hetruriam primouere transiret, in summo Apē-
nino tempestate correptus biduo continuo imobiliter cum exerci-
tu niuibus cōclusus & obnustus obriguīt, vbi magnus hoīm nume-
rus, iumenta quā plurima, elephanti autem pene oēs frigoris acerb-
itate perierunt. At vero alter tunc Scipio frater consulis Scipio-
nis in Hispania plurima bella gessit. Magonem quoque Pœnorū
ducem bello vicit & cæpit.

¶ Multa prodigia visa sunt in cælo, Cap. XIII.

Varia prodigi-
orum mira-
cula.

Iris tunc etiam Romani prodigiis territi sunt,
nam & solis orbis minui visus est, & apud Ara-
pos parmæ in cælo visæ, sol quoq; pugnasse cū
luna, apud Capenas intra diem duas lunas or-
tas, in sardinia sanguine duo scuta sudauisse, in
phaliscis cælum scindi, velut magno hiatu vis-
sum, apud Antium metentibus cruētis spicas

in corbem decidisse. Igitur Hannibal sciens Flaminiū cōsulem solum in castris esse, quo celerius imparatum obrueret, primo vere progressus arripuit propiorem, sed palustrem viam & tum forte Sarnus late redundans pendulos & dissolutos campos reliquerat, de quibus dictum est. Et quæ rigat æquora Sarnus, in quos cū exercitu Hannibal progressus nebulis maxime quæ de palude exhala- bant prospectum auferentibus, magnam partem sociorum iumen- torumq; perdidit. Ipse autē vni elephanto qui solus superfuerat, su- per sedēs vix difficultatē itineris euasit, sed oculum, quo dudū iam ægrotauerat violentia frigoris & vigiliarū ac laboris amisit. Vbi vero proximus castris Flaminiū consulis fuit, vastatione circumiā cētium locorum Flaminiū in bellum excitauit. Hæc pugna ad Thrasumenū lacū facta est, vbi exercitus Romanus infelicissime arte circūuentus Hannibalis funditus trucidatus est. Ipse quoque consul occisus. *xxiii. M.* Romanorum in eo prælio cæsa, *sex. M.* ca- pta referuntur. De exercitu vero Hannibalis. *ii. M.* ceciderunt. Famosum hoc apud Thrasumenum lacū certamen fuit tanta cla- des Romana, maxime cum ita intentus pugnantium ardor extite- rit, vt grauissimum terremotum, qui tunc forte tam vehemens fa- ctus est, vt vrbes diruisse, montes trāstulisse, discidisse rupes, & flu- mina retrorsum coegisse referatur, pugnantes omnino non sense- runt. Factam ad Thrasumenum ruīnam sequitur pugna Cānen- sis, quamuis Fabii Maximi dictatoris tempus mediū fuerit, qui impetum Hannibalis cunctando tardauit.

Apud Cānas pugnatum est cum Hannibale,
& victi sunt Romani. Cap. xv.

Nno ab vrbe condita. *d. xl.* Lucius Aemilius Romana cla-
Paulus & Publius Terentius Varro consules, des apud Can-
contra Hannibalē missi, impatientia varronis nas.
consulis infelicissime apud Cannas Apuliēvi-
cum, omnes Romanæ spei vires pene perierūt,
nam in ea pugna. *xlīiii. M.* Romanorū interfe-
cta sunt, quamquam & de exercitu Hannibalis
magna pars cæsa est, nullo tamē punico bello Romani adeo ad ex-
trema internitionis adducti sunt. Periit enim in eo consul Aemi-
lius Paulus, consulares autem & prætorii viri. *xx.* interfecti sunt,
senatores vel capti vel occisi sunt. *xxx.* nobiles viri. *ccc.* pedestriū
militum. *xl. M.* equitum. *iii. M. d.* Varro consul cum. *l.* equitibus
Venusium fugit. Nec dubium est vltimum illū diē Romani status
futurū fuisse, si Hannibal mox post victoriam ad peruadendā vr-
bem contendisset. Hannibal in testimoniū victoriæ suæ tres mos

Attende Romanæ militiæ penuriã.

Centenius Penula & Gneus Fuluius ab Hannibale vincuntur.

di os annulorum aureorum Carthaginem misit, quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum senatorumque detraxerat. Usque adeo autem vltima desperatio Romanæ reipublicæ apud residuos Romanos fuit, vt senatores de relinquenda Italia, sedibusque quærendis consilium ineundum putarint. Quod autore Cæcilio Metello confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio tribunus tunc militum, idem qui postea Aphricanus fuit, districto gladio deterruisset, ac potius pro patriæ defensione in sua verba iurare coegisset. Romani ad spem vitæ, quasi ab inferis respirare ausi dictatorem Decium Iunium crearunt, qui delectu habito ab annis decem & septem immature, in ordinatæque militiæ quatuor legiones vnde cunque contraxit. Tunc etiam seruos spectati roboris ac voluntatis, vel oblatos, vel si ita opus fuit, publico precio emptos sub titulo libertatis sacramento militiæ adægit. Arma que deerant templis detraxerunt, egentis ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester ordo, ita plebs trepida, oblita studiorum in cõmune cõsuluit. Iunius quoque dictator antiquum Romanæ miserię factum recolens, p supplemento exercitus edicto, vel vt asylo patefacto hoies, quicunque sceleribus ac debitis obnoxii essent, ipunitate permessa militiæ mancipauit, quoque numerus ad sex. M. virosque fuit. Campania vero vel potius ois Italia ad Hannibalem desperata penitus Romani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius prætor aduersum Gallos pugnare iussus cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho & Quinto Fabio Maximo cõsulibus Claudius Marcellus ex prætore pconsul designatus Hannibalis exercitum proelio fudit, primusque post rãtas reipublice ruinas spem fecit, Hannibalem posse superari. Scipiones autem in Hispania Hasdrubalem Pœnorum imperatorem ad Italiã exercitum comparantem, grauissimo bello opprefferunt. Nã. xxxv. M. militum de exercitu eius vel cede, vel captiõne minuerunt. Celtiberos milites, quum primum externam manum Romani in castris habere cõeperunt, precio sollicitatos ab hostium societate in castra sua duxerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam ductus in insidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi vltro bellum aduersum Hannibalem petiit, a quo cum octo. M. militum, quos in aciem eduxerat, cæsus est. Post hunc Gneus Fuluius prætor ab Hannibale victus amisso exercitu vix euasit. Pudet recordatiõis, quid enim dicam improbitatem magis, an miseriam Romanorum? immo verius vel improbam miseriam, vel miseram improbitatem? Quis credat eo tempore, quo ærarium populi Romani egenam stipem priuata collatiõne poscebat, miles in castris, non nisi aut puer, aut seruus, aut

sceleratus, aut debitor, & ne sic quidē numerus idoneus erat, senatus in curia omnis pene nouitius videbatur. Postremo cum ita imminutis factisque omnibus desperaretur, vt consiliū de relinquenda Italia subiretur, eo tempore cum vnū domesticum bellū, vt diximus, ferri vix villo modo posset, tria insuper transmarina bella quis credat fuisse suscepta, vnum in Macedonia cōtra Philippum potentissimum Macedoniae regē, Alterū in Hispania contra Hasdrubalem Hannibalis fratrē, Tertium in Sardinia contra Sardos, extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur, & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit, nā in his omnibus desperando pugnarunt, pugnando vicerunt, ex quo euidenter ostenditur nec tēpora tunc fuisse tranquilliora ociis, sed homines miseris fortiores. Anno ab vrbe cōdita. d. xliiij. Claudius Marcellus Syracusas opulētissimam vrbe Sicilię secunda oppugnatione vi cępit, quam quum iam pridem obsedisset, Archimēdis syracusani ciuis admirabili ingenio pręditi machinis repulsus expugnare non potuit.

Claudius marcellus Syracusas secūdo oppugnat.

¶ Hannibal vsque ad Anienem fluuium deuenit tertio lapide ab vrbe Roma. Cap. X VI.

X Ecimo anno postquā Hannibal in Italiam venerat Gneo Fuluius & Publius Sulpitio consulibus Hannibal de Cāpania mouit exercitum, & cum ingēti clade oīm per Sidicinum Sinuesanumq; agrum via Latina profectus ad Anienem fluuium tribus milibus ab vrbe consedit, incredibili totius ciuitatis metu, cum senatu populoque diuersis curis trepido, matronę quoq; amētes pauore propugnacula current, & conuehere in muros saxa, primęq; promuris pugnare gestirent. Ipse autem cum expeditis equitibus vsq; ad portam Collinam infestus accessit, deinde oēs copias in aciem direxit. Sed & consules Fuluius & Publius nō detrectauere pugnā, At vbi expositę vtrinq; acies constiterunt, in cōspectu Romę pręmium victorię futurę tantus subito se imber e nubibus grandine mixtus effudit, vt turbata agmina vix armis retentis in sua se castra colligerēt. Deinde cum serenitate reddita in campum copię atque in aciem rediissent, rursus violentior fusa tempesta maiore metu mortalium audaciā coercuit, terrosque exercitus in tentoria refugere coegit. Tunc conuersus in religionem Hannibal dixisse fertur, potiundę sibi Romę modo voluntatem non dari modo potestatem. Respondeāt nunc mihi obtrectatores veri Dei hoc loco, Hannibali a capeffenda subruendaque Roma vtrum Roma

Ad tētatē ad Anienem fluuium Hannibale consternantur Romani.

Diuino auxi-
lio Roma ab
Hannibalis op-
pressione tu-
tatur.

na restitit fortitudo, an diuina miseratio, an forsitan conseruati isti dedignantur fateri, quod Hannibal & victor extimuit, & cadens pbauit. At si istam diuinam tutelam per pluuiam de coelo uenisse manifestum est, ipsam autem pluuiam opportunis & necessariis temporibus non nisi per christum, qui est verus deus ministrari, etiam ab huiusmodi hominibus satis certo sciri, nec negari posse existimo, maxime nunc, quando ad documentum potetiae eius cum siccitate turbante, pluuiam poscere assidue contingit, & alternis vicibus nunc gentiles, nunc christiani rogant, nec unquam etiam ipsis testibus factum est, ut optatibres superueniant nisi in die, quo rogari christum & christianis rogare permittitur, proculdubio constat urbem Romam per hunc eundem verum deum, qui est Christus Iesus ordinantem secundum placitum ineffabilis iudicii sui & tunc ad futuram fidei credulitatem seruata fuisse, & nunc pro parte sui incredulam castigata. At vero in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Quinto Fulvio proconsule, principes autem Campanorum veneno mortem sibi consciuerunt, Senatum omnem Capuae etiam prohibente senatu Romano Fuluius supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus cum omnibus incusso pauore cunctantibus Scipio se admodum adolescens ultro obtulisset, & pudenda penuria esset aerarum Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus, qui tunc consules erant, aurum argentumque signatum ad questores palam omnes senatores in publicum contulerunt, ita ut nihil praeter annulos singulos, bullasque sibi ac filiis, & deinde filiabus vxoribusque singulas tantum auri uncias, & argenti non amplius quam singulas libras relinquerent.

¶ Scipio in Hispania imperium proconsulare fortitus est. Cap. XVII.

Scipio adulescens suorum cladem ultor Carthaginensem perficitur

Cipio annos natus. xxxiiii. imperium in Hispania proconsulare sortitus, ultionem patris praecipue & patrii animo intendens Pireneum transgressus primo impetu Carthaginem nouam cepit, ubi stipendia maxima, praesidia valida, copiae auri argentique magnae Poenorum habebantur, ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum ceteris Romam misit. Leuinus consul ex Macedonia rediens Agrigentum urbem Siciliae expugnauit, ibique Hannonem Aphrorum ducem cepit. xl. ciuitates in ditionem accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem, praeterea tribunos. xi. & vi. M. militum interfecit. Marcellus con-

sul cū Hannibale triduū cōtinuum dīmīcauit. Primo die pari pu-
 gna discessum est. Sequēti victus cōsul, tertio die victor octo. M.
 hostiū interfecit, ipsumq; Hānibalē cum reliquis fugere in castra
 cōpulit. Fabius consul maximus Tarentū, quę a Romanis descīue
 rat, iteꝛ expugnauit, & cepit, ibiq; ingētes copias Hānibalis cum
 ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hoīm captiuoꝝ vendi-
 dit, precia in fiscū rettulit. Sequenti anno in Italia Claudius Mar-
 cellus consul ab Hannibale cū exercitu occisus est. Scipio in His-
 pania Pœnoꝝ ducem Hasdrubalē vicit, & castris exiit. Præterea
 lxxx. ciuitates, aut deditiōe, aut bello in potestātē redegit. Aphris
 sub corona venditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal vtrū-
 que consulē Marcellum & Crispinum insidiis circūuentos inter-
 fecit. Claudio Nerone & Marco Lūio Salinatore cōsulibus, quum
 Hasdrubal Hannibalis frater ab Hispanis per Gallias ad Italiam
 veniret, iussusque a Carthaginensibus vt fratri cum copiis iunge-
 retur, magna secum auxilia Hispanorum Gallorumque deduceret,
 cum maturato aduentu descendisse iam ex alpibus cōsulibus pro-
 ditus fuisset, ab exercitu Romano ignorante Hānibale præuentus
 cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidem incertus belli
 euentus fuit, elephantis maxime Romanam infestantibus aciem,
 qui a militibus Romanis occisi sunt, quos a volitando velites vo-
 cant, quod genus militiæ paulo ante fuerat repertum, vt lecti agi-
 litate iuuenes cum armis suis post terga equitum sederent, & mox
 quum ad hostem ventum esset, equis desilirent, & continuo pedites
 ipsi ex alia parte equitibus per quos aduecti fuerant, dimicātibus,
 hostem perturbarent. Ab his ergo velitibus elephantis retroacti,
 quum regi iam a suis non possent, fabrili scalpro intra aures adacto
 necabantur. Id genus occidendæ quum opus esset, belluę idem dux
 Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc proelio Pœnis Metaurus
 flumen, vbi Hasdrubal est victus, quasi Thrasumenus lacus, & Cesa-
 sana Piceni ciuitas, vt vicus ille Cannensis, nam. lxxiii. M. de exer-
 citu Hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sūt. v. M. cccc. Quatuor. M.
 ciuium Romanorum inter eos reperta atque reuocata sunt, quod vi-
 ctoribus cōsulibus solatio fuit, nam & ab exercitu eorum octo mi-
 lia ceciderunt. Hannibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra
 proiectum est. Quo viso & simul clade Pœnorum cognita, anno
 decimotertio quo in Italiam venerat, refugit in Brutios. Post hæc
 anno continuo inter Hānibalem & Romanos quies a tumultu bel-
 lorum intercessisse visa est, quia inquietudo morborum in castris
 erat & grauissima pestilentia vtrique exercitus augebatur. Inter
 ea Scipio vniuersa Hispania a Pireneoyque ad oceanū in prouin-

Fabius Taren-
 tinum expu-
 gnat.

Attende ma-
 gnam Pœnoꝝ
 rum stragem.

Hannibal in
 Brutos aufugit

Pœni ad extinguen-
dū ignē a Scipione il-
latum propere
rantes incauti
pereunt.

ciam redacta, Romam venit. Consul cum Lycinio Crasso creatus in Africam transiit. Hannonem Hamilcharis filium ducē Pœnorum interfecit, exercitumque eius partim cæde partim captiuitate disperdidit, nam. xl. M. Pœnorum eo proelio occidit. Sempronius consul cum Hannibale congressus & victus Romam refugit. Scipio in Africa aggressus hyberna Pœnorum atq; alia Numidarum, quæ vtraque haud procul ab Vtica erant, nocte concubia fecit incendi. Pœni trepidi cum casu accidisse ignem putarent, inermes ad extinguendum concurrunt, quare facile ab armatis superati sunt vel oppressi. In vtrisque castris. xl. M. hominum igni ferroque cōsumpta sunt, capta. v. M. duces ipsi miserabiliter ambusti egre effugerunt. Hasdrubal imperator Carthaginem profugus venit. Itaque Siphax & Hasdrubal mox plurimum reparauere exercitum, atque iterum cum Scipione congressi sunt, victique fugerunt. Siphacem fugientem Lælius & Massinissa cæperunt. Cætera multitudo Cyrtham confugit, quam Massinissa oppugnatam in deditioem recepit. Siphacem ad Scipionem cathenis vincitum deduxit, quem Scipio cum ingentibus spoliis plurimisque captiuis Romam perducendum Lælio tradidit.

Hannibal reuersus est, vt fessis Carthaginensibus subueniret.

CAPVT XVIII.

Hannibal relictā Italia in Africā proficiscitur.

Hannibal in Africam redire iussus, vt fessis Carthaginensibus subueniret, flens reliquit Italiam, omnibus Italici generis militibus qui se qui nollent interfectis, cui quum ad Africanū littus propinquanti iussus esset quidā de nauticis ascendere in arborem nauis atque inde speculari, quam regionem teneret, sepulchrum dirutum se prospexisse respondit. Abominatus dictum Hannibal, deflexo cursu Ad Leptim oppidum, copias exposuit, vbi continuo refecta multitudo Carthaginem venit, deinde Scipionis colloquium petiit. Ibi quum diu se attoniti mutua admiratione duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negotio proelium confectum est, quod diu magnis ducum artibus dispositum, magnis copiarum molibus gestum, magnis militum viribus consummatum Romanis victoriam contulit. Octoginta elephantum ibi vel capti vel occisi sunt. Carthaginensium interfecta sunt. xx. M. d. Hannibal omnia & ante proelium & in proelio expertus, cum paucis. hoc est vix quatuor equitibus inter tumultum elapsus Andrumetum confugit, postea Carthaginem post. xxx. & sex annos

quam inde paruus cum patre exierat, venit, consultatque senatui nullam esse spem residuam, nisi in petenda pace persuasit. Gaius Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto consulibus Carthaginensibus pax per Scipionem voluntate senatus populi concessa est. Naues tamen plus quam, d. in altum producte, in conspectu ciuitatis incensae sunt. Scipio iam tunc cognomento Africanus triumphans urbem ingressus est, quem Terentius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensibus captiuus pileatus, quod indultae & libertatis insigne fuit, triumphantem post currum secutus est.

Pax concessa
Carthaginien-
sibus

¶ Secundum Punicum bellum finitum est & Macedonicum successit.

CAPVT XIX.

Ab urbe condita, d. xlvi. bellum Punicum secundum finitum est, quod gestum est annis xvii. cui Macedonicum continuo successit, quod Quintus Flaminius consul fortitus post multa & grauissima proelia, quibus Macedones victi sunt, pacem Philippo dedit. Deinde cum Laedæmoniis pugnavit, victo Nabide duce ipsorum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenem Nabidis filium, ante currum duxit Romam captiuos, qui sub Hannibale per Græciam captiuus venditi fuerant, vniuersi capitibus rasis ob detestam seruitutem, currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore Insubres Boii atque Cenomani contractis in unum viribus, Halmichare Poenorum duce, qui in Italiam remanserat Cremonam Placentiamque vastantes, difficillimo bello a Lucio Fulvio prætore superati sunt. Postea Flaminius proconsul Philippum regem, & cum eo Thracas, Macedonas, Illyrios, multasque præterea gentes, quæ in auxilium eius venerant, bello subegit. Victi Macedones castra amiserunt. viii. M. hostium eo die caesa. v. M. capta Polybius scribit. Valerius dicit. xl. M. trucidata. Claudius vero. xxxii. M. interfecta commemorat. Sed hæc varietas scriptorum utique fallacia est. Fallaciae autem causa profecto adlatio est, dum victoris laudes accumulare virtutemque apprime extollere vel presentibus vel posteris student, alioquin inquisitus non fuisset numerus, nec qualiscunque fuisset expressus, quod si gloriosum est duci & patriæ plurimos hostium peremisse, quanto magis lætum patriæ est duci beatum posse videri, suorum vel nullos vel paucissimos perdidisse. Ita lucidissime patet,

Quotannis gestum est secundum bellum Punicum. Bellum Macedonicum.

Flamini congressus in Macedonas. Cæsorum numerus.

quod simili impudentia mentiendi qua occisorum hostium numerus dicitur, sociorum quoque amissorum damna minuuntur, vel etiam omnino reticentur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus cum omni exercitu Romano interfectus est.

Sempronii in teritus. Consul Marcellus in Hetruria a Boiis oppressus magnam partem exercitus perdidit, cui postea Furius consul alter auxilio accessit, atque ita uniuersam Boiorum gentem igni ferroque vastantes prope modum usque ad nihilum deleuerunt. Lucio Valerio Flacco Porcio Marco Catone consulibus, Antiochus rex Syriae bellum contra populum Romanum instruens in Europam transiit ex Asia. Tunc etiam Hannibal propter excitandi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur, exhiberi Romae a senatu iussus clam ex Africa profectus ad Antiochum migravit, quem cum apud Ephesum inuenisset, mox cunctantem in bellum impulit. Tunc etiam lex quae ab Oppio tribuno plebis lata fuerat, ne qua mulier plus quam semunciam auri haberet, neue versicolori vestimento, nec vehiculo per urbem uteretur, post .xx. annos abrogata est. Publio Scipione Africano iterum & Tito Sempronio Longo consulibus, apud Mediolanum .x. M. Gallorum caesa, sequenti autem proelio .xi. millia Gallo- rum. Romanorum vero .v. M. occisa sunt. Publius digitus praetor in Hispania citeriore pene omnem amisit exercitum. Marcus Fulvius praetor Celtiberos cum proximis gentibus vicit, regemque eorum cepit. Minutius a Liguribus in extremum periculum adductus & insidiis hostium circumuentus vix Numidarum equitum industria liberatus est. Scipio Africanus inter caeteros legatus ad Antiochum missus etiam cum Hannibale colloquium familiare habuit. Sed infecto pacis negotio ab Antiocho discessit. In utraque Hispania per Flamini- um Fulviumque praetores bella multum horrida cruenta- que utriusque populi gesta sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrione consulibus, Antiochus quamvis Thermopylas occupasset, quarum munimine tutior propter dubios belli euentus fieret, tamen commisso bello a consule Glabrione superatus, vix cum paucis fugit e proelio, Ephesumque peruenit. Is habuisse fertur armatorum .lx. M. ex quibus .xl. M. caesa, capta autem plus quam .v. M. referuntur fuisse. Alter consul Scipio cum Boiorum gente confligit, in quo proelio .xx. M. hostium interfecit. Sequenti anno Scipio Africanus habens in auxilio Eumenem Attali filium aduersus Hannibalem, qui tunc Antiochi classi praerat, bellum nauale gessit. Antiochus victo Hannibale & in fugam actus, simul- que omni exercitu amisso pacem rogavit, filiumque Africani, quem utrum exploranter, an in proelio cepisset, incertum est, vl-

Boii in Hetruria Macellum oppressere.

Legatus ad Antiochum Scipio mittitur.

tro remiſit. In Hiſpania vltiore Lucius Aemilius proconſul a Luſitanis cum vniuerſo exercitu ceſus interiit. Lucius Bebius in Hiſpaniam proficiſcens a Liguribus circumuentus cum vniuerſo exercitu occiſus eſt, vnde ne nuncium quidem ſuperſuiſſe conſtat, vt internitionem ipſam Romae Maſſilienſes nunciare curauerint. Conſul Fuluius de Graecia in Gallogreciam, quae nunc eſt Galatia tranſuectus ad Olympum montem peruenit, ad quem vniuerſi Gallograeci cum coniugibus & liberis confugerant, ibique acerbiffimum bellum geſſit, nanque de ſuperioribus locis ſagittis & ſaxis grandibus caeteriſque telis Romani grauiter cōtriti tandem vſque ad congreſſum hoſtium proruperunt. xl. M. Gallogrecorū eo proelio interfecta referuntur. Martius conſul aduerſus Ligures profectus, ſuperatusque quatuor millia militum amiſit, & niſi victus refugiſſet celeriter in caſtra, eandem internitionis cladē, quā Bebius dudum ab eiſdem hoſtibus acceperat, pertuliſſet. Marco Claudio Marcello Quinto Fabio Labeone conſulibus, Philippus rex, qui legatos populi Romani interfecerat, propter Demetrii filii ſui, quem legatum miſerat, verecūdiſſimas preces, veniam meruit, eundemque continuo velut Romanis amicum, ſuique proditorem fratre quoque ipſius ad parricidium fratris miniſtro, nihil de vtroque miſerum mali ſuſpicantem, veneno necauit. Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata ſibi vrbe diu exulans apud Linternium oppidum morbo periit. Iiſdem etiam diebus Hannibal apud Pruſiam Bithyniae regem quem a Romanis reſoceretur, veneno ſeſe necauit. Philopomenes dux Achiuorum a Meſaniis captus occiſus eſt in Sicilia. Tunc vulcani in ſula, quae ante non fuerat, repente mari edita cum miraculo omnium vſque ad nunc manet. Quintus Fuluius Flaccus praetor in citeriore Hiſpania maximo proelio. xxiii. M. hominum fudit, quatuor millia cepit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hiſpania vltiore. c. l. oppida vacuata quaſſataque bellis ad deditiōnē coegit. Eadem tempeſtate & Lucius Poſthumius in citeriore Hiſpania. xl. M. hoſtium bello interfecit. Gracchus praetor ibidem iterū. cc. oppida expugnauit & cepit. Lepido & Mutio conſulibus. Baſternarū gens ferociſſima auctore Perſa Philippi filio, praedae ſpe ſollicitato, & tranſeundi Iſtri fluminis facultate, ſine vlla pugna vel aliquo hoſte deleta eſt, nā tunc forte Danubius, qui & Iſter cralla glacie ſupſtratus pedreſtre facile tranſitū patiebatur. itaque cū improvide toto & maxio ſimul agmine inſtimabilis hoim, vel equorum multitudo tranſiret, enormitate ponderis & cōcuſſione gradientiū cōcrepans gelu & glaciali cruſta diſſiluit, vniuerſumque agmē, quod diu ſuſtinuerat mediis

Ligures Lucium vna cum ſuo exercitu penitus deleuere.

Hannibal veneno ſeſe necauit.

Macedonicū
bellum inter
maxima bel-
la referēdum.

Perse in Rom.
victoria.

Capit Perfes.

Attende filii
Perlis fortunā

gurgitibus victa tādē & cōminuta destituit, atque eadem rursus fragmentis impediētibz superducta submersit. Pauci ex omni populo per vtrāque ripam vix concisis euasere visceribus Publico Lycinio Crasso & Gaio Cassio Lōgino consulibus. Macedonicū bellum gestum est, merito inter maxima bella referēdum, nam in auxilio Romanorum tota primum Italia, Deinde Ptolemæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadocię, Eumenes Asię, & Masinissa Numidię fuerunt. Persen & macedonas secuti sunt Thraces cum rege Cothę, & vniuersi cum rege Genitio Illyrii. Itaque adueniēti Crasso consuli Perses occurrit, commissoque proelio miserabiliter victi fugere Romani. Sequenti pugna pene pari clade partis vtriusq; in Hyberna discessum est. Deinde Perses profligato multis proeliis exercitu Romano in Illyrium transgressus, Sulcanum oppidum defensum præsiidiis Romanis pugnando cæpit, vbi magnam Romanorum præsidiorū multitudinem partim occidit, partim sub corona vendidit, partim secū in Macedonia duxit. Postea cum eo Lucius Aemilius Paulus consul dimicauit, & vicit, nā. xx. M. peditum in eo proelio iterfecit. Rex cum equitatu subterfugit, sed cōtinuo captus atque in triumpho cum filiis ante currū actus, post apud Albam in custodia defecit. Filius eius iunior fabricam grariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique cōsumptus est. Plurima præterea & satis diuersis prouentibus bella multarum vbiq; gentium gesta sunt, quę breuitatis causa prætermisi.

¶ **Bella in Hispania gesta.**

Cap. xx.

Nno ab vrbe cōdita. dc. Lucio Lycinio Luculo & Aulo Posthumio Albino cōsulibus, quum omnes Romanos ingens Celtiberorum metus inuasisset, & ex omnibus nō esset, qui ire in Hispaniam vel miles vel legatus auderet. Publius Scipio qui postea Africanus est dictus, vltro sese militaturum in Hispaniam obtulit, cum tamen in Macedoniam sorte iam deputatus esset. Itaque profectus in Hispaniam magnas strages gentium dedit, sapius etiam tā militis quam ducis vsus officio, nam & barbarum prouocātem singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba prætor a Lusitanis magno proelio victus est, vniuersoque exercitu amisso ipse cū paucis vix elapsus euasit. Eodem tempore censores theatrum lapideum in vrbe cōstrui censuerunt, quod ne tunc fieret, Scipio Nasica grauissima oratione obstitit, dicens inimicissimum hoc fore bellatori populo, ad nutriendam desidiam, lasciuięque commentum, adeoque mouit senatum, vt non solum vendi omnia teatro

Masina

cōparata iusserit, sed etiā subſelia ludis poni prohibuerit. Quā obrem intelligant noſtri quibus quicquid extra oblectamētum libidinis occurrit, offeſſio eſt, propter hoc quod ſe infirmiores eſſe hoſtibus ſuis ipſi ſentiunt, & fateantur theatra accuſanda non tempora, nec blaſphemandum deum verum ſolum, qui vſque nunc ea prohibet, ſed abominandos deos, vel dæmones ſuos qui iſta petierunt, profundo ſiquidem fatiſ malignitatis ſuæ argumento, tale ſacrificiū flagitantes, quo non magis fuſo cruore pecudum, quam proſtigata virtute hominum paſcerentur. nam vtique tunc nec hoſtes, nec fames, nec morbi, nec prodigiā deerant, immo tunc plurima erant, ſed theatra non erant, in quibus quod incredibile dictū eſt, ad aram luxuriæ virtutum victimæ trucidantur. Carthaginē ſibus aliquando viſum eſt homines immolare, ſed male præſumpta perſuaſio breui prætermiſſa eſt, a Romanis vero exactum eſt, vt ſemetipſos perditioni impenderent. Factum eſſe ſic fatentur, & clamant, vt fiat, qui pro maſtanda gregis ſui pecude fortalle offeſderentur, & pro interficiēda cordis ſui virtute lætantur, quin potius Naſicę erubeſcant, qui chriſtianiſ exprobrādū putant, & non nobis de hoſtibus quos ſemper habuerunt, ſed illi de theatro, quod haberi prohibuerat, conquerantur. Igitur in Hiſpaniā Sergius Galba prætor Luſitanos citra Tagum flumen habitantes, cum voluntarios in deditiōem recēpiſſet, per ſcelus interfecit, ſimulans enī de commodis eorum ſe acturum fore, a circūpoſitiſ militibus cunctos inermes incauſosque proſtrauit, quę res poſtea vniuerſæ Hiſpaniæ propter Romanorum perſidiā cauſa maximi tumultus fuit.

Sergii Calbæ
in Luſitanos
ſimultate & p
fidia, magni
bellorum im
petus exorti
ſunt.

¶ Iterum bellum terribile ortum eſt in Hiſpaniā.

CAPVT XXI.

Anno ab vrbe condita. dc. ii. Lucio Cenſorino & Marco Manlio conſulibus tertium Punicum bellum exortum eſt. Igitur cum ſenatus delendam Carthaginē cenſuiſſet profeſti in Aphricam cōſules & Scipio tunc tribunus militum prope Vticā maioris Aphricani caſtra tenuerunt. Ibi Carthaginēſibus euocatiſ, iuſſiſque vt arma & naues traderent, nec moratiſ tanta viſ armorū repente tradita eſt, vt facile tota ex hiſ Aphrica potuiſſet armari. Sed Carthaginēſes poſtquā arma tradiderunt & relicta vrbe ſecedere procul a mari. x. M. paſſuum iuſſi ſunt, dolore ad deſperationem contulerunt, aut deſenſuri ciuitatem, aut cum ipſa per ipſam ſepeliēdi, duceſque ſibi duos creauerunt Haſtrubales, armaque primum facere aggreſſi aeriſ ferriſque inopiam auri & argenti metalliſ ſuppleuerunt, cōſuleſ opugnare Carthaginem ſtatuunt, cuiuſ ſituſ huiuſmodi fuiſſe dici-

Carthaginis
conditio.

Byrsa

tur. Vigintiduo millia passuum muro āplexa toto mari pene cin-
gebatur absque faucibus, quæ. iiii. M. passuum aperiebantur. Is lo-
cus murum. xxx. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine
cubitorum. xl. Arx, cui Byrsæ nomen erat, paulo amplius quā. ii.
M. passuum tenebat. Ex vna parte murus communis erat vrbis &
Byrsæ imminens mari, quod mare stagnum vocabant, quoniam
obiectu protentę linguę tranquillatur. Consules igitur quāuis ali-
quantā muri partem quassatam machinis diruissent, tamen a Car-
thaginensibus victi ac repulsi sunt, quos fugientes Scipio repulso
intra muros hoste defendit. Censorinus in vrbem rediit. Manlius
omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Ma-
siniſſa mortuo inter Masiniſſę filios tres Numidię regnū diuisit,
quo circa Carthaginē reuerso Manlius Terzagam vrbē expugna-
uit atque diripuit. Duodecim. M. ibi Aphrorum cęsa. sex. M. ca-
pta sunt. Hasdrubal Pœnorum imperator Masiniſſę nepos subse-
liorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem proditiōnis
occisus est. Iuuenius prætor in Macedonia aduersus Pseudo Phi-
lippum congressus cum maxima clade totius Romani exercitus
interfectus est.

¶ Tertium bellum punicum actum est. Cap. XXII.

Attende Car-
thaginiensium
fortem mise-
rabilem, qui i-
ditionem Ro-
manorum ve-
nere.

Nno ab vrbe condita. dc. vi. id est anno. l. post
bellū Punicum secundum Gneo Cornelio &
Lentulo Lucio Mummio consulibus. Publius
Scipio superioris anni consul delere Carthagi-
nem suprema sorte molitus Cothonē ingredi-
tur, vbi dū sex continuis diebus ac noctibus pu-
gnatur, vltima Carthaginenses desperatio tra-
xit ad deditiōnem petentes, vt quos belli clades reliquos fecit, sal-
tem seruire liceat. Primum agmē mulierum satis miserabile, post
viros magis deforme descendit, nam fuisse mulierū. xxv. M. vi-
rorū. xxx. M. memorię traditum est. Rex Hasdrubal se vltro de-
dit. Transfugę, qui Aesculapii tēplum occupauerant voluntario
præcipitio dati igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosque
filios secum virili dolore & furore foemineo in mediū iecit incē-
diū, eundem nunc mortis exitum faciens nouissima regina Car-
thaginis, quę quondam prima fecisset. Ipsa autē ciuitas decē & se-
ptē diebus continuis arsit, miserūq; spectaculū de varietate condi-
tionis humanę victoribus suis præbuit. Diruta est aut Carthago
omni mirabili lapide in puluerē cōminuto. dcc. post, anno quo cō-
dita erat. Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus
venundata est. Ita. iiii. postquā cceptum fuit anno bellū Puni-

cum tertium terminatum est. Sed mihi quālibet studiose quæren-
 ti, verū tamen hominī tardioris ingenii nusquā omnīno causa bel-
 li Punicī tertii, quam intantum Carthago accēderit, vt iuste euer-
 ti decerneretur, eluxit. Illudq; me vel maxīe mouet, quod si ita, vt
 in superioribus bellis euident in assurgentem causa & dolor accen-
 debat, consultatiōe non opus erat. At vero cum alii Romanorum
 propter perpetuam Romæ securitatem delendā esse decernerent,
 alii vero propter perpetuam Romanę virtutis curam, quā sibi sem-
 per ex suspitiōe æmulæ vrbis impenderēt, ne vigor Romanus bel-
 lis semper exercitus in languidam segniciem securitate atq; ocio
 solueretur incolumem. Carthaginem statui suo permittēdam esse
 censerent, causam non ex iniuria laceffentium Carthaginiēsum,
 sed ex inconstantia torpescentium Romanorum ortam inuenio.
 Quod cum ita sit, cur christianis temporibus imputant hebetatio-
 nem ac rubiginem suam, qua foris crassi, intus exesi sunt, qui porro
 ante. dc. fere annos, sicut sui timentes prudentesque prædixerant
 cotem illam magnam splendoris & acuminis sui Carthaginē per-
 diderunt. Itaque finem volumini faciam, ne forsitan collidēdo ve-
 hementius, discussa ad tempus rubigine, vbi necessarium acumen
 elicere non possum, superuacua asperitatem inueniam, quāquā
 obuiantem asperitatem nequaquam expauescerem, si interioris
 spem acuminis inuenirem.

¶ Pauli Orosii in quintum historiarum librum præfatio.

Cio aliquantos post hæc deinceps permoueri
 posse quod victoriæ Romanę multarum gen-
 tium & ciuitatū strage crebescūt, quamquam
 si diligenter appendant, plus dāni inueniēt ac-
 cidisse, quā commodi, neq; enim parui penden-
 da sunt tot bella seruilia, socialia, ciuilia fugiti-
 uorum, nullorumvitiq; fructuū & magnarū ta-
 men miseriarum. Sed conuiueo, vt quēadmodum volunt, ita fuis-
 se videatur, vnde arbitror esse dicturos. Ecquid his tēporibus bea-
 tius, quibus continui triumphī, cælebres victoriæ, diuites prædæ,
 nobiles pompe, magni ante currus reges, longo ordine victę gētes
 agebantur? Quibus breuiter respōdebitur, & ipsos de tēporibus so-
 lere causari, & nos p̄ eisdem tēporibus instituisse sermonem, quæ
 tempora non vni tantum vrbī attributa, sed orbī vnīuerso constat
 esse cōmunia. Ecce quā feliciter Roma vincit, tam infeliciter quic-
 quid extra Romam vincitur. Quāti igitur pendenda est gutta hæc
 laboriosæ felicitatis, cui ascribitur vnus vrbis beatitudo in tanta
 mole infelicitatis, per quam agitur totius orbis euersio? Aut si ideo

Felicitatē Ro-
 manorum de-
 plorat vtpote
 quæ aliorum
 infelicitate au-
 cta fuerit.

felicia putantur, quia vnus ciuitatis opes auctæ sunt, cur nõ potius infelicissima iudicentur, quibus miserabili vastatione multarum ac bene institutarum gentium potētissima regna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthagini videbatur, cum post annos. c. xx. quibus modo bellorū clades, modo pacis conditiones perhorrescens, nunc rebelli intentione, nunc suppliciter bellis pacem, nunc pace mutabat bella, nouissimeque miseris ciuibus passim se ignem vltima desperatione iaciētibus, vnus rogos tota ciuitas fuit, cui etiam nunc situ parue mœnibus destitutæ pars miseriarum est audire, quid fuerit. Acedat Hispania sententiam suam, cum per annos. cc. vbiq; agros suos sanguine suo rigabat, importunumq; hostem vltro hostiatim inquietantem, nec repellere poterat nec sustinere, cum se quique diuersis vrbibus ac locis fracti, cæde bellorum obsidionum fame exinaniti, interfectis coniugibus, ac liberis suis ob remedia miseriarū concursu misero ac mutua cede iugulabatur. Quid nunc de suis temporibus sentiebat, ipsa postremo dicat Italia, cur per annos. cccc. Romanis vtique suis contradixit, obtulit, repugnauit, si eorum felicitas, sua infelicitas non erat, Romanosque fieri rerum dominos bonis communibus non obstabat. Non requiro de innumeris diuersarum gentiū populis diu antea liberis, tunc bello victis, patria abductis, precio venditis, seruitute dispersis, quid tunc sibi maluerint, quid de Romanis opinati sint, quid de temporibus iudicarent. Omitto de regibus magnarū opum, magnarum viriū, magnæ gloriæ diu potentissimis, aliquando captis, seruiliter catenatis, sub iugum missis, ante curram actis, in carcere trucidatis, quorum tam stultum est exquirere sententiam, quam durū non dolere miseriam. Nos, nos inquam ipsos vitæq; nostræ electionem, cui acquiescimus, cōsolamur. Maiores nostri bella gesserunt, bellis fatigari pacem petentes tributa obtulerunt. Tributum precium pacis est. Nos tributa pendimus, ne bella patiamur, ac per hoc in portum ad quem illi tandem pro euadendis malorum tempestatibus confugerunt, nos consistimus, & manemus. Igitur nostra tempora viderimus, vtrū felicia, certe feliciora illis ducimus, quam, quod illi vltimo delegerunt, nos continue possidemus. Inquietudo enim bellorum, qua illi attriti sunt, nobis ignota est, in ocio autem, quod illi post imperiū Cæsaris, natiuitatemq; Christi tenuiter gustauerunt, nos nascimur, & senescimus, quod illis erat debita pensio seruitutis, nobis est libera collatio defensionis, tantumq; interest iter preterita presentiaq; tempora, vt quod Roma in vsum luxuriæ suæ ferro extorquebat a nostris nunc in vsum cōmunis reipublicæ conferat ipsa nobiscū. Aut si ab aliquo dicitur, tolerabiliores parentis

Tributū precium pacis.

bus nostris Romanos hostes fuisse, quam nobis Gothos esse, audiat & intelligat, quanto aliter quam circa se ipsum agitur, sibi esse videatur. Olim cum bella toto orbe feruebant, quæque prouincia suis regibus, suis legibus, suisque moribus utebatur, nec erat societas affectionum, ubi diffidebat diuersitas potestatum. Postremo solutas & barbaras gentes quis tandem ad societatem adduceret, quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiã religio separabat? Si quis igitur tunc acerbitate malorũ victus patriam cum hoste deseruit, quem tandem ignotum locum ignotus adiit? Quam gẽtem generaliter hostem hostis orauit? Cui se congressu primo credidit, non societate nominis inuitatus, nõ communionẽ iuris adductus, non religionis vnitate securus? An parum exempli dederũt Buisiris in Buisiris. Aegypto peregrinorum infeliciter incurretium impiissimus immolator? Crudelissimaque circa aduenas Dianæ Tauricæ litatura, sed magis crudelia sacra Thraciæ cum Polynestore suo vsque ad propinquos hospites scelerata. Et ne antiquitatibus videar immorari, testis est Roma de Pompeio interfecto, testis est Aegyptus de interfecto Ptolemæo. Mihi autem prima qualescũque motus perturbatione fugienti, de confugiendi statione securo vbique patria, vbique lex & religio mea est, nunc me Aphrica tam libenter accæpit, quam confidenter accessi, nũc me inquam ista Aphrica pace simplici excepit, sinu proprio iure cõmuni, de qua aliquando dictum, & vere dictum est. Hospitio prohibemur harenæ, Bella cient, primaque vetant consistere terra, nunc vltro ad suscipiendos socios religionis & pacis suæ, beniuolum late gremium pãdit, atque vltro fessos quos foueat, inuitat.

Dianæ tauricæ litatura.

Thraciæ sacra crudelia

¶ Per fidem christianam vbique
securum esse peregrinum.

CAPVT I.

Christiano ho
mini tutissi
ma esse oīa.

Attende sci
tum Orosii.

Omnibus oīa
cōmunia esse

Atitudo orientis septētrionis copiositas, meridiana diffusio magnarum insularum largissime tutissimeque sedes mei iuris & nominis sunt, quia ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo, nō timeo deos hospitis mei, nō timeo religionem eius nece mea, nec habeo talem quē pertimescam locū, vbi & possessori liceat perpetrare quod velit, & peregrino non liceat adhibere, quod cōuenit vbi sit ius hospitis, quod meum non sit. Vnus deus qui tēporibus quibus ipse innotescere voluit, hanc regni statuit vnitatem, ab omnibus & diligitur & timetur. Eadem leges quæ vni deo subiectæ sunt vbiq̄e dominantur, vbi cūque ignotus accessero, repētīnam vim tanquā destitutus nō pertimesco. Inter Romanos, vt dixi, Romanus. Inter christianos, christianus. Inter homines homo, legibus iploro rem publicam, religione conscientiam, cōmunionem naturam. Vt tēporarie omni terra quasi patria, quia quæ vera est, & illa quā amo, patria in terra penitus nō est. Nihil perdidī, vbi nihil amauī, totūque habeo quod do. Quem diligo mecū est, maxime quia & apud omnes idem est, qui me non modo notum omnibus, verum & pximum facit, nec egentem deserit, quia ipsius est terra & plenitudo eius, ex qua omnibus omnia iussit esse cōmunia. Hæc sunt nostrorum temporum bona, quæ in totum, vel in tranquillitate presentium vel in spe futurorum, vel in præfugio communi non habuere maiores, ac per hoc incessabilia bella gesserunt, quia mutadarum sedium cōmunionem non libera persistēdo in sedibus suis aut infeliciter necati sunt, aut turpiter seruiērūt. Quod clarius prōptiusque iplis veterum gestis per ordinem explicatis aperietur. Anno ab vrbe condita sexcentesimo sexto, hoc est eodē anno, quo & Carthago deleta est, Gneo Cornelio Lentulo & Lucio Mummio cōsulibus, ruinam Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est, quarū potentissimarum vrbium paruo vnus temporis interuallo per diuersas mundi partes miserabile colluxit incendium, nam cum Metellus præter Acheos Boetiosque duobus bellis, hoc est primo apud Thermopylas iterum in Phocæis deuicisset, quorum priore bello occisa esse viginti milia secundo septem milia cæsa Claudius historicus refert. Valerius Antias in Achaia pugnatum esse & viginti milia Achæorum cum duce suo Dieuo cecidisse confirmat. Polybius vero Achiuus, quamuis tunc in Aphrica cū Scipione fuerit, tamen quia domesticam cladem ignorare non potuit, semel in

Achaia pugnatum Critolao duce asserit. Dieuum vero adducens
 tem ex Arcadia milites ab eodem Metello pretore oppressum cum
 exercitu docet. Sed de varietate discordantium historicorum alia
 quanta iam diximus, quorum sufficiat detecta haec & male nota men-
 daciorem nota, quare parum credendum esse in caeteris euidenter
 ostendunt, qui in his quoque quae ipsi viderunt diuersi sunt. Igitur
 post extincta totius Achaiae praesidia, destitutarum urbium euer-
 sionem Metello praetore meditante consul Mummius repentinus
 cum paucis venit in castra, qui dimisso Metello Corinthum sine
 mora expugnauit, urbem toto tunc orbe opulentissimam, Corinthi va-
 quippe quae velut officina omnium artificum atque artificiorum, statio.
 & emporium commune Asiae atque Europae, per multa retro sae-
 cula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis praedandi licentia, sic
 omnia caedibus ignibusque completa sunt, ut de murorum ambi-
 tu quasi e camino in vnum apicem coartatum exundaret incen-
 dium. Itaque plurima parte populi ferro flammisque consumpta,
 reliqua sub corona vendita est. Vrbe incensa muri funditus diruti
 sunt. Muralis lapis in puluerem redactus. Praeda ingens erepta est.
 Sane quum propter multitudinem & varietatem statuarum simu-
 lachrorumque in illo ciuitatis incendio, permixta in vnum auri
 argenti atque aëris omnia simul metalla fluxissent, nouum genus
 metalli factum est, vnde vsque in hodiernum diem, siue ex ipso, Corinthia va-
 ue ex imitatione eius aes Corinthium, sicut memorie traditum est, sa.
 & Corinthia vasa dicuntur.

¶ Iterum bella grauiā surrexisse
 in Hispania. CAPVT II.

Idem consulibus Viriatus in Hispania genere Lu-
 sitanus homo pastoralis & latro primum infesta-
 do vias, deinde vastando prouincias, postremo ex-
 exercitu praetorum & consulum Romanorum, vincen-
 do, fugando, subiiciendo, maximo terrori Roma-
 nis omnibus fuit, siquidem Iberum & Tagum ma-
 xima & diuersorum locorum flumina late transgredienti, & per-
 uaganti Gaius Vecilius praetor occurrit, continuo caeso vsque ad
 internitionem pene omni exercitu suo, vix ipse praetor cum pau-
 cis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium praetorem idem
 Viriatus praелиis multis fractum fugauit. Post etiam Claudius
 Vnimannus cum magno apparatu belli instructus contra Viria-
 tum missus, quasi pro abolenda superiore macula turpiorem au-
 xit ipse infamiam, nam congressus cum Viriato vniuersas, quas se-
 cum deduxerat, copias, maximasque Romani exercitus amisit.

Vecilium &
 Gaium Plauti-
 um fugauit
 Viriatus.

Lusitanorum cum Romanis congressus. Viriatus trabeas fasces, cæteraque insignia Romana in montibus suis trophea præfixit. Eo dem tempore. ccc. Lusitani cum. M. Romanis in quodam saltu contraxere pugnam, in qua. lxx. Lusitanos, Romanos autem. ccc. xx. cecidisse Claudius refert. Et cum victores Lusitani sparsi ac securi abirent, vnus ex his longe a cæteris segregatus cum circūfusis equitibus pedes ipse deprehensus, vnus eorum equo lancea perfosso ipsius equitis ad vnum gladii ictū caput defecuisse, ita omnes metu perculit, vt prospectantibus cunctis, ipse contemptim atque ociosus abscederet. Appio Claudio Quinto, Cæcilioque Metello consulibus Appius Claudius aduersus Salascos Gallos congressus, & victus, decem. M. militum perdidit. Reparata pugna. v. M. hostium occidit, sed quæ iuxta legem, qua constitutum erat, vt quisquis quinque milia hostium peremisset, triumphandi haberet potestatem. Iste quoque quæ triumphū expectasset, propter damna vero superiora non impetrauisset, infamiam impudentia atque ambitione vsus priuatim, cum tribus triumphauit. Lucio Cæcilio Metello & Fanio Maximo Seruiliano consulibus iter cætera prodigia Androginus Romæ visus, iussu Haruspium in mare mersum est, sed nihil ipsius expiationis procuratio profecit, nam tanta subito pestilentia exorta est, vt ministri quoque faciendorum funerum primū non sufficeret, deinde non essent. Itaque magnæ domus vacuæ viuus plene mortuis remanserunt. Largissimæ introrsum hæreditates, & nulli penitus hæredes. Deinde iam non solum in vrbe viuendi, sed etiam appropinquandi ad urbem negabatur facultas. Tam sæui per totam urbem tabescentiū sub tectis, atque in stratis suis cadauerum putores exalabatur. Expiatio illa crudelis, & viam mortibus hominū morte hominis instruens, tandem Romanis inter miseras erubescens, quam misera & vana esset innotuit. Ante enim in suffragium præueniende cladis est habita, & sic pestilentia subsecuta est, quæ tamen sine vllis sacrificiorum satisfactionibus tantummodo secundum mensuram arcani iudicii expleta correptione sedata est, quam si artifices illi circumventionum haruspices sub ipsa, vt assolēt, declinatione morborum forte celebrassent, proculdubio subsidiis, & ritibus suis reductæ sanitatis gloriam vëdicassent. Ita misera & ad sacrilegia male religiosa ciuitas mendaciis, quibus liberari non poterat, eludebatur. Igitur Fabius consul contra Lusitanos & Viriatum dimicans Bacciam oppidum, quod Viriatus obsidebat, depulsis hostibus liberauit, & in deditiōnem cum plurimis aliis castellum recæpit. Fecit facinus etiam vltimis barbaris Scythiæ, non dicam Romanæ fidei & moderationi execrabile. Quingentis enim principibus

Appij Claudij
 in Salascos
 Gallos cōgressus.
 Triumphandi
 lex.

Androginus
 Romæ visus.
 Androginus
 dicitur qui vir
 est & fœmia.
 Pestilentia
 fauicia.
 Pestis effectus

Lusitanos de-
 uicit Fabius.

bus eorum, quos societate inuitatos de ditionis iure susceperat, manus præcidit. Pompeius sequentis anni consul fines Numantinorū ingressus, accepta maxima clade discessit, non solum exercitu pene omni profligato, verum etiam plurimis nobilium, qui eius militiæ aderant, interemptis. Viriatus autem per quatuordecim annos Romanos duces atque exercitus protriuisset, insidiis suorū interfectus est, in hoc solo Romanis circa eū fortiter agentibus, quod percussores eius indignos præmio iudicarunt. At ego non modo nunc, verum etiam sæpe intertexere oriētis illa inextricabilia bella poteram, quæ raro vnquam nisi sceleribus aut incipiunt, aut terminantur. Sed Romanorum, cum quibus nobis actio est, tanta sunt vt iure fastidiatur aliena. Mithridates tunc siquidem rex Parthorum sextus ab Arsace, victo Demetrio præfecto, Babyloniam vrbem, finesque eius vniuersos victor inuasit. Omnes præterea gentes, quæ inter Hydaspem fluium & Indum iacēt, subegit. Ad Indiam quoque cruentum extendens imperium, Demetrium ipsum sibi secundo bello occurrentem & vicit & cepit, quo capto Diodorus quidam cum Alexandro filio, regnum eius & regium nomen vsurpauit, qui postea ipsum Alexandrum filium quem participem periculi in peruadendo regno habuerat, ne in obtinendo consortē haberet, occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hostilio Mancino consulibus, prodigia apparere diuersa, & quantū in ipsis fuit ex more curata sunt, sed nō semper aucupatoribus euentuū & stratoribus fallaciarum haruspicibus, opportuni casus suffragantur. Nanque Mancinus consul, postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum, a deo proelia infeliciter cuncta gessit, atque in id suprema desperatiōe perductus est, vt turpissimum foedus cum Numantinis iisdem facere cogeretur, quamuis & Pompeius iam aliud æque infame foedus cum iisdem Numantinis paulo ante pepigisset. Senatus dissoluit foedus, & Mancinum tradi præcepit Numantinis, qui nudato corpore, manibus post tergum reuinctis, ante portas Numantinorum est expositus, ibique vsque in noctē manens, a suis desertus, ab hostibus autem non susceptus lachrymabile vtrisque spectaculum præbuit.

Pompeius ex Numantinorū finibus profligatur. Insidiis suorū cedit Viriatus

Mithridates & res ab eodē in Babibonia & India gestæ.

Alexander a Diodoro præ interfectus.

Mancinus ad Numantinos victus ducit.

¶ Quod falsa numina sibi vsurparunt Romani.
CAPVT III.

Apostrophe
in Romanos
varia numina
falso colentes

Sclamare hoc loco dolor exigít, quæ falso vos
bis Romani magna illa numina iustitiæ ac fi-
dei fortitudinis & misericordiæ vendicatis?

A Numantinis hæc verius discite. Fortitudi-
ne opus fuit, pugnando vicerunt. Fides exige-
batur, credentes aliis secundum se, quos occide-
re potuerát, pacto foedere dimiserunt. Iustitia

probanda erat, probavit eam vel tacitus senatus, quum iidem Nus-
mantini per legatos suos aut inuiolatam pacem solam, aut omnes
quos pignore pacis accepto viuos demiserant, reposcebant. Míse-
ricordia examinanda videbat, satis documentí dederunt vel emit-
tendo ad vitam inimicum exercitum, vel ad poenam non recipiē-
do Mancinum. Mancinus ne rogo dedendus fuit, qui victi exerci-
tus impendentem trucidationem prætentu boni pacti foederis dis-
pulit. Qui periclitantes patriæ vires in meliora tempora reserua-
uit. At si displicuit foedus quod pactum est quæ miles hoc pignore
redemptus, aut quum reuerteretur recæptus est, aut quum repeteretur
redditus non est? At si placuit seruati militis qualiscunque prouí-
sio, quæ Mancinus qui hoc pepigit solus deditus fuit? Nuper Varro
vt perpropera pugna iniretur, collegam Paulum obluçantem im-
pulsit, trepidantem præcipitauit exercitum, infelices copias apud
infames illas Romanis cladibus Cannas non disposuit certamí-
ni, sed opposuit morti plus quã quadraginta milia ibi militum Ro-
manorum sola impatientia sua, de qua sibi victoriam iandudum
Hannibal præsumebat, amisit. Collega etiam Paulo, quo tandem
viro perditio nouissime in urbem pene solus impudentissime redi-
re ausus meruit impudentiæ suæ præmium, nam gratiæ ei, quod de
republica non desperasset quam tamẽ ipse fecerat desperatam, pu-
blice in senatu actæ sunt. Porro autem Mancinus qui forte bellica
circumuentum exercitum ne perderet, laborauit, ab eodem sena-
tu deditioe damnatus est. Scio Romanis & illud in Varrone dis-
plicuisse, sed tẽpori concessum est, & hoc in Mancino placuit, sed
secundum tempus præsumptum est, atque ideo ab initio perfecistis,
vt nec ciuis consulat conuenienter ingratis, nec hostis fideliter cre-
dat infidis. Interea Brutus in interiore Hispania. lxx. M. Gallogre-
corum, qui Lusitanis auxilio venerant, asperrimo bello & difficili,
quos incautos circumuenisset, oppressit. Quorũ in eo prælio. l. M. oc-
cisa. sex. M. capta referuntur, pauci fuga euaserunt. In citeriore His-
pania Lepidus proconsul Vacceos innoxiam gentem & supplicẽ,
& senatu prohibente pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox
accepta clade grauissima improbe pertinaciẽ poenas luit. sex. M. quip

Proclamatio
in Mancini
deditioem.

Romanorum
clades apud
Cannas.

Gallogræcos
Brutus hosti-
liter interit.

pe Romanorum in hoc iniusto bello iustissime caesa sunt, reliqui exuti castris, armis etiā perditis euaserunt. Nec minus turpis haec sub Metello clades, quam sub Mancino fuit, quare nunc sibi haec tempora loco felicitatis ascribant, non dico Hispani tot pulsati fatigatique bellis, sed ipsi Romani tam cōtinuis subacti cladibus, totiesque superati, vt non exprobrem quot praetores eorum, quot legati, quot consules, quot legiones, quantique exercitus consumpti sunt. Illud solum reuoluo, quanta fuerit timoris amētia. Miles Romanus hebetatus, vt iam nec ad experimentum quidem belli conhibere pedem, atque affirmare animum posset, sed mox cōspecto Hispano specialiter hostem diffugiens, vinci se pene prius crederet, quam videri. Quo argumento patet apud vtrosque misera illa tempora iudicata, quum & Hispani & si vincere poterant, inuiti tamen desererent oīa sua dulcia, & bella externa tolerarent, & Romani quanto impudentius alienae quieti sese ingererent, tanto turpius vincerentur.

¶ In vrbe Roma puerum natum nouum monstrum,
& in Sicilia montem Aetnam vastos
ignes eructasse.

CAPVT IIII.

Eruió Fuluio Flacco, & Quinto Calphurnio Pídone consulibus, Romae puer ex acilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis. iiii. auribus totidem, natura virili duplex. In Sicilia mons Aetna vastos ignes eructauit, ac fudit, qui torrentum modo per precipites prona, proxima quaeque corripientibus excussere flammis longinquiora autem fauillis calidis cum vapore graui late volitantibus torruerunt, quod Siciliae semper vernaculum genus monstri non portendere malum assolet, sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natae sunt. Igitur in Sicilia bellum ciuile ortum est, quod adeo graue & atrox multitudine seruorum, tunc ad arma instructorum, copiaque & magnitudine virium fuit, vt non dicam praetores Romanos, quos penitus profligauit, sed consules quoque terruerit, nā septuaginta milia seruorū, tum in arma conspirantiū fuisse referunt, excepta vrbe Mesana, quae seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Caeterū Sicilia in hoc quoque miserior est, quia insula, & nunq̄ erga pactū suū iuris idonea, nunc tyrānis subiecta, nunc seruis, vel illis dñatu improbo exigentibus seruitutē, vel istis presumptione puerſa cōmutantibus libertatē, maxime quia clau-

Prodigia.
Monstruosus
puer.
Aetnae flāma

Fruges in arboribus natae.
Siciliae bellū
ciuile.
Seruorum cōspiratio.

sa vñdique mari egerere foras non facile potest intestinum malū. Viperinam quippe conceptionem perditionis suæ aluit sua libidine auctam, sua morte victuram. In hac autē seruilis tumultus excitatus, quanto rarior cæteris, tanto truculentior est, quia intentione cōmouet libera multitudo, vt patriā augeat, seruilis vt perdat.

¶ Scipio consul creatus Numantiam deleuit. Cap. V.

Siciliæ miserima cōditio. Numantiæ situs.

Nno ab vrbe condita. dc. xx. cum maior pene infamia de foedere apud Numantiam factō, q̄ apud Caudinas quondam furculas pudorē Romanę frontis oneraret, Scipio Africanus cōsensu omnium ex tribuno cōsul creatus, atque ad expugnandam Numantiam cum exercitu missus est. Numantia autem citerioris Hispaniæ

haud procul a Vacceis & Cantabris in capite Gallatię sita, vltima Celtiberorum fuit, hæc per ānos. xiiii. cum solis. iiii. M. suorum. xl. M. Romanorū non solum sustinuit, sed etiam vicit, pudendisq̄ foederibus affecit. Igitur Scipio Africanus Hispaniā ingressus, non ilico se ingessit hostibus, vt quasi incautos circumueniret, sciens nunquā id genus hominum adeo in ocium corpore atq; animo resoluī, vt nō ipsa qualitate habitudinīs suæ apparatus aliorum præcelleret, sed aliquandiu militem suum in castris velut in scholis exercuit. Et cum partim æstatis totāque hyemē, ne attentata quidem pugna trāsegiisset, sic quoque parum propemodum hac profecit industria, nanque vbi copia pugnandi facta est, exercitus Romanus oppressus impetu Numantinorū terga conuertit, sed increpatione & minis obiectantis sese consulis, manuque retinentis tandem indignatus in hostem rediit, & quem fugiebat, fugere cōpulit. Difficilis in relatu fides Numantinos effugauere, & fugiētes videre Romani. Vnde quāuis Scipio, quia præter spem acciderat, lætatus & gloriatus esset, tamen vltra bellum aduersus eos audendum non esse professus est. Itaque Scipio insistendum inopinatis prouentibus censuit, urbem ipsam obsidione conclusit, & fossa circumdedit, cuius latitudo pedibus. x. altitudo. xx. fuit. Ipsum deinde vallum sudibus præstructum crebris turribus cōmuniuit, vt si qua ab erumpente hoste in eū, tentaretur irruptio, iam non quasi obsessor cū obsesso, sed versa vice obsessus obsesso repugnaret. Numantia autem in tumulo sita haud procul a flumine Durio tria. M. passuum ambitu muri amplexabatur, quāuis aliqui asserant eā & paruo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile est, cum hoc spatii cura alendōq; custodiendorumq; pecorē, vel etiam exercendi ruris cōmodo, cum bello premerentur incluserint ipsam arcem paruā na-

Fugientiū Romanorum & Numantinorū vicissitudo.

Obsidetur Numantia.

tura munitam obtinētes. Alioquin tantam paucitatem hominū, tam amplum vrbis spatium non munire magis quā prodere videbatur. Igitur conclusi diu Numantini, & fame trucidati deditiōē sui obtulerunt. Si tolerabilia iuberentur, sæpe etiam orantes iustæ pugnæ facultatem, vt tanquam viris mori liceret. Vltimo omnes subito duabus portis eruperunt, larga prius potione vsi non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem cōfecto, quem succum a calefaciendo celiam vocant. Suscitur enim illa ignea vis germinis madefactę frugis, ac deinde siccat, & post in farinā redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis & calor ebrietatis adiicitur. Hac igitur potione post longam famem recalescentes bello sese obtulerunt. Atrox diu certamen, & vsque ad periculum Romanorū fuit, iterumque Romani pugnare se aduersum Numantinos fugiendo probauissent, nisi sub Scipione pugnasent. Numantini interfectis suorum fortissimis bello cedunt, compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in vrbem reuertuntur, corpora interfectorum ad sepulturam oblata accipere noluerunt. Nouissima spe desperationis in mortem omnes destinati clausam vrbem ipsi introrsum succenderunt, cunctique pariter ferro veneno atque igne cōsumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habere victis præter securitatem suam, neque. n. euerſa Numantia viciſſe se magis Numantinos, qui euasiſſe duxerunt, vnum Numantinum victoris catena non tenuit vnde triumphum dederit, Roma non vidit. Aurū vel argētum, quod igni superesse potuiſſet, apud pauperes non fuit. Arma & vestes ignis absumpsit.

¶ Deleta Numantia cæteras gentes pacem petiisse.

CAPVT VI.

igitur ea tempeſtate cum hæc apud Numantiam geſta ſunt, apud Romam Gracchorum ſeditiōes agitabantur. Scipio autem cum deleta Numantia cæteras Hiſpanię gentes pace componeret, Tireſum quendam Celticū principem conſuluit, qua ope res Numantina aut prius inuicta duraffet, aut poſt fuiſſet euerſa. Tireſus reſpondit. Cōcordia inuicta diſcordia exitio fuit, quod Romani tanquā ſibi ac de ſe dictum exempli loco accæperunt, quippe quibus iam de ſeditiōe diſcordantis totius vrbis nunciabatur. Carthagine Numantiaque deleta oritur apud Romanos vtilis de prouiſione collatio, & oritur infamis de ambitioē contentio. Gracchus tribunus plæbis iratus nobilitati, quod inter autores Numantini fœderis notatus eſſet, agrum a priuatis eatenus poſſeſſum populo diuidi ſtatuit. Octauo tribuno plæbis obſiſtenti

Celia potio,
qua Numantini erūpere volentes vsi ſūt.

Gracchorum ſeditio.

ademit imperium, & successorem Numitium dedit. His causis senatum ira, populum superbia inuasit, ac tunc forte Attalus Eumenis filius moriens testamento populum Romanum imperio Asiæ hæredem succedere iusserat. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit, uti pecunia, quæ fuisset Attali, populo distribueretur. Obstante Nasica etiam Pompeius spondit, se Gracchum quem primum magistratum adisset, accusaturum.

In vrbe ortam seditionem grauem,
& in Sicilia seruilem
contagionem.

CAPVT VII.

Gracchi interitus.

Gracchus cum niteretur, ut ipse tribunus plebis subsequente anno permaneret, cumque comitiorum die seditiones populi accederet, autore Nasica inflammata nobilitas fragmentis subteliorum plebem fugauit. Gracchus per gradus quibus itur super Calphurnium fornicem detracto amiculo fugiens ictus fragmento subtelii corruit. Rursusque affurgens alio ictu clauæ cerebro impacte exanimatus est. Ducenti præterea in ea seditione interfecti, eorumque corpora in Tyberim proiecta sunt, ipsius quoque Gracchi inhumatum cadauer extabuit. Orta præterea in Sicilia belli seruilis contagio, multas late infecit puincias, nam & Minturnis. cccc. .I. serui in crucem acti, & Sinuessæ ad. iiii. M. seruorum a Quinto Metello & Gneo Seruilio Cephione oppressa sunt. In metallis quoque Atheniensium idem tumultus seruilis ab Heraclito prætore discussus est. Apud Delon & serui nouo motu intumescens oppidanis præuenientibus pressi sunt absque illo primo Siciliensis mali fomite, a quo iste velut scintillæ emicantes diuersa hæc incendia seminauit. In Sicilia enim post Fuluium consulem Piso consul Mamercium oppidum expugnauit, ubi octo. M. fugitiuorum interfecit, quos autem capere potuit patibulo suffixit, cui quum Rutilius consul successisset, idem quoque Taurominium & Aetnam firmissima fugitiuorum refugia bello recæpit, ubi amplius quam. xx. M. tunc seruorum trucidata referuntur. Misera profecto talis belli & inextricabilis causa. Pereundum utique dominis erat, nisi insolentibus ferro obuiam iretur. Sed tamen in ipsis quoque infelicissimis damnis pugna, & infeliciores lucris victoriæ, quanti perire victi, tantum perdidere victores.

Attalum regem Asiæ testamento Asiam reliquisse Romanis. CAPVT VIII.

Nno ab vrbe cōdita. dcxxii. Publius Lycinius Crassus consul & pontifex maximus, aduersus Aristonicum Attali fratrem qui traditam testamentum Romanis Asiam peruaserat, cum instructissimo est missus exercitu. Præterea magnis regibus, hoc est Nicomede Bithiniæ, Mithridate Ponti & Armeniæ, Ariarathe Cappadociæ, Phillomene Paphlagoniæ, eorumque maximis copiis adiutus, conferto tamen bello victus est, & cum exercitu post plurimam cædem in fugam acto, ipse iam circumuentus ab hostibus, & pene captus esset; virgam, qua erat vsus ad equum in oculū Thracis ipegit. Barbarus autem cum ira & dolore exarsisset, latus Crassi gladio trāsuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis effugit, & dedecus & seruitutem. Perpenna cōsul, qui Crasso successerat, audita morte Crassi & clade exercitus Romani raptim in Asiam peruolauit, Aristonicum recenti victoriā furiantē improuiso bello adortus, nudatum omnibus copiis in fugam vertit. Quinque Stratonicem urbem, ad quam ille confugerat obsidione cinxisset, trucidatum fame ad deditiōnem coegit. Perpenna consul apud Pergamum correptus morbo diem obiit. Aristonicus vero ductus ad urbem Romam iussu senatus in carcere strangulatus est. Eodem anno Ptolemæi Alexandrinorum regis vita misera miseriorem vite exitum dedit. Is enim sororem suam stupro cognitam, ac deinde in matrimonio receptam turpius quam duxit, abiecit. Priuignam vero suam, hoc est filiam sororis & coniugis, coniugem asciuit, filiūque suum, quem ex sorore susceperat, nec non & filium fratris occidit. Quamobrem tantis incestis parricidiisque execrabilis ab Alexandrinis regno pulsus est. Iisdem temporibus Antiochus non contentus Babylonia atque Hecharbana totum Mediæ imperiū aduersus Pharaathem Parthorum regem cōgressus victus est, qui cū in exercitu suo. ccc. M. armatorū habere videretur. c. M. & amplius calonum & lixarū immixta scortis & hīstrionibus trahebat. Itaque facile cū vniuerso exercitu suo Parthorū viribus oppressus interiit. Gaio Sempronio Tuditano & Marco Acilio consulibus Publicū Scipionem Africānum pridie pro concione de periculo salutis suæ contestatum, quod sibi pro patria laboranti ab improbis & ingratis denūciari cognouisset, alio die mane exanimem in cubiculo suo repertum non temere inter mala Romanorū maxima recensuerim, præsertim cum tantum in eayrbe Africani vigor & modestia valeret, vt facile viuo eo, neque sociale neque ciuile bellum posse existere crederetur. Hunc quidam vxoris suæ Sempronix,

Crassus cum maximo exercitu Asiam proficiscitur. Hic ponuntur Crassi adiutores.

Crassus victus.

Aristonicus a Perpenna superatus.

Perpennæ obitus.

Aristonici supplicium.

Scelerata Ptolemæi flagitia

Ptolemæus ob sua crimina regno priuatus est.

Gracchum autem fororis dolo necatum asserunt, ne scelerata, vt credo, familia, atque in perniciem patriæ suæ nata, iter impias seditiones virorum, non etiam facinoribus mulierum esset immanior.

Uterum Aetnam vasto tremore
exundasse igneis globis.

CAPVT IX

Aetna flammæ
euomit.
Lyparæ insulæ
adustio cuncta
exsiccans.

Arco Aemilio & Lucio Oreste cōsulibus, Aetna vasto tremore cōcussa exundauit igneis globis. Rursusque alio die Lypara insula & vicinum circa eam mare intantum efferbuit, vt adustas quoque rupes dissoluerit, tabulataq; nauium liqufactis cæris extorruerit, exanimatos pisces supernatantes excoxerit, homines quoque nisi qui longius potuere diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris adustis introrsum vitalibus suffocauit.

Ubi in Aphrica a bellorum excidiis cessatum est, horribilem & inusitatam perditionem locustarum secutam.

CAPVT X.

Immerione
locustarum
comes pestis
subsecuta est.

Arco Plautio Iseo & Marco Fulvio Flacco cōsulibus vix dum Aphricam a bellorum excidiis quiescentem, horribilis & inusitata perditio consecuta est, namque cum per totam Aphricam immensa locustarum multitudines coaluissent, & non modo iam spem cunctam frugum abrasissent, herbasque omnes, cum parte radicum & folia arborum cum teneritudine ramorum consumpsissent, verum etiam amaras cortices atque arida ligna perrosissent, repentino arreptæ vento, atque in globos coactæ, portatæq; diu per aerem Aphricano pelago immerse sunt. Harum cum immensos acervos longe undis vrgentibus fluctus per extenta late littora propulissent, tetrum nimis atque vltra opinionem pestiferum odorem, tabida & putrefacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animantium tanta pestilentia consecuta est, vt auium pecudum ac bestiarum corruptione dissolutarum putrefacta passim cadauera vitium corruptionis augerent. At vero quanta fuerit hominum lues, ego ipse dum refero, toto corpore perhorresco, siquidem in Numidia in qua tunc Micipsa rex erat, decc. M. hominum, circa oram vero maritimam, quæ maxime Carthaginensi atque vticensi littori adiacet, plus quam. cc. milia perisse traditum est, Apud ipsam vero Vticam ciuitatem xxx. milia militum, quæ ad presidium totius Aphricæ ordinata fuerant

extincta atque abraſa ſunt. Quę clades tam repentina ac violenta inſtitit, vt tunc apud vticam ſub vna die per vnam portam ex illis iunioribus plus quam. M. d. mortuos elatos fuiſſe narretur. Verũtamen pace & gratia omnipotentis Dei dixerim, de cuius miſericordia & in cuius miſericordia & i cuius fiducia hæc loquor, quãuis & temporibus noſtris exoriantur aliquando hæc diuerſis partibus locuſtę, & plærunque etiam, ſed tolerabiliter lædant, nõquam tamen temporibus chriſtianis tanta viſ inextrincabilis mali accidit, vt pernicies locuſtarum, quę nullo modo ferri viua potuiſſet, mortua plus noceret, & quandiu viuente peritura erant omnia, ea perditã pereuntibus magis omnibus optandum fuerit, ne periret.

¶ Poſt euerſam Carthaginem iterum iuſſum eſt eam reſtitui.

CAPVT XI.

Nno ab vrbe condita. dc. xxxvii. Lucio Cęcilio Metello & Quinto Tito Flaminio conſulibus Carthago in Aphrica reſtitui iuſſa. xx. & ſecundo demum anno, quam fuerat euerſa, deductis ciuium Romanorum familiis, quę eã incolerent, reſtituta & repleta eſt, magno ante prodigio præcedente, nam qum menſores ad limitandum Carthaginenſem agrũ miſſi ſtipites terminoꝝ indices ſixos, nocte a lupis reuulſos mordicus, corroſosque reperiſſent, aliquandiu hæſitatum eſt, vtum Romanę paci expediret, Carthaginem reformari. Eodem año Gaius Gracchus Gracchi illius, qui iam occiſus in ſeditioe fuerat, frater, tribunus plæbis per tumultũ creatus, magna rei publicę pernicies fuit, nã qum ſæpe populũ Romanum largitionibus pmiſſisque nimis in acerbiffimas ſeditioes excitauiffet, maxime legis Agrarię cauſa, pro qua etiam frater eius Tiberius Gracchus fuerat occiſus, tandem a tribunatu Minutius ſucceſſore deceſſit. Minutius tribunus qum maxima ex parte deceſſoris ſui Gracchi ſtatuta conuulſiſſet, legesque abrogaiſſet, Gaius Gracchus cum Fulvio Flacco ingenti ſtipatus agmine Capitolium, vbi concio agitabatur, aſcēdit. Ibi maximo tumultu excitato, quidam præco a Gracchanis interfectus, velut ſignum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatis cinctus, comitante etiã Graccho togato, breuẽque gladium ſub ſiniſtra occultante, quamuis & præconẽ fruſtra præmiſiſſet, qui ſeruos ad libertatẽ vocaret, Ianũ tanquam in arce occupauit, contra quem Decius Brutus vir conſularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diũ obſtiſſime dimicauit Flacchus Gracchus poſtquam in templũ Mineruę ſucceſſerat, gladio incumbere volens interuentu liçtoris reſ-

Vide quid erat de locuſtis optandum.

Reſtauratur Carthago.

Prodigium in reſtituenda Carthagię viſum.

Gracchus Rei pu. pernicies.

Gracchi facti oſa ſeditio.

tentus est. Itaque cum diu anceps bellum ageretur, tandem sagittarii ab Opimio missi consertam multitudinem disturbauerunt.

Duorum Flaccorum interitus.

Duo Flacci pater filiusque cum per aedem Lunae in domum priuata tam defuissent, foresque obiecissent, rescisso craticio pariete, confossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac peruentibus egre ad pontem sublicium peruenit, ibique neuius caperetur, ceruicem seruo suo praebuit. Caput Gracchi excisum consuli allatum est, corpus ad Corneliam matrem Missenum oppidum deuectum est. Haec autem Cornelia Africani maioris filia Missenum post prioris filii mortem secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adulescens in robore necatus est. Ex factione Gracchi. cc. l. homines in Auentino monte caesi referuntur. Opimius consul sicut in bello fuit fortis, ita in questione crudelis, nam amplius quam tria. M. hominum suppliciis necauit, ex quibus plurimi ne dicta quidem causa innocentes interfecti sunt. Iisdem temporibus Metellus Baleares insulas bello peruagatus edomuit, & piraticam infestationem, quae ab iisdem tunc exoriebatur plurima incolarum caede compressit. Gneus quoque Domitius proconsul Allobroges Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello vicit, maxime cum elephantorum noua forma equi hostium hostesque coterrenti diffugissent, xx. M. ibi Allobrogum caesa referuntur. iiii. M. capta sunt.

¶ Aetnam ultra solitum exarsisse. Cap. XII.

Eodem tempore Aetna mons ultra solitum exarsit, & torrentibus igneis superfusis lateque circumfluentibus Catinam urbem finesque eius oppressit, ita ut tecta aedium calidis cineribus preusta & pregrauata corruerent, cuius leuandae cladis causa senatus. x. annorum vectigalia Catinensibus remisit.

Aetnae incendio diruitur Catina.

¶ Galli a Fabio victi penes Rhodanum, & a Matio circa alpes. CAPVT XIII.

Nno ab vrbe condita. dc. xxviii. Fabius consul Bitunto regi Arneruorum Galliae ciuitatis bellum maximo instructu comparanti adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bitintus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret, qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis parum esse intelligeret, alium cum paucis litribus catenisque connexum superstratis confixisque tabulis struxit. Conserta pugna, & diu grauiter agitata victi Galli, conuersique in fugam dum quisque sibi timeret, coaceruatis inconsulte agminibus praeperito transitu pontis vincula ruperunt, ac mox cum ipsis litribus merfi

sunt. c. lxxx. M. armatorum in exercitu Bitinti fuisse traduntur, ex quibus. c. l. M. vel caesa vel merfa sunt. Quintus Martius consul Gallorum gentem sub radice alpium sitam bello aggressus est, qui cum se Romanis copiis circūseptos viderent, belloque impares fore intelligerent, occisis cōiugibus ac liberis in flammās sese proiecerunt. Qui vero praecipue Romanis peragēda tunc mortis suae copiam non habuerant, capti; fuerant, alii ferro, alii suspēdio, alii abnegato cibo sese cōsumperunt, nullusq; oīno vel paruis lus sup̄fuit, qui seruitutis cōditionē vitę amore tolerare valuisset.

Desperatio
Gallōs in vl-
trone am mor-
tem addixit.

¶ Iugurthę Numidarum regi bellum con-
sensu Romani populī indicitur.

CAPVT XIII.

Anno ab vrbe condita. dc. xxxv. Publio Scipio-
ne Nasica & Lucio Calphurnio Bestia consu-
libus, Iugurthę Numidarum regi, bellum con-
sensu populī Romani senatus indixit. Sed ego
de Iugurtha ordinis tantum loco & causa com-
memorationis breuiter perstrinxerim, quia vt
de natura eius varia atque intolerabilia, ita & de

Iugurthę bel-
lum indicitur
a Romanis.

rebus tam dolose, quam strenue gestis, propter opimam scriptorū
luculentiam satis sufficiens apud omnes noticia est. Igitur Iugurtha
Micipse Numidarum regis adoptiuus, heresque inter naturales eius
filios factus, primū cohæredes suos, id est, Hyeptalē occidit, Ad-
herbalem bello victum Aphrica expulit, Calphurnium inde cōsu-
lem aduersum se missum pecunia corrupit, atq; ad turpissimas cō-
ditiones pacis adduxit. Præterea cum Romam ipse venisset omni-
bus pecunia aut corruptis, aut attentatis seditiones diffensionesq;
permiscuit, quam cum egrederetur, ifami satis notauit eulogio, di-
cens. O urbem venalem & mature perituram, si emptorem inue-
neris. In sequenti anno Aulum Posthumium Posthumii consulis
fratrem, quem is. xl. M. armatorum exercitui præfecerat, apud Ca-
lamam urbem thesauris regis conditis inhiātem bello oppressit,
cui victo ignominiosissimū fœdus exegit, vniuersam pene Aphri-
cam a Romanis deficientem regno suo iunxit. Postea tamen Me-
telli consulis integritate & disciplina coercitus, duobus etiam præ-
liis victus vidit præsentem se & vastari Numidiam suam & nō posse
se defendi, a quo in deditiōem coactus. ccc. obsides dedit, frumen-
tum atque alios commeatus persoluturum sese spondit, tria mi-
lia amplius perrugarum reddidit. Exin cum incertus in pace im-
probos non prohiberet excursus, Gaii Marii consulis qui non mi-
nore pene quā ipse præditus erat astutia, Romanisque viribus fra-

Iugurtha Mi-
cipse adopti-
uus cohære-
des suos profligauit.
Pacem vendidit Calphur-
nius.

Iugurthæ cū
Boccho socie-
tas.

ctus est, maxime postquā Marius urbē Capsam ab Hercule Phœ-
nice, vt ferunt conditam, regis tunc thesauris confertissimam do-
lo circumuenit & cæpit. Diffidens deinde ppriis rebus & viribus
Iugurtha societatem cum Boccho Maurorū rege fecit, cuius equi-
tatus in immensum auctus Marianum exercitum creberrimis in-
cursionibus fatigauit. Postremum apud Cyrtham urbem antiquā
Masinissæ regiam aduersum Romanos expugnationem eius pa-
rantes. lx. milia equitum instructus occurrit. Nunquam vlla Ro-
mano militi tumultuosior pugna & terribilior fuit, adeo vt discursu
& fremitu circumcursantium & impetentium equitum suscitatus
pulis cœlum subtexuerit, diem ademerit, noctemque obduxerit,
tantus autem telorū nimbus ingruerit, vt nulla pars corporis es-
set ab ictu tuta, quippe quibus & visus ad prospiciendum impedimentū
caliginis, & expeditio ad cauendū compressiōe multitudinis deerat.
Nec laborabat eques Maurus ac Numida, vt bene collocatum hostē
opportuno telī impetu rimaretur, sed potius in incertū pila mittebant,
certi quod vulnera incerta nō essent. Ita coacti in vnū Romani equites,
in vnū pedites densabant. Intercapedini tantī periculī nox interueniēs
finē dedit. Eadem postera die & belli & periculī facies erat erūpere
in hostē, quī stricto miles gladio non valebat ferire, eminus enim
iaculis repellebat, fugere non poterat, vndiq; enī velocior ad
persequendū eques incluserat. Iam tertiā dies, & nullū vndecūq;
suffragium, dira vndiq; mortis facies obiciebat, tandē Marius
consul forti desperatiōe spei viam fecit, & cum vniuerso simul
agmine prupit e vallo, cāpoq; sese simul e proelio dedit. Et cum
ites circūfusi hostes non solum agminis extrema lamiarēt, verū etiā
media excussis pcul telis cederēt, turbatosq; Romanos insup etiā
estu solis, intolerantia sitis, mortis circūstantia, vsq; ad extremū
desperatiōis fatigaret, subito notum illud Romanorū aduersus
Aphros tēpestatum imbrīūq; suffragium cœlo missum insperatæ
salutis fuit, siquidē repentina pluuia sitientibus Romanis &
æstuantibus refrigerium potumq; præbuit. Porto aut Numidis
hastilia telorū, quę manu intorquere sine armētis solent, lubrica
ac p hoc inutilia reddidit. Scuta etiā, quę elephātī corio exten-
to atque durato habilia & tuta gestabant, cuius ea natura est,
vt acceptum imbrē, tanq; spongia ebibat, ac per hoc intractabile
repentino pondere fiat, quia circūferri non poterant, defendere
nequiverunt. Ita ex insperato conturbatis destitutisq; Mauris ac
Numidis, Bocchus & Iugurtha fugerunt. Post hoc. I. M. armato-
rum nouissimo bello ab iisdem regibus obiecta hæc quoque vsque
ad internitionem Romanis vincētibus cęsa referunt. Ex eo Boc-

Insperata plu-
uia sitiētibus
Ro. subuenit.

chus spem belli abiiciens pacem petiuit, atque in precium pacis Iugurtham dolo captum catenisque obrutum per Syllam legatum misit ad Marium, qui in triumpho ante currum cum duobus filiis suis actus, mox in carcere strangulatus est. Iisdem diebus obscœnum prodigium ac triste visum est. Lucius Aelius eques Romanus cum vxore & filia Roma in Apuliam rediens tempestate correptus est, qui cum filiam consternatam videret, vt citius propioribus tectis succederent, relictis vehiculis, arreptisque equis filiam virginem equo insidentem in medium agmen accæpit. Puella vero ictu fulminis exanimata est. Sed omnibus sine scissura aliqua vestimentis ademptis, ac pectoris pedumque vinculis dissolutis, monilibus etiam annulisque discussis, ipso quoque corpore illeso, nisi quod obscœnum in modum nuda, & lingua paululum exerta iacuit, equus quoque ipse quo utebatur, straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis procul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis Lucius Vecturius eques Romanus Aemiliam virginem Vestalẽ furtiuo stupro polluit. Duas præterea virgines vestales eadem Aemilia ad participationem incesti sollicitas contubernalibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio perferu facto supplicium de omnibus sumptum est. Iisdem præterea Iugurthini belli temporibus Lucius Cassius consul in Gallia Tigrinos usque ad oceanum persecuturus, rursumque ab eisdem insidiis circumuentus occisus est. Lucius quoque Piso vir consularis legatus Cassii consulis interfectus. Gaius Publius alter legatus, ne residua exercitus portio quæ in castra confugerat, deleteretur, obsides & dimidiam partem rerum omnium Tigrinis turpissimo foedere dedit, qui Romam reuersus a Cælio tribuno plebis die dicta eo quod Tigrinis, in exilium profugit. Scipio proconsul capta vrbe Gallorum, cui nomen est Tolosa. c. M. ponderis auri, & argenti. cx. M. e templo Apollinis sustulit, quod cum ad Massiliam amicam populo Romano urbem cum præliis misisset, interfectis clam, sicut quidam contestantur, quibus ea custodienda & peruehenda commiserat, cuncta per scelus furatus fuisse narratur, vnde magna quæstio post Romæ acta est.

Obscœnum prodigium. Lucij Aelij filia fulminata interiit, illesis vestibus & corpore.

Tolosa a Scipione oppugnatur.

¶ Multas gentes in vnum conspirasse, vt Romanum nomen deleterent.

CAPVT XV.

Ambrorum
in Romanos
coniuratio.

Romanorum
consternatio.

Tigurini &
Ambrones a
Mario vicuntur

Nno ab vrbe condita. dclxii. Gaius Manilius & Quintus Cæpio proconsules, aduersus Cimbroſ & Teutones Tigurinos & Ambronas Gallorum gentes, quæ tunc, vt imperium Romanum extinguerent, conſpirauerant, miſſi prouicias ſibi Rhodano flumine medio diuiſerunt, ibi dum inter ſe grauiffima inuidia & contetione diſceptant cum magna ignominia & periculo Romani nominis victi ſunt, ſiquidem in ea pugna Marcus Aemilius conſularis captus atque interfectus eſt. Duo filii conſulis caſi. lxxx. M. Romanorum ſociorumque ea tempeſtate trucidata. lx. M. calonum atque lixarum interfecta Antias ſcribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tantummodo homines, qui miſerum nuncium ad augendas miſerias reportarent, ſuperſuiſſe referuntur. Hoſtes, binis caſtris atque ingenti præda potiti noua quadam atque inſolita execratione cunctaque cæperant, peſſunderunt. Veſtis diſciſſa & piecta eſt, aurum argentumque in flumen abiectum eſt, lorice virorum conciſæ, phalerae quoque equorum diſperditæ, equi ipſi gurgitibus immerſi, homines laqueis collo inditis ex arboribus ſuſpenſi ſunt, ita vt nihil prædæ victor, nihil miſericordiae victus agnoſceret. Maximus tunc Romæ non ſolum luſtus, verum etiam metus fuit, ne conſeſſim Cimabri alpes tranſgrederentur, Italiamque delerent. Iſdem temporibus Quintus Fabius Maximus filium ſuum adoleſcentem ruri relegatum cum duobus ſeruis parricidii miniſtris interfecit, ipſoſque cõtino ſeruos in præcium ſcleris manum iſit. Die dicta Gneo Pompeio accuſante damnatus eſt. Igitur Marius quarto conſul, cum iuxta Iſaram Rhodanumque flumina, vbi in ſeſe confluunt, caſtra poſuiſſet, Teutones Cimabri & Tigurini & Ambrones, poſtquam continuo triduo circa Romanorum caſtra pugnarunt, ſi quo pacto eos excuterent vallo, atque in equum ſunderent, tribus agminibus Italiam petere deſtinarunt. Marius poſt digreſſum hoſtium caſtra mouit, & collem occupauit, qui campo & fluuio, vbi hoſtes ſeſe diffuderant, imminebat. Quomque exercitus eius aqua ad potandum deeſſet, querelis omnium coargueretur, aquam quidem in conſpectu eſſe reſpondit, ſed eam ferro eſſe vendicandam. Primis itaque calonibus cum clamore in pugnam ruentibus ſubſecutus exercitus, mox iuſto certamine compositis ordinibus bellatum eſt, & vicere Romani. Quarto die ruruſ productæ vtrinque in campum acies vſque ad meridiem pene pari pugna uere diſcrimine. Poſt vbi incaleſcente ſole fluxa Gallorum corpora in modum niuium diſtabuerunt, vſque in noctem cædes potius quam

pugna protracta est. Ducenta milia armatorum in eo bello interfecta sunt. lxxx. M. capta. vix. iiii. M. fugisse referuntur. Dux quoque eorum Teutobechus occisus est. Mulieres eorum constantiore animo, quam si vicissent, petierunt a consule, ut sibi inuiolata castitate, virginibus sacris ministrare fas esset, quo vitam sibi referuarēt, quam rem cum non impetrassent, paruulis suis ad saxa illis cunctæ sese ferro ac suspensio peremerunt. Hæc Tigurinis & Ambronibus gesta sunt. Teutones autem & Cimbri integris copiis alpium niues emensi Italiæ plana peruaserunt, ibique cum rigidum genus diu blandioribus aureis cibis poculis ac lauacris moliretur, Marius quintus consul & Catulus diuersus eos missi, die ad pugnam & campo dato, Hannibalis secuti ingenium in nebula disposuere pugnam, in sole pugnaverunt. Prima siquidem perturbatio Gallorum fuit, quod Romanam aciem prius offendere dispositam, quam adesse senserunt. Quumque illic vulnerati equites retro in suos cogerentur, totamque multitudinem indisposite adhuc aduentantem conturbarent, & sol cum vento ortus ex aduerso emicuisset, visus eorum puluis oppleuit, & splendor hebetauit. Ita factum est, ut tanta ac tam terribilis multitudo, minima Romanorum clade suauissima internitione cederetur. Centum. xl. M. eorum tunc in bello caesa. xl. M. capta dicuntur. Mulieres grauiorem pene excitauere pugnam, quæ plaustris in modum castrorum circumstructis, ipsæ autem desuper propugnantes diu prope repulere Romanos. Sed cum ab his nouo cædis genere terrerentur, abscissis enim cum crine verticibus inhonesto fati vulnere turpes relinquebantur, ferro quod in hostem sumptierant, in se suosque verterunt, nanque aliæ concursim mutuo iugulatae, aliæ apprehensis inuicem faucibus strangulatae, aliæ funibus per equorum crura confertis, ipsisque equis extimulatis, quibus equorum crura nexuerant, indidere ceruices, quousque protractæ atque exanimatæ sunt, aliæ laqueo se subiectis plaustrorum temonibus pependerunt. Inuenta est etiam quædam que duos filios traiectis per colla eorum laqueis ad suos pedes vinxerit, & cum seipsam suspensio morituram dimisisset, secum traxerit occidendos. Inter hæc multa & miserabilia mortis genera. Reguli quoque duo strictis in se gladiis concurrisse referuntur. Lucius & Boiorix reges in acie ceciderunt. Claudius & Ceforix capti sunt. Ita in his duobus preliis. ccc. l. M. Gallorum occisa. & c. xl. M. capta sunt, absque innumerata mulierum multitudine, quæ se suosque paruulos foemineo furore, vi autem virili necauerunt.

Teutones & Cimbri a Mario præuenti cæduntur.

Mulieres tu multuosiore audacia in Romanum bellum mouerunt.

¶ Post triumphum Marii incredibile facinus & nunquam antea Romanis cognitum perpetratum fuisse.

CAPVT XVI.

¶ Gitur talem Marii triumphū Romanamque victoriam incredibile facinus, & nunquā antea Romanis cognitum Romæ subito perpetratum, versa in horrorem ac mcerorem tota vrbe fuscavit.

Publiti ob interfectam matrem supplicium.

Publitius quidam malleolus seruis annitentibus matrem suā interfecit. Damnatus parricidio, insutusque e culeo in mare proiectus est, impleueruntque Romani facinus & poenam, de qua re Solon atheniensis decernere non ausus fuerat, dū fieri posse non credidit, & Romani qui se ortos a Romulo scirent, etiam hoc fieri posse intelligentes supplicium singulare sanxerunt.

Anno ab vrbe cōdita. dcv. post Cimbricū & Teutonicum bellū & quintum Marii consulatū, quo status imperii Romani iure conseruatus iudicatur, cōsulatu sexto eiusdem Gaii Marii ita labefactatus est, vt pene vsq; ad extremū intestina clade conciderit. Evoluere ac percurrere mihi discordiarū ambages & inextricabiles seditiōnū causas incōmodū simul ac longū videtur, sane breuiter strinxisse sufficiat, quod primus Lucius Apuleius Saturninus excitati tumultus autor extiterit, Quinto Metello Numidico viro sane primario acerrimus inimicus, qui eum censorem creatū protractum domo, atque in Capitolium fugientem armata multitudo obsedit, vnde equitum Romanorum indignatiōe deiectus est, plurima ante Capitolium cæde facta. Anunium deinde competitorē suū Saturninus & Glaucia, fraude Maii Marii consulis occiderunt. Subsequente anno Marius sexto consul & Glaucia prætor, & Saturninus tribunus plæbis conspirauerunt, Metellum Numidicum in exiliū quacunque vi agere. Die dicta a suppositis eiusdem factionis infamibus ausibus contionem domi suæ habuit, ibique ab aliis rex, ab aliis imperator est appellatus. Marius manipulum plæbe descripta alterum consulē cū præfidiis in colle disposuit, ipse portas communiuit. In foro proelium cōmissum est. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitolium confugit, Marius fistulas quibus eo aqua deducebatur, incidit. Bellum deinde in aditu Capitolii horridum satis actum est, multique circa Saufenium & Saturninum cæsi. Saturninus palam clamitans Marium autorem esse omnium molitionum suarū contestatus est. Quam autem ipse Saturninus & Saufenius & Labienus cogente Mario, curiam confugissent, per equites Romanos effractis foribus occisi sunt. Gaius Glaucia extinctus e domo Claudii trucidatus est. Furius tribunus

Saturninus seditiōnis autor.

plēbis bona omnium publicanda decreuit. Gneus Dolabella Saturnini frater per forum olitorium fugiens cum Lucio Leganio interfectus est. Itaque autoribus tantæ seditiois occisis, quies populo fuit. Tunc Cato atque Pompeius rogationem de reditu Metelli numidici totius vr̄bis gaudio promulgarunt, quod ne perficeretur, Marii cōsulis & Furi tribuni plēbis factioibus intercessum est. Rutilius quoq; vir integerimus, adeo fidei atq; innocentiaē cōstātia vsus est, vt die sibi ab accusatoribus dicta vsq; ad cognitionem neque capillū barbamue summiserit, neq; sordida veste humiliue habitu suffragatores cōciliarit, inimicos permulserit, iudices temperarit, orationemq; a p̄tore concessam nihilo summiſsiore quā animum habuerit. Quam euidenti oppugnaretur calumnia & opinione bonorum omnium iure absoluendus putaretur, periurio iudicum condemnatus est, qui Smyrnā commigrans literarū studiis contentus consenuit.

Rutilii integritas.

¶ Mcestam vr̄bem prodigia terruerunt. Cap. XVII.

Nno ab vr̄be cōdita. dc. lix. Julio Cēsare & Lucio Marco Philippo consulibus, intestinis cauis sociale bellū totam cōmouit Italiam, siquidē Lūius Drusus tribunus plēbis Latinos oēs spe libertatis illectos, cū placito explere nō posset, in arma excitauit, quo accessit, vt mcestam vr̄bem prodigia dira terrerent, nam sub ortu so-

Drusi coniuratio.

lis globus ignis a regione septentrionis cum maximo cæli fragore emicuit. Apud Aretinos quum panes per conuiuia frangerentur, cruor e mediis panibus, quasi e vulneribus corporis fluxit. Præterea per septem continuos dies grando lapidū, immixtis etiā testarum fragmentis terram lætissime verberauit. In Sānitibus vastissimo hiatu terræ, flamma prorupit, & vsque in cælum extendi visa est. Complures præterea in itinere videre Romani globum coloris aurei cælo ad terram deuolui, maiorēque factū rursus a terra in sublime ad orientem solem ferri, ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Drusus tantis malis anxius domi suæ incerto quidē auctore interfectus est. Igitur Picentes & Vestini Marsi Peligni Marucini Sānites & Lucani, quum adhuc occultā defectionem meditentur, Gaiū Seruium p̄torem legatū ad se missum apud Asculum occiderunt, statimq; clausa ciuitate omnes ciues Romanos in dicta cæde iugularunt. Continuo atrocissimā perniciē infamissima præcessere prodigia, nanq; omnium generū animalia, quæ manus hominum perpeti, atq; inter homines viuere solita erant, relictis stabulis pascuisque cū balatu hinnitu mugituque miserabili,

Varia prodigiorum miracula.

ad silvas montesque fugerunt. **Canes** quoque quorū natura est extra homines esse non posse, lachrymosis ululatus vagiluporum ritu oberrarunt. Igitur Gneus Pōpeius prætor cum Picentibus iussu senatus bellum gessit, & victus est. Postq̄ sibi Samnites Papium Mutilium imperatorem præfecerant, Marsi autem Agamēnonē archipiratam præoptauerant, Iulius Cæsar Sānitum pugna victus cæso fugit exercitu. Rutilius consul Marium propinquum suum legatum sibi legit, quem assidue submonētem, moram bello vtilem fore, & paulisper in castris exerceri militem oportere Tironē, dolo id cum agere ratus contempsit, seseque in insidias Marforum, & vn̄uersum agmen exercitus sui incautus iniecit, vbi & ipse consul occisus, & multi nobiles interfecti, & octo. M. Romanorum militum cæsa sunt. Arma & corpora interfectorum in conspectu Marri legati Telonius Flavius pertulit, atque in testimonium cladis euexit. Marius raptis continuo copiis victores insperatus oppressit, octo milia & ipse Marforum interfecit. Cæpio autem a Vestinis & marsis deductus in insidias cum exercitu trucidatus est. Iulius Cæsar postquam apud Eserniam victus aufugerat, contractis vndique copiis aduersus Sānites & Lucanos dimicans multa hostium milia interfecit. Quumque ab exercitu imperator appellatus esset, Romamque nuncios pro adepta victoria misisset, senatus sagum hoc est vestē mæceroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridēte deposuit, atq; antiquū togædecorē recuperauit. Marius deinde sex milia Marforū cecidit, septē milia armis exiit Sylia cū. xxiiii. cohortibus Eserniā missus, vbi arctissima obsidione Romani ciues & milites p̄mebantur, maximo bello, & plurima cede hostium urbem sociosq; seruauit. Gneus Pōpeius Picētes graui proelio fudit, qua victoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia recæpit, quum togas tantūmodo de victoria Cæsarī primum respirante sumpisset. Porcius Cato prætor & Plotius legatus Hetruscos & Umbros plurimo sanguine impenso difficillimo labore vicerunt. Gneo Pompeio & Portio Catone consulibus, Pompeius diu obsedit Asculū ciuitatem, nec tamē expugnauisset, nisi populū in campum prumpentē grauisima oppressione vicisset. Decē & octo milia Marsoꝝ in ea pugna cum Franco suo imperatore cæsa sunt, capta. iiii. milia. Quatuor milia autem italicorum virorum ex ea cede profugorum, iugum montis coacto in vnū agmine forte conscenderant, vbi oppressi exanimatique niuibus miserabili morte riguerunt, & visabantur, nec vllum erat procul intuētibus mortis indicium, nisi diuturna imobilitas, quā nullo modo humana vitæ vegetatio diu perpeti potest. Eadem die Picentes

Cæforum numerus.

Togam sūperunt Rom.

victi sunt, quorū dux Iudacilius conuocatis principibus suis, post magnificas epulas, largaq; pocula cunctos ad exemplum sui puocans hausto veneno consumptus est, cunctis factum eius laudantibus, sed nemine subsequente. Anno ab vrbe condita. dc. lxi. quum ad obsidendos Sānites Pōpeius & Romanus isset exercitus, & Posthumius Albinus vir consularis tunc Lucii Syllę legatus intolerabili superbia oīum in se militum odia suscitasset, lapidibus occisus est. Sylla consul ciuilem cruorem nō nisi sanguine hostili expiari posse testatus est, cuius rei conscientia permotus exercitus ita pugnam adorsus est, vt sibi vnusquisque pereundum videret, nisi vicisset. Duodeuiginti Sānitum. M. illo p̄celio cæsa sunt. Iuuentium quoque Italicum ducē & magnum ipsius populū persecutus occidit. Porcius Cato consul marianas copias habēs, quum aliquanta strenue gessisset, gloriatus est, Gaium Marium non maiora fecisse, & ob hoc quum ad lacū Fucinum contra Marfos bellum gereret, a filio Gaii Marii in tumultu belli, quasi ab incerto autore prostratus est. Gaius Gabinus legatus in expugnatione hostilium castrorum interfectus est. Marrucini Vestinique Sulpitio legato Pōpeii persequente vastati sunt. Pompeius & Obsidius Itali imperatores ab eodem Sulpitio apud flumen Theanum horribili p̄celio oppressi & occisi sunt. Pompeius Asculum ingressus, p̄fectos & centuriones, cunctosque principes eorum virgis cecidit, securiq; percussit, seruos p̄damque omnem sub hasta v̄didit, reliquos liberos quidem nudos & egentes abire p̄cepit. Et quum de hac p̄da opitulationem aliquam in vsum stipendii publici senatus fore speraret, nihil tamen ex ea Pompeius egenti ærario contulit, namque eodem tempore quum penitus exhaustum esset ærarium, & ad stipendium frumenti deesset expensa, loca publica quæ in circuitu Capitolii pontificibus, auguribus, decemuiris & Flaminiis in possessionem tradita erant, cogente inopia v̄diti sunt, & sufficiens pecuniæ modus qui ad tempus inopiæ subsidio esset, acceptus est. Equidē in sinum tunc ipsius ciuitatis euersæ omnium vrbū, nudatarumq; terrarum abrasæ vndiq; opes congerebantur, quum ipsa Roma turpis adigenti inopia p̄cipuas sui partes auctiōnabatur. Quamobrem cōsideret tunc tempora sua, quum quasi inexplebilis venter cuncta consumens & semper esuriēs cunctis vrbibus, quas miseras faciebat, ipsa miserior nihil relinquēs, nihil habebat, & stimulo domesticæ famis ad continuationem bellicæ inquietudinis trudebatur. Iisdem vero temporibus rex Sothimus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingressus, cunctos Macedoniae fines depopulatus est. Tandēque a Gaio Sentio p̄tore infeliciter su-

Albinus lapidibus obruitur

Attende magnam Romanorum inopiā.

peratus, redire in suum regnum coactus est.

¶ Bellum Mithridaticum & bella ciuilia coepere
pene simul.

CAPVT XVIII.

Mithridatici
belli variæ fu-
erunt sententiæ.

Nno ab vrbe condita. dc. lxxii. nondū finito so-
ciali bello, Romæ primum bellū ciuile cōmo-
tum est, eodemque āno Mithridaticum bellū,
& si minus infame, non tamē minus graue cōe-
ptū est. Equidē de Mithridatici belli spatio va-
rie traditū est, vtrum abhinc coeperit, an tunc
præcipue exarserit, maxime qum alii. xxx. alii
xl. annis gestum fuerāt. Sed quāuis iisdē temporibus gesta perple-
xis coaceruata malis exarserint, a me tamen speciatiim, & si breui-
ter singula proferentur. Marius, Sylla consule contra Mithridatē
in Asiā cum exercitu profecturus, in Campaniam tamen propter
socialis belli reliquias consistentes affectauit septimū consulatū,
& bellum suscipere Mithridaticū, quo Sylla cognito impatiēs re-
uera iuuenis, intemperataque ira percitus cum. iiii. legionibus pri-
mum ante vrbe confedit, vbi Gratidū Marii legatū, quasi primā
victimam belli ciuilis occidit, mox vrbe cum exercitu irrupit, fa-
ces ad inflāmandam vrbe poposcit. Omnibus metu addictis per
sacram viā cito agmine in fore venit. Marius qum permouere no-
bilitatē, inflammare plæbem, equestrē deinde ordinem perarma-
re aduersus Syllā frustra tentasset, postremo seruis spe libertatis &
prædæ ad arma sollicitatis, nec quicquā repugnare ausis, tandē in
Capitolium cōcessit. Sed qum eo Syllanæ cohortes irruissent, ma-
gna suorū cæde diffugit. Ibi tunc Sulpitius Marii collega seruo suo
prodente prostratus est. Seruū vero ipsum, quod hostem indicaue-
rat, manumitti, quod vero dominū pdiderat, saxo Tarpeio deiici
consules decreuerunt. Marius fugiens qum persequentium instan-
tia circūseptus esset, in Minturnensium paludibus sese abdidit, de
quibus infeliciter luto oblitus, ignominioseque ptractus, turpi au-
tem spectaculo Minturnas deductus, contrususque in carcerē per-
cussorem ad se missum solo vultu exterruit. Deinde lapsus e vincu-
lis, in Aphricā transfugit, sollicitatoque ex Utica filio, vbi is custo-
dia obseruatur, continuo Romā regressus, Cinne consuli societate
scelerum coniunctus est. Igitur ad confliandā vniuersam rempu-
blicā, exercitum sibi in quatuor partes diuiserunt. Tres siquidē le-
giōes Mario datæ, parti copiarū Gneus Carbo præpositus est, par-
tem Sertorius accæpit, ille scilicet Sertorius iam hinc ciuilis belli
incentor & particeps, qui etiā hoc finito aliud post in Hispania
bellum excitauit, quod per multos annos maximis Romanorum

Sulpitii cædes

cladibus traxit. Cetera vero exercitus portio Cinnam secuta est. Porro autem Gneus Pompeius qui a senatu cum exercitu accersitus, vt reipublicæ opitaretur, & diu sese nouarū rerum aucupatio ne suspenderat, contemptus a Mario vel Cinna, ad Octauiū consulem sese contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit. Sexcenti ex vtraque parte milites trucidati sunt. Postera die cum permixtū corpora ad sepulturam discernentur, miles Pompeianus fratris sui, quem ipse interfecerat, corpus agnouit, in transcurso enim vtrinque cognitionem vultus, & galeę considerationem furor ademerat, quāuis parum sit culpę circa ignorantia, vt videatur nescisse de fratre, quod non ambigitur scisse de ciue. Itaq; victor victo infelicio, vbi & fratris corpus agnouit, & parricidium suum, execratus bella ciuilia, ilico pectus suum gladio transuerberās, simulq; lachrymas & sanguinem fundens, super fratrum sese cadauer abiecit. Et quid hoc profuit ad confusionem crudelis incepti, quod in primo statim bellorum ciuiliū exordio infamis fama percubuit, concurrisse ignaros quidem fratres, sed conscios ciues, petiisse fratrem scelere victorē fratris occisi spolia, ac mox tantę immanitatis reum eodem gladio, atque eadem manu per suam necē parricidiū, quod admiserat, vindicasset? Nunquid in tantarum animositate partiū tam triste mouit exemplum? Nunquid apud quęquam periculum sceleris reperit terror erroris? Nunquid hæc quę communis est etiam cum beluis pietas & reuerentia naturę, quod vnus perimendo ac pereūdo cōmisit, quod in se agi posset intremuit, seseque ab huiusmodi incepto conscientia victus remouit? Quin potius annis fere. xl. consequentibus in tantum continuata sunt bella ciuilia, vt magnitudo laudis appetēda ex magnitudine sceleris putaretur. Omnes enim post tale documentum in tali malitia parricidiorum pericula refugissent, nisi parricidia ipsa voluissent. Igitur Marius coloniā Hostiensem ingressus omnia ibi genera libidinis, auaritię & crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit, exercitus vero eius pestilentia correptus pene totus absumptus est, nam. xi. M. virorum de castris Pompeii mortua, sex. M. autem de parte Octauii consulis subtracta sunt. Marius Antium & Ariciam ciuitates hostiliter irrupit, cunctosque in his præter proditores interfecit, bona suis diripienda permisit. Post Cinna cōsul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis urbem ingressi nobilissimos quosque e senatu, & plurimos cōsulares viros interfecerunt. Sed quota hæc portio ostentatę miserię est, vno verbo definisse cædem bonorū, cuius fuit tanta numerositas, tanta diurnitas, tanta crudelitas, tantaque diuer-

Gneus Pompeius a Mario contemptus ad Octauium se contulit.

Pompeius fulmine interiit.

A describēda
nobilium viro
rum strage se
excusat.

Marius septi-
es C O S.

Romanorum
in Romanos ir-
ruptio.

tas. Veruntamen æquius est me aliquid vtilitatis subtraxisse cau-
sa, quā tantum horroris ingessisse notitiæ, siue peritis hæc siue im-
peritis obiiciatur. De patria siquidem de ciuibus & de maioribus
nostris hæc loquimur, qui his excogitati malis tam abominanda
gesserunt, de quibus etiam auditis posteri perhorrescant, qui profe-
cto nolunt ista nimirū exaggerari, aut sufficientis notitię modera-
tione, si sciunt, aut misericordis reuerentię contēplatione, si nesci-
unt. Igitur Marius cum interfectoꝝ ciuium capita illata cōiuiuis,
oblata Capitolio, collocata Rostris, spectaculū ornatumq; conge-
reret, ac septimum consulatū cum Cinna tertium cōsule peruasif-
set, in exordio cōsularis imperii sera tandem morte præreptus est.
Cinna bonoꝝ neces malorum cæde suppleuit, nā cum introducta
per Marium fugitiuorum manus insatiabilis prædandi esset, nullā-
que partem autoribus prædę consulibus ministraret, in forū quasi
stipendii causa sollicitata, militibusque circumdata, inermis extin-
cta est. Cæsa sunt illa die in foro vrbis octo. M. fugitiuorum, idēq;
Cinna quartum consul ab exercitu suo interfectus est. Interea resi-
dui senatorum, qui potentiam Cinne & Marii crudelitatem, insa-
niam Fimbrię, Sertoriiq; audaciam fuga euaserant, transuecti in
Græciam coegere precibus Syllam, vt periclitanti, immo iam pe-
ne perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox vt Campanū lit-
tus attigit, Norbanum consulem proelio oppressit, septem milia
tunc Romanorum Romani interfecerunt, sex milia eorundem ab
iisdem capta sunt. c. xxiiii. de Syllana parte ceciderūt. Fuluius ve-
ro Hadrianus, cui imperium pro prætore erat, regnum Aphricę ser-
uorum manu affectans, a dominis eorum apud Vticam, congestis
samentis, cum omni familia incensus est. Damaspus prætor in-
centore Mario consule Quintum Sæuolam, Gaium Carbonem,
& Lucium Domitium Publium Antistiū, in curiam quasi ad con-
sultandum vocatos crudelissime occidit. Corpora interfectorum
per carnifices vnco tracta, atque in Tyberim missa sunt. Eodem
tempore Syllę duces plura proelia aduersus Marianas partes infe-
licissima felicitate gesserunt, nam & Quintus Metellus Charina-
tis copias cecidit, & castra peruasit, & Gn. Pom. Carbonis equita-
tum grauiter trucidauit. Syllæ etiam & Marii adolescentis maxi-
mum tunc proelium apud Sacriportum fuit, in quo de exercitu Ma-
rii cæsa sunt. xxv. milia, sicut Claudius scribit. Pompeius Carbo-
nem etiam castris exiit, fugientemque infecutus, nunc cædendo,
nunc ad deditiōem cogendo, plurima exercitus parte priuauit.
Metellus Norbani agmen oppressit, vbi. ix. M. Marianę partis oc-
cisa sunt. Lucullus cum a Quinto obsideretur, erupit, & repentina

pugna obsefforem deleuit exercitum, nam plus quam. x. milia ibi tunc cesa referuntur. Sylla deinde cum Campaninio Sannitu durce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbem portaque Collinam ad horam diei nonam signa contulit, grauissimoque proelio tandem vicit. lxxx. milia hominum ibi fusa dicuntur. xi. milia sese dederunt, reliquam multitudinem in fugam versam insatiabilis victorum ciuium ira consumpsit.

¶ Sylla urbem intrauit, multosque interfecit & proscripsit. CAPVT XIX.

Sylla mox vt urbem victor intrauit. iiii. milia hominum qui se per legatos dederant, contra fas, contraque fidem datam inermes securosque interfecit. Plurimi tunc quoque vt non dicam innocentes, sed etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt, quos fuisse plus quam. ix. millia ferunt, ita libere per urbem caedes percussoribus passim vagantibus vt quemque vel ira vel praeda sollicitabat, agitabatur. Igitur cunctis iam quod singuli timebant, aperta fronte timentibus, Quintus Catulus Sylle dixit. Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Tunc Sylla autore Lucio Furfidio primipilari primus infamem illam tabulam proscriptionis induxit.

Syllana.
Cedes in urbe
ædita.

¶ Sylla dictaturam adeptus est. CAPVT XX.

Prima proscripcio. lxxx. M. hominum fuit, in quibus quatuor consulares erant Carbo Marius Norbanus & Scipio, interque eos Sertorius tunc maxime pertimescendus. Item alia cum die. noibus posita est, quam cum Lollius quippe securus, nihil que sibi conscius legeret, ubi suum repente nomen offendit, dum se trepidus ad operto capite foro subtrahit, interfectus est. sed ne in ipsis quidem tabulis fides ac finis malorum videbatur, namque alios quos proscriperant, iugulabant, alios autem postquam iugulauerant, proscribent, nec ipsius mortis erat via simplex, aut vna conditio, vt in nece ciuium saltem ius hostium seruaretur, qui nihil victis propter vitam exigunt. Marcum Marium, siquidem de caprili casa extractum vinciri Sylla iussit, ductumque trans Tyberim ad Lucretiorum sepulchrum, effossis oculis, membrisque minutatim defectis, vel etiam fractis trucidari. Post hunc Publius Lectorius senator & Venuleius triumuir occisi. Marci Marii caput praeneste est missum, quo viso Gaius Marius vltima desperatione correptus, ubi a Lucretio obsidebatur, ne incideret in inimicorum manus cum Tulesino mutua morte concurrat. Dumque violens ipse

Lollii caedes

Cæduntur Lectorius & Venuleius.

in concurrentem manus adegit, circa suū vulnus manū percutientis hebetavit, Ita eo interfecto ipse leuiter vulneratus ceruicem seruo suo præbuit. Charinatem prætorem Romanū Sylla iugulauit. Inde Præneste profectus, omnes Marianæ militiæ principes, hoc est legatos, quæstos, præfectos, & tribunos iussit occidi. Pōpeius Carbonem a Cossura insula in Aegyptum fugere conantē, in Siciliam ad se retractum, & cōplures cum eo socios eius occidit. Sylla dictator creatus est, vt damnationis & crudelitatis libido honesti præcipuique nominis reuerentia & amaretur & velaretur. Pōpeius in Africam transgressus, eruptione circa Vticam facta. x. & nouem. M. hominum interfecit, quo bello Domitius dux Marianus, dum iter primores pugnat, occisus est. Idemque Pompeius Hiertam Numidię regem persecutus, fugientem ab Vgode Bocchi Maurorum regis filio spoliari omnibus copiis fecit, quem continuo Bullam reuersus tradito sibi oppido interfecit.

Sylla dictator
creatur.

¶ Post bella ciuilia sonantibus vndique bellorum fragoribus quatuor bella exurrexisse.

CAPVT XXI.

Sylla dictatura priuatur.
Belli syllani spatium & pernicietas.

Reatis itaque Publico Seruilio & Oppido Claudio consulibus, Lucius Sylla est tandem priuatus. Hoc sine conclusa sunt duo bella funestissima, sociale italicum & Syllanū ciuile. Hæc per annos decem tracta plusquam. c. l. M. Romanorum consumpserunt, tantumque lectissimorum virorum vernaculorumque militum hoc ciuili bello Roma perdidit, quantum in ea superiori tempore, cum se iam aduersum Alexandrum magnum circumspiceret, indiscretis ætatibus census inuenit. Præterea viros consulares. xxiiii. prætores sex, ædilos. lx. senatores fere ducentos, absque innumeris totius Italiæ populis, qui passim sine consideratione deleti sunt. Quomodo neget quisquam, si valet, quin eodem damno suo vicerit Roma, quo amisit Italia. Proh pudor. Nunquid nam & hic cōparatione ambigua egent tempora? Immo vel maxime inquirunt, nam quid tam apte, quam bellis ciuilibus bella ciuilia comparantur? An forte dicetur, etiam in his temporibus bella ciuilia non fuisse, quibus a nobis respondebitur. Iustius quidem socialia vocari oportere, sed nobis proficere, si ciuilia nominentur. Tunc enim causis vocabulisque ac studiis paria docentur omnia, dum sibi in his tanto plus vindicat reuerentiā christiane religionis, quāto minus presumpserit ira victoris, nam cum plerumque improbi tyrāni temere inuadentes Rempubicam, vsurpatoque regio statu, Romani

imperii corpus abruperint, atque ex eo bella, vel per se iniusta importarint, vel in se iusta commouerint, Britannis Gallisque populis erecti & instructi. Hæc bella quantum externis proxima, tantum longinqua ciuibus, quid nisi socialia iure vocitentur, quum ipsi Romani Sertorii quidem, aut Perpennæ, aut Crassi, aut Spartaci bella ciuilia vsquam nominarint. In tali ergo defectu, vel duelliosne sociorum minore nunc vtique inuidia laboraret, si fortassis existeret vel grauis pugna, vel cruenta victoria. Verūtamēn quum in hisce temporibus omnia plus necessitatis afferant & minus pudoris, hoc est causa, pugna, victoria, vel extinguenda insolentia tyrannorum, vel pro cohibendo sociorum defectu, vel pro inurendo vltionis exemplo, cui tandem dubium est, quāto nunc mitius, quantoque clementius excitata, vt dicunt, bella ciuilia geruntur, immo reprimuntur. Quis enim vnum ciuile bellum per decē annos his temporibus agitatum audierit? Quis vno bello. c. l. m. hominum vel hostium ab hostibus, vt non dicam ciuium a ciuibus cæsa meminert? Quis illam quam explicare longum est, optimorum atque illustrium, virorum multitudinem trucidari in pace cognouerit. Postremo qui illas infames interficiendorum tabulas tenuerit, legerit, senserit, ac non potius omnibus notum sit, vna cūctos pace compositos, atque eadē salute securos, victos victoresque pariter communi exultasse lætitia, ac etiam in tantis totius imperij Romani puinciis, vrribus, ac populis, vix paucos aliquando extitisse, quod iusta vltio inuito etiam victore damnarit? Et vt verbis verba non onerem, non temere dixerim tantā vel in bello saltem extinctam modo fuisse Gregariorū militū manum, tāta tunc cæsa est in pace nobilium. Igitur Sylla mortuo Lepidus Mariæ partis assertor aduersus Catulum Syllanū ducem surgens rediuiuos bellorū ciuiliū cineres suscitauit. Bis tūc acie certatum est. Plurimī Romanorū iam ipsa paucitate miserorum, & adhuc illo furoris insipientium cæsi sunt. Albanorū ciuitas obsidione oppugnata atque excruciatā fame, vltima miserabilium reliquiarum deditōne seruata est. Ibi tunc Scipio Lepidī filius captus atque occisus est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio apud Regium interfectus est. Ita hoc bellum ciuile non magis clementia Catuli, quam tēdio Syllanæ crudelitatis, vt ignis in stipula eadē celeritate qua exarsit, euauit. Anno ab vrbe cōdita. dc. lxxiiii. sonantibus vndique bellorum fragoribus, quorum vnum in Hispania erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in Delmatia, exanguis adhuc atque exhausta intestina pernicie, tanquā febribus Romana respublica, propulsare armis occidentis, se-

Exclamatio
miserationis
plena

Scipionis in-
teritus.
Bruti cædes.

Sertorius His-
paniam ferro
solicitat,

ptentrionisque fortissimas gentes cogebatur. Sertorius siquidem vir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuisset, Syllam fugiens ex Africa dilapsus in Hispaniam bellacissimas ferocissimasque gentes in arma ex armis excitauit. Aduersus hunc, ut breuiter definiam, duo duces missi Metellus & Domitius, quorum Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cum exercitu oppressus est. Manilius proconsul e Gallia in Hispaniam cum tribus legionibus & M. d. equitibus transgressus, iniquam cum Hirtuleio pugnam conseruit, a quo castris copiisque nudatus, in oppidum Hilerdam pene solus cofugit. Metellus autem multis proeliis fatigatus, per deuia oberrans hostem mora fatigabat, donec Pompeii castris consociaretur. Pompeius vero contracto apud Polentiam exercitu Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, frustra

Pompeius a
Sertorio fugatus.
Sertorius Lauronem depopulatur.

conatus defendere, victus aufugit. Sertorius superato fugatoque Pompeio Lauronem captam cruentissime depopulatus est, reliquum agmen Lauronensium, quod caedibus superfuerat, miserabiliter in Lusitaniam in captiuitatem traduxit. Pompeium autem hoc est illum Romanorum ducem a se victum fuisse gloriatus est, quem magna praeditum fiducia ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Fuisse tunc Pompeio. xxx. milia peditum & mille equites Galba scribit. Sertorium autem. lx. milia peditum, octo milia equitum habuisse commemorat. Postea vero Hirtuleius cum Metello congressus apud Attalicam Bethycae urbem. xx. milia militum perdidit, victusque in Lusitaniam cum paucis refugit. Pompeius Belgidam nobilem Celtiberiae urbem cepit. Sertorius cum Pompeio deinde congressus. x. M. militum eius interfecit. Ex alio cornu vincente Pompeio tantundem pene ipse perdidit. Multa inter eos praeterea proelia gesta sunt. Memmius quaestor Pompeii idemque vir sororis eius occisus est. Hirtuleii fratres interfecti. Perpena, qui se Sertorio iunxerat comminutus est. Postremo ipse Sertorius. x. demum anno belli inchoati, iisdem, quibus & Viriatus suorum dolis interfectus finem bello fecit, Romanisque victoriam sine gloria dedit, quae Perpenam postea pars exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio victus cum vniuerso exercitu suo interfectus est. Ciuitatibus vero cunctis vltro ac sine mora per ditionem receptis, duae tantum restiterunt, hoc est Vximia & Caliguru quae Vximiam Pompeius euertit, Caligurum Afranius iugi obsidione cofectam, atque ad infames escas miseranda inopia coactam vltimo caede incendioque deleuit. Percussores Sertorii praemium ne petendum quidem a Romanis esse duxerunt, quippe qui meminissent a tea Viriati percussoribus denegatum. Et quis nullo tunc premio patrauerit Roma

Memmius caedes.
Interficatur
Sertorius.
Perpena interitus.

nam securitatem, tamen fide fortis ac viribus semper Hispania, cum optimos inuictissimosque reges reipublicæ dederit, nullum unquam tyrannorum ab initio vsque in hodiernum diem vel de se æditum misit, vel in se extrinsecus incurrentem viuum, potentemve dimisit.

¶ De bello Macedonico.

CAPVT XXII.

Interea Macedonicum bellum Claudius fortitus varias gentes quæ Rhodopeiis montibus circumfusæ sunt, ac tunc Macedonia crudelissime populabantur, bello petiit. nam inter cætera dictu audituque horrida, quæ in captiuos agebant, raptis, cum poculo opus esset, Romanorum capitum ofsis, cruentis capillatisque adhuc, ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis, auide ac sine horrore, tanquam veris poculis utebantur, quorum cruentissima atque immanissima corda sciuerant. Has itaque vt dixi, Claudius Macedoniae pellere finibus bello attentauit, magnisque se malorum molibus obiecit, unde cum hæc animo gereret curis circum septus morbo insuper correptus interiit. Huius successor Scribonius attemptatarum superiore bello gentium vim declinans, in Dardaniam arma conuertit, eamque superauit.

Macedonicum bellum.

Claudii interitus.
Scribonius.

¶ De suscepto bello orientis.

CAPVT XXIII.

Publius vero Seruilus ex consule Ciliciam & Pamphiliam crudelissime adortus, dum subdere studet, pene deleuit. Lyciam & vrbes eius obseffas, oppressasque cepit. Preterea Olympum montem peruagatus Phasidem euertit, Corycum diruit, Tauri quoque montis latera in Ciliciam vergentia, perscrutatos Isauros bello commotissimos in deditionem redegit, primusque Romanorum, per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenso, quo bellum gestum est, Isaurici nomen assumpsit. Cosconius pro consul sortitus Illyricum, protrita subactaque Delmatia, Salonas urbem florentissimam post biennium, tandem expugnauit & cepit.

Publius Seruilus diuersas vrbes oppugnat.

¶ Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli dif- fugisse.

CAPVT XXIII.

Anno ab urbe condita. dc. lxxix. Lucullo & Cassio consulibus gladiatores. lxxiii. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt, qui continuo duobus Crisso & Inomao Gallis, & Sparthaco Thrace, Vesuuium montem occuparunt, unde erumpentes Clodii prætoris, qui eos obsidione cinxerat, castra, expugnarunt, ipsoque in fugâ acto cuncta in prædam verterunt. Inde per Consentiâ & Metapontum circumducti ingentia breui agmina collegerunt, nam Crisso. x. M. multitudo, Sparthaco autem triplex tunc numerus fuisse fertur. Inomaus enim iam superiore bello fuerat occisus. Itaque cum cædibus, incendiis, rapinis, stuprisque omnia miscerent, in exequiis matronæ captivæ, quæ se dolore violati pudoris necauerat, munus gladiatorum ex. cccc. captivis scilicet, qui spectandi fuerant, spectaturi, utpote lanistæ gladiatorum potius quam militum principes ædiderunt. Deinde consules Gellius & Lentulus aduersus eos cum exercitu missi, quorum Gellius Crissum acerrime pugnantem proelio oppressit, Lentulus a Sparthaco superatus aufugit. Post etiâ collatis frustra ambo consules copiis, accepta graui clade fugerunt. Dehinc Gaium Cassium proconsulem idem Sparthacus oppressum bello interfecit. Iraque exterrita ciuitate non minore prope modum metu, quam sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat, senatus Crassum cum legionibus consulum nouoque supplemento militum misit. Is mox, ut fugitiuorum pugnam iniit. sex. M. eorum interfecit. dcccc. vero cepit. Inde prius quam ipsum Sparthacum ad Caput Silaris fluminis castra metantem bello aggrediretur, Gallos auxiliares eius Germanosque superauit, e quibus triginta milia hominum cum ipsis ducibus occidit. Nouissime vero ipsum Sparthacum disposita acie congressum, & maximas cum eo fugitiuorum copias perculit, nam sexaginta milia eorum cæsa, sex milia capta referuntur. iiii. M. ciuium Romanorum recepta sunt. Cæteri qui ex hoc bello lapsi oberrabant per complures duces frequenti indagine attriti sunt. At ego iterum ac sæpius repeto, nunquid nam & hic comparatiõe aliqua egent tempora? Quis rogo audire non horreat? non dicam bella talia, sed vel nomina tanta bellorum externa, ciuilia, socialia, ciuilia fugitiuorum, quæ nec sic saltem sese ut commoti maris fluctus, quauis molibus magnis sequuntur, sed vndique diuersis causis vocabulis, formis malisque excitata, coaceruataque concurrunt. Ut e proximo repetam, & infame illud seruile præteream Jugurthinum bellum, nodum adhuc ab Africo detonuerat, & iam Cimbricum a Circio fulminabat.

Romanorum
consternatio.

Crassus post
magnam gladiato-
ribus illatam stragem
reliquias in fugam
conuertit.

De Cimbricis illis nubibus adhuc fœdè vastique torrentes effusi sanguinis agebantur, & iam socialis belli nebulas in magna continuo malorum nubila coïturas misera exhalabat Italia. Adhuc vero post infinitam crebramque Italicè belli tempestatem, discurrî tuto per Italiam minime poterat. Ita omnes absque illis periculo sissimis inimicarum urbium voraginibus dissoluta ac lubrica pace titubabant. Iã sibi Marianum atq; Syllanũ Roma parturiebat excidium, & aliud e diuerso oriens atq; aquilo, hoc est Mithridaticum minabatur, quod quidem Mithridaticũ a superioribus cœptũ, porro in vltiora porrigitur. De Mariana face rogo Syllanæ cladis accensus est. De isto rogo funestissimo Syllani & ciuilibus belli per plurimas terrarum partes ardentes fudes sparsi sunt, multaque incendia ex vno fomite diffuderunt, nam Lepidus & Scipio in Italia, Brutus in Gallia, Domitius Cinnæ gener in Aphrica, Carbo in Cossura & Sicilia, Perpenna in Liguria, & post cum Sertorio in Hispania, Omniumque atrocissimus Sertorius in eadẽ Hispania hæc tunc ciuilia, vel quo alio dicenda sunt nomine bella excitantes, de vno multa, de minimo magna fecerunt, absque illis tribus vastissimis bellis, quæ tunc externa vocabantur, hoc est, Pamphilico, Macedonico atque Delmatico, dissimulato etiam magno illo Mithridatico longe omnium diuturnissimo, infestissimo, ac formidolosissimo, deinde adhuc Hispaniensi Sertoriano nondũ finito, imo adhuc ipso viuente Sertorio hoc fugitiuorum, & vt verius dicam gladiatorum bellum inhorruit, iã non spectadum paucis, sed vbique metuendum. Quod quia fugitiuorum bellum dicitur, nemini vile habeatur ex nomine. Sæpe in eo singuli & aliquãdo simul cum agminibus frustra iunctis abo consules victi sunt, plurimique nobiles trucidati, ipsi autem fugitiui plusquam centum milia fuere, quæ cæsa sunt. Ex quo admonemus, vt ipsa consoletur se Italia de vexatione externorum præsentium per recordationem præteritorum. Exeatque in seipsam, nec putet se incomparabiliter crudelius dilacerari. Quãobrem huic quinto volumini iam finem fecerim, vt bella ciuilia externis vbique permixta vel quæ dicta sunt, vel etiam quæ sequuntur, quia sic sibi serie temporum & malis sequacibus cohæserunt, libri saltem termino separentur.

Lepidus
Scipio
Domitius
Brutus
Carbo
Perpenna
Sertorius

Præsentia leniendae esse memoria præteritorum.

¶ Finis quinti libri.

¶ Pauli Orosii viri doctissimi in
 sextum historiarum li-
 brum prologus.

MNES homines cuiuslibet vel sectę, vel pa-
 trię, vel vitę, ita semper ad prospectum pru-
 dentię naturali bono eriguntur, vt oblecta-
 mento corporis, rationale mentis, & si non
 actu præferant, iudicio tamen præferendū
 sciant. Quę mens ratiōe duce illustrata in
 medio virtutū, quibus genuino fauore, quā-
 uis vitis inclinetur, assurgit, scientiam dei
 quasi arcem prospicit. Deum enim quilibet
 hominum ad tempus contemnere pos-

Deum quilibet
 hominum in nū
 contemnere
 potest, nescire
 in totum non
 potest.

test, nescire in totum nō potest. Vnde quidam dum in multis diis
 credunt, multos in discreto timore sinxerūt. Sed hinc iam vel ma-
 xime cum autoritate veritatis operante, tunc etiam ipsa ratiōe dis-
 cutiēte discessum est. Quippe & philosophi eorum, vt de nostris
 sanctis sileam, dum intento mentis studio quærunt, scrutanturque
 omnia, vnum deum autorem omnium repperierunt, ad quem vnū
 omnia referuntur, vnde etiam nunc pagani, quos iam declarata ve-
 ritas de contumacia magis quam de ignorantia conuincit, quā a
 nobis discutiuntur, non se plures deos sequi, sed sub vno deo ma-
 gno, plures ministros venerari fatentur. Restat igitur de intelligē-
 tia veri dei per multas intelligendi suspensiones confusa dissensio,
 quia de vno deo omnium pene vna opinio est. Hucusque huma-
 na scrutatio tametsi cum labore patuit, at vbi ratiocinatio deficit,
 fides subuenit. Nisi enim crediderimus, non intelligemus. Ab ip-
 so audias, ipsique deo credas, quod verum velis scire de deo.

¶ Hic dicitur, quomodo Deus ex nihilo
 fecit imperium Romanum
 id est ex pastoribus.

CAPVT Primum.

Taque idem vnus & verus deus, in quem omnis, vt diximus, & si ex diuersis opinionibus secta cōcurrit, mutans regna & disponēs tempora, peccata quoq; puniens, que infirma sunt mūdi elegit, vt cōfundat fortia, Romanumque imperium assumpto pastore pauperrimi status fundauit. Hoc per reges & consules diu prouectum postquam Asiæ Aphricæ atque

Vnus & verus
Deus qui nu-
tu suo omnia
moderatur &
disponit.

Europę potitum est, ad vnum imperatorem eūdem fortissimū cuncta sua ordinatione congeffit. Sub hoc imperatore, quem omnes fere gentes amore & timore permixto, iuste honorarent, deus verus, qui superstitione sollicita ab ignorātibus colebatur, magnum illum intelligentiæ suæ fontem aperuit, promptiusque per hominem docturus homines, filium suū misit operantem virtutes, quæ præcellerent hominē, coarguentēque dæmonas, quos aliqui deos putauissent, vt quia ipsi tanquam homini non credidissent, operibus tanquam dei crederent, deinde vt in magno silentio ac pacatissima inoffense & celeriter noui nominis gloria, & annunciata salutis velox fama percurreret, vel etiā vt discipuli eius per diuersas gentes euntibus, vltroque per cunctos salutis dona offerētibus obeundi ac differendi, quippe cū Romanis ciuibus, inter ciues Romanos esset tuta libertas. Quod ideo cōmemorādum putauī, quia hic sextus libellus vsque ad Cæsarem Augustū, de quo hæc dicitur, extenditur. Quod si aliqui hanc lucidissimam rationem irritam putant, suisque diis potius assignant, quos primum prudentia elegerint, dein præcipuo cultu inuitarint, vt si per eos amplissimū hoc pulcherrimumque imperiū concederetur. Sic enim iactitāt, quod ipsi optimo genere sacrorū meruerint præcipuum deorum fauorem, quibus ademptis vel prætermisissis discesserint omnes aditis arisque relictis dii, quibus imperium hoc steterat. Vnde quamuis reuerentia sanctitatis tuæ multa fortissime verissimeque disseuerit, tamen & mihi locus exigit, vt pauca subiiciam. Si Romani colendo deos emeruerunt fauorem deorum, & non colendo amiserunt, vt ipse Romulus parens Romę inter tot mala ab ipso ortu suo ingruentia saluus esset, colēdo quis meruit? An Amulius auus qui eum exposuit ad necem? An pater, qui incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An Albani parentes, ipsa quoque ab initio Romanī nominis germina persequentes? An tota Italia, quæ per. cccc.

Apostrophe
ad diuum Au-
gustinum.

annos dum audere potuit, excidio eius inhiauit? Nō inquit, sed dii ipsi, quia se colendos sciebāt, futuros custodiēre cultores. Ergo præscii sunt. Si ergo præscii sunt, cur hoc imperium inter tot annorum secula eo potissimum tempore ad summam potentiæ arcem perduxerunt, quo ille nasci inter homines atque agnosci vt homo voluit, post cuius nomen & ipsi pro nihilo contempti sunt, & cum vniuerso mundo etiam illi quos ipsi prouexerant cucurrerūt? Sed humiliter obrepfit inquit & latenter intrauit. Latentis & humilis vnde tam celebris fama? Tam indubitata fides? Tam manifesta potentia? Signis quibusdam & virtutibus mentes hominū superstitiōe sollicitas cepit & tenuit? Adhæc si potuit homo, dii magis posse debuerunt. An quia ille hanc potentiā a patre sibi traditam prædicabat, peruentum est aliquando ad intelligentiam illius noti & ignoti dei, quam apprehēdere, vt dixi, nemo nisi per ipsum potest? Nec quisquā potest, nisi qui toto se despecto, ac perspecto conuersus ad sapientiam dei omnē quærendi ratiocinationē transfulerit ad credendi fidem. Verūtamen breuiter discussio. Dii isti, quos tantos ferunt vt Romanam rēpublicam & propiciū prouexisse se, & aduersi afflixisse videantur, eo certo tēpore, quod palam constat, quo nasci Christus voluit, & annunciari gentibus cœpit, deuotissime atque intentissime colebantur. Ita illi cōsultentes & sibi & cultoribus suis, non potuerunt repellere, vel reprimere superstitionem eius, propter quam spernendos se cultoresque suos destituentos viderent, quāquā si ab inuitis danda venia, nec desperandi fuerunt, si a voluntariis seruanda præscientia, nec prius fuerant adiuuandi. Hoc factum est inquit, nam excitauimus gentes, accendimus reges, istituimus leges, disposuimus iudices, præparauimus pœnas supplicii & cruciatibus, orbē totū scrutati sumus, si quo modo tandem christianum nomen & cultus de vniuerso mundo posset abradi. Hoc eatenus est factū, donec foecunda crudelitas eoque inter tormenta ac per tormēta proficeret, quādiū ipsum regiū culmen per quod solū phiberi potuerat, occuparet. Et quod postea consecutum est? Imperatores inquit christiani cessare sacra, & claudī templa iusserūt, atque ideo excessere omnes aditis, arisque relictis dii, quibus imperiū hoc steterat. O quanta & quam inoffensa lux veritatis est, si non aduersus eam vltro sese offerentem imbecilli infeliciter oculi clauderentur. Si christiana fides per multa retro tempora sequentibus vndique aduersum se gentibus, regibus, legibus, cœdibus, cruciatibus, ac mortis reprimi nullo modo potuit, immo vt dixi, inter hæc & per hæc creuit, cultus autem idolorum iam quodāmodo ex se deficiens ac sibi erubescens ad vnā clemens

Nemo Deum
apprehēdere
nisi per ipsum
potest.

Christiana fides
des pœnis &
cruciatibus au-
ctior facta est

tiffimam iuffionem sine vlllo pœnali terrore ceffauit, cui dubium est, hoc per istius intelligentiæ demonstrationem de creatore suo tandem innotuisse creaturę, quem illa eatenus per varias ratiocinationes mētis intentæ quibullibet aliis offuscata quæsierit, ac per hoc statim amorī eius, quem etiam ignorans dilexerat, inhesisse. Nec igitur mirum est, si in magna familia inueniuntur aliqui ferui, qui consuetudine, lasciuiaque seductorum affuefacti, patientia domini sui ad contemptum ipsius abutantur, vnde & merito Deus vel ingratos, vel incredulos, vel etiam cōtumaces variis correptionibus arguit. Quod semper vtique fatendum est, tunc tamen præcipue quando adhuc pervniuersum mundū nulla erat ecclesia, quę interuentu fidelium precum meritas mundi pœnas, iustumque iudiciū dei exorata ipsius clāmentia temperaret, vnde etiam hæc, quæ mala hominibus videntur, qualiacunq; sint grauiora, sine dubio omnia fuerunt, sicut ipso ordine, quo cœpta sunt probabuntur. Bellum Mithridaticum, vel vt verius dicam, belli Mithridatici clades multas secum inuoluens prouinciās, tracta & protenta per xl. annos fuit, nam. dc. lxi. vt dixi anno ab vrbe condita, quo etiam primum ciuile bellum cœperat inardescere, consulatu vero Ciceronis & Antonii, vt verbis poetæ optimi loquar, barbarico vix cōsummata veneno est. Sed in his temporibus. xxx. gerēdi belli inueniuntur anni. Qualiter autem. xl. a plerisque dicti sunt, non facile discernitur.

Mithridaticæ
cladis spatiū.

Lucanus in
primo.

Hic dicit de Mithridate rege Pontī atque Armenię.

CAPVT II.

Migitur Mithridates rex Pōti atq; Armenię postquam Nicomedem Bithyniæ regem amicū populī Romani regno priuare molitus est, atque a se natu monitus, si facere tentaret bellū sibi a populo Romano ferendum fore, iratus Cappadociam continuo peruasit, atque expulso ab ea Ariobarzane rege cunctam prouinciā igni ferroque vastauit, Bithiniā deinde pari clade corripuit, Paphlagoniā simili exitu afflixit, pulsus ex ea Philomene & Nicomede regibus. Post cū venisset. Ephesum, crudeli præcepit edicto vt per totam Asiam quicunque inuenti essent ciues Romani sub vna die omnes necarētur, & factum est. Nec explicari aut cōprehendi vlllo modo verbis potest, quæ tunc multitudo Romanorū ciuium cæsa sit, quis mœror plurimæ prouinciārum, quis gemitus occidendorū pariter atque occidentium fuerit, quom singuli quique aut prodere innocentes hospites, & amicos, aut ipsi periclitari pœna hospitū cogerētur? Archelaus quoq;

Gentes a Mithridate oppugnatae.

Sylla Archelao obstitit.

Mithridates cū Sylla foedus iniit.

dux Mithridatis cum .cxx. M. peditum atque equitū in Achaiam premissus, Athenas cunctamque Græciam partim vi, partim detitione obtinuit. Sylla cui post consulatum Mithridaticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pyræum Atheniensium portū septēplici muro communitum diu obsedit, ipsam Atheniensium urbem vi cepit, ac postea iusto proelio cum Archelao conflixit. Centum & .x. milia de exercitu Archelai interfecta, vi. x. milia superfuisse referuntur. Cōperta clade Mithridatis lectissima .lxx. M. militum Archelao in subsidium misit ex Asia. Secundo proelio ex his .l. M. interfecta sunt, ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello omnes copiae quas Archelaus habebat extinctae sunt, nam .xx. M. militum eius in paludem pulsa quā Sylla fidem implorarent, insatiabili victoris ira interfecta sunt, totidemque alia in flumē coacta ac necata, reliqui miserorum passim trucidati sunt. Porro autem Mithridates in Asia nobilissimarum urbium principes occidere, bonaque eorū publicare animo intendat. Quumque iam .M. dc. ita interfecisset Ephesii exemplū verentes excluso praesidio ei portas obiecerunt. Similiter Smyrnaei, Sardi, Colophonii, Trallianique fecerunt. Perturbatus Mithridates per Archelaum ducem suū cum Sylla de pace pepigit. Interea Fimbria Marianorum scelerum satelles homo omnium audacissimus, Flaccum consulem, cui legatus ierat apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu, Mithridatis filium ex Asia ad Miletopolim fugans, stationem regis iuadit, ipsumque Pergamo pellet, fugientemque insecutus apud Pitanaam obsedit, & profecto cepisset, si Lucius Lucullus ciuilibus discordiis curam rei publicae pretulisset. Quumque eum mari coartare obiecta classe voluisset, ab Iliensibus repulsus est. Inde Fimbria Iliensibus iratus, a quibus pro Syllanae partis studio obiectu portarum repulsus videbatur, ipsam urbem Ilium antiquam illam Romae parentem funditus caede incendioque deleuit. Sed eam Sylla continuo reformauit. Idē Fimbria apud Thiatyram quum ab exercitu Syllae obsideretur, desperatione adactus, in templo Aesculapii manu sua interfectus est. Fannius & Magnus de exercitu Fimbriae profugi. Mithridatici sese ad iunxerunt, quorum hortatu Mithridates cum Sertorio per legatos in Hispaniam missos, foedus pepigit Sertorius ad eum Marcum Mariū firmandi foederis causa misit. Quem rex apud se retentum breui ducem fecit in locum Archelai, qui se ad Syllam cum vxore liberisque contulerat, Marius & Eumachus duces a Mithridate aduersus Lucillum missi, magno exercitu breui congregato, cum Publio Rutilio apud Calcedoniam congressi sunt, eumque cum

plurima exercitus ipsius parte ceciderunt. Lucullus Mithridatem Cyzicenos obsistentem fossa cinxit, eumque quod faciebat pati compulit, atque ad ipsos Cyzicenos, ut bono animo essent nuncium misit vnum ex militibus nandi peritum, qui duobus vtribus suspensus medius ipse regulam tenens, plantisque subremigans septem milia passuum transmeauit. Mithridates inopia laborans partem copiarum instructam armis domum abire praecepit, quam Lucullus excipiens vniuersam disperdit, nam amplius quindecim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiam Fannius qui se Mithridati iunxerat & Metophanes regius praetor a Mamercho victi cum duobus. M. equitum in Mesiam profugerunt, atque inde in Hiconiam digressi, incolles camposque & in eremos inciderunt, vbi non solum motes vsti, vel saxa quasi quadam fuligine offuscata cernuntur, verum etiam capi ambusto solo squallidi per quinquaginta passuum sine vlllo ignis vel fornacis indicio & pendulo in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridae voragines ostenduntur, quas graeci phisas vocant, in quibus dum oberrantes inopinatis tandem periculis redempti sunt, & clam in regis castra venerunt. Deiotarus rex Gallograeciae praefectus regis bello trucidauit. Interea Mithridates apud Cyzicum eadem mora, qua obsidebat, obsessus in magnam penuriam pestilentiamque exercitum suum coartauit, nam plus quam trecenta milia hominum fame & morbo in eadem obsidione amissi fertur, ipse cum paucis arrepta nauis clam fugit e castris. Lucullus incruentato milite spectator cladis alienae nouum genus victoriae adeptus est, moxque Marium adortus vicit atque fugauit. In quo proelio plus quam vndecim milia Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus postea cum eodem Mario nauali proelio congressus triginta & quinque naues regias, & complures onerarias aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his quos Sylla proscripserat, intercepti sunt. Marius postera die de spelunca vbi latebat extractus, immeritas hostilis animi poenas luit. Eodem vero Lucullus impetu Apameam vastauit, & sub monte Olympo prius Athanum nitissimam ciuitatem captam expugnatamque diripuit. Mithridates aduersus Byzantium instructa classe nauigans tempestate correptus octuaginta rostratas naues perdidit. Ipse cum quassata iam nauis mergeretur in Myoparonem Seleuci piratae, ipso pirata iuuante transiuit. Inde Sinopen, ac postea Myson cum magna difficultate peruenit.

Lucullus partem exercitus Mithridatis interfecit.

Deiotarus rex Gallograeciae.

Hic dicit de Catilina ubi de incesto accusatus.

CAPVT

III.

Catilina incesti
accusatus.

Sedem anno apud Romam Catilina incesti accusatus, quod cum Fabia virgine vestali stuprum commisisset arguebatur. Catuli gratia fultus euasit. Lucullus Sinopen expugnaturus obsederat. Hanc Seleucus archipirata & Leocrates spado, qui praesidii causa praerat, expoliata atque incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus celeri occursum immisissum restinxit incendium. Ita misera ciuitas versa vice hostium sociorumque, vnde defendenda disperdita, & vnde disperdenda seruata est. At vero Marcus Lucullus qui Curioni in Macedonia successerat, totam Bessarum gentem bello petitam in ditionem recepit. Eodem tempore Metellus praetor Siciliae, cum foedissima illa Gaii Verris praetura Sicilia afflicta inuenisset, maxime Pergamenone archipirata nefariis praedis & caedibus dilacerante, qui pulsa classe Romana, Syracusanum portum obtinuerat, mox eum nauali terrestrique proelio comminutum Sicilia decedere compulit. Praeterea Lucullus transgressus Euphratem & Tigrim apud Tigranocertam urbem cum Mithridate & Tigracone congressus, paruissima suorum manu magnum hostium numerum occidit, nam xxx. milia hominum in eo bello caesa referuntur. Tigracones vix. cl. equitibus comitatus aufugit, diademate & tiara ne ignosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene orientis supplices venire legati. Imminente hyeme per Armeniam in Mesopotamiam regressus, Nisibin urbem illis in locis tunc inclytam expugnauit, & cepit.

Hic dicit ubi per omnia maria piratae se diffuderunt.

CAPVT IIII.

Piratae subiu-
gavit Pompeium.

Iisdem diebus piratae per omnia sperli maria, etiam non tantum intercipientes nauium comestus, sed etiam insulas prouinciasque vastantes impunitate sceleris, & auaritate praedae vulgo sese associantes in imensum augebantur, quos Gneus Pompeius post multam quidem vastationem, quam terra marique diu egerant mira tandem celeritate compressit. Eodem tempore Cretam insulam per biennium Metellus euertit, diuturnoque bello domitam in potestate redegit, legesque Minois Romanis legibus permutauit. Pompeius postea successor Luculli in minori Ar-

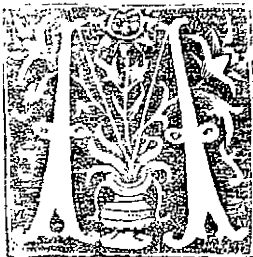
menia iuxta montem Dastracum castra regis obsidione conclusit. Rex cum omnibus copiis, eruptione per noctem facta insuper etiam persequentes bello repellere statuit. Pompeius fugientes persequi intendit. Itaque bellum nocte commissum est. Luna tunc orata a tergo Romanis erat. Regii longitudine umbrarum proximitatem hostium rati, cuncta in irritum tela fuderunt. Romani veluti inermes postea aggressi sine labore vicerunt, namque de exercitu regio. xl. M. caesa vel capta sunt. Romani vulnerati. M. vix autem. xl. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiam beneficio sublustris noctis euasit, relictusque ab omnibus amicis philosophis, scriptoribus rerum vel carminum, ac medicis, solus per devia equum manu trahens, atque ad omnes nocturnos strepitus trepidans in quoddam castellum diuertit, atque inde in Armeniam perrexit. Pompeius regem insecutus inter duo flumina quae ab vno monte diuersis specubus exoriuntur, hoc est Euphrate & Araxem urbem Nicopolim senibus lixis & agris volentibus condidit. Oranti Tigrani veniam dedit. Exercitum Herodis Albanorum regis, prefectosque eius ter proelio vicit, postea epistolas Herodis & munera cum albanis instauranda libenter accepit. Artace regem Hiberiae bello fudit, totaque Hiberiam in ditionem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam & Syriam ordinatis rebus composuisset, promouens de Ponto in Parthiam ad Hebatam nam urbem caput parthici regni. l. die venit. In Bosphoro Mithridate cerealia sacra celebrante, terrae motus adeo grauis repente exortus est, ut magna clades ex eo urbium atque agrorum secuta narretur. Eodem tempore Castor Mithridatis praefectus, qui Panagorio praerat, interfectis amicis regis arcem occupauit, & quatuor Mithridatis filios ad praesidia Romana transmisit. Mithridates accessus ira in scelera exarsit, nam complures tunc amicos suos, & Exipodrum filium suum interfecit, quem antea iam alium Homocharem parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum se missum sibi conciliauit, & mox aduersus patrem duxit.

Pompeius fugientes persequitur.

Pompeius Nicopolim condidit.

Mithridates ira motus filium occidit.

Hic dicit de fine vel exitu Mithridatis. Cap. V.

Mithridates diu ex altissimo muro filium precatus, ubi inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur. Quoniam Pharnaces, inquit, memori iubet. Vos si estis dii patrii, precor ut quaeque & ipse hanc vocem a liberis suis audiat. Statimque descendens ad uxores pellices, ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus

Mithridatis
exitus.

Supstitio Mi-
thridatica.

hausisset, nec tamen propter remedia, quibus vitalia sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat, veneno confici posset, frustra que spatiaretur, si quo tandem modo infusa pestis per venas vegetatio ne corporis acti discurreret, Gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem inuitauit, eique iugulum præbuit. Hunc exitum Mithridates habuit vitæ, nobisque sententiæ suæ fortissimum argumentum reliquit, homo omnium, vt fertur, supersticiosissimus, annos natus. lxxv. habens secum semper philosophos, omniumque artium peritissimos. Si estis, inquit, dii patrii. Ita ille diu colendo, ac diu querendo persenserat, hos non esse certos deos, qui esse putabantur. Rex multæ experientiæ atque æuo grauis verum deum, ad cuius notitiam non nisi auditu per fidem venitur, non intelligebat. Hos autem falsos esse rationis ipsius luce præuiderat, aliud cõsuetudini, aliud menti suæ tribuens. Si estis, inquit, dii, hoc dicere est, ego sentiens super hominem esse potentiorum ipso homine potestatem, precandi necessitate motus commendo diligentiam, & excuso ignorantiam meam. Inuoco qui est, dum conuenio qui non est. Quapropter cum dolore & timore considerandum, qua poena, quouue iudicio digni erunt, qui contra interdictum iam p̄palatæ & publicæ veritatis eos sectantur, & colunt deos, de quibus etiã illi iam tunc dubitare poterant, qui adhuc præter eosdem scire nihil poterant. Veruntamen breuiter consulo, qualia tunc toto orienti tempora videbantur, quum per quadraginta annos miseræ nationes alternis tantorum ducum vastationibus terreabantur, quum queque ciuitas tantis concursibus inedia ineuitabiliter periclitabatur, inde accensura alterum, vnde alterum temperasset, hoc mox habitura supplicii, quod remediũ ad tempus habuisset, quum trepidæ diuersarum prouinciãrum legationes inter succedentes Romanorum duces, & truculentiorum notitiam Mithridatem alternis ad vtrunque, prout quæque fors belli attollebat, & incertis satisfactionibus transferebantur, augendo pericula quæ sanabant. Nunc quid continuo Pompeius, homo Romanorum moderatissimus per plurimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit, paucis p̄ferã.

¶ De Pompeio dicit, qui quum audisset mortuum
Mithridatem multa fecit bella

in oriente.

CAPVT VI.

Nno ab vrbe cōdita. dcc. lxxxix. Marco Tulio Cicerone, & Gaio Antonio consulibus, Pompeius occisi Mithridatis nuncio accepto Syria & Phœnicem bello aggressus, Ithyreos primū Arabesque perdomuit, urbēq; eorum, quā Peztram nominant, cæpit. Hinc ad Iudeos quibus Aristobolus expulso fratre Hircano primus ex sacerdote rex præerat, atque ad Hierosolymam urbem eorum Gabinum cum exercitu mittit. Ipse cōtinuo subsequutus, & a patribus vrbe susceptus, sed a plebe muro templi repulsus expugnationem eius intendit. Id non solum natura loci, verū etiam ingenti muro, fossaque maxima munitū, cum alias aliis legiones, dies, noctesq; succedere sine requie cogeret vix tertio mēse expugnauit. xiiii. milia ibi Iudeorum cæsa narrantur, cætera multitudo in fidē venit. Pompeius muros ciuitatis euerti. æquariq; solo imperauit, & cum aliquantos Iudeorum securi percussisset, Hircanum sacerdotio restituit. Aristobolum captiuum Romā duxit. Hoc bellum orientis cum viginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro contione narrauit. Interea coniuratio Catilinæ aduersus patriam per eosdem dies in vrbe habita ac prodita, in Hetruria vero ciuili bello extincta est. Romæ vero conscii coniurationis occisi sunt, sed hanc historiā agente Cicerone, & describēte Sallustio, satis omnibus notam, nunc a nobis breuiter fuisse perstrictam fat est, motus etiam a Pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium vectiū proditus, patefacta Catilinæ coniuratione, quasi succisa radice cōpressus est, & de vtroque per Bibulum in Pelignis, per Ciceronem in Brutis vindicatum est.

Hic dicit de Heluetiorum gente fortissima, & gentibus Gallorum, cum quibus pugnauit Cæsar, & vicit.

CAPVT VII.

Nno ab vrbe condita. ccccccxciiii. Gaio Cæsare & Lucio Bubulo consulibus, lege vatinia Cæsari tres prouinciæ cum legionibus septem in quinquennium datæ. Gallia Transalpina & Illiricum. Galliam comatam postea senatus adiecit. Hanc historiā Suetonius Tranquillus plenissime explicuit, cuius nos cōpotes portiūculas decerpimus. Heluetiorū aīos fortissime Gallorū oīm gentis, ea vel maxia causa, quod ppetuo pene cum germanis bello altercabant, a quibus Rheno trā flumine dirimunt, Orgentorix quidā princeps gētis spe totas iuauendi Gallias in arma accēderat. Quo ceteri optiātes correpto &

Bubulus pelis
gnos cohibuit

[Handwritten notes in cursive script, partially illegible]

ad d. c. l. v.
ad d. c. l. v.
 Heluetiorum
 Turrigorum
 & Baiorū nu-
 merus.

ad d. c. l. v.
ad d. c. l. v.
 Ingens Ger-
 manorum cæ-
 des.

ad mortem coacto cohibere tamē semel animatas in prædam plæ-
 bes nequiuerunt. Qui coniuratione facta ac die dicta exustis vi-
 cis ac domibus suis, ne quod desiderium ex spe reuertendi foret, p-
 fecti sunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæsar ha-
 buisset, magno difficilique bello bis vicit, victosq; ad deditiōem
 coegit. Horum fuit, cum primum progressa est omnis multitudo
 Heluetiorū, Turringorum & Baiorum vtriusque sexus ad. clvii.
 milia hominū. Ex his. xlvii. milia in bello ceciderunt, cætera in
 terras proprias remissa sunt. Postea Cæsar contra Ariouistum re-
 gem excitantem inuehentēque secum incredibiles germanorum
 copias, quibus nuper vniuersos galliarum populos subegisse iacta-
 bat, apud Sequanos vicit. Cum autem diu exercitus Cæsarīs ger-
 manorū multitudine & virtute perterritus pugnam detrectasset.
 Ariouistus in Germaniam arrepta nauicula Rhenum transuectus
 effugit, vxores vero eius duæ, totidēque filiæ captę sunt. Fuerunt au-
 tem in exercitu Ariouisti, Arudes Marcomanes, Triboci, Van-
 giones, Nemetes, Edures, & Sueui. Pugna maxime grauis ex Pha-
 lange germanorū fuit, quam coacto in vnum agmine, scutisque su-
 pra capita contextis ad irrumpendā Romanorum aciē tuti vndiq;
 perstruxerint. Sed postquam aliqui Romanorū militum agilitate
 audaciaque insignes supra obductam saliere testudinē, scutisque si-
 gillatim velut squamis reuullis desuper nudos deprehensorū dete-
 ctorumque humeros perforerunt, territi hostes nouo mortis peric-
 culo terribilem dissoluere cōpagem. Exinde in fugam versi per. l.
 M. passuum insatiabiliter cęsi sunt, neque conici potuit numerus
 germanorum, vel quantus fuerit occisorū. Post hæc Belgarū gens
que tertia pars galliarum est, aduersus Cæsarem exarsit. Quorum
 distributim copia hæc fuit. Bellouagi qui cæteris numero & virtus-
 te prestare viderentur habuere lectissima. lx. M. armatorū. Sues-
 fones ex duodecim oppidis. l. milia, Neruii, quorum adeo indomi-
 ta feritas prædicabatur, vt nunquā in id temporis mercatores ad se
 admiserint, vna cæteraque vernalia deferre, quibus inducta iucun-
 ditas torporem virtutis afferret, habuerunt similiter. l. milia Atra-
 bates, etiam & Abiani. x. milia, Morini. xxv. milia, Menappi de-
 cem milia, Galeti decem milia, Velocasses & Veromandui æque
 decem milia. Atuatici decem & nouē milia, Condrusi, Eburones,
 Cercesi, Cenomani, qui vno nomine germani vocātur. xl. milia,
 & ita fuisse referūtur. cclxxxv. milia armatorū lectissima. His re-
 pente sylua erumpentibus exercitus Cæsarīs perturbatus, atque in
 fugam actus, plurimis suorum amissis, tandem hortatu ducis resti-
 stit, victoresque aggressus vsque ad internitiōem pene deleuit.

Igitur Cæsar magnis in Gallia rebus gestis, cum in Italiam proficisci decreuisset, Galbam cum legione. xii. ad Veragrados Eduanosque misit. Qui cum hyemandi causa in vico Veragradorum, cui nomen erat Octodorus, confedisset, mediamque oppidi partē, que torrente diuidebatur accolis concessisset, quadam die eosdem discessisse per noctē ac proximo infedisse colli videt. Quippe illi paucitatem vix medię legionis despectui habentes, vltroneam sibi prædam nullā cessuram negotio arbitrabantur, finitimosque suos in hanc cedis ac prædæ societate vocauerunt. Igitur Galba tā presentibus periculis circumspecto ac trepido inter varias consultationes certi consilii, incerto repente galli descensu montis effusi ea castra imperfecta circundant, rarosque per vallum propugnatores saxis telisque onerant. Quumque iā castra irrūperentur, Pacuuii primipilaris & Voluseni tribuni consilio cuncti Romani portas eruperunt, incautosque subito aggressi hostes primū perturbauerunt, deinde in fugam versos miserabili strage fuderunt, nam amplius quā triginta milia barbarorum tunc cæsa referuntur. Igitur Cæsar cum iā pacatas vniuersas galloꝝ gentes putaret, ad nouū & maximū bellū retractus est, namque dū Publius Crassus adolescēs cū legione septima oceanotenus apud Andegauos hyemat, Veneti cæteri que cōfines repente in arma coniurant, legatos Romanorum vincunt, eosque ita demū se reddituros, si obsides suos recipiāt, Romanis indicant, socios sibi ad id bellum Osissimos, Leuxouios, Namnetes, Ambibaritos, Morinos Diablites, & Menapios assiscunt, auxilia quoque a Britannia accersunt. Cæsar per Crassum de rebellionē deditarū gentium certior factus, quamuis intelligeret quanta ineundi belli difficultas esset, tamen re tanti negocii non negligendam esse ratus, ne ceteris exemplo eiusmodi audendi licentia laxaretur. Itaque terrestri proelio persequi hostes frustra aggressus, quippe cum hostes per interfusa ex oceano æstuaria, atque inaccessos recessus tutis terrarum finibus muniarentur, naues longas ædificari in Ligere fluuio iubet, per quem in oceanum deductæ cōstiterunt. Moxque vt ab hostibus visæ sunt, continuo. ccxx. naues eorum paratæ atque omni genere armorum instructissimæ progressę in portu ex aduerso steterunt. Bruto circumspectante imparē longē nauium esse conflictum, quia barbarorum naues solido robore intextæ, saxorum modo adactos rostratarum ictus retūdebant. Hoc primum auxilio fuit, quod falces acutissimas non pertinaciter cunctis præfixas, funibus autē subnexas parauerat, quibus cum opus esset, apprehensos eminus rudentes, subductis hastilibus per funem falcē retrahendo succiderent. His celeriter expeditis dirumpi hostilium antenarū ar-

Octodorus.

Veragradus
de barbaris.

Venetorum i

Romanos con

iuratio.
Qui cum Venetis conspira

rint.

legati Romani
naui a Venetis
vincti coniurati
in gentem

Cæsar Venetis circa
genere no parit.

auxilium bruti in oppo
sita classe generati.

mamenta præcepit. Ita Antēnis tuentibus complures ilico naues velut captas immobiles reddidit. Alii hoc periculo territi, expansis velis qua ventus intenderet fugere conati, cessante mox vento destituti ludibrio fuere Romanis. Itaque incēsis omnibus nauibus, interfectisque his qui pugauerāt, Galli reliqui sese omnes dediderunt. Sed Cæsar maxime ob iniuriam legatorū, & vt genti ad oīa consilia mobili terribilis exempli notam inureret, cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos sub corona vendidit. Iisdē diebus Titurius Sabinus Aulercos Eburones Luxouiosque, qui primates suos, quod autores belli resuscitandi esse nollent, interfece- rant, eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius vero Cras- sus cum in Aquitaniam peruenisset, bello excaptus est, nanque so- ciato magno equitatu pedestribusque copiis præualidis, Romanos adorti diu grauiter turbauerunt. Post victi, atque in oppidū socia- tim coacti, obseisique cum se expugnari viderēt, armis traditis in deditiōem recepti sunt. Aquitani clade permoti vndique exerci- tum contrahunt, de citeriore quoque Hispania auxilia accersunt, duces bello maxime eos præficiunt, qui cū Sertorio militauerant. Hi omnes dum obsidionem Crasso parant, in castris suis Crasso obruente deleti sunt, nam ex Aquitanis & Cantabris, quorū .l. mi- lia tunc in auxilium venerant, xxxviii. milia cæsa referuntur. Cæ- sar germanos qui Rhenum cum imensis copiis transmiserant, si- mul & totas Gallias subiicere sibi parabat, belloque adortus vsque ad internitionem cecidit. Quorum fuisse numerum ad .cccc. l. mi- lia fuerunt. Tunc Cæsar in Germaniam facto ponte transgrediēs Sycambros & Vbios obsidione liberat.

Hic dicit qualiter Cæsar Gallias subiicit,
& transiit in Britanniam. Cap. VIII.

Consternan-
tur sueui.

Britanniā in-
uadit Cæsar.

aduerso britan-

Veos maximam & ferocissimā gentem, quo- rum esse .c. pagos & populos, multi prodidere, totaque Germaniam aduentu suo terret, mox- que in galliam rescisso ponte cōcedit. Inde ad Morinos venit, vnde in Britāniam proximus & breuissimus transitus est. Nauibus circiter onerariis atque actuariis. lxxx. preparatis in Britanniam trāsuehitur. Vbi acerba primū pugna fatigatus, dein de aduersa tempestate correptus plurimam classis partem, & non paruam militum, equitum vero pene omnē disperdit. Regressus in Galliam legiones in hyberna dimisit, ac .dc. nauesytriusque cō- modi fieri imperauit. Quibus iterū in Britanniā primo vere transf- uectis, dum ipse in hostē cum exercitu pergit, naues in ācoris stan-

tes, tempestate correptæ, vel collisæ inter se, vel harenis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex quibus. xl. perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo congressu a Britannis victus, ibique Labienus tribunus occisus est. Secundo proelio cum magno suorum discrimine victos Britanos in fugam vertit. Inde ad flumen Tarnesim profectus est, quem vno tantu loco vadis transmeabilem ferunt. In huius vltiore ripa Cassouelauno duce immensa hostium multitudo cõfederat, ripamque fluminis ac pene totum sub aqua vadum acutissimis sudibus perstruxerat. Quod vbi a Romanis deprehensum ac vitatum est, barbaræ legiones non ferentes syluis sese abdidero, vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac sepe lacerabant. Interea Trinobantum firmissima ciuitas cum Androgorio duce datis. xl. obsidibus Cæsari sese dedit. Quod exemplum secutæ vrbes aliæ complures in foedus Romanorum venerunt, iisdemq; demonstrantibus Cæsar oppidum Cassouelanum inter duas paludes situm, obtentu insuper syluaru munitionum, omnibusq; rebus confertissimū tadem graui pugna cepit.

Labieni interitus.

Reuerso Cæsare a Britannia iterum Galli rebelauerunt, & victi sunt.

CAPVT IX.

Sic Cæsar a Britannis reuersus in Galliam postquam legiones in Hiberna misit, repentinis bellorum tumultibus vndique circũuentus & conflictatus est, nanque Ambiorix cū Eburonatis & Atuaticis cõspirans animatus treuironum cõsilio, Cottam & Sabinum legatos, apud Eburonas cum tota funditus legione in se diis circũuentos interfecit. Ambiorix hac victoria elatus Atuaticos & Neruios plurimosque alios raptim in arma contrahit, atque ad Ciceronem legatum qui similiter tunc legioni in Hybernis, præerat, contendit. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit, quod cū in obsidione castroru vallum circundandum esse a captiuis Romanis diceretur, & instrumenta ruralia non haberet, gladiis concidendo terram, & sagulis exportando, vix tribus horis vallum pedu. x. & fossam pedum. xv. per. milia passuū. xv. in circuitu perfecerunt. Præterea. c. xx. turres miræ altitudinis extruxerunt. & cum septē dies noctesque succidui hostium cunei pugnarent, ac ventus subito plurimus exortus esset, testas fundis feruentes intorsere, flamas taque tela focis, ac mox concepto igne rutilantia intra castra iecerunt, quo facto per cuncta culmina raptim ventus insistens sparsu animauit incēdium. Sed nec sic quidem Romani cum vndiq; obseruerentur vulneribus, laboribus, vigiliis, ieiuniis, incēdiisue cessæ

Ambioricis conspiratio.

colla et l'incendie de la
intelligit vobis.

runt. Tandem Cæsari nunciatum est, vnam deletam esse legionē, alteram iā pene confectam. Aduentante vero cum duabus legio-
nibus Cæsare deseruere hostes obsidionem, atque in eū cuncti raptis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris consulto cōdidit, equi-
tibusq; premissis, vt fugam fingerent, imperauit, vt ad transitū val-
lis quę media erat, sibiq; periculosa videbatur, hostes contēptu sui
inuicaret. Quibus aduentantibus insuper obstrui portas præcepit.
Quo viso Galli quasi iam vicissent, ad obducendū extrinsecus val-
lum conuersi sunt. Cæsar totis repente portis paratum effudit ex-
ercitum, versosq; in fugam Gallos vastissima cæde confecit, nā. lx.
milia fuisse tunc referuntur, e quibus pauci per paludes inuias eua-
serunt. Induciomarus Treuironū princeps magnas armatorū copias
habens, postquā de consensu Galliarū totius certior redditus est, La-
bieni castra, legionemq; cui is præerat, quod facile factū arbitra-
tur, delere statuit, ac deinde Eburonibus Neruiisq; coniunctus ad
opprimendum Cæsarē pergere. Labienus quibus potest artibus si-
mulat timorem, atq; ita Induciomarū negligentio-rem cum insul-
tantibus copiis provallo oberrantem repentina eruptione prostra-
uit. Hac victoria Labieni reliqui Gallorum conatus repressi sunt,
& Cæsar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligēs
sibi maiora belli superesse negocia, maxie quia plurima parte ex-
ercitus amissa, aliisque grauiter faucis, ne ad sustinēdum quidem
sibi idoneus, ne dicam ad comprimendum Gallos impetū videre
tur, Cneo Pōpeio consule conscribi legiones, sibiq; in auxiliū mit-
ti petit. Itaq; ante exactā hyemē tres ad eum legiones venerunt.
Igitur Cæsar prius q̄ in vnum hostiū copiarū coirent, ineunte vere
aggredi trepidos & opprimere sparfos in finibus suis parat. Primū
itaq; Neruiorum fines diripit, prædā vero quæ copiosissima erat,
exercitui permittit. Deinde Menappios qui sibi ppter immensas
paludes atque impeditissimas sylvas munitissimi videbantur, tri-
bus agminibus inuadit, nimiaque cæde vulgo agitata residuos sup-
plices in deditiōne recæpit. Labienus sequenti proelio omnes Tre-
uironum copias interfecit, arte in bellum prouocatas, prius quam
Germanis aduentantibus iungerentur, & continuo ipsam ciuita-
tem capit. Cæsar vlcisci mortem Sabini & Cottæ legatorum ve-
lens in Ambiorigem & Eburones deletæ legionis autores, postq̄
in Arduennam sylvam refugisse comperit, quę sylvia totius Gal-
liæ maxima est, atque a ripis Rheni finibusque Treuironū ad Ner-
uios vsque pertingit, & in lōgitudinem plus quam .l. M. passuum
patet, permetiens rem sui maximi periculi fore, si per obstructas
spatiolasque sylvas ignoti diuiderentur, hostemq; locis notissimū

Galli cædūt
a Cæsare.

Labienus In-
duciomarum
bello prostra-
uit.

Arduēna syl-
ua totius Gal-
liæ maior.

quererent, omnē Galliā p nuncios inuitat vt quiq; secūdū placitū suū recōditas in Arduenna sylua prādas querant, diripiantq;. Quo factō Gallis vtrinq; morientibus, maximas Romanorum iniurias sine cuiusquam Romani discrimine vindicauit. Ita hoc tutissimo vincendi genere securus in Italiā rediit. Igitur Cæsare in Italiā reuerso Gallia rursus in arma cōiurat, multique simul populi coeunt. Dux his Vergentorix fuit, cuius consilio statim omnes Galli ciuitates suas vltro incenderunt, prima a suis incensa Biturigo. Inde ad Cæsarem qui magnis itineribus per Narbonensem p uinciam clam ad exercitum recurrerat, impetum faciunt. Cæsar tunc oppidum nomine Cenapum obsidione cōcluserat, quod diu oppugnatū, tādē post multas Romanorū clades pluuiō die quā hostilium machinarum augmenta, Neruiique elanguerent, applicatis turribus captum atque deletum est. xl. ibi hominū milia fuisse referuntur, e quibus vix. lxxx. per fugam lapsi ad proxima Galloꝝ castra venerunt. Præterea Aruerni ceterique confines sollicitatis etiam ad se Heduis multis aduersus Cæsare proeliis bellauerunt. Qui quā se pugnādo fatigati in quoddam castellum recēpissent, milites præde inhiantes ad expugnationem oppidi animū incendunt, frustra Cæsare de loci iniquitate causante. Itaque ibi Cæsar erumpentibus desuper hostibus pressus multa exercitus sui parte perdita victus aufugit. Dum hæc ad Chaiestam geruntur, Vergentorix, quem omnes consensu pari regem præoptauerant, suadet vti ex tota Gallia omnes qui arma ferre possent, huic bello præsto sint. Hoc. n. esse vnū bellum, quo aut perpetua libertas, aut æterna seruitus, aut mors omnium consequatur. Itaque absque eo numero quē infinitum ante contraxerat, equitū circiter octo milia peditū. ccl. milia cōtracta sunt. Dehinc duo colles sibi inuicem obuertos, Romani Gallicque ceperunt. Vnde multis sepe eruptionibus & variis prouentibus præliantes, tandem Romani præcipua Germanorum equitum quos sibi iādudum amicos nunc in auxilium acciuerant virtute vicerunt. Vergentorix alia die congregatis omnibus, qui fuga euaserant, dixit se autorem bona fide defendendę libertatis atque rumpendi foederis fuisse, & nunc siue Romanis sese ad mortē omnes offerant, siue solū pro omnibus dedant, paratum animo fore. Itaque Gallivoluntatem, quā pudore aliquādiu texerant, quasi ex consilio regis assumerent, ilico sibi veniam precantes, eum solum velut autorem magni sceleris dediderūt. Bellouagi omnibus finibus Gallorum gentis ipsorū opinione fortiores habebantur. Hi Correo duce bellum instaurant, sibiq; in hanc suscepti belli societatem Ambianos Aulercos Velocasses Athrabatesque coniun-

proventus prædandi in
Arduenna sylua facta
a Cæsare

3. Galliarū consp
vno

Galli inuicem suas
mediunt

Nouæ Galliarum consp
rationes.

quædam opinio
Vergentorix

Romani opti
tulātibus Ger
manis vicere.

in his Vergentorix
vixit consensu
et iudic

sedam autem
a Gallis remanere infa
na rupta foedere

gunt, & locum quēdam cictum atq; impeditū vndique paludibus capiunt, commissoque proelio magnam Remorum manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde quum opportunū sibi locum insidiis prouisum occupassent, atque hoc comperto Romanis ad insidiarū locum instructi ordinatique venissent, commissio proelio Gallos fugiētes eisdem locorū munitionibus quibus clausi fuerant, incluserunt, cunctosque ad internitionē ceciderunt. ibi Chorreus vel fugam vel deditiōnē detrectans Romanos, ne viuus caperetur instanter occidendo, vt occideretur, coegit. Igitur quum pacatā esse vniuersam Galliā Cæsar, neque ausurā fore ad aliquos aspirare motus arbitraretur, legiones in Hyberna dimisit, ipse tamen Ambiorigis fines qui tot bella excitauerant, horrenda hominum strage vastauit. At vero Gaius Caninius legatus bellū apud Pictonas inuenit, vbi magna hostiū multitudo impeditā itinere legionem circumdedit, atque ad extremū discrimen adduxit. Porro Fabius alter legatus, acceptis Caninii literis in Pictonas proficiscitur, ibique a captiuis de opportunitate locorū certior factus insopinantes hostes opprimit, magnisque stragibus factis plurimas pre-das agit. Deinde quū Caninio signū aduentus sui dedisset, Caninius totis castris subito exiliens sese iniecit hosti. Ita Fabio ex alia parte, & Caninio ex altera insistentē maximo & diuturno bello innumere Gallorum copie trucidatæ sunt. Inde Fabius in Tarantus profectus est. Sciebat. n. Dommacū ducem antiquissimum rebellionis, totius incertorem ab hoc bello elapsū, si a Remoricis gentibus adiunctus esset, maximos iterum tumultus in Gallia esse moturum, sed adhuc eos ipsa nouitate trepidantes mira virtute & celeritate perdomuit. Interea Draptesynaque Literius, quum adesse Caninium & legiones esse in finibus suis viderent, vndique collectis copiis oppidum intrant, quod in æditissima montis arce pendens duabus partibus per abrupta latera nō paruo flumine cingebatur, medio deinde descensu largissimo fonte securū, plurimasque introrsum copia frumenti tutū, irritos procul discursus hostiū despiciebat. Caninius quod solū Romana prouisiōe potuit, ambos duces cum parte copiarū plurima in campum euocatos maximo proelio superauit, nam vno e ducibus interfecto alter cū paucissimis fugit. Nullus in oppidū rediit, sed ad id oppugnandum Cæsare opus fuit. Itaque certior per nuncios factus Cæsar accurrit, circūspectisq; omnibus, videt, si expugnare vi moliatur, ludo & spectaculo hostiū delendum esse exercitum suū, hoc solum esse presidium si quoquo modo hostes aqua arceantur. Sed & hoc quoque nisi Cæsar nemo potuisset, siquidem fons quo ad potum utebantur, medio

Caninius offert sese hosti

deuexi montis latere fundebatur. Cæsar ad proximū fontis admo-
ueri vineas turremque extrui iubet, sit magnus ilico concursus ex op-
pido. Quibus sine periculo proeliantibus, Romani quāuis pertinaciter
obsisterent, crebriusque succederent, complures tamen trucidā-
tur. Igitur extruitur agger, & turris pedum. lx. cuius vertex æqua-
re ad fontis locum posset, vt vel ex æquo tela conici queant, vel
præcipitata desuper saxorum volumina non timeri. Oppidani au-
tem vbi exanimari siti non solum pecora sua, verū etiam infirmio-
res hominum ætates vident, cupas pice seuo & singulis repletas,
ac deinde immisso igne in prona præcipitāt, easque ipsi toto oppi-
do effusi subsequuntur. Ardentibus machinis quā graue proelium
suis Cæsar ac periculosum videret imminere, cohortes in circuitu
oppidi ire velociter per occultū imperat atque vndique subito va-
stum clamorē attollere. Quo facto, consternati oppidani, dum re-
currere ad muniendum oppidū volunt, ab oppugnatione turris vel
demolitione aggeris recesserunt. Illi tamē qui ad incidendas fon-
tis venas sub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebant, repertos
in abstruso aquarū meatus, per multa diuidendo tenuari in semet-
ipsis, consumique fecerunt. Oppidani fonte siccato vltima despe-
ratione correpti deditiōnem sui faciunt. Cæsar autem omnibus qui
arma tulerant manus sustulit, & vitam relinquit, quo testator es-
set etiam posteris poena improborum. Multum enim ad coercen-
dam audaciam valet propositum punitiōnis, exemplum cum ipsa
miseri præsens forma viuētis & ad recordationem admonet con-
scios, & ad sciscitationem cogit ignaros.

Hic dicit quando Galli exhausti & domiti sunt.

CAPVT X.

Sxhaustis atque edomitis Gallis, Cæsar securus cū
legiōibus in Italiā rediit, nullos post se Galloꝝ
motus pertimescēs, certo se sciens minime alios
quos, qui vel moueri audeant, vel si moueantur,
timendi sunt, reliquisse, cōstitui nunc ante ocu-
los velim exanguē defoetāque Galliam post illas
ardentissimas febres internosque estus vitalium
molliora torrentes, vt sese habebat, quāta macie, quantoque pallore
affecta sit, quā demissa ac resoluta iaceat, quā ipsos quoque necessa-
rii officii motus, ne eundē incursum malorū reuocēt, pertimescat.
Irruit enim in eam repentino ipetu Romanus exercitus, veluti for-
tissimo corpori fortior lues, quæ tanto grauius accenditur, quanto
impatentiū toleratur. Sitebat misera, cum instante gladio pfi-
teri sponsonē seruitutis eterne, auulsis insuper oblidibus, cogere.

Plurimi Ro-
manorum tru-
cidantur.

Beneuolentia
Cæsaris in suos

Sitiebat vt dixi, notam illam omnibusque suauissimā velut aquæ gelidæ dulcedinem libertatis, quantoq; eam magis subtrahi intellegebat, tanto auidius desiderabat. Hinc illam tā frequens contra vetita præsumptio inuadebat, & pro defendēda libertate, iportuna libertas, præreptaq; insatiabiliter potiundi licentia, quod male conceptam perniciem restrigere videbatur, angebat. Hinc Romanus exercitus ante pugnam insidiator, argutior, hinc impugna hostis infestior, hinc post pugnam victor imitior, hinc omnia ad domandam impatientiam crudescētia, hinc iā nec remediis credebatur. Itaque si interrogare possem hanc, de qua loquimur nationē, quid tunc, quæ hæc ipsa sustinebat, de illis temporibus iudicaret, responderet, vt arbitror, dicens. Sic me illa tunc febris exanguem reddidit ac frigidam fecit, vt etiam hæc, quæ omnes pene perstrinxit, feruefacere vel commouere nequiverit, atque ita me Romani inclinauerunt, vt nec ad Gothos surgam. Sed ne ipsa quidem Roma clades quas intulit euitauit. Exercitæ nanque diu actæque sunt per totos mundi cardines potentiæ ducum, viresque legionum, quæ in sese concurrentes eius dāno vincerent, cuius periculo vincerentur.

¶ Victorem scilicet a Gallia Cæsarem reuersum ciuilia bella sequuntur, & Crassus consul prouinciā sortitus est in Parthos. CAPVT XI.

M Am victorem Cæsarem de Gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt, aliaque grauissima mala, interfecti apud Parthos Crassi & trucidati exercitus præcesserunt. Anno ab vrbe condita. dc. lxxxvii. Crassus in consulatu collega Pōpeiū prouinciā sortitus in Parthos, homo iexplibilis cupiditatis, audita in Hierosolymis templi opulentia, quam Pōpeiū intactam reliquerat, in Palestinam diuertit, Hierosolymam adit, templum inuadit, opes diripit. Inde per Mesopotāmiā tendens in Parthiam quacunque iter habuit sociis ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit, moxque vt Euphratem transiit, ilico Abegasem legatū ab Herode rege Parthorū ad se missum obuium habuit, a quo vehementer increpitus est, quod contra foedus Lucillī Pompeiū avaritia inductus Euphratem transierit. Quamobrem sine mora futurum, vt pro auro Parthico serico ferro oneraretur. Itaque cum prope Caras ventum esset, Parthi subito ingruentes cum Sucena & Sylacea præfectis, sagittis oppressere Romanos. Cædere ibi plurimi senatores, aliqui etiam consulares & prætorii viri. Crassus quoque filius Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus est. Præterea quatuor cohortes cum Vargunteio legato

Attende quid dicat de Crasso.

Crassi interitus.

medijs deprehensæ campis interfecte sunt. Surenas raptu equitatu Crassum persequi intendit, eūque circumuentum ac frustra colloquium eius petentem interfecit, quamuis viuum auferre malisset. Pauci noctis beneficio liberati Caras confugerunt, cognita clade Romanorum multæ orientis prouinciæ a societate & fide populi Romani defecissent, nisi Cassius collectis ex fuga militibus paucis intumescens Syriam egregia animi virtute ac moderatione pressisset. Qui & Antiochum copiasque eius ingentes proelio vicit & interfecit, Parthosque quoque ab Herode in Syriam missos. Iamque ingressus Antiochiam bello expulit, ducemque eorum Osagem interfecit.

¶ Narratur hic de Romano exercitu, quæ
liter, vt oceanus crescit &
minuitur.

CAPVT XII.

gitur Romani status agitur semper alternatio, & velut forma oceanî maris quæ omni die dispar nunc succiduis per septem dies attollitur incrementis, nunc consequentibus totidem diebus naturali damno & defectu interiore subducitur.

Oceanû mare septies in die voluitur incrementis.

Vt. n. de proximis ordiar, Cimbris Tigurinisque vincentibus quum apud Rhodanum flumen Romanus exercitus periret, & arctissimas Roma sensit angustias, refusa continuo clade Cymbrorum magis elata prouentibus priorum oblita defectuum est. Hanc deinde recentissime prosperitatis iactantiam Italicum bellum & dilaceratio Syllana castigat. Rursus post hæc domesticam intestinamque perniciem, quæ vsque ad medullas pene euiscerata & exesa est, paribus propemodum spatiis temporum non solum reparata, verum etiam extenta est, quum Lucullus Asiam Pompeius Hispaniam, Cæsar Galliam perdomuit, Romanumque imperium vsque ad extremos propemodum terræ terminos propagatum est. Hanc nunc amplissimam dilatationem vastissima ruina consequitur. Apud parthos enim consul Romanus occiditur, exercitusque deletur, atrocissimum illud Pompeii & Cæsaris bellum civile conscribitur, & inter hæc Roma ipsa repentino correpta incendio concrematur. Anno siquidem ab vrbe condita. dcc. incertum vnde concretus plurimam partem vrbis ignis inuasit, neque vnquam antea tanto correptam ac vastatam ciuitatem ferunt, nam quatuordecim vicos cum vico iugario consumptos memoriam perditum est. Hinc iam civile bellum committitur, quod magnis iadudum dissensionibus ac molitionibus parabatur.

Lucullus Asiã Pompeius Hispaniã, Cæsar Galliam occupauerunt.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cæsarem & Pompeium, & de incendio vrbs. Cap. XIII.

Pompeius cum imperio missus est. Cæsar Rauennam sese contulit. Marcus Antonius & Publius Cassius tribuni plebis pro Cæsare intercedentes, intercedente Lentulo consule curia foroque prohibiti ad Cæsarem profecti sunt, Curione Cœlioque simul comitantibus. Cæsar Rubicone flumine transmeato mox ut Ariminum venit, v. cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Liuius, orbem terrarum adortus est, quid facto opus esset edocuit. Deplorens autem iniurias suas, causam belli ciuilis pro restituendis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antonium septem cohortes, quæ apud Salonem morabantur a Lucretio recepit, tresque legiones, quæ Domitio apud Corphiniû erant ad partes suas traduxit. Pompeius atque omnes senatus crescentibus Cæsaris viribus trepidi, tanquam Italia pulsi, in Græciâ transuecti Durachiû gerendi belli sedem delegerunt. Cæsar Romam venit, negatamque sibi ex ærario pecuniam fractis foribus inuasit, protulitque ex eo auri pondera. iiii. M. cxxxv. argenti pondera prope. dcccc. M. Inde digressus Ariminum ad legiones, mox alpes transuectus Massiliam venit, ad quam oppugnandam quod receptus non esset, Trebonium cum tribus legionibus relinquens ad Hispanias contendit, quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebant. Ibi multis proeliis Petreium Afraniumque superatos composita pacatione dimisit. In ulteriore vero Hispania duas legiones a Marco Varrone suscepit, similiter & duces eius. Post hæc Curio Catonem Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Tuberonem Africa Varrus eiecit. Cæsar Massiliam rediens obsidione domitam vitam tantum & libertate concessa, cæteris rebus abrasit. At vero Dolabella ex parte Cæsaris in Illyrico per Octauium & Libonem victus, copiisque exutus ad Antonium fugit. Basilus & Sallustius parentes singulas legiones, quibus præerat, similiter & Antonius. Hortensius quoque ab infimo mari cum classe concurrens, omnes pariter aduersus Octauium & Libonem profecti & victi sunt. Antonius quum se Octauio cum quindecim cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in

Pompeius cō
scio senatu ad
uersus Dura
chium bellū
parat.

Aphricam cum exercitu transgressus est. Quem Iuba rex continuo excæptum cū omnibus copiis trucidauit. Octavius Salonas oppugnare conatus omnes pene copias quas duxit, amisit. Cælius Cælius iūgit desciiuit a Cæsare, ac se Miloni exuli iunxit. Quumque ambo ser- se Miloni reli- uorum manu Capuam oppugnare molirentur, occisi sunt. Bibu- cto Cæsare.
 lus apud Corcyram pudore victus, quod custodiæ eius quam pela- go & oppido prætendebat hostis illuserat, inedia sese vigiliisque confecit. Appius Claudius Censorinus, qui iussu Pompeii Græ- ciam tuebatur, iam abolitam poetici oraculi fidem voluit experi- ri, quippe ab eo vates adactus descendere in specū respondisse fer- tur de bello consulenti. Nihil ad te hoc Romane bellum pertinet. Euboicæ coela obtinebis. Coela autem vocant euboicum sinum. Ita Appius perplexa incertus forte discessit. Admonet nos ali- quid obrectatoribus nostris consultor iste consulere. Quereban- tur vtique fide christianorum sibi sacra interdīcta cærimoniaeque sublatas, & ob hoc ideo maxime, quod extis vaticiniisque cessan- tibus futuræ clades, quia sciri nequeunt, non vitantur. Cur ergo lō- ge ante imperium Cæsaris natiuitatemque Christi, sicut ipsorum au- tores attestatur, abolita fuerit poetici oraculi fides? abolita autem ideo, quia contempta, porro autem quare contempta? nisi qui avel falsa, vel vana, vel dubia? Vnde prudēter poeta præmonuit. Incon- sulti abeunt sedemque odere Sibyllæ. Et ne forte id paruipēdam, quod contemptu abolitum atque antiquatum fuit, hoc est aut no- men, aut sedem, Apollo ille Phythius erat, quem ferunt magno il- lo Phytone serpente interfecto, totius vaticinationis autorem & principem, hæredem & sedis & diuinationis & nominis extitisse, ibique eum reddere elegisse responsa, vbi orta cum autore ipsa di- uinatio videbatur. Præterea que per alias quoque terrarum partes spumantibus buccis, rabidoque discursu omnis furiatorum ructat infania, ad quem plurimi terrarum reges, quasi ad viam vocem consulti numinis cucurrerunt, cui sæpissime ipsi Romani quoque opulentissima dona miserunt. At si Apollo iste Phythius paulatim discernente experientia cōtemptus relictus atq; abolitus est, quid viuum de mortua pecude, quid veæ de amēte muliercula spe- rari potest? Quid postremo, inflauit quum pinguis ebur Tyrrenus ad aras, expositis opime pecudis intestinis non finxit esuriens? nā- sicut ipsi fatentur, vel obscura vel falsa dicēdo ipse Apollo seducit. Quāobrem equo aīo ferant, si imitari interim nolunt, nos id veris- tatis iudicio etiā phibere, quod potuerunt maiores eorū vel expe- riendo contēnere. Interea apud Durachiū multi orientis reges ad Pōpeiū cū auxiliis conuenerunt. Quo quum Cæsar venisset, Pōpeiū

Declamatio
sane pulchra.

obsidione frustra cinxit, ipse terrā. xv. M. passuū fossa præstruens, quum illi maria paterent, Pompeius castellū quoddam propinquū mari, quod Marcellinus tuebatur, euertit, præsidiaque Cæsaris, que ibidem morabantur occidit. Cæsar Torquatū legionemq; vnā, vt expugnaret, aggressus est. Hoc periculo sociorū Pompeius cognito, omneseo copias contraxit, in quē se ilico Cæsar omīssa obsidione conuertit. Torquatus autē e vestigio prorumpēs auersum insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti periculo territi ipso Cæsare frustra obsistente fugerunt. Pompeius vero Cæsaris quoq; testimonio victor persequētē reuocauit exercitum. xxiiii. M. militum Cæsaris, centuriones. xxxii. equitesque Romani complures in eo prælio cæsi sunt. Cæsar idē citato agmine per Epirū in Thesaliam perrexit. Pompeius vero cū maximis copiis secutus, bellū cōmissum est. Itaque instruitur vtrinque acies. Pōpeius. lxxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerunt autē peditū. xl. M. equites in sinistro cornu. dc. in dextro. d. præterea reges multi senatores, equitesque Romani plurimi, absque leuium armaturarum magna copia, Cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine disposuit, cui fuerūt minus quam. xxx. M. peditum. equites. M. Videre ibi & genere erat contractas Romanorū vires in campis Pharsalicis ad occisionem mutuā constitisse, quas si concordia rexisset, nulli populi, nulli reges ferre potuissent. Prima congressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde quā diu vtrinque dubia sorte cederentur, atque ex alia parte Pōpeius inter hortandum diceret, parcite ciuibus, nec tamen faceret, ex alia vero Cæsar hoc faceret, quod vrgeret, dicens, miles faciem ferī, parce ciuibus, tandem vniuersus Pompeii fugit exercitus, castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorum. xv. M. centuriones. xxxiiii. Hic exitus pugnae ad Paleopharsalum fuit. Pompeius fugiens in ostio Penei amnis onerariam nauem nactus in Asiam trāsiit. Inde per syrum in Aegyptum venit ibique mox vt littus attigit iussu Ptholemei adolescentis in gratiam Cæsaris victoris occisus est. Pompeii vxor filiique fugerunt. Cætera Pompeiana classis direpta est, omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis, ibique & Pōpeius Bithynicus occisus est. Lentulus vero vir consularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar compositis apud Thesaliā rebus Alexandriam venit, perlatoque ad se ac viso Pompeii capite, anuloque, fleuit. Quumque se in regiam recepisset, eludebatur a tutoribus, quominus pecuniam acciperet, templa sua astu spoliātibus, vt & regio thesauros vacuos esse ostenderent, & in inuidiam Cæsaris populum concitarent. Præterea Achilles dux regius, imbutus

Præcipit
Pompeius
quod non mā
dat executio
ni.

semel Pompeii sanguine, Cæsaris quoque necem meditabatur, nã iussus exercitum dimittere cui præerat. xx. M. armatorũ, non modo spreuit imperiũ, verũ & aciem direxit. In ipso proelio regia classis forte subducta iubetur incendi. Ea flamma quũ partem quoq; vrbis inuasisset. cccc. M. librorum proximis forte edibus condita exussit, singulare profecto monumentum studii, curęque maiorũ, qui tot tantaque illustriũ ingeniorum opera congefserant, vnde quãlibet hodie, quę in templis extant, quę & nos vidimus armaria librorum, quibus direptis exinanita ea a nostris hominibus nostris que temporibus memorentur, quod quidem verũ est, tamen honestius creditur, libros alios fuisse quęritos, qui pristinas studiorũ curas emularentur, quam aliam vllam fuisse tunc bibliothecam, quę extra. cccc. M. librorum fuisse ac per hoc euasisse credatur. Cęsar postea insulam vbi pharus est, cepit. Eo achillas cum Gabinianis militibus venit, ingens pugna commissa est, magna ibi Cęsarianorum militũ multitudo cecidit, omnes etiam interfectores Pompeii interfecti sunt. Cęsar vi insistentium hostiũ pressus scapham ascendit, quã mox subsequentiũ grauata ac merfa per. cc. passus ad nauem vna manu eleuata, qua chartas tenebat natando peruenit, mox nauali certamine pulsatus magna facilitate classẽ regiam depressit & cepit.

Magna Cęsarianorum strages.

¶ Petentibus Alexandrinis regem reddidit Cęsar.

CAPVT XIII.

Alexandrinis petentibus regem reddidit, motum, vt magis amicitiam Romanam, quam arma experiri studeret, qui tamen vt liber fuit, illico bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est, nam. xx. M. hominũ in eo bello cęsa referuntur. xii. M. cũ. lxx. lōgis nauibus dedita. v. naues ex victoribus cecidisse referuntur. Rex ipse adolescens scapha excęptus vt fugeret, multis insipientibus merfus necatus est. Corpus eius ad littus deuolutum indicio lorice aureę cognitum fuit. Qua Cęsar Alexãdriã præmissa Alexãdrinos omnes ad deditiõem desperatione compulit, regnũque Aegypti Cleopatrę dedit. Inde Syriam peruagatus Pharnacem in Ponto vicit, posteaquã Romam venit, dictator & consul creatus, in Africã transiit, & apud Tapsum cũ Iuba & Scipione pugnauit, maximãque hominum multitudinem ibi interfecit. Castra vtriusq; direpta sunt. lx. elephãti capti. Cato sese apud Vticam occidit. Iuba percussori iugulum precio dato præbuit. P. treius eodem se gladio perfodit. Scipio in nauĩ, qua ad Hispanias

Catonis interitus.

Titi Torqua
ti interitus.

fugere contendens vento coactus in Africā redierat, semetipsum iugulauit, in eadem nauī etiā Titus Torquatus occisus est. Cæsar Pompeii magni nepotes, filiāque pompeiam, simulque cū his Faustum Syllā & Afrannium & Petreium filium iussit occidi. Inde quatuor triumphis urbē ingressus, disposito, recuperatoque reipublicæ statu continuo in Hispanias cōtra Pompeios Pompeii filios profectus. xvii. quam egressus ab urbe fuerat die, Saguntū peruenit, statimque aduersus Pompeios duos & Labienum atque Actiū Varū multa bella & varia sorte gessit. Vltimū bellū apud Mundā urbē gestum est, vbi tantis est viribus dimicatum, tantaque cædes acta, vt Cæsar quoque veteranis etiam suis cedere non erubescens quum cedi cogique aciem suā cerneret, præuenire morte futurum victi dedecus cogitarit, quum subito versus in fugā Pompeiorū cessit exercitus. Et quidem eo die hoc bellum actum est, quo Pompeius pater ab urbe Hellū gesturus aufugerat quatuorq; annis hoc ciuile bellū indefinens toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæsi sunt. Gneus Pompeius cum. c. equitibus aufugit. Frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorum manu cum Cesonio congressus est victus, fugiensq; interfectus est. Munda ciuitas cum immensa hominum cæde Cæsare oppugnante vix capta est.

Sextus Pompeius occidit

¶ Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

CAPVT XV.

Cæsar Romam rediit, vbi dum reipublicæ statum contra exempla maiorum clementer instaurat, autoribus Bruto & Cassio, conscio etiā senatu plurimo in curia. xxiiii. vulneribus cōfossus interiit. In qua coniuratione fuisse amplius quam. lx. conscios ferunt. Duo Bruti & Gaius Cassius aliique socii strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Diu deliberatum est vtrum Capitolium cum autoribus cædis oporteret incēdi. Corpus. n. raptum populus dolore instimulatus in foro fragmentis tribunalium ac subseliorum cremauit. Percensuit latitudinem regni sui Roma cladi bus suis, atque in suam conuersa cæde singulas quasque gentes ibidem, vbi domuit, vindicauit. Asiæ Europæ atque Africæ nō dico tribus mundi partibus, sed totis trium partium angulis ædidit gladiatores suos, feriatisque inimicis spectaculum miseræ vltiōis ingessit. Nec tamen sufficit ipsas quoq; cum autoribus causas fuisse consumptas, recidiua semina in eodē agro germinauerunt, magna continuo metentibus malorū incrementa cum magno sudore

factura. Victor ciuiliſ belli a ciuibus. Cæſar occiditur, in cædem vnus trahuntur agmina conſciorum. Certum enim erat, quod Cæſar indigne peremptus plures poſſet habere vltiores. Plurima nobilitas vna ſimul cathena ſcleris copulatur, ne fore tanta malorum materia non belli magnitudine ſuppleatur, ſed vindictę breuitate tenuetur. Medeam illā fabulæ ferunt, dentes quondam ſeuiffe ſerpentis, e quibus quaſi competetes ſemini ſegetes armati homines terra emerſerunt, ſeſeque mox inuicem pugnando proſtrauerunt. Equidem hoc poetarū commēta ſinxerunt. Noſtra autem Roma, Cæſare occiſo, quanta de cineribus eius agmina armata parturiit, quanta bella in teſtimoniū miſeræ fœcunditatis non legenda pueris, ſed ſpectanda populis excitauit, & tamen horū omnium malorum initium ſuperbia eſt. Inde ſurrexerunt bella ciuilia, inde iteꝝ pullularunt. Non ergo iniuſta cædes eſt eorū qui eam iniuſte inſectantur, ſi ambitionis æmulatio per ipſos & in ipſis & agitur & punitur, donec qui detrectauere collegiū diſcāt ferre dominatum, ſummaque imperiū totius ad vnū redacta, longe aliud omnes homines viuendi genus ſubeant, vt omnes humiliter placere ſtudent, non inſolenter offendere, ſed ad tam ſalubrem humilitatis doctrinam magiſtro opus eſt. Itaque opportune cōpoſitis rebus Auguſti Cæſaris temporibus, natus eſt dominus Chriſtus, qui cum in forma dei eſſet, formam ſerui humiliter aſſumpſit, vt tūc demum aptior fieret humilitatis inſtitutio, quando iam per totum mundū poena ſuperbię omnibus eſſet exemplo.

Auguſto reſ
gnante natus
eſt Chriſtus.

¶ De potentia & virtute Auguſti Cæſaris. Cap. XVI.

Nno ab vrbe cōdita. dccx. interfecto Iulio Cæſare, Octauius qui teſtamēto Iulii Cæſaris auctuli & hæreditatē & nomen aſſumpſerat, idēque qui poſtea rerū potitus Auguſtus eſt dictus, ſimul vt Romā adoleſcens admodum venit, indolem ſuam bellis ciuilibus vouit, nam vt breuiter coaceruationem malorū explicem bella ciuilia quinque geſſit, Mutinēſe, Philippenſe, Peruſinum. Siculum, Actiacū, e quibus duo, hoc eſt primum, & nouiſſimum aduerſus Marcum Antoniū, ſecundum aduerſus Brutum & Caſſiū, tertium aduerſus Lucium Antonium, quartum aduerſus Sextum Pōpeium Gnei Pompeii filiū confecit. Antonius a ſenatu hoſtis pronunciatus Decium Brutum apud Mutinam obſidione conſeclerat. Cōſules Hircius & Panſa, & cum hiſ Cæſar ad liberandū Decium Brutum expugnandumque Antonium miſſi. Panſa primo veniens excæptus inſidiis inter ſuorū clades, ipſe quoque pilo gra-

Vincitur An-
tonius & Cæs-
sar victoria
potitus est.

uiter vulneratus ab eodem vulnere iterpositis diebus est mortuus.
Hircius auxilium collegete ferens magnas Antonii copias vasta strage deleuit. Cæsar eatenus castra custodiuit. Secunda illa aduersum Antonium pugna, magnæ vtrinq; strages actæ sunt, namq; tunc ibi Hircius consul occisus est, victus fuit Antonius, Cæsar victoria potitus est, cui Decius Brutus de coniuratione occisi Iulii Cæsaris confessus preces poenitentię fudit. Dolobella Trebonium vnum ex interfectoribus Cæsaris Smirnæ interfecit. Dolobellam senatus hostem pronunciauit, consilium occisorum vterque exercitus Cæsari paruit. Postea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus & occisus est. Basilus autem æque vnus de percussoribus manu feruorum suorum necatus est. Lepidus satis agente Cæsare Antonium recepit in gratiam, atque ob fidem reconciliatę gratiæ filiã eius matrimonio fortitus est. Inde cum ad urbem accessissent, ac rumor de futura proscriptione ortus esset, Caius Toranius vir pretorius nihil tamen metuens, incursum militũ domi suę interfectus est, aliique complures trucidati sunt. Itaque ne latius atque effrenatius proscriptorum cedes ageretur, cxxxii. senatorum nomina in tabula proposita sunt, primũ Lepidi precepto & nomine, deinde Antonii, tertio Cæsaris. Ibi Antonius Tullium Ciceronẽ inimicum suum, ibi Lucium Cæsarem auunculum suum, & quod exaggerando sceleri accessit, viuam matrem proscripserat, ibi Lepidus Lucium Paulum fratrem suum. In eodem proscriptorum numero triginta equites Romani, multę diu & variæ cædes actæ, domus proscriptorũ direptis omnibus dirutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cum Cassio bella gessit, a quo victus ipse interfecit. Brutus & Cassius magnis exercitibus comparatis apud Athenas conuenerunt, totamque Græciam depopulati sunt. Rhodios Cassius terra marique oppugnatos ad deditionẽ coegit, quibus preter vitam nihil reliquit. Igitur Cæsar & Antonius eisdem in Macedonia magnis bellorum apparatibus persecuti ad mortem cõpulerunt, quamuis manifestissime illa tunc pugna, non virtute partis Antonii, sed Cæsaris felicitate confecta sit. Cæsar enim tunc eger, cum se in castris capiendę quietis causa tenere statuisset, hortatu & precibus medici sui, qui per somnũ admonitũ sese fatebatur, vt eadie castris Cæsarem salutis ipsius causa educeret, in campum, egre inter copias egressus est, ac mox castra eius ab hostibus capta sunt, sed rursus Cæsariani milites Cassii castra ceperunt. Quare ad desperationem adacti Brutus & Cassius immaturã sibi mortem ante belli terminum conscuerunt, nam inuitatis percussoribus Cassius caput, Brutus latus præbuit. At Romæ Fulvia vxor Antonii,

Hic ponitur
quomõ Cæsari-
ani milites
Cassii castra
ceperunt.

focrus Cæsaris dominatum, vt mulier agitabat, incertū in hac mutatione consularis regii que fastigii, vtrum deficientis potentiaē vltima, an incipientis prima nominanda, certe etiam in eos insolēs, per quos, vt insolefceret, agebatur, nam & Cæsarem reuersum apud Brundisium contumeliis, factionibus, insidiisq; petiit. A quo pulsata ad Antonium concessit in Græciam. Sextus Pompeius postquam se in proscriptionum numerū relatum comperit, conuersus in latrocinia omnē oram Italiae cædibus rapinisque vastauit. Sicilia prærepta, cōmeatibusque impeditis Romam fame affecit. Mox cum eo pacē triumuirū, aut non dicā tyranni, id est Lepidus, Cæsar, Antoniusque fecerunt. Sed continuo quum contra pactum Pompeius fugitiuos delegeret, vt hostis habitus est. Moena libertus Pompeii cum. lx. nauium classe ad Cæsarem defecit, eidemque classi ipse iussu Cæsaris præfuit. Idemq; continuo cū Statilio Tauro aduersus Menecratum Pompeianū ducem nauale bellū gessit. Deinde ipse Cæsar aduersus eosdem Pōpeianos cruentissimū bellum gessit, nauale confecit, sed continuo victricem classē pene vniuersam apud Syllaceū naufragio amisit. Ventidius Perlas & Parthos in Syriam irrumpentes tribus bellis maximis fudit regēque eorum Pacorum in acie interfecit, ea scilicet die qua Crassus a Parthis fuerat occisus. Antonius vno vix castello expugnato pacē cum Antiocho fecit, vt ipse tantam rē consumasse videretur, Ventidium Syriæ præfecit, iussitque vt Antigono bellum inferret, qui Iudeos tunc forte debellauerat, captisque Hierosolymis tēplū spoliauerat, regnumque Herodi dederat. Quem continuo victum in deditiōnem recepit. Moena libertus cum sex nauibus ad Pōpeium rediit, a quo clāmenter receptus Cæsaris classē incendit, quāuis nuper Cæsar alteram secundo naufragio perdidisset. Idemq; Moena postea ab Agrippa nauali proelio circūuentus sex trirēmis ad Cæsarem transiit. Sed hunc Cæsar tertio transfugā indulta tantum vita segnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeiū nauale bellum gessit, ac vicit, ibique tunc naues. xxx. aut demersit, aut cæpit, reliquis lacertis. Pompeius denique Mesanam confugit. Cæsar interea Tauro meniam traiecerat, quē repentino impetu Pōpeius afflixit. Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militū perdita in Italiam Cæsar aufugit, nec interueniente mora in Siciliam rediit, ibique Lepidum ex Aphrica aduentantem obuiū habuit, summas sibi partes terrore, minis ac superbia vendicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaris a littore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali proelio aduersus Pōpeium cōfligit

Sextus Pompeius totam Italiā Latrocinis ac cædibus vastauit.

Bellū Agrippæ in Milas, & Liparas.

& vicit, nam, clixiii. naues aut demersit, aut cepit. Pompeius quum x. & vii. nauibus vix elapsus euasit. Lepidus magna. xx. legionū insolentia tumens quum Messaniā militibus permissam diripiisset, ipsum Cæsarem ad se venientem semel atque iterum spreuit, ac potius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuum brachium lacerna repellendo vitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus instructo exercitu aduersus Lepidum veniens plurimas legiões Lepidi, paucis interfectis, transire in suam partem cōpulit. Lepidus tamen intelligens, quo vanitas sua tenderet, deposito paludamento, assumptaque veste pulla supplex Cæsari factus vitam & bona impetrauit, perpetuo quidē multatus exilio. Taurus cæsaris præfectus totam pene Siciliam ferro pertentatam, conterritaque in fidem recepit. xliiii. legiones sub vnius tunc imperio Cæsaris erāt. Milites multitudine ferociores quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

Lepidus per
peruo multa
ture exilio.

De Antonio victo & mortuo. Cap. X VII.

Ed Cæsar animo ingēs. xx. M. militum exau-
torauit. xxx. M. feruorū dominis restituit. vi.
M. quorum domini non extabant, in cruce
egit. Ouans urbem ingressus, vt in perpetuum
tribunitiæ potestatis esset, a senatu decretū est.
His diebus trans Tyberim e taberna meritoria
fons olei terra exundauit, ac per totū diem
largissimo riuo fluxit. Antonius vero postquam Araxem trāsmi-
sit, omnibus vndique malis circumuentus, tandem Antiochiā cum
paucis rediit, nam cum multitudine equitum & sagittariorum ab
omnibus præliis, quæ plura tētauit victus effugeret, tum præterea
incertis & ignotis impeditus grauissima fame ad nefandos cibos
coactus est, plurimique militum sese hostibus dederunt. Inde in
Græciam transiit, iussitque Pompeiū qui victus a Cæsare exercitū
bellumque reparabat cum paucis ad se venire. Pompeius fugiens
a Tito & Formo Antonianis ducibus sæpe terrestri naualique bello
victus & captus, ac post paululum interfectus est. Cæsar Illyri-
cum & Pōponiam, partemq; Italiæ bellis subegit & domuit. An-
tonius Artabanem Armeniæ regem proditione & dolo cepit, Quē
argentea cathena victum ad cōfessionem thesaurorū regionū coe-
git. Expugnatoque oppido in quo cōditos esse prodiderat, magnā
vīm auri argentique abstulit. Qua elatus pecunia, denunciari bel-
lum Cæsari atque Octauiæ sorori Cæsaris & vxori repudium indī-
ci iussit, & Cleopatram sibi ex Alexādrīa occurrere imperauit. Ip-
se Actium, vbi classem constituerat profectus, quum prope tertiam

Pompeii cæ-
des.

partem remigum fame absumptam offendisset, nihil motus, remi inquit mō salui sint, nā remiges non deerunt, quoad Græcia hoies habuerit. Cæsar. ccxxx. rostratis nauibus a Brundusio in Epîrum profectus est. Agrippa vero pmissus a Cæsare multas onerarias naues frumento atq; armis graues ab Aegypto Syria Asiaq; ad subsidium Antonio venientes cepit. Peragratoq; peloponnensiu sinu Methonā urbem validissimo Antoniano præsidio munitā expugnauit. Inde Corcyram cepit, fugientes nauali proelio persecutus profligauit, multisque rebus cruētissime gestis ad Cæsarem venit. **Corcyra expugnatur.** Antonius defectu & fame, militum suorum cōmotus bellum instituit maturare, ac repente instructis copiis ad Cæsaris castra pcessit, & victus est. Tertio post fugam die, castra Antonius ad Actiū transtulit nauali proelio dimicare paratus. ccxxx. rostratæ fuere Cæsaris naues, & .xxx. sine rostris, triremes velocitate liburnicis pares, & octo legiones classi superpositæ absque cohortibus quinque prætoriiis. Classis Antonii. clxx. nauium fuit, quantū numero cedens, tantum magnitudine præcellēs, nam. x. pedum altitudine a mari aberat. Famosum & magnū hoc bellum apud Actiū fuit. Ab hora quinta vsq; in horam septimā, incerta vincendi spe grauissime vtrinq; cedes actę, reliquū diei cū subsequente nocte in victoriam Cæsaris declinauit. Prior regina Cleopatra cum. lx. velocissimis nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni prætorie nauis fugientē secutus est uxorem. Illucescente iā die victoriā Cæsar cōsumauit. xii. M. ex victis cecidisse referunt. vii. M. vulnerata sunt, e quibus. M. intercurandū defecerunt. Antonius & Cleopatra cōes liberos cum pte regię gazæ ad rubrum mare pmitterendos censuerunt, ipsi p̄sidiis circa duo Aegypti Pelusiū Parethoniūq; dispositis classem & copias instaurādo bello parauerunt. Cæsar sextum iperator appellatus, & quartum ipse cum Marco Lycinio Crasso cōsul Brūdusium venit, ibiq; orbis terrarū præsidia diuisis legiōibus composuit. Inde in Syriam, mox Pelusium adiit, vbi ab Antonianis præsidiis vltro susceptus est. Interea Cornelius Gallus p̄missus a Cæsare. iiii. legiones quas Antonius apud cyrenas p̄sidiū loco constituerat, suscepit in fidem, atq; inde Parethoniū primam Aegypti a Lybię parte ciuitatē, victo cepit Antonio, ipsum que continuo apud Pharū vicit. Antonius equestre aduersus Cæsarem bellum iniit, in eo quoque miserabiliter victus aufugit. calendis sextilibus prima luce Antonius cum ad instruendam classem in portum descenderet, subito vniuersæ naues ad Cæsarem transierunt. Quumque vnico præsidio spoliatus esset, trepidus se cum paucis recæpit in regiam. Deinde imminente Cæsare, turbataq; ciuitas

Classis Antoniana.
Pugnatur aduersus Actiū.
Cleopatram fugam.

Cleopatře in-
teritus.

te idem Antonius sese ferro trāsuerberauit, ac semianimis ad Cleo-
patram in monumentū, in quod se illa mori certa condiderat, per-
latus est. Cleopatra postquam se ad triumphum seruari intellexit,
voluntariam mortem petens, serpentis, vt putatur, morſu, in ſini-
ſtro tacta brachio, exanimis inuenta est, frustra Cæsare etiā psy-
los admouente, qui venena serpentium e vulneribus hominū hau-
ſtu reuocare atque exugere solent. Cęsar Alexandriavrbē omnīū
longe opulentissima & maxima victor potitus est, nam & Roma
in tantum opibus eius aucta est, vt propter abundantiam pecunia-
rum, duplicia quamvsque ad id fuerant, possessionum aliarumque
rerū venalium precia statuerentur. Occisi sunt iussu Cæsaris ma-
ior Antonii filius & Publius Caninius infestus semper Cæsari, sed
& Antonio infidus, & Cassius parmensis vltimaviolati patris Cę-
saris victima, & Quintus Quinius ob eam maxime notam, quod
obscenissimę lanificio textrinoque reginæ, senator populi Roma-
ni præesse non erubuerat. Deinde Cęsar pedestribus copiis in Sy-
riam venit, deinde in Asiam ad hiberna concessit, ac post per Grę-
ciam Brundisium peruectus est.

¶ Hic Cęsar primū imperator Augustus est salutatus.

CAPVT XVIII.

Octauo idus
Januarias, Au-
gustore gnāte
totus orbis ab
omni bellorū
tumultu libe-
ratus est.

Nno ab vrbe. dccxxvi. ipſo imperante Cęsare
Augusto & Lucio Appuleio consulibus, Cęsar
victor ab oriente rediens octauo idus Ianuarii
vrbem triplici triumpho ingressus est, ac tum
primum ipse Iani portas, sopitis omnibus, ſini-
tisque bellis ciuilibus clausit. Hoc die primum
Augustus consultatus est. Quod nomen cūctis
antea inuiolatum, & hucusque cęteris inausum dñis, tantum orbis
licite vsurpatum apicem declarat imperiū, atque ex eodē die sum-
ma reꝝ ac potestatum penes vnum capit esse, & mansit, quod grę-
ci monarchiam vocāt. Porro autē hunc esse eundem diem, hoc est
octauo idus Ianuarias, quem nos epiphaniam, hoc est apparitionē
siue manifestationē dominici sacramenti obseruamus, nemo cre-
dentium siue etiam fidei contradicentium nescit. De quo nostræ
ipsius fidelissimæ obseruationis sacramento vberius nunc dicere,
nec ratio nec locus flagitat, vt & quærentibus referuisse, & negli-
gentibus non ingessisse videamur. Hoc autem fideliter cōmemo-
rasse ideo par fuit, vt per omnia venturi Christi gratia præparatū
Cæsaris imperium comprobetur, nam qum primum Gaio Cęsar
re auunculo suo interfecto ex Apollonia rediens vrbem ingrede-
retur, hora circiter tertia repēte liquido ac puro sereno circulus ad

speciem coelestis arcus orbem solis ambiit, quasi vnum eum ac potissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in orbe monstraret, cuius tempore venturus esset, qui ipsum solum, solus, mundumque totum & fecisset & regeret.

¶ De restauratione seruorum domini. Cap. XIX.

¶ Eiusdem quum secundo in Sicilia receptis a Pompeio & Lepido legionibus. xxx. seruorum. M. dominis restituisset, & xliiii. legiones solus imperio suo ad tutamen orbis terrarum distribuisset, ouansque urbem ingressus, omnia superiora populi Romani imperatori dedita donanda literarum etiam monumentis nedum aboleri censuisset. In diebus ipsis fons olei largissimus, sicut superius expressi de taberna meritoria per totum diem fluxit. Quo signo quid euentius quam in diebus Caesaris toto orbe regnantis futura Christi natiuitas declarata est? Christus enim lingua gentis in qua & ex qua natus est, vnctus interpretatur. Itaque quum eo tempore quo Caesari perpetua tribunitia potestas decreta est, Romae fons olei per totum diem defluxit sub principatu Caesaris Romano imperio per totum diem, hoc est per omne Romani tempus imperii, Christum & ex eo christianos. i. vnctum, atque ex eo vnctos de meritoria taberna, hoc est de hospitali largaque ecclesia affluenter atque incessabiliter processuros, restituendosque per Caesarem omnes seruos, qui tamen cognoscerent dominum suum ceterosque, qui sine domino inuenirentur, morti supplicioque dedendos, remittendaque sub Caesare debita peccatorum in ea urbe, in qua spontaneum fluxisset oleum, euidentissima his, qui prophetarum voces non audiebant, signa in caelo & terra prodigia prodiderunt. Tertio autem quum urbem triumphans quintum consul ingressus est, eo. s. die quem supra notauimus, quum & Ianum post. cc. annos primum ipse clausit, & clarissimum illud Augusti nomen assumpsit, quid fidelius ac verius credi, aut cognosci potest, concurrentibus ad tantam manifestationem, pace, nomine, die, quam hunc occulto quidem gestorum ordine ad obsequium preparationis eius predestinatum, fuisse, qui eo die quo ille manifestandus mundo post paululum erat, & pacis signum protulit, & potestatis nomen assumpsit? Quid autem in quarto reditu quum finito Cantabrico bello, pacatisque omnibus gentibus, Caesar urbem repetiit, ad contestationem fidei, quam exprimumus actum sit, ipso ordine melius proferetur.

Christus quid

Fontis olei
typus.

¶ Hic dicitur ubi Caesar in Hispania uti gentes legibus suis prohibens Iani portas aperuit.

CAPVT XX.

Nno ab vrbe condita. dcccxxvi. iperatore Augusto Cæsare sexies, & bis Marco Agrippa consulibus, Cæsar parum in Hispania per ducentos annos actum intelligens, si Cantabros atque Astures duas fortissimas gentes Hispanie suis vti legibus sineret, aperuit Iani portas, atque in Hispanias ipse cum exercitu pfectus est. Can-

tabri & Astures Gallatiæ prouinciæ portio sunt, qua extentu Pyrenæi iugum haud procul secundo oceano sub septentrione deducitur. Hi non solum propriam libertatem tueri parati, veruetiam finitimorum præripere ausi, Vacceos & Gurgonios & Aurigonas assiduè eruptionibus populabantur. Igitur Cæsar apud Segissamam castra posuit, tribus agminibus totam pene amplexus Cantabriam. Diu itaque fatigatum frustra atque in periculum sæpe deducto exercitu, tandem ab Aquitanico sinu per oceanum incautus hostibus admouere classem, atque exponi copias iubet. Tunc demum Cantabri sub mœnibus belgicæ maximo congressu belli cui etiam in Vinniu montem natura tutissimu confugerunt, vbi obsidione famis ad extremu pene consumpti sunt. Aracillum deinde oppidum magna vi ac diu repugnans postremo captu ac dirutu est. Præterea vltiores Gallatiæ partes, quæ montibus syluisq; consite oceano terminantur, Antistius & Firmius legati magnis grauibuscq; bellis perdomuerunt, nam & Medulium monte Minio flumini imminente, in quo se magna multitudo hoim ruebat per. xv. M. passuu fossa circumseptum obsidione cinxerunt. Itaque vbi se gens hoim trux natura & ferox, neq; tolerandæ obsidioni sufficentem, neq; suscipiendo bello parem intelligit, ad voluntaria mortem seruitutis timore concurrat, nam se pene oes certati igne, ferro, ac veneno necauerunt. Astures vero positis castris apud Astura flume, Romanos, nisi pditi, preuentiq; essent, magnis consiliis virtutibusq; oppressissent. Tres legatos cum legionibus suis in tria castra diuisos tribus æque agminibus obruere moliti repente suorū proditione detecti sunt. Hos postea Carisius bello exceptos, non parua etiã Romanorū clade superauit. Pars eorū pcelio elapsa Lanciam cofugit. Cunctiq; milites circumdatã urbẽ incendio adoriri parent, duxq; Carisius, & suis cessationẽ imperauit incendiũ, & a Barbaris voluntatem deditiõis exegit. Studiose. n. nitēbatur atq; incolumen ciuitatem victoriæ suæ testem relinquare. Cantabricæ victoriæ hunc honorem detulit Cæsar, vt tunc quoque belli portas clastro cohiberi iuberet. Ita tunc secundo per Cæsarem quarto post urbem conditam clausus est Ianus. Post hoc claudius Drusus priuignus Cæsa-

Cæsar totã pene amplexus est Cantabriam.

Astures, nisi proditi fuisset Romanos vincere potuisset

ris Galliam Rhetiamque fortitus maximas fortissimasque gentes Germaniæ armis subegit, nam tunc veluti ac constitutum diē pacis festinarent, ita omnes ad experientiam belli decisionemve feceris vndatim gentes commouebantur, aut suscepturæ conditionem pacis, si vincerentur aut vsuræ quieta libertate, si vincerent Norici, Ilyrici, Pannonii, Delmatae, Mœssi, Thraces & Daci, Sarmatae plurimique & maximi Germaniæ populi per diuersos duces vel superati vel repressi, vel etiam obiectu maximorum fluminū Rheni Danubiique seclusi sunt. Drusus in Germania primo Susperes, deinde Tencateros & Catos perdomuit. Marcomanos pene ad internitionem cecidit. Postea fortissimas nationes, & quibus natura, vires consuetudo experientiā viriū dabat, Cheruseos, Sueuos & Sycambros pariter vno bello, sed etiam suis aspero superauit. Quorum ex eo considerari virtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum si quando preuentu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re, qua velut telo vti furor possit, paruos filios collisos humi in hostium ora iaciebant, in singulis filiorum necibus bis parricide. Tunc etiam in Africam Vfulanos & Getulos latius vagantes, Cossus dux Cæsaris aetatis finibus coercuit, atque Romanis limitibus abstinere metu compulsi. Interea Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe transmissi, tandem ibi inuenerunt vltro quod iam querere non possent. Refuderunt in Cæsarem Alexandri magni gloriam, quem sicut Hispanorum Gallorumque legatio in medio oriente apud Babylonem contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniam in occidentis vltimo supplex cum gentilico munere Eous, Indus, & Scythia, Boreus orauit, Cantabrico bello per quinque annos acto, totaque Hispania in æternam pacem cum quadam respiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Cæsar Romam rediit. Quibus etiam diebus multa per se, multaque per duces & legatos bella gessit, nam inter cæteros & Piso aduersum Vindelicos missus est. Quibus subactis victor ad Cæsarem Lugdunum venit. Pannonios nouo motu intumescens Tyberius priuignus Cæsaris cruētissima cæde deleuit. Idemque continuo Germanos bello arripuit, e quibus. xl. milia captiuos victor adduxit. Quod reuera bellum maximū & formidolosissimum. xv. legionibus per triennium gestum est, nec fere vllum maius bellum, sicut Suetonius attestatur post punicum fuit. Sub eodem vero tempore Quintilius Varus cum tribus legionibus Germanis rebellantibus mira superbia atque auaritia in subiectos se agens, funditus deletus est. Quā Reipub. cladem Cæsar Aus

Plurimi Germaniæ populi bello superati

Hispania in æternam pacem reposita.

gustus adeo grauiter tulit, vt sepe per vim doloris caput parieti collidens clamaret. Quintili Vare redde legiones. Bosphoranos vero Agrippa superauit, & signis Romanis, quæ illi quondã sub Mithridate sustulerant, bello recuperatis victos ad deditionem coegit. Parthi quasi toto terrarum orbe vel domito vel pacato omnium oculis signarentur, atque in se solos omnis vigor Romani imperii vertendus esset, quippe quos pristina vlciscendæ Crassianæ cædis conscientia mordebat, vltro signa, quæ Crasso interfecto abstulerant, ad Cæsarem remiserunt, regibusque obsidibus traditis, firmum fœdus fidei supplicatione cruerunt. Anno ab vrbe condita. dcclii. Cæsar Augustus ab oriente in occidentem, a septentrione in meridiam, ac per totum oceanî circum cunctis gentibus vna pace compositis Iani portas tertio ipse clausit. Quas quatuordecim annos quietissimo semper obseratas ocio ipsa etiam rubigo signauit, nec prius vnquam nisi extrema senectute Augusti pulsata Atheniensium seditione & Dacorum commotione patuerant. Clausis igitur Iani portis, rempublicam quam bello quaesierat pace enutrire, atque amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reuerentia disciplinæ morem gereret. Domini appellationem vt homo declinavit, nam cum eodem spectante ludos pronunciatum esset a quodam minimo, o dominum equum & bonum, vniuersique, quasi de ipso dictum esse exultantes approbauissent, statim quidem manu vultuque indecoras adulationes repressit, & in sequenti die grauissimo corripuit a dicto, dominumque se post hoc appellari ne liberis quidem aut nepotibus suis vel seruo vel ioco passus est. Igitur eo tempore, id est eo anno quo firmissimam verissimamque pacem ordinatione dei Cæsar composuit, natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est, in cuius ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt. Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Eodemque tempore, hic, ad quem rerum omnium summa concesserant, dominum se omnium appellari non passus est, immo non ausus, quia verus dominus totius generis humani inter homines natus erat, eodemque anno tunc primum idem Cæsar, quem his tantis mysteriis prædestinauerat Deus, censum agi singularum vbiq; prouinciarum, & censeri omnes homines iussit, quando & deus homo videri & esse dignatus est. Tunc igitur natus est Christus, Romano censui statim ascriptus est. Hæc est prima illa clarissimaque professio, quæ Cæsarem omnium principem, Romanosque dominos rerum sigillatim cunctorum hominum edita ascriptione signauit, in qua se & ipse, qui cunctos homines fecit, inueniri hominem ascribi inter homines voluit. Quod

Cæsar Augustus tertio Iani portas clausit.

Quum natus esset Christus in vniuerso terrarum orbe pax orta est.

nunquam penitus ab orbe cōdito atque ab exordio generis humani in hunc mundū, ne Babylonio quidem vel Macedonico, vt nō dicam minori cuiquam regno concessum fuit, nec dubiū quin omnium cognitioni fidei inspectiōique pateat, quod dominus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctam defensamque in hunc rerum apicem prouexerit cuius potissime voluit esse, cū venit dicendus, vtique ciuis Romanus census professione Romani Quam obrem quia ad id temporis peruentum est, quo & dominus Christus hunc mundum primum aduentu suo illustrauit, regnūque Cæsari tranquillissimum dedit, hunc quoque sextum libellū hoc fine concluderim, vt germinantia tempora christiana magisque inter reprimentium minus crescentia, & quæ adhuc in prouectu posita, horum ipsorum, quibus hæc respondere cogimur insectatione, mordentur, septimo libello, si tamen adiuuante domino suffecerim, cōprehendam, vt quoniā ab initio & peccare homines & puniri propter peccata non tacui, nunc quoque quæ persecutiones christiano rū actę sunt, & quæ vltiones secutę, absque eo quod omnes ad peccandum generaliter proni sunt, atque ideo sigillatim corripuntur, expediam.

Christus regnū tranquillissimum Cæsari dedit.

¶ Finis sexti libri.

¶ Pauli Orosii viri doctissimi in septimum historiarum librum prologus.

SUFFICIENTER, vt arbitror, documenta sunt collecta, quibus absque vlllo archano, quod paucorum fidelium est, probari de medio queat, vnū illum & verū deum, quē christiana fides prædicat, & condidisse mūdum creaturamque eius quæ voluit, & disposuisse per tempora multa, quæ a multis ignoraretur, & confirmasse ad vnum, quæ pernicium declaratus est, simulque potentiam patientiamque eius multimodis argumentis eluxisse. In eo quidē angustias, deiectasque mentes offendi paulisper intelligo, quod tantę patientię patientia tanta miscetur. Si. n. potens erat, inquit creare mundū, componere pacem mundi, insinuare mundo cultū ad notitiam sui, quid opus fuit tanta, velut ipsi sentiunt, & tam perniciosa patientia, vt in vltimo erroribus, cladibus, laboribusque hominum fieret, quod a principio virtute eius quem prædicat, Deus sic potius cœpisse potuisset. Quibus quidem veraciter respondere possem, ad hoc ab initio creatum & institutum humanū genus, vt sub

religione cum pace & sine labore viuens fructum obedientię eter-
 nitatem promereretur, sed abulum bonitate creatoris, libertatem
 indulgentis in contumaciã venisse licentiam, atque ex contẽptu
 in obliuionem defluxisse, iustamque nunc esse patientiam dei, &
 iustitiam in vtrãque partem, vt nec contemptus disperdat in totũ,
 cui misereri velit, & affici laboribus dum velit, sinat contemptus
 potens. Deinde subsequens esse, iuste semper adhibere, quamuis
 ignorantĩ gubernationem, cui aliquando pie restitutus sit pœni-
 tenti antiquæ gratię facultatem. Sed hæc quoniam & si verissime
 fortissimeque dicuntur, fidelem tamen atque obedientem requi-
 runt, mihi autẽ si videro aliquẽ ex credituris, certe nunc cũ incre-
 dulis actio est, promptius ea proferam, quę ipsi & si probare nolue-
 rint, improbare non possint. Itaque quantũ ad consciẽtiã huma-
 narum mentium pertinet, vtrique sub reuerentia religionis & con-
 fessione, cultuque supernæ potentiæ viuimus, distante duntaxat
 fide, quia nostrum est fateri ex vno & per vnũ deum constare oia,
 illorum tam multos deos putare, quã multa sunt elementa. Si po-
 tentiæ dei inquirunt, quem prædicatis fuit, vt Romanũ imperium
 tam amplum ac tam sublime fieret, cur igitur patientię eiusdẽ ob-
 fuit vt ante non fieret? Quibus sub eodem verbo respondebitur. Si
 potentiæ deorum, quos prædicatis fuit, vt Romanum imperiũ tam
 amplum ac tam sublime fieret, cur igitur patiẽtiæ eorundẽ obfuit
 vt ante non fieret? an ipsi dii nondum erant? an adhuc Roma ipsa
 non erat? an illi non colebantur? an hæc nondum idonea ad impe-
 rium videbatur? Si nondũ erant dii, aut potentia, cessat intentio.
 Vt quid enim iam ibi eorũ discussio moram, vbi ne ipsam quidem
 inuenio naturam? Si autẽ erant dii, aut potentia eorum, vt ipsi iu-
 dicant, aut patientia in culpa est, vel patientia si fuit, vel potentia
 si defuit, aut si magis suasibile videtur esse, tunc quidẽ deos qui p-
 uehere potuissent, sed nondum extitisse Romanos qui prouehi iu-
 re possent. Nos autem autorem rege potentiã, non artificẽ scien-
 tiam quærimus. De diis quippe vt putant, magnis, nõ de fabri vili-
 lissimis quæstio est, quibus nisi materia accedat ars cessat. Si enim
 præscisse illis ac voluisse præsto semper fuit, imo etiam subiacente
 præscientia, quia apud omnipotentiam de operibus dũtaxat suis
 hoc est præscire, quod velle, quodcunque illud præsciebatur, cui vo-
 luntas astipularetur, non expectari oportuit, sed creari maxime,
 cum, & iuonem illũ suum acervos formicarum i populos hoim lu-
 do vertere solitũ ferant. Porro autẽ de cura cærimoniarũ, nec re-
 censendum arbitror, quoniam inter sacra continua incessabilibus
 gladibus nullus finis, nulla requies fuit, nisi quum saluator mundi

Quæstio de po-
 tentia superna
 turali.

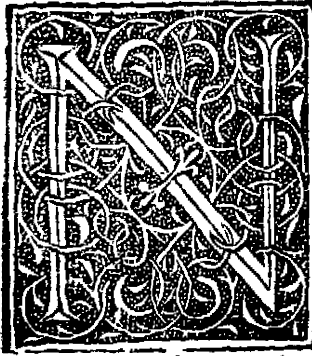
Responso ad
 eandem.

Christus illuxit, cuius aduentui prædestinatam fuisse imperii Romanæ pacem & si iam sufficienter ostendisse me arbitror, paucis tamen adhuc supplere conabor. Principio secundi libelli quæ tempora Romanæ conditionis stili tenore perstringerem, multa conuenienter inter Babyloniam urbem Assiriorum tunc principem gentium, & Romanam nunc æque gentibus dominantem cõpacta conscripsi, fuisse illud primum, hoc vltimum imperium, illud paulatim cædens, at istud sensim conualescens defluxisse, illi sub vno tempore nouissimum regem, isti primum regem fuisse. Iam deinde tunc inuadente Cyro captam velut in mortem concidisse, cunctam fiducialiter assurgentem, post expulsos reges, liberis vti cœpisse consiliis, præcipue quæ vendicante libertatem suam Roma, tunc quoque iudeorum populus, qui apud Babyloniam sub regibus seruebat, in sanctam Hierusalem recæpta libertate redierit, templumque domini, sicut a prophetis prædictum fuerat, reformat. Præterea intercessisse dixeram inter Babylonium regnũ, quod ab oriente fuerat, & Romanũ, quod ab occidente consurgens, hereditate orientis enutriebatur, Macedonicum Africanumque regnum, hoc est quasi a meridie ac septentrione breuibus vicibus partes tutoris curatorisque tenuisse. Orientis & occidentis regnũ æque Babylonium & Romanum iure vocitari, neminem vnquã dubitasse scio. Macedonicum regnum sub septentrione esse cum ipsa cœli plaga, tum Alexandri magni aræ positæ vsque ad nunc sub Rypheis montibus docent. Carthaginem vero vniuersæ præcelluisse Africæ, & non solum in Siciliam, Sardiniam, ceterasque adiacentes insulas, sed etiam in Hispaniã regni terminos tetendisse, historiarum simul monumenta urbium que declarant. Dicitur est etiam vastatæ per Medos Babylonie, & irruptæ per Gothos Romæ, pares admodum annorum numeros cucurrisse. Nunc autem his illud adiicio, quo magis clareat vnum esse arbitrum seculorũ, regnorum, locorumque omnium deum. Regnum Carthaginense a conditione vsque ad euersionem eius paulo amplius quã .dcc. annis stetit, æque regnum Macedonicum a Carano vsque ad Persem paulominus quam .dcc. vtrũque tamen septenarius ille numerus, quo iudicatur, omnia terminat. Roma ipsa etiam quamuis ad aduentum domini nostri Iesu Christi perfecto proueheretur imperio, tamen paululũ & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicitur quomodo Roma graui incendio vastata est.

C A P V T Primum.

Roma incen-
dio correpta.

Christi nati-
uitas.

Christus ab
vrbe cōdita
āno dcc xlii.
nascitur.

Am. dcc. conditionis suę anno. xlii. vicos
eius incertum vnde confurgens flāma con-
sumpsit, nec vquam, vt ait Liuius, maiore
incēdio vastata est, adeo, vt post aliquot an-
nos, Cęsar Augustus ad reparationem eorū,
quę tunc exusta erant, magnam vim pecu-
nię ex ęrario publico largitus sit. Poteram
quoque ostendere eundem duplicatum nu-
merum mansisse Babylonię, quę post. M.
eccc. & quod excurrit annos, vltima a Cyro rege capta est, nisi prę-
sentium contēplatione reuocarer. Illud sane libēter adiicio, quod
primum illius regū omnium Nini, quāuis & pater eius Belus ob-
scure primus regnasse referatur, anno postquam regnare cōeperat.
xlii. natus est ille sanctus Abraam, cui datę sunt repromissioēs, ex
cuius semine repromissus est Christus, deinde nūc primū istius im-
peratorū oim Augusti Cęsarīs, quōuis & pater eius Cęsar metator
iperiū potius quam imperator extiterit, Istius inq̄ Cęsarīs, posteaq̄
imperare cōepit emenso p̄p̄modū anno. xlii. natus est Christus,
qui Abraā sub Nino primo rege fuerat repromissus. Natus est au-
tē. viii. calendas ianuarii, quū primū inc̄remēta oīa anni venientis
incipiunt. Ita factum est vt quū Abraā. xlii. natus sit anno sub fi-
ne. xlii. natiuitatis Christi cōueniret, vt iam nō ipse in parte tertiū
anni, sed in ipso potius tertiū ānus oriretur. Qui ānus, quantis, q̄
nouis, quāq; inusitatis bonis abundauerit, satis etiam me non p̄se-
rente compertū haberi arbitror, toto terrarum orbe vna pax oim,
non cessatione, sed abolitione belloꝝ, clausę Iani gemini portę ex-
tirpatis, bellorū radicibus nō repressis, census ille primus & maxi-
mus fuit, quū in hoc vnū Cęsarīs nomen vniuersa magnarū gen-
tiū creatura iurauit, simulq; cōionē census vniuersę societatis effecta
est. Igit̄ anno ab vrbe cōdita. dcc. xlii. natus est X̄ps salutarē mun-
do afferens fidem, vere petra mediō rerum posita, vbi cōminueret-
tur qui offenderet, qui crederet saluaretur, vere ignis ardens, quem
qui sequitur, illuminatur, qui tentat exuritur. Ipse est Christus chri-
stianorum caput, saluator bonorum, malorum punitor, iudex om-
nium, qui formam secuturis verbo & opere statuens, quo magis do-
ceret patientes in persecutionibus, quas pro vita æterna exciperent,
esse oportere, mox vt virginis partu æditus mundo apparuit,
a passionibus suis caput, nanque eum rex Iudęæ Herodes simul
vt natum comperit, necare decreuit, plurimosque tunc paruulos,
dum vnum insectatur occidit. Hinc malignis improbe incurrens-
tibus digna punitio est. Hinc inq̄ tū trāquille agitur mundus, cre-

dentium gratia, in quantum perniciose inquietatur, blasphemantium poena est, securis per omnia christianis fidelibus, quibus aut aeternae vitae requies in tuto, aut etiam huius in lucro est, quod proptius quam per ordinem referam, ipsis rebus ostendam. Postquam redemptor mundi dominus Iesus Christus venit in terras, & Caesaris censu ciuis Romanus ascriptus est, dum per. xii. vt dixi, annos, clausae belli portae beatissimae pacis tranquillitate cohiberentur, Gaium nepotē suum Cēsar Augustus ad ordinandas Aegypti Syrięque puincias misit, qui preteriens ab Aegypto fines Palęstinę apud Hierosolymam in tēplo dei tunc sancto & cęlebrī adorare contēpsit, sicut Suetonius tranquillus refert. Quod vt Augustus cōperit, prauo vsus iudicio, eum prudenter fecisse laudauit. Itaq; anno iperīi Cęsar. xlviii. adeo dira Romanos fames consecuta est, vt Cēsar lanistarum familias omnesq; peregrinos, seruorum quoque maximas copias, exceptis medicis & p̄ceptoribus trudi vrbe p̄ceperit. Ita peccante principe in sanctū dei, & correpto per famem populo, quantitatem offensionis qualitas vltionis ostēdit. Deinde vt verbis Cornelii Taciti loquar, sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarū terminos nouę gentes saepe ex vsu, & aliquando cum damno queruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium. Hucusque Cornelius. Cæterum & tunc capta euerſaque vrbe Hierosolymarū, sicut prophete pronunciauerant, extinctisq; Iudæis Titus qui ad vindicandū dñi nostri Iesu Christi sanguinem iudicio dei fuerat ordinatus, victor triumphās cum Vespasiano patre Ianum clausit. Igitur & si sub extremis Cęsarīs temporibus apertus est Ianus, tamen per multa tēpora ex eo, quāuis in procinctu esset exercitus, nulla bella sonuerūt. Vnde etiam dominus Iesus Christus in euangeliis cum tēporibus illis in summa tranquillitate vniuersus mundus ageretur, cunctasque gentes pax vna velaret, & a discipulis suis interrogatus esset, de condicione temporū subsequētium inter cætera sic ait. Audituri autē estis p̄celia & op̄iones p̄celiorū, Videte ne turbemini. Oportet enī hęc primū fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentię & fames & terrę motus per loca. Hęc autem omnia inītia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Hoc autē diuina prouidentia docens, & credentes p̄monendo firmavit, & incredulos p̄dicādo confudit. Anno ab vrbe condita. dcc. lxxvii. post mortem Augusti Cęsar. Tyberius Cęsar imperium adeptus est, mansitque in eo annis. xxiiii. Hic per semetipsum nulla bella gessit, sed ne per lega

Grauiſſima fames apud Ro.

Hīs diebus destructa & desolata est vrbs Hierosolima.

tos quidem aliqua grauiā, nisi quod tantum in aliquantis locis præcogniti cito gentium tumores comprimebantur. Sane. iiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius, Caligulæ pater, de Germanis, ad quos ab Augusto sene missus fuerat, triūphauit. Ipse autem Tyberius plurima imperii sui parte cum magna & graui modestia re ipu. præfuit, adeo vt quibusdam præsidibus augenda prouinciis tributa suadentibus scripserit. Boni pastoris esse tondere pecus, nõ deglutire. At postquam passus est dominus Iesus Christus atque a mortuis resurrexit, & discipulos suos ad prædicandum misit. Pilatus præfes Palæstine prouincię ad Tyberium imperatorem atque ad senatum rettulit de passione & resurrectione Christi, consequētibzque virtutibus, quæ vel per ipsum factę fuerant, vel per discipulos ipsius in nomine eius fiebant, & de eo quod certatim crescēte plurimorum fide Deus crederetur.

Pilati ad Tyberii relatio miraculorum Christi.

Hic Tyberius Cæsar rettulit ad senatum, vt Christus Deus haberetur. CAPVT II.

Sententiā Tyberii de suscipiendo cultu diuino.

Tyberius cū suffragio magni fauoris rettulit ad senatum, vt Christus Deus haberetur. Senatus indignatione motus, quod non sibi prius secundum morē delatum esset vt de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem Christi recusauit, ædictoque constituit exterminandos esse ex vrbe Christianos, præcipue quum & Seianus præfectus Tyberii suscipiendę religioni obstinatissime cõtradiceret. Tyberius tamen edicto accusatoribus christianorum mortem cõminatus est. Itaque paulatim imminuta est illa Tyberii Cæsaris laudatissima modestia in pœnam contradictoris senatus, nam regi quęcunque volūtate faciebat, voluntas erat, atque ex mansuetissimo p̄cipe sæuissima bestia exarsit, nam plurimos senatorum proscripsit & ad mortem coegit. Viginti sibi patricios viros consilii causa legerat. Horum vix duos incolumes reliquit, ceteros diuersis causis necauit. Seianum præfectū suū res nouas molientem interfecit. Filios suos Drusum & Germanicum quorum Drusus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifestis veneni signi perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre sigillatim facta eius horret animus, pudetque, tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit, vt qui spreuerāt christo rege saluari, rege Cæsare punirentur. Huius tamen imperii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidēnatiū urbem accidit. Amphitheatricæ uera populo gladiatorum munus spectante collapsa est, & plus quā xx. milia hominū occidit. Dignum sane posteris tantę correctio-

nīs exemplū, tum ad spectandas hoīm mortes, auidos hoīes cōuenisse, quando p salute hoīm prouidenda Deus hō esse voluisset.

Hic dicit vbi dominus passus est, & quod terræ motus factus est per orbem.

Cap. III.

Einde anno eiusdem. xv. qum Dominus Christus Iesus voluntarie quidem se tradidit passio ni, sed impie a iudæis apprehensus, & patibus lo suspēsus est, maximo terræmotu per orbem factō, saxa in montibus scissa sunt, maximarū que vrbium plurimæ partes plus solita concussione ceciderunt. Eadē quoq; die ad horā diei sextam sol ī toto orbe obscuratus, tetraque nox subito obducta terris est, & sicut dictum est, impiaque æterna timuerunt sæcula noctem. Vsq; adeo autem neque lunam lumini solis, neque nubes obstritisse manifestum est, vt. xiiii. luna ea die tota cœli regiōe interiecta longissime a conspectu solis abfuisse, & stellas tunc diurnis horis vel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse referatur. Quod non solum sanctorum euangelioꝝ fides, sed etiam alis quanti Græcorum libri attestantur. Iam hic post passionē domini, quem iudæi q̄tum in ipsis fuit persecuti sunt, cōtinue clades iudeoꝝ donec exinaniti disperisique deficiant, incessabiliter perstrepunt. Tyberius siquidem iuuentutē eorum per speciem sacramēti in prouincias grauioris cœli relegauit, reliquas gentes eiusdē vel similia sectantes vrbe submouit sub pœna perpetuę seruitutis, nisi obtemperassent. Sane Asiæ ciuitates illo terræmotu dirutas tributo dimisso ppria etiam libertate donauit. Hic ambiguus signis veneni obiit. Anno ab vrbe condita. dcc. xc. tertius ab Augusto Gaius Caligula coepit regnare, mansitque in imperio annis non plenis. iiii. homo, ante se omnium flagitiosissimus, & qui vere dignus Romanis blasphemantibus, & iudæis persecutoribus punitor adhibitus videretur. Hic vt breuiter magnitudinem crudelitatis eius exprimam, exclamasse fertur, Vtinam populus Romanus vnā ceruicem haberet. Sæpe etiam de conditione temporū suorum conquestus est, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur. O beata Germina temporis christiani quantum præuoluistis in rebus humanis, vt etiam crudelitas hominis magis potuerit clades desiderare, quam inuenire. Ecce de tranquillitate generali feritas ieiuna conqueritur. Furor impius intus sæua sedens super arma, & centum vincus ahenis. Post tergum nodis, fremit horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gladiatores perterrere Romam, euertere Italiam, Siciliam deleuere, iam pene

Deus pro salute hominū humanitatē assumpsit.

Hora qua Xps passus est tenebrę in toto orbe factę sunt.

Tempus quo incepit regnare Caligula.

vniverso humano generi toto orbe metuendi. In diebus autem sa-
 lutis, hoc est temporibus christianis conuellere quietem non potest,
 vel Cæsar infestus. Hic siquidē magno & incredibili apparatu p-
 fectus quærere hostem viribus ociosis, Germaniam Galliãq; pers-
 currens, in ora oceani circa prospectum Britannię restitit. Quę
 ibi Minocynobellinum Britannorū regis filium, qui a patre pul-
 sus, cum paucis oberrabat, in deditiōem recepisset, deficiente bel-
 li materia Romam rediit. Iisdem autem diebus Iudæi, qui iã tunc
 ob passiōē Christi meritis vbique cladibus exagitabantur, apud
 Alexandriã seditiōe excitata profligati cæde, atque ab vrbe pul-
 si, expromendarum querelarum causa Philonem quendam virum
 sane in primis eruditum legatum ad Cæsarem miserunt. Sed Cali-
 gula cum omnibus hominibus, tum præcipue Iudæis esset infestis-
 simus, sprete legatione Philonis, omnes Iudæorum sacras ædes, at-
 que in primis antiquum illud in Hierosolymis sacrarium propha-
 nari sacrificiis gentilium, ac repleti statuis simulacrisque imperauit,
 seque ibi vt deum colī præcepit. Pilatus autem præses, qui senten-
 tiam damnationis in Christum dixerat, postq̃ plurimas seditiōes
 in Hierosolymis expleuit & fecit, tantis irrogante Gaio angoris
 bus coartatus est, vt sua se transuerberans manu malorum cōpen-
 dium mortis celeritate quæsiuerit. Gaius vero Caligula libidinib-
 us suis etiam illud sceleris adiecit, vt sorores suas primum stupro
 pollueret, deinde exilio damnaret. Qui post omnes simul exules
 iussit occidi. Ipse autem a suis protectoribus occisus est. Duo libel-
 li in secretis eius reperti sunt, quorū alteri pugio, alteri gladius pro
 signo nominis ascriptus erat, ambo lectissimorum virorum vtrius-
 que ordinis senatorii & equestris nomina & notas cōtinebāt mor-
 ti destinatorum. Inuenta est & archa ingēs variorum venenorum
 pocula continens, quibus mox Claudio Cæsare iubente, demersis
 infecta maria traduntur non sine magno piscium exitio, quos ene-
 catos per proxima littora passim æstus eiecit. Magnum vero indi-
 cium miserentis dei propter suffragium gratiæ in populum contis-
 nue ex parte crediturum, & propter iræ temperamentum in popu-
 lum tunc infideliter obstinatum, vt quanta multitudo hominum
 præparatam mortem euaserit, ex multitudine interfectoꝝ pisciū
 discerneret, omnibusque notesceret, quid tanta veneni moles ar-
 te aucta agere in miseram ciuitatem potuisset, quæ negligenter ef-
 fusa etiam maria corrupit.

Caligula se vt
 Deum colī p̃
 cepit.

Caligule inte-
 ritus.

Hic dicitur vbi primum venit Romam beatus
 Petrus apostolus sub Claudio.

CAPVT IIII.

Anno ab urbe condita. dccc. xcv. Tyberius
 Claudius ab Augusto quartus regnum adeptus
 est, mansitque in eo annos. xiiii. Exordio regni
 eius Petrus apostolus domini nostri Iesu Christi
 Romam venit, & salutarem cunctis creden-
 tibus fidem fidei verbo docuit potentissimis
 que virtutibus approbavit. Exin christiani Ro-
 me esse ceperunt, sensitque hoc collatum fidei suae Romae beneficium,
 nam quae interfecto Caligula multa mala de abrogando imperio, ac re-
 pu. in antiquum ordinem restituenda, euerteratque penitus Caesar & vni-
 uersa familia senatus & consules decreuissent, Claudius mox ut con-
 firmavit imperium, magna atque adhuc Romae incognita visus clementia,
 ne in tantam nobilium multitudinem ultio si esse coepta, seuiret, iudicium
 illud, quod ex reipu. statu infeliciter consultatum actumque fue-
 rat, memoriae exemit, omnique factorum dictorumque in eo veniam & obli-
 uionem in perpetuum sanxit. Ita illam preclaram & famosam Athe-
 niensem Amnestiam, quam quidem Romae inducere Iulio Caesare
 interfecto, senatus, Cicerone suadente, tentauerat, sed & Octaui-
 ano & Antonio propter ultionem extincti Caesaris irrumpentibus in-
 irritum cesserat, hanc Claudius quae multo truculentiore causa in-
 caedem conspiratorum stimuletur, vltro nea clametia nullo ex-
 petente firmavit. Accidit etiam eodem tempore praesentis gratiae
 dei grande miraculum, siquidem Furius Camillus Scribonianus Del-
 maticae legatus, bellum civile molitus, legiones multas fortissimasque
 ad sacramenti mutationem pellexerat. Itaque die dicto, ut in unum un-
 dique ad nouum imperatorem conueniretur, neque aquilae ornari, neque
 conuelli quoquomodo signa, mouerive potuerunt. Exercitus tanta
 & tam inuitata miraculi fide motus & conuersus in poenitentiam,
 imperatorem Scribonianum quinto statim die destitutum interfe-
 cit, seseque sacramento prioris militiae continuit. Tristius ac pernicio-
 sius urbi Romae nihil unquam fuisse, quam bella civilia satis notum est.
 Itaque propter aduentum apostoli Petri, & tenera christianorum
 germina, vix dum adhuc pauca ad sanctae fidei professionem eru-
 pentia, hanc exorientem tyrannidem & confurgens istud civile
 bellum quisnam diuinitus esse compressum neget, qui praeteritis tem-
 poribus de compressione bellorum civilium simile probavit exem-
 plum? Claudius quarto imperii sui anno, cupiens se vtilem reipu.
 ostentare principem, bellum ubique & victoriam vndecunque
 fuit. Itaque expeditionem in Britanniam mouit, quae excitata
 in tumultum propter non redditos transfugas videbatur, transue-
 ctusque in insulam est, quam neque ante Iulium Caesarem, neque post

In exordio reg-
 ni Claudii
 Caesaris. Petrus
 apostolus Ro-
 mam adiit.

Nihil Romae
 periculosius esse
 bellis civilibus.

eum quisquam adire ausus fuerat. Ibi que, vt verbis Suetonii Trā quilli loquar, sine vllō proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insule partem in ditionē recepit. Orchadas etiā insulas vltra Britannā in oceano politas Romano adiecit imperio, ac sexto quā profectus erat mense Romā rediit. Conferatur nunc, si cuiquam placet, insula & insula, tempus & tēpus, bellum & bellum, Cæsar & Cæsar, nam de fine nihil profero, quoniam hoc felicissima victoria, illud acerbissima clades fuit, & sic demū Romā cognoscat, per eius latentem prouidentiam, in agendis rebus, antea se partem felicitatis habuisse, cuius agnitione suscepta, plenissima felicitate perfruitur, non tamen inquantū blasphemiarū offendiculis deprauatur. Eodē anno imperii eius fames grauissima per Syriam facta est, quam etiam prophetæ prænuiciauerant, sed Christianorū necessitatibus apud Hierosolymam conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiabenorū regina conuersa ad fidem Christi largissime ministravit. Anno imperii eius quinto in Theram & Therasiam insulas de profundo emicuit belua triginta stadiorum extenta spacio. Anno eius septimo sub procuratore Iudæe Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimorū exorta est, vt in portarum exitu populo coartato triginta milia Iudeorum cæde prostrata & compressione suffocata referantur. Anno eiusdem nono expulsos per Claudium vrbe Iudeos Iosephus refert, sed me magis Suetonius mouet, qui ait hoc modo Claudius Iudeos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulit. Quod vtrum contra Christū tumultuantes Iudæos coerceri & comprimi iusserit, an etiam Christianos simul, velut cognatæ religionis hoies voluerit expelli, nequaquā discernitur. Verūtamen sequenti anno tanta fames Romæ fuit, vt medio foro Imperator correptus a populo conuiciis & fragminibus panis turpissime infestatus ægre per Pseudotyrum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis euaserit. Paruo autem intercedente tempore. xxxv. senatores & ccc. simul equites Romanos minimis causis interfecit, ipse autem manifestis veneni signis mortuus est. Anno ab vrbe cōdita. dccc. viii. Nero Cæsar ab Augusto quinto principatū adeptus est, mansitque in eo annis non plenis. xiiii. Caii Galigulæ auunculi sui erga omnia vicia ac scelera sectator, immo transgressor, petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem nullo non scelere exercuit, siquidem percitus petulantia omnia pene Italiae ac Græciæ theatra perlustrās, assumpto etiā variū vestitus dedecore, ceritos, cytharistas, tragicædos & aurigas sæpe sibi superasse visus est. Libidinibus porro tantis exagitatus est, vt ne a matre quidē

Grauiissima
fames apud Syriam.

Belua mirabilis extensionis

Fames apud Romanos orta est.

frigiditate quinq; septuaginta dies et terræ simul interfecti

vel sorore vel vlla consanguinitatis reuerentia abstinuisse referatur, virum in vxorem duxerit, ipse a viro vt vxor acceptus sit. Luxurie vero tam effrenate fuit, vt retibus aureis piscaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur, frigidis & calidis lauaretur vnguentis. Qui etiam nunquam minus. M. carucis confecisse iter traditur. Denique vrbs Romæ incendium voluptatis suæ spectaculū fecit. Per sex enim dies septemque noctes ardēs ciuitas regios paruit aspectus. Horrea quadro structa lapide magnæque illæ veterū insulæ, quas discurrens adire flamma non potuit, magnis machinis quondam ad extrema bella præparatis labefactatæ atque inflammate sunt, ad monumentorum bustorumque diuersoria infelici plebe compulsæ. Quod ipse ex altissima illa meccenatiana turre prospectans, letusque flammæ vt aiebat pulchritudine, tragico habitu Iliadem decantabat. Auaritiæ autem tam prærupte extitit, vt post hoc incendium vrbs, quam se Augustus ex lateritia marmoream reddidisse iactauerat, neminem ad reliquias rerū vastæ adire permisit, cuncta quæ flammæ quoquo modo superfuerant, ipse abstulit. Centies centena milia sestertium ad annuam impensam a senatu sibi conferri imperauit, plurimos senatorū nulla ex tante causa bonis priuauit, negociatorum oim sub vna die, tormentis quoque adhibitis omnem penitus censum absterfit.

Hic multa Neronis Aug. facinora referuntur.

Senatores bonis priuauit.

Nero hic primus persecutus est christianos, qui etiam apostolos Petrum & Paulum occidit.

Cap. V.

Rudelitatis autē rabie ita efferatus est, vt plurimam senatus partem interfecerit, equestrem ordinē pene destituerit, sed ne parricidiis quidem abstinuit, matrem, fratrem, sororem, vxorē ceterosque cognatos & propinquos sine hæsitatione prostrauit, Auxit hanc molem facinorum eius temeritas impietatis i deum, nam primus Romæ christianos suppliciis & mortibus affecit, ac per omnes prouincias pari persecutione exercuari imperauit, ipsumque nomen extirpare conatus beatissimos christi apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidit. Mox acruatim miseram ciuitatem obortæ vndique clades oppressere, nam subsequente autumno tanta vrbi pestilentia increbuit, vt triginta milia funerum in rationem libitinæ venirent. Britannica deinde clades e vestigio accidit, qua duo præcipua oppida magna ciuium sociorumque clade & cede direpta sunt. Præterea in oriente magnis Armeniæ prouinciis amissis, Romanæ legiones sub iugum Parthicum missæ, ægreque Syria retenta est. In Asia tres vrbes, hoc est Laos

Nero primus Christianos suppliciis affecit.

Galba imperator
creatus.

dicea Hierapolis, Colossæ terræmotu cōciderunt. At vero Nero postquam Galbam in Hispania imperatorem creatum ab exercitu cognouit, totius animo ac spe cōcidit. Quæque incredibilia perturbandæ, immo subruendæ reipublice mala moliretur, hostis a senatu pronuntiatus, ignominiosissime fugiens ad quartum ab vrbe lapidem sese interfecit, atq; in eo ois Cæsaræ familia cōsumpta est. Anno ab vrbe cōdita. decc. xxii. Galba apud Hispanias vsurpauit imperium. Qui vt Neronis mortem comperit, Romam venit. Quæque omni avaritia & sæuitia, segnitiaque offenderet, Pisonem sibi nobilem industriumque adolefcētem in filium atq; in regnum adoptauit, cum quo septimo mense imperii sui ab Othone iugulatus est. Luit Roma cædibus principum excitatis ciuilibus bellis recentes christianæ religionis iniurias, & signa legionum illa, que sub aduentu in urbem Petri apostoli diuinitus coercita, conuelli nullo modo ad excitandum ciuile bellū valuerant, quod per Scribonianam parabatur. Petro in vrbe interfecto, & christianis poenarum diuersitate laniatis, toto se orbe soluerunt. De Hispania siquidem ilico Galba surrexerat, quo mox presso, Otho Romæ, Vitellius in Germania, Vespasianus in Syria imperia simul atque arma rapuerunt. Pro bent sane etiam inuiti potentiam simul & clementiam dei qui Christianis temporibus offenduntur, quanta celeritate tantorum incendia bellorum & excitata sunt & repressa, cum antea & minimis causis magnæ ac diutinæ clades agerentur, & nunc maximè vndique contrepentes magnorum malorum fragores minimo negotio sopirentur. Iam. n. erat Romæ, quamuis persecutione vexante ecclesia, quæ iudici oium Christo etiam pro inimicis & persecutoribus supplicaret. Igitur Otho cum Galba & Písonè Romæ interfectis, inter tumultus, cædesque inuasisset imperium, ac mox creatum imperatorem in Gallia per Germanicas legiones Vitellium comperisset, bellum ciuile molitus primum leuibus proeliis, hoc est vno apud alpes, alio circa Placentiã, tertio circa locum, quem Castoris vocant, contra Vitellianos duces congressus victor extitisset, quarto apud Bebyracum proelio, cum animaduertisset suos vinci, mense. iiii. quam imperare coeperat sese interfecit. Vitellius victor Romam venit, vbi cum multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiam voracitatis appetitu humanam vitam probris aggrauaret, postquam de Vespasiano comperit, primum deponere est molitus imperiū, postea a quibusdam animatus Sabinū Vespasiani fratrem nihil malè tunc suspicantē cum cæteris flauianis in Capitoliū cōpulit, succensoque tēplo, & mixta simul flāma ruinaq; omnes in vnum pariter interitū ac

Otho sibi
mortē itulit.
Vitellii sæuitia.

tumultum dedit. Post deficiente in Vespasianí nomen exercitu suo destitutus, appropinquātibus iam hostibus trepidus, qum se in quandam cellulam proximam pallatio contrusisset, turpissime in de protractus, qum perviam sacram nudus duceretur, passim cunctis simū in os eius coniectantibus in forum deductus. viii. quam regnū præsumpserat mense apud Gemonias scalas minutissimorum ictuum crebris cōpunctionibus excarnificatus atq; inde vincto tractus, & in Tyberim merfus etiam cōmuni caruit sepultura. **Vitellū graue supplicium.**

Multis autem & nefariis modis per complures dies a Vespasianis militibus aduersum senatū populūque Romanum indiscreta caede saeuitum est. Anno ab vrbe condita. dccc. xxv. breui illa quidē, sed turbida tyrannorum tempestate discussa, tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit, nanque vt paulo altius repetam, iudaei **Trāquillitas sub Vespasiano.**

post passionem Christi in totum destituti gratia dei cum oibus vndique malis circunuenirentur, quidam in Carmellum montē seducti sortibus, quae portenderent, exortos a Iudaea duces regū potuitos fore, bellum ad se trahentes in rebellionem exarserunt. Extinctisque Romanis praesidiis, legatum quoque Syriae suppetias ferentem, raptā aquila, & caelis copiis fugauerunt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiorē iter legatos habuit, nam multas & varias legiones secum in Syriam traiecit.

Hic dicitur vbi Hierosolyma euerfa est a Vespasiano & Tito iudei capti vel interiecti sunt.

CAPVT VI.

ITaque qum iudeos multis eorum oppidis captis in urbem Hierosolymorū, praecipue ob diem festū congregatos obsidione clausisset, cognita Neronis morte hortatu plurimorū regum & ducum, maxime Iosephi iudeorum ducis sentētia, qui captus qum in vincula coniceretur, cōstantissime **Titi de diruēdo templo cōsiliū.**

dixerat, sicut Suetonius refert, continuo se ab eodem sed imperatore soluendum, imperium adeptus est, relictoque in castris ad prosecutionem obsidionis Hierosolymorum filio Tito per Alexandriam profectus est Romam. Sed cognita interfectione Vitellii, paulisper Alexandriae substitit. Titus vero magna ac diuturna obsidione, iudaeos premens machinis, cunctisq; bellicis molibus nō sine suorum multo sanguine tandem muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandam interiorem templi munitiōnē, quam inclusam multitudo sacerdotum ac principum tuebatur, maiore vi & mora opus fuit. Quod tamen postquam in potestatem redactum opere

Titus imperator templum incendit, omnesque urbis muros fregit.

& antiquitate suspexit, diu deliberauit, vtrum tanquam incitamentum hostium incenderet, an in testimonium victoriæ referuaret, sed ecclesia dei iam per totum orbem vberrime germinante, hoc tanquam effoetum ac vacuum, nullique vsui bono commodū arbitrio dei auferendum fuit. Itaque Titus imperator pronuntiatus ab exercitu templum in Hierosolymis incendit ac diruit, quod a die conditionis prima vsque ad diem euersionis vltimam manserat annis. M. cii. Muros urbis vniuersos solo adæquauit. de. M. Iudeorum eo bello interfecta Cornelius, & Suetonius referunt. Iosephus vero Iudæus qui ei tunc bello præfuit, & apud Vespasianum propter prædictum imperium veniam gratiamque meruerat, scribit vndecies centena milia Iudeorum gladio & fame perisse, reliquias vero Iudæorum diuersis actas cōditionibus toto orbe dispersas, quarum numerus ad nonaginta milia hominum fuisse narratur. Vespasianus autem & Titus imperatores magnificum agentes de Iudæis triumphum, urbem ingressi sunt. Pulchrum & ignotum ante cunctos mortalibus inter. ccc. xx. triumphos qui a condicione urbis vsque in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit, patrem & filium vno triumphali curru vectos gloriosissimam ab his qui patrem & filiū offenderant, victoriā reportasse. Qui continuo omnibus bellis ac tumultibus domi forisque compressis, pacem totius orbis pronunciauerunt, & Ianum geminum obseratis cohiberi claustris, sextum demum ipsi post urbem conditam censuerunt. Iure. n. idē honos vltioni passionis domini impensus est, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde sine vllis belorum tumultibus in imensum respu. humana prouehitur, siquidem Achaia, Lytia, Rhodus, Bizantium, Samos, Thracia, Cilicia, Cōmagene, tum primum redactæ in prouincias, Romanis iudicibus, legibusque paruerunt. Nono autem iperii eius anno tres ciuitates Cypri terremotu corruerunt, & Romæ magna pestilentia fuit. Vespasianus autem in villa propria circa Sabinos. ix. anno principatus sui profluuiō ventris mortuus est. Anno ab vrbe condita. dcccxxxiiii. Titus, segregatis a numero principū Othone & Vitellio, ab Augusto octauus biennio post Vespasianū regnauit. Cuius tanta tranquillitas in imperio fuit, vt nullus oīno sanguinē in republica administranda fudisse referatur. Et tamen tunc Romę orto repente incendio plurimę ædes publicę cōcrematæ sunt, abruptum tunc etiā Vesuuī montis verticem magna profudisse incendia ferunt, torrentibusque flāmarum vicina regionis cū vrbibus hominibusque delesse. Titus cum ingenti omnīū luctu in eadem villa qua pater eius morbo absumptus est.

Titus biennio post Vespasianū regnauit.

¶ Domitianus hic secundam
persecutionem fecit
in Christianos.

CAPVT VII.

Anno ab vrbe condita . deccc . xxxv . Domitia-
nus Titi frater ab Augusto nonus fratri succes-
sit in regnum . Qui per annos . xv . ad hoc paula-
tim per omnes scelerum gradus creuit , vt con-
firmatissimam toto orbe Christi ecclesiã , da-
tis vbique crudelissimæ persecutionis edictis
conuellere auderet . Is in tantã superbiam pro-
lapsus fuit , vt dominum ac deum sese vocari , scribi , colique iusse-
rit , nobilissimos e senatu , inuidiæ simul ac prædæ causa , alios palã
interfecit , alios in exilium misit , ibique imperauit trucidari . Libi-
dinis intemperantia quicquid cogitari potest , fecit , plurimas vrbis
ædes , destructis populi Romani propriis rebus , extruxit . Bellum
aduersum Germanos & Dacos per legatos gessit pari reipu . pern-
cie , qum & in vrbe ipse senatum populumque laniaret , & foris ma-
lum circũactum exercitum assidua hostes eade conficerent , nam
quanta fuerint Diurpaneĩ Dacorum regis cum Fusco duce præ-
lia , quantæque Romanorum clades longo textu euoluerem , nisi
Cornelius Tacitus , qui hanc historiam diligentissime cõtexit ,
de reticendo interfectorum numero , & sallustium Crispũ , & alios
autores quamplurimos sanxisse , & seipsum quidem potissimum
elegisse dixisset . Domitianus tamen prauissima elatus iactantia
sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus trium-
phauit . Idemque offeratus superbia , qua se deum coli vellet , perse-
cutionem in Christianos agi secundus a Nerone imperauit . Quo
tempore etiam beatissimus Ioannes apostolus in Pathmo insula
fuit , Inter iudæos quoque acerbitate tormentorũ & cruentissimæ
quæstionis exquiri genus Dauid , atque interfici præceptum est , dũ
prophætis sanctis & inuidetur , & creditur , quasi adhuc futurus es-
set ex semine Dauid , qui regnum posset adipisci . Continuo tamẽ
Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est , cuius cada-
uer populari sandapila per vespiliones exportatum atque ignomi-
niosissime sepultum est . Anno ab vrbe condita . dccc . xlv . i . quam-
uis Eutropius . i . hunc esse annum scripserit , Nerua admodum se-
nex a Petronio præfecto prætorio & Parthenio spadone interfe-
ctore Domitiani imperator . xii . ab Augusto creatus Traianũ in
regnũ adoptauit , per quẽ reuera afflictæ reipu . diuina puizio con-
suluit . Hic prio edicto suo cunctos exules reuocauit , vnde & Ioan-

Domitianus
tanta fuit elat-
us superbia vt
deum se voca-
ri iusserit .

Domitianus
falso triūpha-
uit .

Domitianusa
suis cæditur .

nes apostolus hac generali indulgentia liberatus Ephesum rediit, emensoque anno imperii sui, Nerua cōfectus morbo diem obiit.

Hic dicitur de Traiano.

CAPVT VIII.

Traianus multas dominio suo iūxit puācias.

Anno ab vrbe condita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xliii. ab Augusto reipub. gubernacula Nerua tradente suscepit, ac per annos. xix. tenuit. Apud Agripinam Galliae vrbe insignia sumens imperii, mox Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxit, trans Danubium multas gentes subegit. Regiones autem trās Euphratem & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Ctesiphontem & Babylonem occupauit. In persecendis Christianis errore deceptus tertius a Nerone quum passim repositos cogi ad sacrificandum idolis, ac detrectantes interfici precepisset, plurimique interficerentur, Plynii secundi qui inter ceteros iudices persecutor datus erat, relatu admonitus, eos homines preter confessionem Christi honestaque conuenticula, nihil contrarium Romanis legibus facere, fiducia sane innocentis confessionis nemini mortem grauem ac formidolosam videri, rescriptis ilico leuioribus temperauit edictum. Veruntamen continuo Romę aurea domus a Nerone tot priuatis publicisque rebus impensis condita repentino conflagrauit incendio, vt intelligeretur missa etiam ab alio persecutio in ipsis potissime monumentis, a quo primum exorta esset, atque in ipso autore puniri. Terramotu. iiii. vrbes Asiae subuersae Helea, Myrma, Pythane, Cynie, & Graeciae ciuitates duae Pynthorium & Orthorium. Tres Gallaciae ciuitates eodem terramotu dirutae. Pantheon Romae fulmine concrematum. Terramotus Antiochiam pene totam subruit ciuitatem. Incredibili deinde motu subvno tempore videri, quasi rabie efferati per diuersas terrarum partes exarserunt, nam & per totam Lybiam aduersus icolas atrocissima bella gesserunt. Quae adeo tunc interfectis cultoribus desolata est, vt nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxisset, vacua penitus terra abrauo habitatore mansisset. Aegyptum vero totam & Cyrenem & Thebaidam cruentis seditio nibus turbauerunt. In Alexandria autem commisso proelio victi & attriti sunt. In Mesopotammia quoque rebellantibus iussu imperatoris bellum illatum est. itaque multa. M. eorum vasta caede deleta sunt. Sane Salaminam vrbem Cypri, interfectis omnibus accolis deleuerunt. Traianus, vt quidam ferunt, apud Seleuciam Imauriae vrbem profluuiis ventris extinctus est. Anno ab vrbe condita. dccc. lxxvii. Hadrianus consobrinus Traiani filius. xliiii. ab Au

Plurimae vrbes a terramotu dirutae.

gusto principatum adeptus vno & xx. annis imperauit. Hic per Quadratum discipulum apostolorum & Aristidem Atheniensem virum fide & sapientia plenum, & per Serenum Granium legatum libris de crassina religione compositis instructus atque eruditus precepit per epistolam ad Minutium Fundanium proconsule Asiae datam, vt nemini liceret christianos sine obiectu criminis, aut probatione danare. Idem quoque continuo pater patriae in senatu ultra morem maiorum appellatur, & vxor eius Augusta. Hadrianus rempublicam iustissimis legibus ordinauit, bellum contra Sauromatas gessit, & vicit. Iudeos sane perturbatione scelerum suorum exagitatos, & Palaestinam prouinciam quondam suam depopulantes vltima caede perdomuit, vltusque est Christianos, quos illi Cotheba duce, quod sibi aduersus Romanos non assentarentur excruciabant. Praecipitque, ne cui iudaeo introeundi in Hierosolymam esset licentia, Christianis tantum ciuitate permessa, qua ipse se in optimum statum murorum extructioe reparauit, & Aeliam vocari de praenomine suo precepit.

Hadrianus praecipit ne iudaei ingrederentur Hierosolymam.

¶ Quartam hic persecutionem Christianorum ab Antonio factam refert.

CAPVT IX.

Anno ab vrbe condita. dccc. lxxxix. Antonius cognomento Pius. xiii. ab Augusto imperator creatus cum liberis suis Aurelio & Lucio. xx. & non plenis tribus annis rempublicam gubernauit, adeo tranquille & sancte, vt merito pius, & pater patriae nominatus sit. Huius tamen temporibus, Valentinus Heresiarches, & Credo magister Martionis Romam venerunt. Verum Iustinus philosophus librum pro Christiana religione compositum Antonio tradidit, benignumque eum erga Christianos homines fecit. Antonius ad duodecimum ab vrbe lapidem morbo correptus interiit. Anno ab vrbe condita. dcccxi. Marcus Antonius Verus. xiiii. ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit, mansitque in eo annis. xiiii. Hi primi rempublicam equo iure tutati sunt, bellum deinde contra Parthos admirabili virtute & felicitate gesserunt. Annus Antonius Verus ad id bellum profectus est. Vologessus enim rex Parthorum graui eruptione Armeniam & Capadociam, Syriamque vastabat. Sed Antonius per strenuissimos duces magnis rebus gestis Seleuciam Assyriae urbem super ydaspem fluum sitam cum. cccc. M. hominum cepit, & cum fratre de victoria parthica triumphauit, ac non multo post, dum cum fra

Antonii mors

Grauiſſima
peſtis totam
Italiã vaſta-
uit.

Deus ſua be-
nignitate re-
fecit Romã.
Barbaros ve-
ro fulmine p-
territos fuga-
uit.

tre in vehiculo ſederet, caſu morbi quem apoplexiã græci vo-
cant, ſuffocatus interiit, Quo defuncto Marcus Antonius ſolus rei
publice præſuit, ſed in diebus parthici belli perſecutiones Chriſtia-
norum qua iam poſt Neronem vice in Aſia & in Gallia gra-
ues præcepto eius extiterunt, multique ſanctorum martyrio coro-
nati ſunt. Secuta eſt lues plurimis inſuſa prouinciis, totamque Ita-
liã peſtilentia tanta vaſtauit, vt paſſim villæ agri atque oppida
ſine cultore atque habitatore deſerta in ruinas ſyluaſque conceſ-
ſerint. Exercitum vero Romanorum, cunctaſque legiones per lon-
ginqua late hyberna diſpoſita ita conſumptus ferunt, vt marco-
mannicum bellum, quod continuo exortum eſt, non niſi nouo de-
lectu militum, quem triennio iugiter apud Carnotum Marcus
Antonius habuit, geſtum fuiſſe referatur. Hoc quidem bellũ pro-
uidentia dei adminiſtratum eſſe cum plurimis argumentis, tũ præ-
cipue epiſtola grauiſſimi ac modeſtiſſimi imperatoris apertiffi-
me declaratum eſt, nam quum inſurrexiſſent gentes imanitate bar-
baræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt Marcomanni, Qualli,
Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atque omnis pene Germania, & in
Quallorum uſque fines progreſſus exercitus, circumuentuſque ab
hoſtibus propter aquarum penuriam, potius ſitis quam hoſtis peri-
culum ſuſtineret, ad inuocationem nois Chriſti, quam ſubito ma-
gna fidei cõſtantia quidã milites effuſi in preces palã fecerant, tã-
ta vis pluuiæ effuſa eſt, vt Romanos quidem largiffime ac ſine in-
iuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterri-
tos, præſertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coege-
rit. Quorum terga Romani uſque ad internitionem cedentes glo-
riofiffimam victoriam, & omnibus pene antiquorum titulis præ-
ferendam rudi paruoque militum numero, ſed potentiffimo Chri-
ſti auxilio reportarunt. Extare etiã apud plerofque dicuntur lite-
ræ imperatoris Antonii, vbi inuocatione nominis Chriſti per mi-
lites chriſtianos & ſitim illam expulſam & collatam fatetur fuiſſe
victoriam. Idemque Antonius Commodum filium ſuum aſſum-
pſit in regnum, præteriti etiã temporis per omnes prouincias tri-
buta donauit, omniaque ſimul fiſcalium negotiorum calumniola
monumenta congeſta in foro iuſſit incendi, ſeueriuſque leges no-
uis conſtitutionibus temperauit. Poſtremo in Pannonia conſtitutus
repentino morbo diem obiit.

Hic dicitur de flagitiis
& malis quæ geſſit
Commodus.

CAPVT X.

Nno ab vrbe condita. dcccc. xxx. Lucius Antonius Commodus. xv. ab Augusto patri successit in regnum, māsitque in eo annis. xiii. & aduersus Germanos bellum feliciter gessit. Cetera per omnia luxurię & obscenitatis dedecore deprauatus gladiatoris quoque armis sępissime in ludo depugnauit, & in amphiteatro feris sese obiecit frequenter, interfecit etiam quamplurimos senatores, maxime quos animaduertit nobilitate industrię excellere. Flagitia regis poena vrbis insequitur, nam fulmine Capitolium ictum, ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam maiorū cura, studioque compositam, eadesque alias iuxta sitas rapaci turbine concremavit. Deinde aliud incendium postea Romę exortum, ædem Vestę & pallatium, plurimāque vrbis partem solo coęquauit. Commodus cunctis in Commodus in domo Vestiliani stragulus iteruisse fertur, hostis generis humani etiam viuus iudicatus. Post hunc a senatu creatus est senex Aelius pertinax. xvi. ab Augusto qui. vi. mense quam regnare cœperat, Iuliani iuris periti sceleris in pallatio occisus est, Iulianus interfecto Pertinace iuasit imperium. vi. mox a Seuero apud pontem Miluium bello ciuili victus & interfectus est mense. vii. postquam cœperat imperare, Ita in Pertinacem & Iulianum vnus annus consumptus est.

Comodi facinora.

¶ Quintam persecutionem hic dicit a Seuero factam.

CAPVT XI.

Nno ab vrbe condita. dcccc. xliiii. Seuerus genere Apher Tripolitanus ab oppido Lepti, qui se ex nomine imperatoris quem occisum vltus fuerat, Pertinacē appellari voluit. xvii. ab Augusto destitutum adeptus imperiū. x. & vi. annis tenuit. Hic natura sæuus multis sæpe bellis laceffitus fortissime quidem rem publicam, sed laboriosissime rexit. Pescenniu nigrū, qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidē aspirauerat, apud Cyzicū vicit & interfecit. Iudeos & Samaritas rebellare conantes ferro cōpescuit. Parthos & Arabas Adiabenosq; superauit. Quinta post Neronem persecutione Christianos excruciauit, plurimisque sanctorū per diuersas prouincias martyrio coronati sunt. Hęc prophanam in Christianos & ecclesiam dei præsumptionem Seueri cœlestis vltio e vestigio acta subsequitur, nam continuo raptus, vel potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellum. Iam. n. vnus Romę aduersum Iulianum, aliud in Syria contra Pescenniu gesserat, tertiu Dodiū Albinus Iuliani i occi-

Seuerus pertinax iperator.

cidendo Pertinace socius, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, suscitabat, cuius bello multum vtrinque Romani sanguinis fusum est. Albinus tamen apud Lugdunum pressus & interfectus est. Seuerus victor in Britannia defectu pene omnium sociorum trahitur, vbi magnis grauibusque preliis sæpe gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam putauit. Itaque magnam fossam firmissimumque vallum crebris insuper turribus communitum per. cxxxii. M. passuum a mari ad mare duxit. Ibi que apud Eboracum oppidum morbo obiit, relinquens duos filios Bassianum & Getam. Quorum Geta hostis publicus iudicatus interiit. Bassianus vero Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab vrbe condita. dcccc. lxxvii. Aurelius Antonius Bassianus, idemque Caracalla. xviii. ab Augusto principatum adeptus est, mansitque in eo annis non plenis septem. Vixit vero patre a se prior, oibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam suam Iuliam uxorem duxerit. Hic contra Parthos bellum movit inter Edeffam & Caras ab hostibus circumuentus occisus est. Post hunc. xviii. ab Augusto Ophilus Macrinus, qui prefectus prætorio erat cum filio Diadumeno inuasit imperium, sed emenso anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occisus est. Anno ab vrbe condita. dcccc. lxxx. Marcus Aurelius Antonius. xx. ab Augusto imperium adeptus tenuit annis. iiii. Hic sacerdos Heliogaballi templi nullam sui nisi stuprorum & flagitiorum totiusque obscœnitatis infamem satis memoriam reliquit. Tumultu autem militari exorto Romæ cum matre interfectus est. Anno ab vrbe condita. dcccc. lxxxiiii. Aurelius Alexander. xxi. ab Augusto senatus ac militum voluntate imperator creatus. xiii. annis dignus equitatus preconio fuit. Cuius mater Mamea Christiana Origenem presbyterum audire curauit, nam statim expeditione in Persas facta Xerxem regem eorum maximo bello victor oppressit. Vlpiano usus assessore summam sui moderationem reipublicæ exhibuit, sed militari tumultu apud Magontiacum interfectus est.

¶ De sexta persecutione a Maximino facta. Cap. XII.

Anno ab vrbe condita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augusto nulla senatus voluntate imperator ab exercitu postquam bellum in Germania prospere gesserat creatus, persecutionem in Christianos sextus a Nerone exercuit. Sed continuo, hoc est tertio quæ regnabant anno a Pupieno Aquileiæ interfectus, & persecutionis & vitæ finem fecit. Qui maxime propter Christianam Alexandri, cui successerat, &

Mameæ matris eius familiã, persecutionem in sacerdotes & clericos. i. doctores, vel præcipue propter Origenem presbyterum miserat. Anno ab vrbe condita. dcccc. xci. Gordianus vigesima tertius ab Augusto imperator creatus est, mansitq; in eo annis septẽ, nam Pupienus interfecto Maximini, & frater eius Albinus, qui vsurpauerat imperium, in pallatio mox interfecti sunt. Gordianus admodum puer in orientem ad bellum parthicum profectus, sicut Eutropius scribit, Iani portas aperuit, quas vtiũ post Vespasianũ & Titum aliquis clauserat, neminem scripsisse memini, qui tamen eas ab ipso Vespasiano post annum apertas Cornelius Tacitus probet. Igitur Gordianus ingentibus præliis aduersum Part hos prospere gestis, suorum fraude hæud longe a Cyrceso super Euphratem interfectus est.

Gordiani cædes.

¶ Primum hic Philippus cum filio suo ambo christiani facti sunt.

CAPVT XIII.

Anno ab vrbe condita. dcccc. xcviij. Philippus xxiiii. ab Augusto imperator creatus Philippũ filium suum consortem regni fecit, mansitq; in eo annis. vii. Hic primus imperatorum oĩum christianus fuit, ac post tertium imperii eius annum. M. a conditione Romę annus impletus est. Ita ludis magnificis Augustissimus oĩm prætorum hic natalis ænus a Christiano imperatore celebratus est. Nec dubium est quin Philippus huius tantæ deuotionis gratiã & honorem ad Christum & ad ecclesiã reportarit, quando vel ascensum fuisse ab eo Capitolium, immolataque ex more hostias nullus autor ostendit. Ambo tamen, quamuis diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti sunt.

¶ De septima persecutione facta a Decio. Cap. XIII.

Anno ab vrbe condita. M. iiii. Decius civilis belli incensor & repressor, occisis Philippis. xxv. ab Augusto inuasit imperium, tenuitque annis tribus. Idem continuo in quo se etiam ob hoc Philippos interfecisse docuit, ad persequendos interficiendosque Christianos. vii. post Neronem feralia dispersit edicta, plurimosq; sanctoꝝ ad coronas Christi de suis cruciatibus misit. Idemq; filiũ suum Cæsarem legit, cum quo simul continuo in medio Barbarorum sinu interfectus est. Anno ab vrbe condita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnum adeptus vix duobus annis cum Volusiano filio obtinuit. Exoritur vltio violati nominis Christiani, & quatenus ad profligandas ecclesias edicta Decii cecurrerunt, eatenus incredibilium morborũ

Gallus Hostilianus vix biennio regnavit.

Adeo grauis
pestis fuit vt
nulla fere ciui-
tas valuit ab
ea liberari,

pestis extenditur, nam nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus fuit, quæ non illa generali pestilentia correpta atque vastata sit. Hac sola pernicie insignes Gallus & Volusianus, dum contra Aemilianum nouis rebus studentem bellum ciuile moluntur, occisi sunt. Aemilianus tamen tertio mense inuasæ tyrānidis extinctus est. Anno ab vrbe condita. M. x. duo imperatores. xxvii. post Augustum loco creati sunt. Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus est appellatus. Romæ autem a senatu Galenus in regno infeliciter annis. xv. sublimatus respirante paulisper ab illa supra solitum, iugi & graui pestilentia, humano generi prouocat poenā suam obliuiosa malitia. Impietas. n. flagella quidem excruciat sentit, sed a quo flagellatur, obdurata non sentit. Et vt de superioribus taceam, facta a Decio Christianorum persecutione totum Romanum imperium pestilentia magna vexauit. Mentita est iniquitas sibi, prauo in perniciem suam circunuenta iudicio, pestilentiam communis casus esse, accidentemque ex morbis, mortem naturæ sine esse non poenā. Rursus igitur atque in breui irā dei sceleratis actiōibus prouocat, excepturus plagam, cuius aliquando meminisse cogatur.

¶ De octaua persecutione facta a Valeriano.

CAPVT XV.

Valerianus siquidem mox, vt arripuit imperium, octaua sane Romæ persecutione adigi per tormenta Christianos ad idololatriam, abnegatesque interfici iussit, fuso per omnem Romani regni latitudinem sanctorum sanguine. Valerianus ilico nefarii auctori edicti a Sapore Persarum rege captus, imperator populi Romani ignominiosissima apud Persas seruitute consenuit, hanc infamis officii, continuam, donec vixit, damnationem sortitus, vt ipse accliuus humi regem semper ascensus in equum non manu sua, sed dorso attolleret. Et Galenus quidem tam claro dei iudicio territus tamque misero collegæ permotus exemplo, pacem ecclesiis trepida satisfactioe restituit. Sed non compensat iniuriæ vltionisque mensuram vnus impius, quamuis perpetua & supra modum abominanda captiuitas contra tot. M. excruciatam sanctorum, iustorumque sanguis ad deum clamans, in eadem sese terra vbi fusus est vindicari rogat. Non enim de solo constitutore præcepti iusto supplicium iudicio flagitabatur, sed etiam executores, delatores, accusatores, spectatores, ac iudices, postremo qui iniustissimæ crudelitati vel tacita voluntate assentiebantur, quia deus secretorum cognitor est, & quorum maxima per omnes prouincias pars hominum versabatur, eadem vltio-

Galenus exē
plo Dei acce-
pto pacē toti
ecclesiæ tri-
buit.

nis plaga corripī iustū erat. Soluuntur repēte vndiq; permissu dei ad hoc circūpositæ relictæq; gentes, laxatisq; habenis in oēs Romanorū fines inuehuntur. Germani alpibus Rhetia totaq; Italia penetratis Rauennā vsq; perueniunt. Alemanni Gallias peruagantes etiā in Italiā transeunt. Græcia Macedonia Pontus & Asia Gothorum inundatione deletur, nam Dacia trans Danubium in perpetuum auferitur. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulātur. Germani vltiores abrasa potiuntur Hispania. Parthi Mesopotamiā auferunt, Syriamq; corrodunt. Extant adhuc per diuersas prouincias in Magnarum vrbū ruinis parua & pauperes ædes, signa miseriarū, & nominum indicia seruantes, ex quibus nos quoque in Hispania Taraconem nostram consolationem miseriarū recentis ostendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret, cōspirant intrinsecus tyranni, cōsurgunt bella ciuilia, funditur vbiq; plurimus sanguis Romanorū, Romanis Barbarisque sæuiētibus, sed cito ira Dei in misericordiā vertitur, & ceptæ vltionis maior forma quam poena in mensurā plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus, qui purpuram imperii sumplerat, apud Myrsam occiditur. Posthumius in Gallia inuasit tyrannidē, multo quidē reipublicæ cōmodo, nam per decē annos ingenti virtute ac moderatione vsus, & dominantes hostes expulit, & perditas puincias in pristinā faciem reformauit, sæditione tamen militum interfectus est. Aemilianus apud Magūtiam, cum res nouas moliretur oppressus est. Post mortē Posthumii Marius ibidem inuasit imperium, sed continuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis vltro creatus, post paululū occisus est. Huic successit Tetricus, qui tūc Aquitaniæ præsidatus ministrabat officium, multasque sæditiones militum pertulit. At vero in oriente per Odenatū quendam collecta agrestī manu, victi repulsiq; Persæ, defensa Syria, recepta Mesopotammia est, & vsque ad Ctesiphontem rusticani Syriæ cum Odenato vincendo venerunt. Galenus autem quā rem pullicam deseruisset, ac Mediolani libidinibus inferuisset, occisus est. Anno ab vrbe condita. M. xxv. Claudius. xxviii. voluntate senatus sumpsit imperium, statimque Gothos iam per annos. xv. Ilyricum Macedoniamque vastantes bello adortus, incredibili strage deleuit, cui a senatu clypeus aureus in curia, & in Capitolio statua æque aurea decreta est, sed continuo apud Syrmium prius quam imperium expleret, morbo correptus interiit. Claudio mortuo, Quintillius frater eius ab exercitu imperator electus, vir quidē moderationis vnicae, & solus fratri præferendus. xvii. imperii die interfectus est. Anno ab vrbe condita. M. xxviii. Aurelia-

Germani Ra-
uennā occupāt

Posthumius
post opti. reip.
moderationē,
dolo suorū mi-
litū occiditur.

nus. xxix. imperium adeptus quinque annis & .vi. mēlibus tenuit, vir industria militari excellentissimus. Expeditione in Danubiū suscepta Gothos magnis proeliis strauit, ditionemque Romanam anti quīs terminis statuit. Inde in orientem cōuersus Zenobiam, quæ occiso Odenato marito suo Syriam receptam sibi vendicabant, proelii magis terrore quā proelio in potestatem redegit. Tertium in Gallia minime sufficientem sustinere seditones militum suorum, scribentēque etiam, me eripe his inuicte malis, ac per hoc proditorem exercitus sui sine labore superauit. Sic oriētis & aquilonis receptor magna gloria triumphauit, vrbē Romam muris firmioribus cinxit.

¶ De .ix. persecutione per Aurelianum
in christianos facta. CAPVT XVI.

Aurelianus
Romā muris
firmioribus
cinxit.

Diuissime cum persecutionem aduersum christianos agi. ix. a Nerone decerneret fulmē ante eum magno pauore circumstantium ruit, ac nō multo post in itinere occisus est. Anno ab vrbe condita. M. xxxii. Tacitus. xxx. adeptus imperium sexto mense, occisus in Ponto est. Post quem Florianus partem regni in fortem ferens, tertio demū mense apud Tharsum interfectus est. Anno ab vrbe condita. M. xxxiii. Probus. xxxi. regnū sortitus obtinuit annis. vi. & mensibus. iiii. Gallias iā dudum a Barbaris occupatas p̄ multa & grauiā proelia deletis tandem hostibus ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo sanguine duogessit, vnum in oriente, quo Saturninum tyrannide subnixum oppressit & cepit, aliud, quo Proculum & Bonosum apud Agrippinam magnis proeliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmium in turre ferrata militari tumultu interfectus est. Anno ab vrbe condita M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū, ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum consortes regni efficeret bello parthico, postquam duas nobilissimas Parthorum vrbes Cothem & Ctesiphontem cepit, super tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus, qui cū patre fuerat rediens fraude Aprī soceri sui interfectus est. Anno ab vrbe condita M. xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu imperator electus, annis viginti fuit. Statimq; vt potestatis copiā habuit, Aprū interfectorem Numeriani manu sua interfecit. Carinum deinde, quem Charus Cæsarem in Delmatia reliquerat, flagitiose viuentem, difficilimo bello & maximo labore superauit. Dehinc cū in Gallia Amāndus & Aeliandus collecta rusticanorum manu, quos Vacaudas vo-

Carus Narbo
nensis biēnio
regnavit.

cabant, perniciosos tumultus excitauissent, Maximianum cognomento Herculium Cæsare fecit, misitq; in gallias, qui facile agrestium hoim imperitam & confusam manū militari virtute cōpescuit. Deinde Carausius quidā genere quidem infimus, sed cōsilio & manu prōptus, cum ad obseruanda oceani littora, quę tunc Franci & Saxones infestabant positus, plus in perniciem, quē in puentum reipublicę ageret, ereptā prædonibus prædā nulla ex parte restituyendo dominis, sed sibi soli vendicando accendens suspicionē, quia ipsos quoque hostes ad incurfandos fines artificis negligētia permetteret, quomobrem est a Maximiano iussus occidi, purpurā sumpsit, ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarū turbationum fragores cōcrepuerunt. Carausio rebellante in Britannia, Achilleo in egypto, cum & Aphricam Quinquagentiani infestarent, Narseus etiam rex Persarum orientē bello premeret. Hoc periculo itaq; Dioclitianus p̄motus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum. Constantiū vero & Maximianum Galerium Cæsares legit. Constantius Herculi Maximiani priuignam Theodorā accepit vxorē, ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per. vii. annos fortissime vendicata ac retenta, tandē fraude Allecti socii sui interfectus est. Allectus postea ereptā Carausio in insulā per trienniū tenuit, quem Asclepiodorus præfectus prætorio oppressit, Britanniaque post. x. annos recæpit. Constantius vero Cæsar in Gallia primo proelio ab Alemannis p̄fligato exercitu suo vix ipse surreptus est, secundo autem secuta est satis secūda victoria, nā paucis horis. lx. M. Alemānoꝝ cæsa referuntur. At Maximianus Augustus Quinquagentianus in Africa perdomuit. Porro aut Dioclitianus Achilleū obsessum per octo mēses apud Alexandria cæpit & interfecit. Sed imoderata victoria vsus Alexandria direptioni dedit. Aegyptum totā p̄scriptionibus & cædibus fœdauit. Præterea Galerius Maximianus cum duobus iā proeliis aduersum Narseū conflixisset, tertio inter Gallienicū & Caras congressus & victus amissis copiis ad Dioclitianum refugit. A quo arrogantissime excæptus est, ita vt per aliquot. M. passuum purpuratus ante vehiculum eius cucurrisse referatur. Verūtamen hac contumelia quasi cote vsus est ad virtutem, per quem detrita regii fastus rubigine, aciem mētis expedit. Itaq; mox per Ilyricum & Moesiā vndiq; copias cōtraxit, raptimq; in hostem reuersus Narseū magnis consiliis ac viribus superauit. Extinctisque Persarum copiis, ipsoque Narseo in fugam acto, castra eius inuasit, vxores, sorores, liberosque cœpit, immensam vim gazæ Persicæ diripuit, captiuos quam plurimos Persarum nobis

Carausius in
fimo loco na
tus cōsilio tñ
& autoritate
plenus.

Dioclitianus
Achilleū in
terfecit.

lium abduxit. Reuersus in Mesopotamiam a Dioclitiano plurimo honore susceptus est. Postea per eosdē duces strenue aduersus Carpos Basternasque pugnatū est. Sarmatas deinde vicerunt, quorum copiosissimam captiuam multitudinem per Romanorū finium disperferunt præsidia.

¶ Dioclitiani persecutio. x. loco post Neronem refertur.

CAPVT XVII.

Nterea Dioclitianus in oriente, Maximianus Herculus in occidente vastari ecclesias, affligi interficique christianos decimo post Neronem loco præceperunt, quæ persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atque immanior fuit, nam per decem annos incendiis ecclesiarum, proscriptiōibus innocentium, cædibus martyrum incessabiliter acta est.

Terremotus ī Syria multa hominū milia interfecit.

Sequitur terræmotus in Syria, ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labentibus tectis, multa. M. hominum prostrata sunt. Secundo persecutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maximiano, vt simul purpuram imperiumque deponerent, ac iunioribus in rempublicam substitutis ipsi in priuato ocio consenescerēt. Itaque sub vna die Dioclitianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum potestatem imperii simul cultumque possuerunt. Galerius & Constantius Augusti primū Romanum imperium in duas partes determinauerunt. Galerius Maximianus Illyricum Asyam & orientem. Constantius Italiam Aphricam & Gallias obtinuit. Sed Constantius vir tranquillissimus Gallia tantum Hispaniaque contentus Galerio in cæteris partibus cessit. Galerius duos Cæsares legit, Maximum, quem in oriente constituit, & Seuerum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus.

Constantinus vno & .xxx. an. regnavit.

Constantius vero Augustus summæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortem obiit, qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarū reliquit. Anno ab vrbis condita. M. lxi. Constantinus. xxxiiii. gubernacula imperii a Constantio patre suscepit, quæ vno & .xxx. annis felicissime tenuit. Occurritur mihi subito & tripudiis quibusdā insultatur. Eia inquit, tandē in foueas nostras diu expectate venisti, hic te decursus opperiebamur, hic delapsum opprimimus, hic confusū teneamus. Sustinuimus te hætenus artificiose quodā modo & callide fortuitas temporum mutationes christianorū vltionibus coaprantem. Interdū quidem verisimilium specie permoti, vrpote hoies ignari diuinorū secretorum timore palluimus, sed nūc euacuauit.

Maximianus noster omnem fecenam fabulæ tuæ, nostræque religionis antiquatæ columna inexpugnabilis fulsit. Per annos decem euerse sunt ecclesiæ vestræ, vt tu fateris, dilacerati cruciatibus, exinaniti mortibus, toto orbe christiani. Tenemus euidentis testimonium tuum, nullam superiorem persecutionem adeo vel grauem vel diuturnam fuisse. Et tamen ecce inter tranquillissima temporum bona ipsorum quoque imperatorum, qui ista fecerunt inusitata felicitas, nulla domi fames, nulla pestilentia, nullum foris bellum nisi voluntarium, quo exerceri vires in periclitari queant. Res præterea humano generi hucusque incognita, multorum simul regum patiens consortium, & magna concordia, potestasque communis, alias nunquam nisi nunc in comune prospiciens. Deinde etiã quod absque vlla hæctenus mortalium noticia est, imperatores illi maximi quippe & persecutores, honore deposito & assupta quiete priuati, quod beatissimum homines & summum bonum vitæ bonæ iudicant, & hoc tunc velut præmi loco autores persecutionis adepti sunt, quando accensa persecutio medio sui tempore toto orbe sæuiebat. An etiã hanc beatitudinem illis temporibus poenalter accidisse asseris, & nos hic quoque terrere moliris, quibus humiliter responderim, me plurima cura pietatis accinctum commonere de veris, non terrere de falsis. Decem persecutiones a Nerone vsque ad Maximianum ecclesia Christi passa est. Nouem vt ego dixi vltiones, vt ipsi non negant calamitates e vestigiis consecutæ sunt, nec in verbo premor, verum debitæ vltiones, an fortuitæ permutaciones fuisse videantur, quæ tamen meo suoque testimonio clades fuerunt. In decima hesitatum putant miseri & cæci non videntes tanto eã ipsis fuisse grauiorẽ, quanto minus intellecta est. Impius enim flagellatur, & non sentit, quod cum expositum fuerit, inuiti licet propter ipsam rerum fidem fatebuntur, quia ex illa Maximianæ persecutionis maxima punitione ista sunt vulnera, quibus etiã nunc isti dolent & intantum dolent, vt etiã clament, nosque ad reclamandum laceasant sollicitos fieri, qualiter cõtescã. In primo libello expositum a nobis est, Põpeium Trogum & Corneliũ Tacitum commemorasse non plene quidem, nostrum vero Moysen etiã ipsorum testimonio fidelem fideliter sufficienterque dixisse. Aegyptios & regem eorũ cum populũ dei seruire intentum & par-

Decennio ecclesiæ Christi euerse fuerunt

Dicit Aegyptios fuisse vexatos ob Christi dilectionem

dum innocentes auidē persequuntur, mari rubro vltimo receptos omnes funditus interisse. Quod ego nunc refero ac renuncio, & si forte fide non acceptatum, exitu tamen probandum, quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur quod populus dei cum in Aegypto affligitur, decem plagis percussa est Aegypcus, & populus christianus dum .x. persecutionibus Romanis affligitur, .x. plagas acceperunt.

CAPVT XVIII.

Tercq; populus vnus dei est, vna populū vtriusq; causa. Subdita fuit Israelitarū synagoga Aegyptiis. Subdita est christianorum ecclesia Romanis. Persecuti sunt Aegyptii Hebræos. Persecuti sunt Romani christianos. Decem ibi cōtradictiones aduersus Moysen. Hic decē edicta aduersus Christū. Diuersæ ibi plage Aegyptiorū. Diuersæ hic calamitates Romanorū, nā vt etiam inter ipsas se plagas inquātum tñ figura formæ cōparari potest conferam, ibi prima habuit correptio sanguinē vulgo vel manasse de puteis vel in fluminibus cucurrisse. Hic prima sub Nerone exegit plaga, vt vbiq; morientū sanguis vel morbis in vrbe correptus, vel belis in orbe profusus esset. Ibi sequens plaga prodidit perstreptentes, persultantesq; in penetralibus ranas inedie p̄p̄modū causam habitatoribus atq; exilii fuisse. Hic sequens sub Domitiano p̄ena similiter ostendit satellitum militumq; eius, improbis effrenatisque discursibus, cruentissimi iussa principis exequentium, ad inopiam per omnes ciues Romanos adactos exilioq; dispersos. Ibi tertia vexatio habuit scinifices musculas scilicet putissimas ac sæuissimas, quę mediis sæpe æstibus per loca squalida se coadunando & vibrādo densatę, nonnullo volatu allabi solent, capillisque hominū ac pecudū fetis cum vrente morso interferi. Hic itidē tertia sub Traiano plaga iudæos excitauit, qui cum antea vbiq; dispersi, ita iam quasi non essent, quiescerent, repentino oēs calore permoti in ipsos, inter quos erant, toto orbe sæuierunt absq; magnis multarum vrbium ruinis, quas crebri terræmotus iisdem temporibus subruerunt. Ibi in quarta plaga muscę caninę fuerunt, reuera alūnę putredinis, vermiumq; matres. Hic itidem quarta sub Marco Antonio plaga lues plurimis infusa prouinciis, Italiam quoq; cum vrbe Roma vniuersa exercitumq; Romanum per longinquos limites, & diuersa hyberna dispersum in mortem dissolutum putredini simul ac vermibus dedit. Ibi quinta correptio pecorum ac iumentorum repentino interit expleta est. Hic similiter quinta vltiōe sub perse

Hic videtur
quo pacto san-
guinem putei
& flumina
emanabant.

Muscę caninę
quartā fe-
cerunt plagā.

cutore Seuero creberrimis ciuilibus bellis propria viscera & adiua
 menta reipublicæ, hoc est plæbs puinciarum & legiones militū
 comminutæ sunt. Ibi sexta vexatio intulit vesicas efferuescentes
 vlceraq; manantia. Hic æque sexta punitio, quæ post Maximini
 psecutionē fuit, qui specialiter episcopos clericos omiſſa turba po-
 pulari, hoc est ecclesiæ primates trucidari imperauerat, intume-
 scens crebro ira atq; inuidia non per vulgi cædem, sed per vulnera
 mortefq; principum ac potentium exaltata est. Ibi septima plaga
 numeratur coacto aere grando pfusa, quæ hoibus iumentisque ac
 satis exitio fuit. Hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano,
 qui persecutori Decio mox interfecto successerant plaga extitit,
 corrupto aere pestis infusa, quæ per oia Romani regni ab oriente in
 occidentem spatia cum omne propemodum genus hoim & pecus
 dum neci dedit, tum etiam corruptit lacus, infecta tabula tabo. Ibi
 octauam Aegypti contritionem fecerunt excitata vndique locustæ
 tenentes ac terentes tegentesque omnia. Hic. viii. æque subuer-
 sionem Romani orbis excitata vndique intulere gentes, quæ cedi-
 bus atq; incediis cunctas puincias deleuerunt. Ibi nona turbatio
 diurnas & crassas ac pene tractabiles tenebras habuit, plus oino
 periculi cōminata q̄ fecit. Hic itidem. ix. correptio fuit, cum Au-
 reliano persecutionē decernent diris turbibus terribile ac triste
 fulmen, sub ipsius pedibus ruit, ostēdens, quid q̄ vltio talis exige-
 retur, tantus posset vltor, nisi & clemens esset & patiens, quāquam
 intra sex ab hinc menses succidui tres iperatores, hoc est Aurelia-
 nus Tacitus & Florianus diuersis causis interfecti sunt. Ibi postre-
 mo. x. plaga, quæ & nouissima oim fuit, interfectio filiorum, quos
 primos quippe genuerant. Hic nihilominus. x. id est nouissima
 pœna omnium idolorum perditio est, quæ primitus facta in pri-
 mis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit, probauit, & timuit, ac
 per hoc populum dei liberum abire permisit. Ibi nunquam in popu-
 lus dei postea ad seruitutem retractus. Hic nunquam populus dei
 ad idololatriam coactus est. Ibi Aegyptiorum vasa preciosa He-
 bræis tradita sunt. Hic in ecclesias christianorum præcipua paga-
 norum templa cesserunt. Sane illud vt dixi denunciandum puto,
 quia sicut Aegyptiis post has. x. plagas dimissos Hebræos perse-
 qui molientibus irruit per superinductū mare æterna perditio, ita
 & nos libere quidē peregrinantes superuentura quandoq; persecu-
 tio gentilium manet, donec mare rubrū, hoc est ignem iudicii ip-
 so dño nostro Iesu Christo duce & iudice transeamus. Hi vero in
 quos Aegyptiorū forma transfunditur, ad tempus potestate pmis-
 sa sæuientes, grauissimis quidē permissu dei Christianos cruciatū

Sextæ plagæ
similitudo.

Decimā cōpa
rat plagam.

Constantinus
primus imperator
christianus, de
phillippo.

bus persequuntur. Veruntamen iidem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo ignis æterni, in quem magna impediēte caligine dum non videtur, intrāt, perpetuam perditionē immortalibus arfuri supplicii sortientur. Igitur mortuo, vt dixi, Constantino in Britannia Constantinus imperator est creatus primus imperatorum christianus, excepto Philippo, qui christianus annis admodum paucissimis ad hoc tantum constitutus fuisse mihi visus est, vt. M. Romæ annus Christo potius, quam idolis dicatur. A Constantino autem semper omnes christiani imperatores vsque in hodiernum diem creati sunt, excepto Iuliano, quē impia, vt aiūt, machinātem, exitialis vita deseruit. Hæc est lenta illorum paganorum pœna, sed certa. Hinc sani insanunt, Hinc non vulnerati compunguntur. Hinc ridentes gement. Hinc viuētes deficiunt. Hinc secreto excruciantur, quos nemo persequitur. Hinc iam paucissimi remanserunt, qui nunquā aliquo persecutore puniti sunt. Veruntamen qualis tunc persecutores illos, de quorum impunitate non solum gloriari, sed etiam insultare conantur, finis mansit, expediam. Constantino in Gallis strenuissime repugnante prætoriani milites Romæ Maxentium filium Herculiū, qui priuatus in Lucania morabatur, Augustū nuncupauerunt. Maximianus Herculiū iam ex Augusto priuatus, & adhuc publicus persecutor occasione filii sollicitatus, qui imperium abiecerat arripuit tyrannidem. Galerius Augustus Seuerum Cæsarem aduersus Maxentium Romam mittit cum exercitu. Seuerus quē urbem obsideret militum suorum scelere desertus, & proditus, atque ex eo fugiens, Rauennę interfecit. Herculiū persecutor, & ex Augusto tyrannus confirmatum iam in imperio filium veste ac potestate regia spoliare conatus est. Conuitiis autem ac tumultibus militum palam conterritus in Galliam prouectus est, vt Constantino genero æque dolis iunctus auferret imperium, sed per filiam deprehensus & proditus, deinde in fugam versus Massilię oppressus & interfecit. Porro Galerius occiso Seuero Lyciniū imperatorem creauit. Quumque persecutionem a Dioclitiano & Maximiano missa ipse atrocioribus edictis accumulauisset, ac postquam per annos. x. omni genere hominum exhaustis puincias, putrefacto introrsum pectore, & vitalibus dissolutis, quum ultra horrorem humanę miserię etiam vermes eructaret, medicique ultra iam foetorem non ferentes crebro iussu eius occiderentur, a quodā medico constantiā ex desperatione sumente increpitus, iram dei esse pœnam suam, atque a medicis ideo non posse curari, edictis late missis christianos de exiliis reuocauit. Ipse autem cruciatus non

Seueri cædes.

sustinens vim vitæ suæ attulit. Ita tunc respublica sub nouis.iiii. principibus fuit. Cōstantino & Maxentio filiis Augustorū. Lycinio autē & Maximino hoibus nouis. Constantinus pacē ecclesiis post. x. annos, quæ a persecutoribus vexabantur, indulxit. Deinde inter Constantinū & Maxentium bellum ciuile exortum est. Maxentius sæpe multis procellis fatigatus ad pontem Miluium vltimo victus & interfectus est. Maximinus persecutiōis christianorum incensor, executorq; infestissimus apud Tharsum, dum ciuile bellū contra Lycinium disponit, interijt. Lycinius repētina rabie susceptus oēs christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellū inter Lycinium ipsum & Constantinum efferbuit. Sed cōstantinus Lycinium sororis suæ virum in Pannonia primū vicit, deinde apud Ciualas oppressit. Vniuersa Græcia potitus Lycinium crebris bellis terra mariq; assurgentem & repressum, tandem ad deditiōem coegit, sed Herculi Maximiani soceri sui motus exemplo, ne iterū depositam purpurā in pernitiē reip. sumeret, priuatum iussit occidi, cum oibus iam ministris nefariæ persecutiōis extinctis, hunc quoq; in quantum exercere potuit, persecutiōnē, digna punitiō flagitaret Constantini filii. Crispus & Constantinus & Lycinius adulescens Lycinii Augusti filius, Constantini autem ex sorore nepos Cæsares sunt creati. His diebus Arrius Alexandrinæ vr̄bis presbyter a veritate fidei catholicæ deuians exitiale plurimis dogma constituit. Qui primū simul vt Alexandriæ vel notus vel notatus inter confusos vulgo sectatores insectatoresq; factus est, ab Alexandro eiusdem vr̄bis tunc episcopo pulsus ecclesia est. Quinq; homines, quos in errorem seduxerat etiā in seditiōnē excitaret apud Niceam vr̄bem Bithyniæ conuentus. cccxviii. episcoporū factus est, per quos Arrianum dogma exitiale & miserum est euidentissime deprehensum, palam proditum ac reprobatum est. Sed inter hæc latent causæ, cur vindicem gladium & destinatā in impios punitiōnem Cōstantinus imperator etiā in proprios egit affectus, nam Crispum filium suum & Lycinium filium sororis suæ interfecit. Præterea multas gentes diuersis procellis subegit. Vr̄bem nomine suo Romanorum regum vel primus vel solus instituit. Quæ sola expers idolorum adhuc breuissimo tempore cōdita a christiano imperatore prouecta est, vt sola Romæ tot sæculis miserisq; prouectæ, forma & potentia merito possit equari. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio vicem vertit edicto, si quidē statuit citra vllam hoim cēdem Paganorum templa claudi.

Constantinus
pacē ecclesiæ
reddidit

Maxentii in-
teritus.

Arrius fidei ca-
tholicæ corru-
ptor plurimis
exitiale dog-
ma docuit.

CHic Constantinus ip̄erator iubet tēpla claudi.

CAPVT XIX.

Constantinus
viginti quatuor
annis impe-
rauit.

Constantinus a
ducibus suis in-
terfectus

Mox Gothorum fortissimas & copiosissimas gē-
tes in ipso Barbarici soli sinu, hoc est in Sarmas-
tarum regione deleuit. Calocherum quendam
in Cypro aspirantē nouis rebus oppressit. Tri-
cēnalibus suis Delmatium Cæsare legit. Quōq;
bellum in Persas moliret in villa publica iuxta
Nicomediā, dispositā bene rēpublicam filiis
tradens, diem obiit. Anno ab vrbe cōdita. M. xcii. Constantinus
xxxv. cum Constantio & Constante fratribus suis adeptus impe-
rium. xxiiii. annis tenuit. Fuit autē inter successores Constantini
& Delmatius Cæsar fratris filius, sed continuo militari factiōe de-
cerptus est. Interea maligna semper aduersus deum verum isectas-
tio diaboli, quæ ab initio mundi vsq; ad nunc, a sincero tramite fi-
dei religionisq; infusis errorum nebulis, lubrica hoīm corda ptur-
bat, postquam Christianis imperatoribus summam regiæ potesta-
tis in meliora vertentibus ecclesiam Christi zelo idololatriæ per-
sequi destitit aliud machinamentum, quo per eosdem christianos
imperatores christi ecclesiam vexaret, inuenit. Fit igitur Arrio no-
ui erroris auctori cæterisque discipulis ipsius ad familiaritatē Con-
stantii imperatoris promptus aditus & facilis via. Suadetur Con-
stantio, vt quosdam in deo gradus credat & qui per ianuam ab er-
rore idololatriæ fuerat egressus, reuersus in sinum eiusdem in deo
deos querit & tanquam per pseudotyrum inducitur. Peruerso igitur
zelo potestas armatur illusa, & sub nomine pietatis vis persecu-
tionis agitur. De noui nominis electione contenditur, vt Arria-
norum potius ecclesiæ quam catholicorum sint. Sequitur terræ-
motus horribilis, qui plurimas orientis vrbes solo strauit. Constā-
tius dum Constantem fratrem bello isectatur, incauta petulan-
tia periculis sese offerens a ducibus eius occisus est. Constans ad-
uersus Persas & Saporem, qui Mesopotammiam vastauerant, no-
uem præliis parum prospere decertauit. Seditione nouissime atq;
que intemperantia militum nocte adoriri pugnam coactus, patra-
tam pene victoriam insuper victus amisit. Postquam se Constans
intolerandis vitiis dedisset, ac pœna prouincialium fauorem mi-
litum compararet, Magnentii dolis in oppido cui Helena nomen
est in proximo Hispaniæ interfectus est. Magnentius enim apud
Augustudunum arripuit imperium, quod continuo per Galliam
& Aphricam Italiamque porrexit. In illyrico autem Veteranio-
nem ætate grandæuum imperatorem sibi milites creauerunt, vi-
rum natura simplicem, cunctisq; iocundum, sed qui ne prima qui-
dem vnquam literarum elementa didicisset. Itaque cum primas

literas, literarūque syllabas īperator senex, interdum inuitus me-
 ditaretur, a Constantio qui tunc in Magnentiū vltione fratris ac-
 census bellū parabat, deponere iussus, īperium abiiciens, cū literis
 purpuras cōtentulq; priuatis feriis, palatium simul scholāq; dimi-
 sit. Nepotianus deinde Romæ Constantini sororis filius, gladiato
 rum manu frētus inuasit īperium, qui deide cum improbus ac per
 hoc inuisus cunctis esset, a Magnētianis ducibus oppressus est. Se
 quitur bellum illud horribile inter Constantium Magnentiumq;
 apud Nursiam vrbē gestum, in quo multa Romanorū virium p̄li-
 gatio etiam in posterū nocuit. Magnentius tamen victus aufugit
 ac nō multo post apud Lugdunum p̄pria se manu interfecit. De-
 centius quoq; frater eiusdē quem Cæsarem Gallis p̄fecerat, apud
 Senonas laqueo vitā finiuit. Constantius cōtinuo Gallum patrii
 filium Cæsarem legit, quē rursus crudeliter ac tyrannice agentem
 paulo postquam creauerat, occidit. Syluanum quoque per Gallias
 rebus nouis inhiantem mature circūueniendum opprimendumq;
 curauit. Igitur Syluano interfecto Iulianum patruelem suū Galli
 fratrem Cæsarem creatum misit ad Gallias. Itaque Iulianus Cæs-
 sar euersas oppressasq; ab hostibus Gallias strenuissime in itegrum
 restituit. Alemannorum paruīs copiis magnam multitudinem fu-
 dit. Rheno Germanos reuixit. His elatus successibus fastigiū vsq;
 pauit Augusti, & mox Italiam Ilyricumque peruadens, Constan-
 tium Parthicis p̄celis occupatum regni parte priuauit. Constan-
 tius Iuliani scelere comperto, dimissa expeditione Parthorum, dū
 ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam Cappadociā
 que defunctus est. Ita ille qui discissa pace, & vnitāte fidei catho-
 licæ Christianos aduersus Christianos armans, ciuili, vt ita dicam,
 bello, ecclesie membra dilacerauerat, totum inquietum tēpus im-
 perii sui, molestumque spatium vite sue bellis ciuilibus etiam per
 p̄p̄inuos & cōsanguineos excitatis exercuit, exegit, expedit. An-
 no ab vrbe cōdita. M. c. xvi. Iulianus iādudum Cæsar, post autem
 xxxvi. ab Augusto regno potitus anno vno & mēsibus octo īperii
 summam solus obtinuit. Christianam religionē arte potius quam
 potestate insectatus, vt negaretur fides Xpi, & idolorū cultus susci-
 peretur, honoribus magis prouocare, q̄ tormentis cogere studuit.
 Aperto tamen p̄cepit edicto, ne quis Christianus docendorū li-
 beraliū studiorum p̄fessor esset. Sed tamen sicut a maioribus nos-
 tris cōpertum habemus, oēs vbiq; p̄p̄modū p̄cepti conditiōes
 āplexati, officiū q̄ fidē deserere maluerunt. Iulianus autē bellum
 aduersus Parthos parans, cum Romanas vires contractas vndiq; ad
 destinatam secum retraheret perditionem, christianorum sanguis

Nepotianus ī-
perium iualit.

Cōstātius Gal-
lū occidit.

Cōstātii inte-
ritus.

Iulianus nitē
vt Christi fi-
des negetur.

Iouinianus ab
exercitu impe-
rator creatus.

nem diis suis vouit, palam persecuturus ecclesias si victoriam potuisset adipisci, nam & amphiteatrum Hierosolymis extrui iussit, in quo reuersus a Parthis episcopos, monachos, omnesque eius loci sanctos, bestiis etiam arte sauioribus obiiceret, spectaretque laniandos. Itaque postquam a Ctesiphonte castra mouit, dolo cuiusdam transfugae in deserta perductus, cum vi sitis & ardore solis, atque in super labore harenarum confectus periret exercitus, imperator tanto rerum periculo anxius, dum ver vasta deserti incautius euagatur, ab obuiio quodam hostium equite coto ictus interiit. Sic misericors deus impia consilia impii morte dissoluit. Anno ab vrbe condita. M. centesimo septimo Iouinianus tricesimus septimus imperator in summo reru discrimine ab exercitu creatus, cum & locorum iniquitate captus, & hostibus circumseptus, nullam euadendi facultatem nancisceret, foedus cum Sapore rege Persaru, & si parum putant dignum, satis tamen necessarium pepigit, quippe tutum & incolumem Romanum exercitum non solum ab incursum hostium, verum etiam a locorum periculo liberaret. Nisibiae oppidum & partem superioris Mesopotamiae Persis concessit. Inde dum Ilyricum rediens per Galatiam iter agit, cum in cubiculum quoddam nouum sese cubitum recepisset, calore prunarum & nitore parietum nuper calce Ilytorum aggrauatus & suffocatus octavo demum mense quam imperare coeperat, vitam finiuit. Anno ab vrbe condita. M. xcviij. Valentinianus. xxxviii. apud Niceam consensu militum imperator creatus est, mansitque in eo annis. xi. qui cum Christianus integra fide sacramentum militiae gereret, & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorum iussus ab imperatore sacrilego aut imolare idolis, aut militia excedere, fideliter sciens, & grauiora dei esse iudicia & meliora promissa, sponte discessit. Ita parua iteriecta mora, Iuliano interfecto, ac mox Iouiniano mortuo, qui pro Christi nomine amiserat tribunatum, retribuente Christo in locum persecutoris sui accepit imperium, qui postea fratrem suum Valente participem fecit imperii, & Procopium tyrannum pluresque postea satellites eius occidit. Terræmotus per totum terrarum orbem factus, ita turbatum quoque perlagus excussit, ut per vicinas terrarum caespitium partes, resuso mari plurimae insularum vrbes concussae & subrutae perisse referantur. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore, & baptizatus & persuasus in saeuissimam haeresim declinauit, sed malignam insecutionem diu tenuit, nec voluntati potestate admisit, quoad uiuentis fratris autoritate compressus est. Contemplabatur. n. de eo quantam vim in vlciscenda fide imperator posset exercere, qui tantam constantiam pro retinenda quondam miles habuisset. Ho

Maximus per totum terrarum orbem terræmotus

rum anno imperii tertio Gratianus Valentiniani filius imperator est factus. Eodem anno apud Atrebatas vera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit. Præterea Athanaricus rex Gothorum Christianos gente sua crudelissime persecutus plurimos Barbarorū ob fidem interfectos, ad coronam martyrii sublimauit, quorū tamen plurimi in Romanum solum non trepidi velut ad hostes, sed certi, quod ad fratres pro Christi confessione fugerent. Valentinianus Saxonum gentem in oceanī littoribus & paludibus inuisitā virtute atque agilitate terribilem, periculosa Romanis finibus, eruptionem magna mole meditantem in ipsis Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque nouorum hostium nouum nomē, qui plusquam. lxxx. M. vt ferunt armatorum ripæ Rheni fluminis infederunt. Hos quondam subacta interiore Germania a Druso & Tyberio, adoptiuis filiis Cæsaris Augusti, per castra dispositos aiunt in magnam coaluisse gentem, atque etiam ita nomē ex opere præsumpsisse, quia crebra per litem habitacula constituta Burgos vulgo vocant, eorumque esse præualidā & perniciosam manum Gallia hodie quæ testes sunt, in quibus præsumpta possessione consistunt, quamuis prouidentia dei omnes Christiani modo facti catholica fide, nostrisque clericis quibus obedirent, recæptis blande, mansuete, innocenterque viuant, non quasi cum subiectis Gallis, sed vere cum fratribus christianis. Anno autem. xi. imperii sui, Valentinianus, cum Sarmatæ gētes sese per Pannonias diffunderent, easque vastarent, bellum in eos parans, apud Brigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod græce apoplexis vocatur, suffocatus & mortuus est. Post quē Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit. Valente patruo in orientis partibus constituto, Valentinianum etiā fratrem suū paruum admodum, socium creauit imperii. Anno ab vrbe condita. M. c. xxviii. Valens. xxxix. imperium quatuor annis Valentiniano mortuo tenuit, qui solus quum impie ageret, & posset erubescere, ilico velut effrenata liber audacia legem dedit vt monachi. i. Christiani, qui ad vnum fidei opus dimissa secularium rerum multimoda actione se redegerāt, ad militiam cogerētur. vastas illas tunc Aegypti solitudines, harenasque diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem periculosissimāq; serpentum abundantia conuersatio humana non nosset, magna habitantium monachorū multitudo cōpleuerat. Hic tribuni & milites missi, qui sc̄tōs ac veros milites dei alio noīe persecutio nis abstraherent, interfecerūt ibi agmina multa sc̄tōrū, quæ autē p̄ diuersas vbiq; puicias his similibusq; iussis aduersus ecclias catholicas, & recte fidei populos gesta sint, satis significatū ipsa reticent.

Lana pluuiæ admixta cecidit e nubibus.

crux burgum
1100

Valentiniani interitus.

Firmus Cæsa
reâ Barbaris i
prædâ dedit.

di electione sufficiat. Interea in Aphricæ partibus Firmus sese ex
citatâ Maurorum gentibus regem constituens, Aphricam Mau
ritaniâque vastavit. Cæsaream urbem nobilissimam Maurita
niæ dolo captam, deinde cædibus incendiisque completam Barba
ris in prædâ dedit. Igitur comes Theodosius Theodosii qui post im
perio præfuit pater, a Valente missus effusas Mauros gentes mul
tis proeliis fregit, ipsumque Firmum afflictum & oppressum coegit ad
mortem. Postquam experientissima prudentia totam cum Mau
ritaniâ Aphricam meliorem pristinis legibus reddidisset, istimus
lante & obrepente invidia iussus interfici, apud Carthaginem ba
ptizari in remissionem peccatorum præoptavit. At postquam sacra
mentum Christi quod quæsierat assecutus est, post gloriosam sæcu
li vitam, etiam de vitæ eternitate securus percussori iugulum vltro
præbuit. Gratianus interea imperator admodum iuuenis, cum in
æstimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cer
neret, fræctus Christi potentiam longe impar militum numero sese
in hostem dedit, & continuo apud Argentariam oppidum Gallia
rum formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit, nã
plus quã. xxx. M. Alemãnorum minimo Romanorum detrimento
in eo proelio interfecta narrantur. Tertio decimo autem anno impe
rii Valentis, hoc est paruo tempore postea quam Valens per totum
orientem ecclesiarum lacerationes, sanctorumque sedes egerat, ra
dix illa miseriarum nostrarum copiosissimos simul fructices ger
minavit, siquidem genus Hunnorum diu inaccessis seclusa monti
bus repentina rabie percita exarsit in Gothos, eosque sparsim cõtur
batos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transitu Danubio fugiẽ
tes a Valente sine vlla foederis pacto suscepti, ne arma quidem
quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde ppter
intolerabilem avaritiam Maximî ducis, fame & iniuriis adacti in
arma surgentes, victo Valentis exercitu per Thraciã sese miscen
tes simul oĩa cædibus, incendiis rapinisque foedarunt. Valens egres
sus de Antiochia, cum vltima infelicitis belli sorte traheretur, fera
peccati maxima poenitentia stimulatus epos cæterosque sanctos
reuocari de bellis imperavit. Itaque. xv. imperii sui anno lachry

Valens bellum
cum Gothis
gessit.

mabile illud bellum in Thracia cum Gothis iam tunc exercitatio
ne virium, rerumque abundantia instructissimis gessit. Vbi primo sta
tim impetu Gothorum perturbate Romanorum equitum turme nuda pe
ditum deseruere præsidia. Mox legiones peditum vndique equitatu
hostium cincte, ac primum nubibus sagittarum obrutæ, deinde cum
amentes metu sparsim per devia cogerentur, funditus cæsa gladiis
insequentum, contisque perierunt. Ipse imperator quæ sagitta faucibus

versusq; in fugā ægre in cuiusdam villulæ casam deportatus late-
ret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiectoq; igne cōsum-
ptus est, & quo magis testimonium punitionis eius & diuinæ indi-
gnationis terribili posteris esset exēplo, cōi caruit sepultura. Con-
soletur se & in hoc peruicacia miseriaq; gentiliū, quia temporibus
& regibus Christianis tantæ simul congestæ clades preflam
reipub. onerare ceruicem, euersæ prouinciæ, deletus exercitus,
imperator, incensus. Magnum reuera hoc est ad nostrum dolorē
magisq; miserum quo magis nouum. Sed quid hoc ad consolatio-
nem proficit paganorū qui palam præuident, & in his quoq; perse-
cutorem ecclesiarū fuisse punitum? Vnus deus, nam fidem tradi-
dit, vnā ecclesiā toto orbe diffudit, hanc aspicit, hanc diligit, hanc
defendit. Quolibet se quisq; nomine tegat, si huic nō sociatur alie-
nus, si hanc impugnat inimicus est. Consolentur se gentiles inquā-
tum volunt Iudæorū hæreticorumque suppliciis tantum & vnum
deum esse, & eundē personarum acceptorē non esse, vel ex hac po-
tissimum Valentis extincti improbatione fateatur. Gothi antea
per legatos supplices poposcerunt, vt illis, episcopi, a quibus Chri-
stianæ fidei regulā discerent, mitterentur. Valens imperator exitia-
bili prauitate detentus doctores Arriani dogmatis misit. Gothi
primæ fidei rudimentū quod acceperere tenuerunt. Valens catholi-
cæ fidei normā quam prius habuerat, derelinquens, peruerso Arria-
norū dogmati sese illexit. Itaq; iusto dei iudicio ipsi eum viuū in-
cēderunt, qui ppter eum etiā mortui vitio erroris arsurū sunt. An-
no ab vrbe condita. M. c. xxii. Gratianus. xl. ab Augusto post mor-
tem Valentis sex ānis imperium tenuit, quū iā dudum antea cū pa-
truo Valente & cum Valentiniano fratre regnaret, quū quum affli-
ctum ac pene collapsum reipu. statim videret, eadem prouisione
qua quondam legerat Nerua Hispanum virum Traianū, per quē
reipub. reparata est, legit & ipse Theodosium æque Hispanum vi-
rum, & restituendæ reipub. necessitate apud Syrum purpuram
induit, orientisque & Thraciæ simul præfecit imperio hoc perfe-
ctiore iudicio, quia quum in omnibus humanæ vitæ virtutibus iste
par fuerit, in fidei sacramento religionisque cultu sine vlla compa-
ratione præcessit, si quidem ille persecutor, hic ppagator ecclesiæ.
Ita illi ne vnus quidem proprius filius quo successore gauderet, in-
dultus est. Huius autem orienti simul atque occidenti per succidus
as vsq; ad nunc generationes gloriosa ppagatio dominatur.

Vnus deus fi-
dem tradidit.

Gratianus i-
pera. sex ānis
regnauit.

¶ Creatus imperator Theodosius a Gratiano
Constantinopolim intrauit victor.

CAPVT XX.

f iiii

ITaque Theodosius afflictam rēpu. ira dēi, repa-
randam credidit misericordia illius, oēmque fidu-
ciā sui ad opem Christi conferens maximas illas
Scythicas gentes, formidatasque cunctis maiori-
bus, Alexandro quoque illi magno, sicut Pōpeius
Corneliusque testati sunt, euitatas, nunc aut extin-
cto Romano exercitu, Romanis equis armisque instructissimas, hoc
est Alanos, Hunnos & Gothos incunctāter aggressus magnis mul-
tisque praeliis vicit. Urbē Constantinopolim victor intravit, & ne
paruā Romani exercitus manum assidue bellando deterreret, fœ-
dus cū Athanarico Gothorū rege percussit. Athanaricus autē cō-
tinuo vt Constantinopolim venit, diē obiit. Vniuersæ Gothorum
gentes rege defuncto aspicientes virtutem benignitatēque Theo-
dosi Romano sese imperio dederunt. In his etiam diebus Perse,
qui Iuliano interfecto, aliisque imperatoribus sæpe victis, nunc etiā
Valente in fugam acto recentissimæ victoriæ facietatē cruda in-
sultatione ructabant, vltro Constantinopolim ad Theodosiū mi-
sere legatos, pacem suppliciter postulantes, iētumque tunc fœdus
est, quo vniuersus oriens vsque ad nunc tranquillissime fruitur. In-
terea qum Theodosius in oriente subactis Barbarorum gentibus,
Thracias tandem ab hoste liberas reddidisset, & Arcadium filiū
suum consortem fecisset imperiū, Maximus vir quidem strenuus
& probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per
tyrannidem emerisisset, in Britannia inuitus ppermodum ab exer-
citu imperator creatus in Galliam transiit, vbi Gratianum Augu-
stum subita incursione perterritum, atque in Italiam transire me-
ditantem dolis circumuentum interfecit, fratremque eius Valenti-
nianum Augustum Italia expulit.

Valentinianus in orientem fugiens, a Theodosio
pāterna pietate susceptus, mox etiam imperio resti-
tutus est.

CAPVT XXI.

ANno ab vrbe condita. M. c. xxxviii. Theodo-
sius. xli. interfecto a Maximo Gratiano imperiū
Romani orbis obtinuit, māsitque in eo annis. xi.
qum iā in oriētis partibus. vi. ānis Gratiano vi-
uente regnasset. Itaque iustis necessariisque causis
ad bellū ciuile permotus, qū e duobus Augustis
fratribus, & vltionē vnus interfecti sanguis exi-
geretur, & restitutionē miseria alterius exultantis oraret, posuit in
deo spem suam, seq; aduersus Maximum tyrannum sola fide ma-
ior, nam longe minor erat vniuersa apparatus bellici cōparatiōe,

Theodosius
cōstantinopo-
li ingreditur.

Theodosius
imperium totius
orbis xi. an.
obtinet.

proripuit. Aquileiæ tunc maximus victoriæ suæ spectator infederat. Andragatius vero comes eius summam belli administrabat, qui cum largissimis militum copiis, ipsaque magnarum copiarum fortitudine præcellente consilio omnes incredibiliter alpium ac fluminum aditus communisset, ineffabili iudicio dei, nauali expeditione dum incautum hostem præuenire & obruere parat, sponte eadem, quæ obstruxerat claustra, deseruit. Ita Theodosius nemine sentiente, vt non dicam repugnante, vacuatas transmisit alpes atque Aquileiam improuis adueniens hostem illum magnum Maximum trucem & ab immanissimis quoque Germanorum gentibus tributa ac stipendia solo terrore nominis exigentem sine dolo & controuersia clausit, cepit & occidit. Valentinianus recepta Italia potitus imperio est. Andragatius comes cognita Maximi nece præcipitem sese e nauis in undas dedit ac suffocatus est. Theodosius incruentam victoriam deo procurante suscepit. Ecce regibus & temporibus Christianis qualiter bella ciuilia cum vitari nequeunt, transiguntur. Ad victoriam peruentum est, irrupta est ciuitas, correptus tyrannus, & hoc parum est. Ecce a parte alia victus hostilis exercitus atque ipso tyranno truculentior comes tyranni ad mortem coactus tantæ dissolutæ elusæque insidiæ, tanti apparatus exinaniti sunt, & tamen nullus dolo struxit, nullus acie disposuit, postremo nullus. s. gladium de vagina extulit. Formidolosissimum bellum sine sanguine vsque ad victoriã, & in victoria duorum morte confectum est. Et ne hoc quisquam casu factum putet, quo magis potentia dei qua dispensantur, & iudicantur vniuersa propalato sui testimonio declaratur, obstrepentiũ mentes vel ad confusionem vel ad fidem cogar, dico rem ignotã omnibus & omnibus notam. Post hoc bellum quo Maximus interfectus est multa vtique sicut omnes recognoscimus. Theodosiumque filiũ eius Honorium vsque ad nunc externa bella & ciuilia consecuta sunt, & tamen omnia pene vsque in hodiernum diem equidem cum fructu simplicis sanctæque victoriæ, vel nullo vel minimo sanguine quieuerunt. Igitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo, eiusque filio victore, quem imperatorem Gallis Maximus relinquens præfecerat, ipse in Galliam transiuit, vbi cum tranquilla repub. in pace ageret, apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui, vt ferunt, strangulatus, atque vt voluntariam sibi conscuisse mortem putaretur, laqueo suspensus est.

Andragatius
in undas seip-
sũ præcipitauit.

Valentinianus
dolo Arbogastis,
laqueo suspensus est.

¶ Arbogastes Valentiniano imperatore occiso statim
Eugenium tyrannum fecit imperatorem.

Ortuo valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrannū mox creare ausus est, legitq; hominē, cui titulū imperatoris ipōneret, ipse acturus imperiū vir Barbarus animo, consilio, manu, audacia, potentiaq; nimius, contraxitq; vndique innumeras inuictasque copias vel Romanorum præsidis vel auxiliis Barbarorum, alibi potestate, alibi cognatione subnixus. Historiā notam etiā oculis plurimorum q̄ melius qui spectauere nouerunt. Dilatari non opus est verbis, potētia dei non fiducia hominis victorē semper extitisse Theodosium. Arbogastes iste præcipuū in vtroque documentū est, qui & tunc cum Theodosio paruit, tantis instrūctum præsidis Maximū ipse minimis cæpit, & nunc cum aduersus eundē Theodosium collectis Gallorum Francorūque viribus exundauit, nixus etiā præcipuo cultu idolorū, magna tamen facilitate succubuit. Eugenius atq; Arbogastes instructas acies campis expedierant, arcta alpium latera atque inuitabiles transitus, præmissis callide insidiis occuparant, vt etiā si numero ac viribus ipares forent, sola tñ bellī dispositione victores. At vero Theodosius in summis alpibus cōstitutus expers cibi, ac somni sciēs quod destitutus suis, nesciens quod clausus alienis, dñm Xpm solus solū qui posset oia, corpore humi fusus, mēte cœlo fixus orabat. Dehinc postq̄ in somnem noctē precum continuatione transegit, & testes p̄p̄modum quas in precium præsidii cœlestis apponderatus lachrymarū lacunas reliquit fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs vero se esse non solū signo crucis tuendum, sed & victoriā adepturum, signo crucis se muniens signum victoriæ dedit, ac se in bellū, etiā si nemo sequeretur, victor futurus imisit. Prima salutis viā exitit. Arbitrio hostilium partiū comes, qui cum ignarū imperatorem circūpositis excæpisset insidiis, conuersus ad reuerentiā præsentis Augusti non solum periculo liberauit, verū etiā instruxit auxilio. At vbi ad contigua imiscendæ pugnæ spatia peruentum est, continuo magnus ille & ineffabilis turbo ventorum in ora hostium ruit. Ferebantur p̄ aerē spicula nostrorum atq; vltra mensurā humani iactus per magnum iane portata, nunq̄ p̄p̄modum cadere priusquā impingerent sinebātur. Porro turbo aut cōtinuus ora pectoraq; hostium nunc illis grauiter scutis euerberabat, nunc impressis pertinaciter obstructa claudebat, nunc auullis violenter destituta nudabat, nunc oppositis iugiter ī terga trudebat, tela etiā quæ ipsi vehementer intorserant, excæpta ventis impetu supinata, ac retrorsum coacta ipsos infeliciter cōfigebant. Prospexit sibi

Eugenius & Arbogastes caute alpes occupare intendūt

humanæ conscientię pauor, nam continuo sese parua suorum manu sua victori Theodosio hostilis strauit exercitus.

¶ Eugenius tyrannus captus est & occisus. Cap. XXIII.

Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit. Ita & hic duorum sanguine bellum ciuile restitutum est absque illis. x. M. Gothorum, quos premissos a Theodosio Arbogastes delesse funditus fertur, quos utiq; perdidisse lucrum, & vinci vincere fuit. Non inulto obrectatoribus nostris. Vnum aliquod

Eugenii cedes

ab initio vrbs condite bellum proferant tam pia necessitate susceptum, tam diuina felicitate confectum, tam clementi benignitate sopitum, vbi nec pugna grauem caedem, nec victoria cruentam exegerit vltionem, & fortasse concedam, vt non hæc fidei christiani ducis concessa videantur, quãuis ego hoc testimonio non laborem, quando vnus ex ipsis poeta quidem eximius, sed paganus per uicacissimus huiusmodi versibus & deo & homini testimonium tulit, quibus ait. O nimium dilecte deo, tibi militat æther. Et coniu-rati veniunt ad classica venti. Ita coelitus iudicatum est inter partem etiam sine presidio hominum de solo deo humiliter sperantem, & partem arrogantissime de viribus suis, & de idolis presumen-tem. Theodosius autem composita tranquillataque repub. apud Mediolanum constitutus diem obiit.

Theodosius apud Mediolanum obiit.

¶ Arcadius & Honorius regnum imperii Romani susceperunt. CAPVT XX. III.

Anno ab vrbe condita. M. c. xlix. Arcadius Augustus, cuius nunc filius Theodosius orienteregit, & Honorius Augustus frater eius, cui nunc respu. inicitur. xlii. loco cõe imperium, diuisis tantum sedibus tenere coeperunt, vixitque Arcadius post patris excessum annis. xii. imperiiq; summam Theodosio filio suo paruo admodum

Arcadius regnum filio suo Theodosio reliquit.

moriens tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eorum Africæ preerat, simul vt defunctum Theodosium comperit, siue, vt quidam ferunt, quadam permotus inuidia Africam orientalis imperii partibus iungere molitus est, siue, vt alia tradit opinio, minimam in paruulis spem fore arbitratus, presertim cum absq; his non facile antea quisquam pusillus in imperio relictus ad maturitatem virilis ætatis euaserit, istiq; pmodum soli inueniantur, quos ob gratiam patris ac suam fidem & diuisos & destitutos Xpi tutela prouexerit. Africam excerptam a societate reipub. sibi vsurpare ausus est Gen

Gildonis cru-
dele facinus.

tili magis licentia contentus, quam ambitu regie affectionis infla-
tus. Huic Mascezel frater fuit qui nouarum reru molitiones in fra-
tre perhorrescens cum filiis adolescentibus in Italiam rediit. Gil-
do & absentiam fratris & presentiam filiorum eius suspectam habens,
adolescentes dolo circumuentos interfecit. Ad hunc iam ut hostem
bello insequendum Mascezel frater missus est, quem idoneum percuram
dæ reipub. fore propriae orbitatis recens dolor pollicebatur. Igitur
Mascezel iam inde a Theodosio sciens, quantum in rebus desperatis
tissimis oratio hois per fidem Xpi a clementia dei impetraret, Ca-
prariam insulam adiit, unde secum sanctos seruos dei aliquot per-
motus precibus suis sumpsit, cum his orationibus, ieiuniis, psalmis
dies & noctes continuans sine bello victoriam meruit, ac sine cae-
de vindictam. Ardaliio fluminis nomen est, quod fluit inter The-
bastem & Metrideram ciuitates, ubi cum parua manu hoc est cum
v. M. ut aiunt, militum contra. lxx. M. hostium castra metatus, quum
interiecta mora excedere loco, oppositaque praecipientis vallis angu-
stias transgredi vellet, intercurrente nocte beatum Ambro. episco-
pum Mediolani paulo ante defunctum, per somnium sibi videre vis-
sus est, significantem manu & ipso ad humum ter baculo dicentem.
hic. hic. hic. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito an-
nunciantis fidem victoriae, verbo locum, numero diem significari.
Substitit ac tertio demum die, post noctem orationibus hymnisque per-
uigilem, munitus ipsis coelestium sacramentorum mysteriis, in ho-
stem circumfusum processit. Et quum ad eos qui primi occurrerant
pia pacis verba iactaret, signiferum quendam insolenter obisten-
tem, iam iamque pugnam excitantem, gladio percussit in brachio,
eumque manu debilem ipso vulnere coegit prouum inclinare ve-
xillum. Quo viso reliquae cohortes deditioem iam fieri priorum
estimantes, certatim sese ad Mascezelem signis tradidere conuer-
sis. Barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum dedu-
xerat defectu militum destituti in diuersa fugerunt.

¶ Gildo occisus est.

Cap. XXV.

Gildonis mi-
serabilis exi-
tus.

Gildo & ipse fugam molitus, arrepta nauis, ut in al-
tum puectus, ac deinde reuocatus in Africam
est, post aliquot dies strangulatus interiit. Peri-
clitaremur sub tantorum miraculorum relatu, quasi
praesumpta mentiendi impudentia, si adhuc vo-
cem nostram, conscientia eorum, qui interfuere,
non praecurreret. Nullae aguntur insidiae, nulla
corruptio & lxx. M. hostium vincuntur. Pene sine pugna fuit victus
ad tempus, ne plus audeat victor iratus. Transportatur in diuersum

locū, vt nesciatur a fratre occidi, quo vindicentur occisi. Sane idē Mascezel elatus rerum sequūdarum insolētia, posthabito sanctorum confortio cum quibus antea deo militās vicerat, etiam ecclesiam temerare ausus est, atque ex ea quosdam non dubitauit extrahere. Secuta est pœna sacrilegum, nam iisdem superstitionibus atque insultantibus, quos ab ecclesia ad pœnam protraxerat, post aliquā tum tempus solus ipse punitus est, probauitque in se vno ad vtrumque semper diuinum vigilare iudicium, quādo & cum sperauit adiutus & quum contempsit, occisus est. Interea quā a Theodosio imperatore seniore singulis potissimis infantum cura & disciplina vtriusque palatii cōmissa esset, hoc est Rufino orientalis aulae, Stiliconi occidētalis imperii, quid vterque egerit, quidve agere conatus sit, exitus vtriusque docuit quum alius sibi, alius filio suo affectans regale fastigium, vt rebus repente turbatis, necessitas reipublice, scelus ambitus tegeret, gentes Barbaras ille immisit, hic fouit. Taceo de Halarico rege cum Gothis suis saepe victo, saepe concluso, semperque dimisso. Taceo de infelicibus illis apud Polentiam gestis cum Barbaro & Pagano duce, hoc est Sauli cui summa belli commissa est, cuius improbitate reuerendissimi dies, & sanctum Pasca violatum est, cædentique hosti propter religionem, vt pugnaret exortum est, quum quidem ostendente in breui iudicio dei, & quid fauor eius posset, & quid vltio diuina exigeret, pugnātes vicimus, victores victi sumus. Taceo de ipsorum inter se Barbarorum crebris dilacerationibus, quum se inuicem Gothorum cunei duo, dein de Halani atque Hunni variis cædibus populabantur.

Rhedagaius hostis Italiā intrauit, & occisus est cū gente sua.

CAPVT XXVI.

Rhedagaius omnium antiquorum præsentiumque hostium longe immanissimus repente impetu totam inundauit Italiam, nam fuisse in populo eius plus quam. cc. M. Gothorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem indomitamque virtutem Paganus & Scytha erat, qui vt mos est, Barbaris huiusmodi gētibus omnem Romani generis sanguinem diis suis propinare deuouerat. Hoc igitur Romanis arcibus imminente fit oim Paganorum in vrbe concursus clamantium, hostem esse quum vti que virium copia tum maxime præsidio deorum vincendum, potentē urbem aut ideo destitutam & mature perituram, quia deos & sacra perdidit, magnis querelis ubique agitur, & continuo de repetendis sacris, celebrandisque tractatur. Feruent tota vrbe blasphemæ

Mascezelis pnicies, qui quidē sperāsi deo adiutus est, cōtēnens eundē occisus est.

Halaricus cū Gothis saepe victus.

Rhedagaii decretū de perendo genere Romano.

Nomen Christi
fit tanq̄ lues
aliqua habe-
batur.

Deus permis-
sit perire pa-
ganum, Chri-
stianum vero
preualere vo-
luit.

Vlidius & Sa-
rus Hunnorum
& Gothorum
duces.

mia: vulgo nomē Christi tanq̄ lues aliqua præsentiu tēporū pro-
bris ingrauat. Itaq; ineffabili iudicio dei factū est, vt quoniā in
permixto populo piis gratia impiis poena debebatur, oportebatq;
permitti hostes, qui insuasibile in plurimis, & cōtradicentē ciuita-
tem seuerioribus solitos flagris coarguerent, nō tamen eos qui indi-
screte cūctos intēperata cēde delerent, duo tunc populi Gothorū
cū duobus potentissimis regibus suis per Romanas puincias bac-
charentur, quorū vnus Christianus propiorque Romano populo,
&, vt res docuit, timore dei mitis in cēde, alius paganus barbarus &
vere Scythia, qui nō tantū gloriā, aut prædā, quantū inexaturabili
crudelitate ipsam cādē amaret in cēde, & hic iā receptus sinu. Ita-
que Romam e proximo tremētē terrore quassabat. Itaque si huic
Vktionis potestas permitteretur, quem Romani ob hoc præcipue
timendū arbitrabātur, quia fauorē deorū sacrificiorum obsequiis
inuitaret, & imoderatior cādē sine fructu emēdationis arsisset, &
error nouissimus peior priore creuisset, q̄n quidē in Pagani & idolo-
latrē manus incidisse nō solū Paganis residuis de restaurādo cultu
idolorū esset indubitata, sed & Christianis periculosa psuasio, quā
& hi præiudicio terrerētur, & illi cōfirmarētur exēplo. Quāobrem
iustus dispēsato hūani generis deus perire Paganū hostē voluit, &
Christianū preualere pmisit, vt Pagani blasphemantesq; Romanē
& illo cōfunderētur perditō, & hoc punirentur immisso, maxime
q̄ imperatoris Honorii admirāda in rege cōtinētia & sanctissima
fides nō parū diuinę miæ mereretur. Cōceduntur quidem aduersus
immanissimū illū hostē Rhedagaium aliorū hostiū turmę cū
copiis suis, inclinantur ad auxiliū eorum animi. Ad sunt Vlidius
& Sarus Hunnorum & Gothorum duces præsidio Romanorum, sed
non finit deus rem potentiaē suę virtute hominum & maxime ho-
stium videri. Conterritū diuinitus Rhedagaium in Fesulanos mō-
tes coegit, eiusque secundum eos qui parcissime referūt. cc. M. ho-
minum inopum consilii & cibi in arido & aspero mōtis iugo, vrgē-
te vndiq; timore cōcludit, agmīnaq; quibus dudū angustavideba-
tur Italia latendi spe in vnum ac paruum verticem trudit. Quid
multis morer? Non disposita in bellum acies fuit, nō furor timorq;
in certa pugnae prætulit, nō cædes acta, non sanguis effusus est, qd̄
felicitati postremo loco deputari solet, damna pugnae euētu cōpen-
sata victoriæ, edentibus, bibētibus, ludentibusque nostris tantū illi
tamq; immanes hostes esurientes & sitientes languentesque cōse-
ctisunt. Parū hoc est, nisi captū & cathenatū ac subiugatū sciant,
quem timere Romani, illumque idololatrā suam, cuius sacrificia
se magis pertimescere quam arma fingeant, sine prælio victum

ac vinctum sub iugo cathenisque despiciant. Igitur rex Rhedagai Rhedagaii fuga & interitus
 sus solus spem fugę sumens clam suos deseruit, atque in nostros incidit, a quibus captus & paulisper retentus ac deinde interfectus est.
 Tanta vero multitudo captiuorum Gothorum fuisse fertur, vt viliſſimarum pecudū modo singulis aureis passim greges hoim venderentur. Sed nihil superesse deus de eodē populo sinit, nam ilico cunctis qui emebantur morientibus, quod improbi emptores eorū non impenderunt turpiter precii, expenderunt misericorditer sepulturis. Igitur ingrata Roma, quę sicut nūc sensit nō ad remittendam sed ad reprimendam idololatrę presumptionē, iudicis dei obliſquam miām, ita continuo propter viuorū mortuorūq; sanctorum piā recordationem, dei irā passuram plenā, si forte confusa pœniteat, & per experientiā fidē discat, ab incurſu Halarici regis & hostis, sed Christiana, aliquantulo ad tempus spacio, differtur.

¶ Stilico voluit vsurpare imperium Romanum
 pro filio. CAPVT XXVII.

Nterea comes Stilico Vuandalorū imbellis aua
 re, perfidæ, & dolosæ gentis genere æditus, paruis
 pendēs quod sub iperatore iperabat, Eucherium
 filium suū, sicut a plerisq; traditur, iā ide Christiana
 norū persecutionē a puero priuatoq; meditatem
 in iperio quoquo mō substituere nitebat. Quam
 obrem Halaricū cunctaq; Gothorū gētem p pace optima & quibus
 cunque sedibus suppliciter ac simpliciter orantē, occulto foedere
 fouens, publice autē & belli & pacis copia negata ad tenendam ter
 rendaque rēpu. reseruauit. Pręterea gentes alias copiis viribusque
 intolerabiles, quibus nunc Galliarum Hispaniarumque prouinc
 cię premuntur, hoc est Halariorum Sueuorum Vuandalorum, ip
 soque simul motu impulsorum Burgundionum vltro in arma sol
 licitans, deterſo semel Romani nominis metu, suscitauit, eas inte
 rim ripas Rheni quater, & pulsare Gallias voluit, sperans miser
 sub hac necessitatis circumstantia, quia & extorquere imperium
 genero posset in filium, & gentes Barbarę tam facile comprimī
 quam commoueri valerent. Itaque vbi imperatori Honorio exer
 cituique Romano hęc tantorum scelerum scena patefacta est, cō
 moto iustissime exercitu occisus est Stilico, qui vt vnum puerum
 purpuram indueret, totius generis humani sanguinem dedit. Oc
 cisus est & Eucherius, qui ad conciliandum sibi fauorem pagano
 rum restitutione templorum & euersione ecclesiarum, imbutu
 rum se regni primordia minabatur, paucique cum iisdem satel
 lites tantarum mollitionum puniti sunt. Ita minimo negotio

Stilico peruer
 sissimo gene
 re ortus.

Stiliconis in
 teritus.
 Eugerii cæ
 des.

paucorumque poena ecclesie Christi cum imperatore religioso & liberatae sunt & vindicatae. Itaque post haec tanta augmenta blasphemiarum, nulla inque puram vltima illa diuque suspensa urbem poena consequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romam, & depre-
datus est.

CAPVT XXVIII.

Halaricus Ro-
ma depre-
datur

Dest Halaricus, trepidam Romam obsedit, turbat, irrumpit. Dato tamen precepto prius, ut si qui in sancta loca praecipueque in sanctos apostolorum Petri & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inuolatos securosque esse sinerent. Tum deinde in quantum possent praedehinantes a sanguine temperaret, accidit quoque quo magis illa urbis ir-

ruptio indignatione dei acta, quam hostis fortitudine probaretur. ut. b. Inno. Romanae ecclesiae episcopus, tanquam iustus Loth subtractus a Sodomis occulta prouidentia dei apud Rauennam tunc positus peccatoris populi non videret excidium. Discurrentibus itaque per urbem Barbaris forte vnus Gothorum idemque potens & Christianus, sacram deo virginem iam aetate prouectam, in quadam ecclesiae domo repperit. Quumque ab ea aurum argentumque honeste exposceret, illa fidei constantia esse apud se plurimum & mox proferendum spondit, ac protulit. Dumque expositis opibus attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine, ignota & vasorum qualitate, videret, virgo Christi ad Barbarum ait. Haec Petri Apostoli sacra ministeria sunt. Praesume si audes, de facto, tu videris. Ego quia defendere nequeo, contendere non audeo. Barbarus vero ad reuerentiam religionis, timore dei & fide virginis motus, ad Halaricum haec per nuncium rettulit, qui continuo reportari ad apostoli Basilicam vniuersa, ut erant vasa, imperauit, virginem etiam simulque omnes qui se adiungerent Christianos, eodemque cum defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus longo, ut ferunt, & medio interiectu urbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium disposita per singulos singula, & super capita lata pala aurea atque argentea vasa portantur, exercitibus vndique ad defensionem gladiis pia pompa munitur. Hymnus deo Romanis Barbarisque concinnentibus publice canitur. Personat late in excidio urbis salutis turba, omnesque etiam in abditis latentes inuitat, ac pulsat, concurrunt vndique ad vasa Petri, vasa christi, plurimi etiam pagani Christianis professione si non fide admiscuntur & per hoc tamen ad tempus, quo magis confundantur, euadunt. Quanto copiosius aggregantur Romani confugientes, tanto auidius circumfunduntur Barbari defensores. O sacra & ines-

Insigne virgini
facinus in
conferendis va-
sis beati Petri

Vasa beati Pe-
tri cum trium-
pho reportan-
tur.

fabilis diuini iudicii discretio. O sanctum istud & salutare flumē, quod per arua exortum dum beato Alueo in sanctorum sedes tendit, oberrantes, periclitantesque animas in sinū pia rapacitate peruexit. O preclara illa Christianę militię tuba, quę generaliter cū ceteros dulcissimo ad vitam modulamine inuitans, quos ad salutem inobedientes non suscitauit, inexcusabiles reliquit ad mortē. Mysterium hoc quod in transferendis vasis, dicendis hymnis, ducendis populis fuit, tanquam magnum cribrū fuisse arbitror, per quod ex congregatione populi Romani tanquam ex magna massa frumenti, per omnia ex vniuerso ambitu ciuitatis latebrarum foramina effluxere grana viua siue occasione siue veritate commota, oīa tamen de præsente salute credentia ex horreo dominicę preparationis accępta sunt. Reliqua vero sicut stercora, & velut paleę ipsa vel incredulitate vel inobedientia præiudicata ad exterminium atque incendium remanserunt, quis hæc perpendere plenis miraculis? quis prædicare dignis laudibus queat? Tertiã die Barbari, quam ingressi urbem fuerant, sponte discedunt, factō quidem aliquantarum ædium incendio, sed ne tanto quidem quãtum. dcc. conditionis eius anno casus effecerat. Nam si exhibitam Neronis imperatoris sui spectaculis inflammationē recenseam, proculdubio nulla comparatione equiparabitur secundum id, quod excita uerat lasciuia principis, hoc quod nunc contulit ira victoris. Neq; vero Gallorum meminisse in huiusmodi collatione debeo, quam continue pene per anni spatium incensę urbis attritos cineres possederunt. Et ne quisquam forte dubitaret ad correptionem superbę lasciuie, & blasphemie ciuitatis hostibus fuisse permissum, eodem tempore clarissimę urbis loca fulminibus diruta sunt, quę inflammari ab hostibus nequuerunt. Anno itaque ab vrbe condita M. c. lxxiiii. irruptio urbis per Halaricum facta est, cuius rei quãuis recens memoria sit, tamen si quis ipsius populi Romani & multitudinem videat & vocem audiat, nihil, factū sicut etiam ipsi fatentur, arbitrabitur, nisi aliquantis adhuc existētib; ex incendio ruinis forte doceatur. In ea irruptiōe Placidia Theodosii principis filia, Arcadii & Honorii imperatorum soror, ab Attahulpho Halarici propinquo capta est atq; in vxorem assumpta, quasi eam diuino iudicio velut speciale pignus obsidem Roma tradiderit, ita iuncta Barbari potentissimi regis coniugio multo reipublicę commodo fuit. Interea ante biennium Romanę irruptionis excitatę per Stiliconem gentes Halanorum, vt dixi, Sueuorum, Vuandalorum, multęque cum his alię Francos proterrunt, Rhenum trãseunt, Gallias inuadūt, directoq; impetu Pyreneū vsq; perueniūt,

Tuba Christianę militię omnes ad vitam æternam inuitat.

Irruptio urbis per Halaricū facta.

Gratianus ty
rānus creatur
& occiditur.

cuius obice ad tempus repulsæ per circuniacentes puincias refunduntur. His per Gallias bacchantibus apud Britannias Gratianus municeps eiusdē insule tyrannus creatur, & occiditur. Huius loco Constantinus ex infima militiā, ppter solam spem noīs, sine merito virtutis eligitur, qui continuo vt inuasit iperū in Gallias trāsiit. Ibi sæpe a Barbaris incertis foederibus illusus detrimento magis reipu. fuit. Misit vero in Hispanias iudices, quos cum puincię obediēter accepissent, duo fratres iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianianus non assumpserē, ne aduersus tyrannū quidē tyrannidē, sed imperatori iusto aduersus tyrannum & Barbaros tueri sese patriamq; suam moliti sunt. Quod ipso gestæ rei ordine patuit, nam tyrannidem nemo, nisi celeriter maturatā secreto inuadit, & publice arma, cuius summa est, assumpto diademate ac purpura videri antequam sciri. Hi vero plurimo tempore feruolos tantum suos ex propriis præsiidiis colligētes ac vernacula alentes sumptibus, nec dissimulato proposito absque cuiusq; inquietudine ad Pyrenei claustra tendebant. Aduersus hos Constantinus Constantē filium suum, prohdolor, ex monacho Cæsarem factum Barbaris quibusdā qui quondā in foedus recepti atq; in militiā allecti Honoriaci vocabantur, in Hispanias misit. Hinc apud Hispanias prima mali labes, nam interfectis illis fratribus qui tutari priuato præsidio pyrenei alpes moliebantur, his Barbaris quasi in precium victoriæ primum prædandi in Palatinis campis licentia data, dehinc supradicti montis claustrorumq; eius cura permissa est, remota rusticanorum fideli & vtili custodia. Igitur Honoriaci imbuti præda & illecti abundantia, quo magis scelus ipunitum foret, atq; ipsis sceleris plus liceret, pdita Pyrenei custodia claustrisque patefactis cunctas gentes, quæ per Gallias vagabantur, Hispaniæq; prouinciis imittunt, iidemq; ipsi adiūguntur, vbi actis aliquandiu magnis cruentisq; discursibus post graues rerum atque hominum vastationes, quarum ipsos quoq; modo poenitet, habita sorte, & distributa vsque ad nunc possessione cōsistunt. Multa nunc mihi de huiusmodi rebus facultas loquendi foret, si non secundum oēs homines apud vniuscuiusque mentem consciētia secreta loqueretur.

Diruitur His
pania.

Irruptæ sunt Hispaniæ, cædes, vastationesque passę sunt nihil quidē nouum, hoc enim nunc per biennium illud, quo hostilis gladius sæuit, sustinere a Barbaris, quod per. cc. quondam annos passæ fuerunt a Romanis, quod etiam sub imperatore Galeno per annos propemodum. xii. Germanis euertentibus excæperunt. Veruntamen quis non se, qui sui suorumque actuum vel etiam cogitationum conscius iudicia dei metuit iuste omnia passum, vel etiam

parua sustinuisse fateatur, aut quis se non intelligit deumque non metuit, quomodo non iuste ista & quidem parua sustinuit? Quæ quum ita sint, illud tantum clemētia dei eadem pietate qua dudum prædixerat, procurauit, vt secundum Euangelium suum, quo incelsabiliter commonebat, quum vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, quisque egrediens quo abire vellet ipsi Barbaris mercenariis ministris ac defensoribus vteretur. Hoc tūc ipsi vltro offerebant. Et qui auferre omnia interfectis omnibus poterāt, paratulam stipendii ob mercedem seruitii sui & transuecti oneris flagitabant, & hoc quidem a plurimis factum est. Qui autem nō crediderunt Euangelio dei quasi contumaces, vel si etiam non audierunt, dupliciter contumaces non dederunt locum iræ, iuste superueniente ira comprehensi & oppressi sunt, quanquam & post hoc quoque continuo Barbari execrati, gladios suos ad aratra conuersi sunt, residuosque Romanos vt socios modo & amicos fouent, vt inueniantur iam inter eos quidam Romani, qui malint inter Barbaros pauperem libertatem, quam inter Romanos tributariam sollicitudinem sustinere, quanquā si ob hoc solum Barbari Romanis finibus immissi forent, quod vulgo per orientem & occidentem ecclesie Christi Hunnis Sueuis, Vuandalis & Burgundionibus, diuersisque & innumeris credentium populis replentur, laudāda & attollenda misericordia dei videretur, quandoquidem & si cum la befactione nostri tantæ gentes agnitionem veritatis acciperent quam inuenire vtique nisi hac occasione non possent. Quid enim damni est Christiano ad vitam æternam inhiantī huic sæculo quolibet tempore & quoquo pacto abstrahi? quid autē lucri est pagano in medio Christianorum aduersus fidem obdurato si paulo diutius diem protrahat quandoque moriturus, cui desperata conuersio est? Et quia ineffabilia sunt iudicia dei, quæ nec scire omnia nec explicare, quæ scimus, possumus, breuiter expresserim correctio-

Qui nō crediderit Euangelio, vt contumax peribit.

Iudicia Dei ineffabilia esse.

nem iudicis dei, quoquo pacto accidat iuste sustinere, qui sciunt, iuste sustinere qui nesciunt. Anno ab vrbe condita. M. clxxv. Honorius imperator videns tot oppositis tyrānis nihil aduersum Barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos deleri iubet. Cōstantio comiti huius summa belli commissa est. Sensit tunc demum respub. & quam vtilitatem in Romano tandem duce receperit, & quam eate nus pñiciē per lōga tēpora Barbaris comitibus subiecta tolerarit.

¶ Honorius rempublicam Constantio committit, & extincti sunt omnes tyranni.

CAPVT XXIX.

t iiii

De cathalogo tyrannorum intēdit loqui.
Gerontii cædes.

Ngitur Constantius comes in Galliam cū exercitu prouectus Constantinum imperatorem apud Arelatum ciuitatē clausit, cæpit & occidit. Iam hinc vt de cathalogo tyrannorum quābreuissime loquar, Constantē filium Constantini, Gerontius comes suus, vir nequā magis quā p̄bus, apud Viēnam interfecit, atq; in eius locum Maximū quendā substituit. Ipse vero Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura, destitutusq; a militibus Gallicanis, qui in Africā traiecti, deinde in Italiā reuocati sunt, nunc inter Barbaros in Hispania egens exulat. Ionius postea vir Galliarū nobilissimus in tyrannidem mox vt assurrexit, cecidit. Sebastianus frater eiusdem hoc solum vt tyrannus moriretur, elegit, nam continuo vt est creatus, occisus est. Quid de infelicissimo Attalo loquar, cui occidi inter tyrannos honor & mori lucrū fuit? In hoc Halaricus imperatore facto interfecto refeito ac defecto, citiusq; his oibus actis pene quā dictis minimum risit, & ludū spectauit imperii. Nec mirum si iure hac pompa miser lusus est, cuius ille vmbra consul Tertulus ausus est in curia dicere, loquar vobis patres conscripti consul & pontifex, quorū alter spero, sperans ab eo qui nō habebat spem, & male dictus utiq; qui spem suā posuerat in homine. Attalus itaq; tanq̄ inane imperii simulacrum cū Gothis vsq; ad Hispanias portatus est, vnde discedens nauis, incerta moliens in mari captus, ad Constantium comitē deductus, deinde imperatori Honorio exhibitus truncata manu vitæ relictus est. Heraclianus interea Africæ comes missus, cum idem Attalus vmbra gestaret imperii, Africā strenue aduersum iudices ab eo missos tutatus, consulatum affectus est, quo elatus supercilio Sabinum domesticū suum virum ingenio callidum, industriaq; solertem & sapientē nominādū, si animi vires tranquillis studiis accommodauisset, generū allegit, cū quo quorūdam periculorū suspensiones dū patitur, fecit, atq; aliquandiu Africana annona extra ordinē detēta, ipse tādē cum imensa certe tēporibus nostris satis incredibili classe nauium Romā cōtendit, nam habuisse tunc. iiii. M. lxx. naues dicitur, quē numerū ne apud Xerxen quidē præclarū illum Persarum regem, nec Alexandrū magnū, vel quendā alium regum fuisse, historiæ ferunt. Is simul vt cum agmine militū ad urbem pergens littore egressus est, occursum Comitis Marini territus, & in fugā versus arrepta nauis solus Carthaginē rediit, atq; ibi continuo militari manu interfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit, vnde post aliquantum tēporis retractus exilioq; dānatus est. Hunc omnē cathalogū

Heraclianus incredibilem pene nauium multitudinē in præliū duxit.

vt dixi, vel manifestorꝝ tyrannorꝝ vel inobedientium ducum opti-
 ma Honorius imperator religione & felicitate meruit, merito sane
 quia in his diebus precipiente Honorio & adiuuante Constantio, Pax ecclesie
 pax & vnitas per vniuersam Africam ecclesie catholice reddita catholice in
 est, & corpus Christi, quod nos sumus grata discessione sanatum est, Africa.
 imposita executione sancti precepti Marcellino tribuno viro in
 primis prudenti & industrio, oimque bonorꝝ studiosorꝝ appetentissi-
 mo, que Marinus comes apud Carthaginem incertum zelo stimula-
 tus, an auro corruptus occidit, qui continuo reuocatus ex Africa fa-
 ctusque priuatus vel ad poenam vel ad poenitentiam conscientie sue di-
 missus est. Anno ab vrbe condita. M. c. lxxviii. Constantius Comes
 apud Arelatum Gallie vrbe consistens magna rerum gerendarum in-
 dustria, Gothos a Narbona expulit, atque abire in Hispaniam coegit, Gothi a Nar-
 interdictione precipue, atque intercluso omni conatu nauium & peregrino-
 rum vsu comerciorum Gothorum. Tunc populis Atthaulfus rex pre-
 erat, qui post irruptionem vrbis ac mortem Halarici Placidia, vt dixi, Placidie nu-
 captiua sorore imperatoris in vxorem assumpta, Halarico in regnum-
 successerat. Is vt supra auditum atque ultimo exitu eius probatum est, sa-
 tis studiose sectator pacis, militare fideliter Honorio imperatori, ac
 pro defendenda Romana republica. impendere vires Gothorum vires pre-
 optauit, nam ego quoque ipse virum quendam Narbonensem illustris sub
 Theodosio militis, etiam religiosum prudentemque & grauem apud
 Bethleem oppidum Palestine, beatissimo Hieronymo presbytero re-
 ferente, audiui se familiarissimum Atthaulfo apud Narbonam fuisse,
 ac de eo sepe sub testificatione didicisse, quod ille quum esset aino, viri-
 bus, ingenioque nimis referre solitus esset, se in primis ardentem in-
 hiasse, vt oblitterato Romano nomine, Romanum omne solum Gothorum im-
 perium & faceret & vocaret, essetque, vt vulgariter loquar, Gothia, quod
 Romania fuisset, fieret nunc Atthaulfus, quod quondam Cesar Au-
 gustus. At vbi multa experientia probauisset, neque Gothos villo modo
 parere legibus posse propter effrenatam Barbariem, neque reipublice interdici
 leges oportere, sine quibus respublica non est respublica, elegisse se salutem, vt
 gloriam sibi de restituendo in integrum augendoque Romano nomine Gotho-
 rum viribus quaerere, habereturque apud posteros Romanam restitutionis
 autor, postquam esse non poterat imitator. Ob hoc abstinere a bel-
 lo, ob hoc inhiare paci nitebatur, precipue Placidie vxoris sue, scilicet
 minime sane ingenio acerrime, & religiois satis probate, ad omnia bona-
 rum ordinationum opera persuasum & consilio temperatum. Quumque eidem pa-
 ci petendae atque offerendae studiosissime insisteret, apud Barchilone
 Hispanie vrbe dolo suorum, vt fertur, occisus est. Post hunc. Seges-
 ricus rex a Gothis creatus quum itidem iudicio dei ad pacem prou-
 bitas.

Vallia electus a Gothiſvt pacem frāgeret electus vero a deo vt pacem confirmaret.

effet, nihilominus a ſuis interfectus eſt. Deinde Vallia ſucceſſit in regnum ad hoc electus a Gothiſ, vt pacem infringeret, ad hoc ordinatus a deo, vt pacem confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei, quia cum magna ſuperiore ab hinc anno Gothorum manus inſtructa armis nauigiſque tranſire in Africā moliretur, in xii. M. paſſuum Gaditani freti tēpeſtate correpta miſerabili exitu perierat, memor etiam illius acceptę ſub Halarico cladis quę Gothi in Siciliam tranſire conati in conſpectu ſuorum miſerabiliter arrepti & demerſi ſunt, pacem optimam cum Honorio imperatore datis lectiſſimis obſidibus pepigit. Placidiam imperatoris ſororem honorifice apud ſe honeſteque habitam fratri reddidit. Romanę ſecuritati periculum ſuum obtulit, vt aduerſum cęteras gentes, quę per Hispanias cōſediſſent, ſibi pugnaret, & Romanis vinceret, quāuis Halarorū cæteri, Vuādalorū Sueuorūque reges eodem nobiſcum placito deſpecti forent, mandantes imperatori Honorio. Tu cum omnibus pacem habe, omniūque obſides accipe, nos nobiſcum conſigimus, nobiſ perimus, tibi vincimur, immortalis vero queſtus erit rei pub. tuę, ſi vtrique pereamus. Quis hæc crederet, niſi res doceret. Itaque nunc quottidie apud Hispanias geri bella gentiū, & agi ſtrages ex alterutro Barbarorum crebris certisque nunciis diſcimus, præcipue Valliam Gothorū regē inſiſtere patrandę paci ferunt, ex quo cum conceſſerim, vt licēter Chriſtiana tēpora reprehendantur, ſiquid cōditione mundi vſque ad nunc ſimili factū felicitate doceatur. Maniſtauiimus, vt arbitror, atque oſtendimus non magis verbo pene quā digito innumera bella ſopita. plurimos extinctos tyrannos, cōpreſſas, coangulatasque addiſtasque, exinanitasque immaniſſimas gētes minimo ſanguine, nullo certamine, ac penē ſine cęde. Superest vt obrectatores noſtros molitionū ſuarum pœniteat, veritatique erubeſcant. Deum verum & ſolum qui poteſt omnia credant, timeāt, diligāt, ſequantur, cuius omnia, & quę mala putant bona eſſe, didicerunt. Explicui, adiuuante Chriſto, ſecundū tuū præceptum, beatiffime pater auguſtine ab initio mūdi vſque in præſentem diem, hoc eſt, per annos quinq; M. dc. xviii. punitiones & cupiditates hominū peccatorum, conſtationes ſæculi & iudicia dei, quę breuiſſime & quę ſimpliſſime potui, Chriſtianiſ tamen tēporibus propter præſentem magis Chriſti gratiā ab illa incredulitatis cōfuſiōe diſcretiſ. Ita iam ego certo & ſolo, quę concupiſcere debuī, obedientię meę fructu fruor, de qualitate autem opuſculorum tu videriſ, qui præceptiſ tibi adiudicanda, ſi ædas, per te iudicata, ſi deleas.

Finis. Laus deo.

Recitat quid tractauerit in hoc opusculo.

12524